

Slovenska nacionalna komisija za UNESCO

USTNI VIRI KOT DEL KULTURNE DEDIŠČINE

Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine

Danijela Trškan

2018

*Prispevek k projektu:
Vloga ustnih virov kot del kulturne dediščine pri pouku zgodovine
pri Slovenski nacionalni komisiji za UNESCO (2015–2018)*

USTNI VIRI KOT DEL KULTURNE DEDIŠČINE: Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine

Avtorica: **Danijela Trškan**

Recenzenti: Božo Repe, Bojan Balkovec, Špela Bezjak

Lektorica: Brigita Praznik Lokar

Založila in izdala: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO

Generalna sekretarka Slovenske nacionalne komisije za UNESCO: Marjutka Hafner

Prelom: Mateja Vrbinc

Tisk: Birografika Bori, d.o.o.

Naklada: 250 izvodov

Brezplačna publikacija

Prva izdaja

Ljubljana, 2018

© Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, 2018

Vse pravice pridržane.

Izdajo je omogočila Slovenska nacionalna komisija za UNESCO (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije).

Publikacija je dostopna na: http://oddelki.ff.uni-lj.si//zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/UNESCO2/Ustnirirknjiga.pdf.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.091.3:93/94

TRŠKAN, Danijela

Ustni viri kot del kulturne dediščine : aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine / Danijela Trškan. - 1. izd. - Ljubljana : Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, 2018

ISBN 978-961-93589-7-9

296443136

DANIJELA TRŠKAN

**USTNI VIRI KOT DEL KULTURNE DEDIŠČINE:
Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine**

Slovenska nacionalna komisija za UNESCO

Ljubljana

2018

Predgovor	9
Uvod	11
Prvo poglavje: Vloga ustnih virov in ustne zgodovine v osnovnih in srednjih šolah ter na fakultetah v Sloveniji	15
1 Vloga ustnih virov v učnih načrtih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah	17
2 Vloga in uporaba ustnih virov v učbenikih in delovnih zvezkih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah	20
3 Vloga in uporaba ustnih virov pri izobraževanju študentov – bodočih učiteljev zgodovine na fakultetah v Sloveniji	24
4 Vloga predmeta zgodovina	28
4.1 Vloga zgodovine v osnovnih in srednjih šolah	28
4.2 Mnenje devetošolcev o uporabnosti predmeta zgodovina	29
5 Vloga ustne zgodovine pri izobraževanju mladih	38
5.1 Definicija in vrste ustne zgodovine	38
5.2 Vloga pasivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine	41
5.3 Vloga aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine	44
Drugo poglavje: Mnenje študentov in učiteljev zgodovine o uporabi aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine	63
1 Predstavitev raziskave	65
1.1 Namen in cilji raziskave	65
1.2 Metode, tehnike in instrumenti zbiranja podatkov	66
1.3 Postopek zbiranja podatkov	67
1.4 Vzorec	68
1.5 Postopek obdelave podatkov	68
2 Mnenje študentov – bodočih učiteljev zgodovine	69
3 Mnenje učiteljev zgodovine – mentorjev študentov na pedagoški praksi	76
4 Mnenje učiteljev zgodovine v osnovnih in srednjih šolah	81
4.1 Mnenje učiteljev zgodovine v osnovnih šolah	81
4.2 Mnenje učiteljev zgodovine v srednjih šolah	83
5 Zaključne ugotovitve in predlogi	86
5.1 Zaključne ugotovitve	86
5.2 Predlogi	88

Tretje poglavje: Proučevanje ustnih virov pri pouku zgodovine (pasivna ustna zgodovina)	91
1 Vrste in uporaba ustnih virov pri pouku zgodovine	93
2 Načini proučevanja ustnih virov	96
2.1 Način proučevanja zabeleženih ustnih virov	96
2.2 Način proučevanja videoposnetkov ustnih virov	107
2.3 Način proučevanja avdioposnetkov ustnih virov	113
2.4 Način proučevanja ustnih virov in spominskih predmetov	114
2.5 Način proučevanja ustnih virov in fotografij	116
3 Učenje z odkrivanjem ustnih virov	118
Četrto poglavje: Priprava učencev na ustnozgodovinske intervjuje in projekte	123
1 Priprava učencev na intervjuje in projekte	125
1.1 Učenje postavljanja vprašanj	125
1.2 Učenje poslušanja	129
1.3 Učenje pogovorov	134
1.4 Učenje pisanja poročil	135
2 Primeri vaj in nalog za intervjuje in projekte	140
2.1 Primeri vaj in nalog za intervjuje	140
2.2 Primeri nalog za projekte	152
3 Priprava učiteljev na ustnozgodovinske intervjuje in projekte	159
Peto poglavje: Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine	163
1 Uvod v aktivno ustno zgodovino	165
2 Metoda aktivne ustne zgodovine	169
2.1 Organizacijska in tehnična priprava	169
2.2 Vsebinska priprava	195
2.3 Izvedba intervjuja	206
2.4 Prepisovanje in zapis	213
2.5 Analiza in interpretacija	222
2.6 Objava in javna predstavitev	228
2.7 Shranitev in javni dostop	243
3 Zaključno vrednotenje aktivne ustne zgodovine z refleksijo	250
3.1 Uvod v celovito vrednotenje dela učencev	250
3.2 Učiteljevo vrednotenje	252
3.3 Učenčevo samovrednotenje	254
4 Ocenjevanje aktivne ustne zgodovine	257

Zaključek	265
Priloge	267
Priloga 1: Splošna načela in praktični napotki za ustno zgodovino	269
Priloga 2: Vprašalnik za poznavanje domačega kraja	275
Priloga 3: Vprašalnik za življenjske zgodbe	279
Priloga 4: Najpogostejši izrazi v ustni zgodovini	287
Priloga 5: Seznam literature o ustni zgodovini za učitelje	293
Viri in literatura	297
Stvarno in imensko kazalo	311

PREDGOVOR

Predgovor vključuje zahvalo vsem, ki so sodelovali pri nastajanju pričujoče publikacije, in sicer se moram zahvaliti:

- učiteljem zgodovine – mentorjem študentov na pedagoški praksi v osnovnih in srednjih šolah, ki so v štud. letih 2016/17 in 2017/18 sodelovali pri intervjujih;
- učiteljem zgodovine v osnovnih in srednjih šolah, ki so v mesecu juniju 2018 sodelovali v krajši anketni raziskavi;
- študentom zgodovine, ki so v štud. letu 2014/15 anketirali učence 9. razreda (starost 14 in 15) v okviru pedagoške prakse;
- študentom zgodovine v štud. letu 2016/17 in 2017/18, ki so intervjuvali učitelje zgodovine – mentorje na pedagoški praksi in izpolnili anketni vprašalnik;
- mag. Martini Piko-Rustia in dr. Mojci Ramšak za intervju po elektronski pošti;
- Moniki Fritz za pomoč pri prevodu splošnih načel in praktičnih napotkov za ustno zgodovino;
- Brigiti Praznik Lokar za lektoriranje besedila;
- dr. Bojanu Balkovcu, dr. Božu Repetu in Špeli Bezjak za strokovni pregled;
- Mateji Vrbinc za opravljen prelom in oblikovanje publikacije;
- Slovenski nacionalni komisiji za UNESCO (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije) za financiranje tiskane izdaje publikacije.

Še posebej se moram zahvaliti vsem, ki so svoje že objavljene intervjuje, zapise in vprašalnike dovolili objaviti v celoti ali delno v tej publikaciji. Zahvaljujem se torej: Mojci Cemič, Valeriji Novak, Kristini Jazbec, Mariji Makarovič, Martini Piko-Rustia, Mojci Ramšak, Božidarju Flajšmanu, Božu Repetu, Marku Štepcu, Moniki Kokalj Kočever, Jelki Piškurič, Agati Tomažič in Nataši Luša.

Na koncu pa se moram za podporo zahvaliti tudi Marjutki Hafner, Barbari Urbanija, Dragu Balentu in Gašperju Hrastelju iz Urada Slovenske nacionalne komisije za UNESCO.

Ljubljana, september 2018

dr. Danijela Trškan

Prvi člen Zakona o varstvu kulturne dediščine pravi: »Dediščina so dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, etnične pripadnosti, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas.«¹

Med javno korist varstva dediščine spada vključevanje védenja o dediščini v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje,² zato je pomembno, da se ustni viri kot del nesovne kulturne dediščine čim bolj vključijo v izobraževanje mladih. Ustna zgodovina nas spominja, da zgodovino sestavljajo posamezniki z edinstvenimi izkušnjami in drugačnim načinom življenja.³ Ker med ustne vire ne spada le ustno izročilo, temveč tudi ustna zgodovina, smo se odločili, da ustni zgodovini posvetimo projekt pri Slovenski nacionalni komisiji za UNESCO.

Kot članica Slovenske nacionalne komisije za UNESCO sem od leta 2015 do leta 2018 vodila projekt z naslovom Vloga ustnih virov kot del kulturne dediščine pri pouku zgodovine.⁴ V letu 2014 je izšla mednarodna knjiga z naslovom Oral History Education: Dialogue with the Past,⁵ kjer je objavljeno petnajst prispevkov osemnajstih avtorjev iz enajstih držav. Na eni strani prispevki predstavljajo vlogo ustnih virov (ustnega izročila in ustne zgodovine), na drugi strani pa pojasnjujejo, kako je ustna zgodovina vključena v šolah v različnih državah. Prispevki so razdeljeni v štiri dele: Uvod k ustni zgodovini, Ustna zgodovina, projekti in zgodbe, Ustna zgodovina v šolah, Smernice za učitelje zgodovine v osnovnih in srednjih šolah. Prispevki vključujejo dva pedagoška pristopa, in sicer pasivni in aktivni pristop k ustni zgodovini (po Lanman in Wendling).⁶ Pri pasivnem pristopu k ustni zgodovini učenci proučujejo ustne vire, ki so vključeni v učbenikih, knjigah, na televiziji in spletu, medtem ko v okviru aktivnega pristopa k ustni zgodovini učenci prevzamejo vlogo raziskovalcev in zbiralcev ustnih pripovedi s pomočjo intervjujev. Knjiga je namenjena spodbujanju uporabe in ustvarjanju ustne zgodovine pri šolskih projektih, zlasti v državah, kjer se aktivna ustna zgodovina redko uporablja v šolah.

1 Zakon o varstvu kulturne dediščine (2016). 1. člen. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144> (6. 2. 2018).

2 Zakon o varstvu kulturne dediščine (2016). 2. člen. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144> (6. 2. 2018).

3 Perks, R. (1995). Oral History. Talking about the Past. Second Edition. London: The Historical Association, str. 32.

4 Več o projektu: <http://oddelki.ff.uni-lj.si/zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/UNESCO2.htm> (14. 8. 2018).

5 Trškan, D. (ur.) (2016). Oral History Education: Dialogue with the Past. Ljubljana: Slovenian National Commission for UNESCO, 235 strani.

6 Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.) (2006). Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education. Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. XIX.

Pričujoča publikacija z naslovom *USTNI VIRI KOT DEL KULTURNE DEDIŠČINE: Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine* ima glavni namen, da spodbudi uporabo aktivne ustne zgodovine v slovenskih osnovnih in srednjih šolah s poudarkom na shranjevanju in javnem dostopu opravljenih ustnozgodovinskih intervjujev. »Zabeleženo, prepisano, pravilno hranjeno in dostopno gradivo postane tudi del kulturne dediščine.«⁷

Želeli smo ugotoviti:

- Kaj je ustna zgodovina in kakšno vlogo ima aktivna ustna zgodovina pri predmetu zgodovina?
- Kakšni so lahko pedagoški pristopi za ustno zgodovino pri pouku zgodovine?
- V kolikšni meri se ustna zgodovina že uporablja pri predmetu zgodovina v slovenskih osnovnih in srednjih šolah in na kakšen način?
- Na kakšen način se lahko pripravlja učence na ‚profesionalno‘ načrtovanje, izvajanje in vrednotenje ustnozgodovinskih intervjujev?
- Kateri viri in literatura bi bili lahko v pomoč učiteljem in učencem za pasivni in aktivni pristop k ustni zgodovini?

Ker je aktivni pristop k ustni zgodovini v šolah zelo zahteven, smo vsebino razdelili v pet poglavij, kjer prva štiri pripravljajo učitelje in učence na aktivno ustno zgodovino, peto poglavje pa je namenjeno izključno aktivni ustni zgodovini.

V prvem poglavju *Vloga ustnih virov in ustne zgodovine v osnovnih in srednjih šolah ter na fakultetah v Sloveniji* je izpostavljena pomembna vloga predmeta zgodovina pri izobraževanju mladih in ustnih virov kot kulturne dediščine. Teoretično sta predstavljena dva pedagoška pristopa k proučevanju ustne zgodovine v šolah, in sicer pasivni pristop oz. pasivna ustna zgodovina (proučevanje zabeleženih ali posnetih ustnih virov) in aktivni pristop oz. aktivna ustna zgodovina (načrtovanje, izvedba, obdelava, shranjevanje in dostop intervjujev).

Drugo poglavje *Mnenje študentov in učiteljev zgodovine o uporabi aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine* predstavlja rezultate intervjujev z učitelji zgodovine – mentorjev študentov na pedagoški praksi, rezultate anketnih odgovorov učiteljev zgodovine in študentov zgodovine (bodočih učiteljev) o možnostih uporabe aktivne ustne zgodovine (ustnozgodovinskih intervjujev) v osnovnih in srednjih šolah.

V tretjem poglavju *Proučevanje ustnih virov pri pouku zgodovine (pasivna ustna zgodovina)* so izpostavljeni načini proučevanja ustnih virov pri pouku zgodovine s poudarkom na šolskem pristopu k pasivni ustni zgodovini. Za proučevanje ustnih virov oz. objavljene ustne zgodovine so navedene različne metode dela z viri glede

⁷ Toplak, K. (2008). Arhivirana ustna zgodovina. Pomen, zbiranje in ohranjanje ustnih pričevanj za zgodovino migracij. Arhivi: glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije. Letnik 31, št. 2, str. 269.

na način objave. Izpostavljeno je učenje z odkrivanjem ustnih virov, dodani pa so sezname virov in literature, ki vključujejo objavljeno ustno zgodovino za učitelje in učence.

Četrto poglavje *Priprava učencev na ustnozgodovinske intervjuje in projekte* podaja primere vaj in nalog kot pripravo na ustnozgodovinske intervjuje in projekte ter izpostavlja pomembnost učenja postavljanja vprašanj in aktivnega poslušanja, učnja pogovorov in pisanja poročil.

Peto poglavje *Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine* vključuje smernice in napotke za aktivni pristop k ustni zgodovini oz. metodo aktivne ustne zgodovine. Smernice in napotki so podani v sedmih korakih: organizacijska in tehnična priprava, vsebinska priprava, izvedba intervjuja, prepisovanje in zapis, analiza in interpretacija, objava in javna predstavitev, shranitev in javni dostop. Pri vseh korakih je upoštevano začetno in sprotno vrednotenje učenčevega dela. Dodani so primeri zaključnega vrednotenja aktivne ustne zgodovine in ocenjevanja končnih izdelkov učencev.

V prilogi smo dodali dva primera vprašalnika (za življenjsko zgodbo in poznavanje domačega kraja), ki ju učitelji in učenci uporabijo kot osnovo za sestavljanje vprašanj za intervju. Pomembna priloga je prevod splošnih načel za ustno zgodovino in koristnih praktičnih napotkov za pripravo, izvedbo in shranitev intervjujev, ki jih je pripravilo Društvo za ustno zgodovino v Združenih državah Amerike, kjer je aktivna ustna zgodovina v šolah tudi najbolj prisotna. Ker se uporabljajo posebni izrazi v ustni zgodovini, smo pripravili seznam najpogostejših izrazov s kratkim pojasnilom. Za učitelje zgodovine in drugih družboslovnih predmetov pa smo v prilogi dodali seznam literature v slovenskem jeziku, ki ga lahko uporabijo za lastno pripravo in izpopolnjevanje o ustni zgodovini.

V publikaciji smo uporabili moško obliko za oba spola (npr. intervjuvanec, spraševalec, učitelj, učenec itn.).

S publikacijo želimo učencem, učiteljem in študentom (zgodovine in drugih družboslovnih predmetov) ponuditi koristne smernice in napotke za aktivni pristop k ustni zgodovini, ki smo jih pripravili na osnovi dobrih praks v tujini in na podlagi izkušenj slovenskih strokovnjakov, ki pri svojem raziskovalnem in strokovnem delu uporabljajo intervjuje s pričevalci.

Publikacija je v prvi vrsti namenjena učiteljem in učencem za pouk zgodovine, uporabljajo pa jo lahko tudi drugi izobraževalci in mladi raziskovalci ter vsi, ki jih zanimajo pedagoški pristopi k ustni zgodovini.

**PRVO POGlavJE:
VLOGA USTNIH VIROV
IN USTNE ZGODOVINE
V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH
TER NA FAKULTETAH V SLOVENIJI**

**1 VLOGA USTNIH VIROV V UČNIH NAČRTIH
ZA ZGODOVINO V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH**

**2 VLOGA IN UPORABA USTNIH VIROV V UČBENIKIH IN DELOVNIH
ZVEZKIH ZA ZGODOVINO V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH**

**3 VLOGA IN UPORABA USTNIH VIROV
PRI IZOBRAŽEVANJU ŠTUDENTOV – BODOČIH UČITELJEV
ZGODOVINE NA FAKULTETAH V SLOVENIJI**

4 VLOGA PREDMETA ZGODOVINA

4.1 Vloga zgodovine v osnovnih in srednjih šolah

4.2 Mnenje devetošolcev o uporabnosti predmeta zgodovina

5 VLOGA USTNE ZGODOVINE PRI IZOBRAŽEVANJU MLADIH

5.1 Definicija in vrste ustne zgodovine

5.2 Vloga pasivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine

5.3 Vloga aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine

Vloga ustnih virov in ustne zgodovine v osnovnih in srednjih šolah ter na fakultetah v Sloveniji

1 VLOGA USTNIH VIROV V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH

V učnem načrtu za zgodovino v osnovni šoli je zapisano, da se učenci seznanijo z ustnimi viri v 6. razredu pri obvezni temi Ostanke preteklosti (spoznavamo zgodovino).⁸ Med didaktičnimi priporočili je navdilo učiteljem, da naj bi učenci samostojno delali z zgodovinskimi viri, med katere spadajo tudi ustni viri.⁹ Drugih omemb ustnih virov v učnem načrtu ni. Eden od namenov pouka zgodovine v osnovni šoli je, da se učenci naučijo »spretnosti preproste uporabe zgodovinskih metod,«¹⁰ kot so: »preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih podatkov in dokazov iz zgodovinskih virov in literature iz različnih medijev za raziskovanje in poznavanje življenja ljudi v preteklosti.«¹¹ Ker so ustni viri pogosto povezani s krajevno zgodovino, pa se učenci naučijo »na primerih iz krajevne zgodovine presojati pomen ohranjanja in varovanja kulturne dediščine.«¹²

V učnem načrtu za izbirni predmet Odkrivajmo preteklost svojega kraja ustni viri niso navedeni, vendar pa se pri tem predmetu učenci »z uporabo različnih zgodovinskih virov in literature ter z učenjem ob njih /.../ urijo v uporabi zgodovinskih raziskovalnih metod, prilagojenih starosti učencev.«¹³ Eden glavnih namenov predmeta je, da se urijo »v uporabi in razumevanju zgodovinskih virov, literature in informacij, zbranih in izbranih iz drugih medijev za raziskovanje in poznavanje življenja ljudi v preteklosti.«¹⁴

V učnem načrtu za zgodovino v gimnazijah je navedeno, da se sporazumevalno kompetenco v maternem jeziku spodbuja pri pouku zgodovine tudi z vključevanjem ustnih zgodovinskih virov, npr. »ustno izročilo, kot so miti, pripovedke, zgodovinske pesmi, genealoške ali zgodovinske pripovedi.«¹⁵ Pri obravnavi občutljivih tem iz zgodovine pa učni načrt priporoča, da učitelji vključijo v pouk

8 Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 7. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (6. 2. 2018).

9 Prav tam, str. 41.

10 Prav tam, str. 5.

11 Prav tam.

12 Prav tam, str. 6.

13 Učni načrt. Izbirni predmet. Odkrivajmo preteklost svojega kraja (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 4. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_izbirni/Preteklost_kraja.pdf (6. 2. 2018).

14 Prav tam.

15 Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur) (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 10. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf (6. 2. 2018). Enako je za klasično in strokovno gimnazijo.

razne življenjske zgodbe, kot so pisma, biografije, avtobiografije ali druge oblike pričevanj.¹⁶

V učnem načrtu za izbirni predmet Zgodovina športa v srednjih šolah je ravno tako navedeno, da se sporazumevalno kompetenco v maternem jeziku spodbuja pri pouku zgodovine z vključevanjem ustnih zgodovinskih virov, in sicer s poslušanjem »*pripovedi športnikov o njihovih izkušnjah v športu in na športnih tekmovanjih (radijske in televizijske oddaje)*«. ¹⁷

V učnem načrtu za zgodovino za srednje strokovno izobraževanje in poklicno-tehniško izobraževanje je pri temi Menjava in trgovina od nekdaj do danes, kjer se učenec nauči o menjavi v 20. stoletju, posebno priporočilo, da naj učenec poleg literature uporablja tudi ustne vire.¹⁸ Pri več temah, ki jih predstavljamo v nadaljevanju, pa je didaktično priporočilo, da naj učenec uporabi pričevanja, zlasti staršev ali starih staršev. Tako naj pri temi Slovenci v prvi jugoslovanski državi »*uporablja pričevanja o pojavu fašističnih in nacističnih idej v Kraljevini Jugoslaviji*»;¹⁹ pri temi Slovenci in Evropa v prvem desetletju po drugi svetovni vojni, kjer se nauči opisati »*prva leta po vojni (obnova, pomanjkanje, politični pritiski)*»,²⁰ pa naj ravno tako uporabi pričevanja starih staršev. Pri temi Slovenija, najrazvitejša jugoslovanska republika naj za razumevanje razmer v razvoju Slovenije do leta 1980 uporabi pričevanja starih staršev in staršev, še posebej o njihovih »*potovanjih v obmejna mesta, Trst, Celovec in Gradec*»;²¹ pri učenju značilnosti enopartijskega sistema iz 70. let in primerjavi z demokratičnim učni načrt predlaga, da naj učenec intervjuja stare starše o tem, kakšne so bile volitve v tistem času in o vzornikih njihove generacije.²² Pri temi Jugoslovanska kriza in slovenska pot v samostojnost, kjer se učenec nauči primerjati »*krizo v Jugoslaviji v začetku 80. let z vzroki, ki so slabili jugoslovansko državo že vse od nastanka dalje (Titova smrt, medrepubliška in mednacionalna trenja)*»,²³ učni načrt svetuje, da naj učenec »*uporablja vire, literaturo in ustna pričevanja o življenju staršev in starih staršev*«. ²⁴ Ravno tako naj bi na podlagi pričevanj starih staršev sklepal o napredku od konca 60. let dalje 20. stoletja pri temi Evropa in svet v 20. stoletju.²⁵ Pri temi Družbena ureditev od antike do danes, kjer se učenec nauči »*vzroke, ki so pripeljali do zloma vzhodnega sistema in padca*

16 Prav tam, str. 58.

17 Učni načrt. Program srednja šola. Zgodovina športa: izbirni predmet (2014). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 6. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/un_gimnazija/2015/UN-IP-zgodovina-sporta17_6_14_CIP.pdf (6. 2. 2018)

18 Srednje strokovno izobraževanje (SSI). Poklicno-tehniško izobraževanje (PTI). Katalog znanja. Zgodovina (103 ure) (2007), str. 22. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/Ssi/KZ-IK/kz_zgodovina_ssi_in_pti_103_126.doc (6. 2. 2018).

19 Prav tam, str. 8.

20 Prav tam, str. 11.

21 Prav tam.

22 Prav tam.

23 Prav tam, str. 11–12.

24 Prav tam.

25 Prav tam, str. 18.

železne zavese,«²⁶ pa naj bi se ravno tako na podlagi pričevanj staršev in starih staršev seznanil »z življenjem v Vzhodni Evropi in problemom pravic in svoboščin.«²⁷ Ugotavljamo, da učni načrt za zgodovino za srednje strokovno izobraževanje in poklicno-tehniško izobraževanje učence navaja, da sami pridobivajo informacije iz ‚živih‘ ustnih virov s pomočjo pričevanj bližnjih sorodnikov, zlasti starih staršev.

V učnem načrtu za družboslovje za srednje poklicno izobraževanje je navedena ena od ključnih kompetenc oziroma sposobnosti učencev za »poslušanje, razumevanje in razlago argumentov drugih ljudi,«²⁸ medtem ko uporaba ustnih virov ni navedena.

Pri tematskem sklopu Od zgodbe k zgodovini **v učnem načrtu za družboslovje in naravoslovje v nižjem poklicnem izobraževanju** pa se učenci naučijo »s pomočjo preprostih metod (intervjujev, opazovanja okolice in spomenikov) odkrivati zgodovinske pomnike iz svojega kraja.«²⁹ Tako je glavni cilj, da učenec »ob slikovnem gradivu in na podlagi ustnih virov (stari starši) ... spozna spremembe v kraju (gospodarske, demografske, kulturne).«³⁰ Glavni namen tega predmeta je, da v okviru družboslovnih vsebin učence »opremi s tistimi znanji in spretnostmi, ki so pomembne in potrebne za razumevanje tako lastnega osebnega življenja kot za razumevanje širših družbenih pojavov in procesov, ki presegajo izkušnjo posameznice in posameznika.«³¹ Učenci naj bi se naučili, da »delovanje ljudi ni zgolj determinirano z okoliščinami, ampak da so ljudje hkrati tudi sami njihovi ustvarjalci.«³²

Učni načrti za osnovne in srednje šole svetujejo uporabo in proučevanje različnih ustnih virov, zlasti zabeleženih, v nekaterih primerih pa priporočajo, da učenci s pomočjo pričevanj starih staršev pridobijo informacije o različnih dogodkih in vsakdanjem življenju v 20. stoletju. V učnih načrtih pa ni priporočil za načrtovanje, izvedbo in obdelavo intervjujev.

26 Prav tam, str. 37.

27 Prav tam.

28 Srednje poklicno izobraževanje (SPI). Katalog znanja. Družboslovje (132 ur) (2007), str. 1. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/SPI/KZ-IK/spi_kz_dru_132.doc (6. 2. 2018).

29 Nižje poklicno izobraževanje. Katalog znanja. Družboslovje in naravoslovje (248 ur) (2007), str. 5. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/NPI/KZ-IK/NPI_KZ_drub_in_nar.doc (6. 2. 2018).

30 Prav tam, str. 5.

31 Prav tam, str. 1.

32 Prav tam, str. 2.

2 VLOGA IN UPORABA USTNIH VIROV V UČBENIKIH IN DELOVNIH ZVEZKIH ZA ZGODOVINO V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH

V učbenikih za zgodovino v osnovni šoli se ustni viri pojavijo v učbenikih za 6. razred.

V učbenikih za 6. razred je navedba, da med ustne vire spadajo: ustno ali ljudsko izročilo (pravljice, bajke, miti, legende, ljudske pesmi),³³ šege, navade, običaji, ljudski plesi.³⁴ Poleg tega navajajo, da jih mora zgodovinar uporabljati previdno in vedno v primerjavi z drugimi viri, saj naj bi bili sami zase manj zanesljivi pri razjasnitvi dogajanja v preteklosti,³⁵ ustno izročilo pa se je prenašalo iz roda v rod, tako da so prenašalci tudi kaj pozabili, dodali ali pomešali.³⁶

Na drugi strani pa le nekateri učbeniki za 6. razred navajajo, da so ustni viri ljudje, ki poročajo o preteklosti, ki so jo doživeli;³⁷ da med ustne vire spadajo pričevanja očitvidcev (npr. kar povedo stari starši, starši in drugi o preteklih dogodkih)³⁸ in da so ustni viri podatki, ki se pridobijo z intervjuji oseb, ki so bile udeležene v nekem zgodovinskem dogodku.³⁹ Pri tem navajajo, da so ti ustni viri manj zanesljivi zaradi pozabljivosti pričevalca in njegovega spreminjanja mnenj o dogodku, zato morajo pričevanja vedno preveriti in primerjati še z drugimi zgodovinskimi viri.⁴⁰

Največ napisanega o ustnih virih ima le en učbenik za 6. razred, ki namenja ustnim virom celotno učno enoto z naslovom: »So tudi osebne zgodbe del zgodovine?«⁴¹ Učenci se naučijo, da zgodovinarji »zbirajo zgodbe še živečih prič in skušajo z njihovim proučevanjem dodatno osvetliti zgodovino zadnjih sto let«⁴² in da takšne zgodbe ljudi oz. osebna pričevanja spadajo med ustne vire. Učbenik navaja, da

- 33 Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 19; Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 21; Janša-Zorn, O., Kastelic, A., Škraba, G. (2004). Spoznavajmo zgodovino: zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja), str. 10.
- 34 Otič, M. (2006). Zgodovina 6: svet skozi čas. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: MK (1. natis), str. 9; Verdev, H. (2016). Raziskujem preteklost 6. Učbenik za zgodovino za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett (2. izdaja), str. 11.
- 35 Otič, M. (2006). Zgodovina 6: svet skozi čas. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: MK (1. natis), str. 9; Verdev, H. (2016). Raziskujem preteklost 6. Učbenik za zgodovino za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett (2. izdaja), str. 11; Verdev, H. (2008). Raziskujem preteklost 6. Učbenik za zgodovino za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 5.
- 36 Janša-Zorn, O., Kastelic, A., Škraba, G. (2004). Spoznavajmo zgodovino: zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja), str. 10.
- 37 Rode, M., Tawitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost: zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 16.
- 38 Verdev, H. (2016). Raziskujem preteklost 6. Učbenik za zgodovino za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett (2. izdaja), str. 11; Verdev, H. (2016). Raziskujem preteklost 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v 6. razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 10.
- 39 Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 19; Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 21.
- 40 Rode, M., Tawitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost: zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 16; Rode, M., Tawitian, E., Galonja, T. (2016). Koraki v času 6. Učbenik za zgodovino v 6. razredu osnovne šole. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 19.
- 41 Rode, M., Tawitian, E., Galonja, T. (2016). Koraki v času 6. Učbenik za zgodovino v 6. razredu osnovne šole. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 18–19.
- 42 Prav tam, str. 18.

med ustne vire »sodijo tudi šege in navede, miti, pesmi in zgodbe, ki se prenašajo od starejših na mlajše od ust do ust.«⁴³

Le nekateri učbeniki v osnovni šoli vključujejo naloge, ki se nanašajo na zabeležene ustne vire ali na pridobivanje informacij iz ustnih virov. Navajamo nekatere primere v nadaljevanju.

Prvi primer v učbeniku vključuje vprašanje, ki se nanaša na pridobivanje podatkov iz ustnega vira: »Povprašaj starše ali stare starše, kakšne kazni so lahko dobili v šoli.«⁴⁴ Nato morajo učenci ugotoviti podobnosti med odgovori njihovih (starih) staršev in zabeleženih spominov pomembnih zgodovinskih osebnosti. V učbeniku je naveden primer spomina britanskega predsednika Winstona Churchilla o svojem šolanju.⁴⁵

Drugi primer v učbeniku učence navaja na kritično branje zabeleženega ustnega vira, kjer morajo učenci ugotoviti, kako je zgodovinar pridobil podatke in s katerimi viri bi učenci dopolnili zabeleženo pričevanje o kmečkem opraviilu.⁴⁶ Nadalje vsebuje nalogo, kjer morajo učenci zbrati podatke iz različnih zgodovinskih virov (tudi s pogovori s starimi starši in starši) in izdelati plakat o preživljanju prostega časa vsaj enega svojega prednika, ko je bil še otrok. S sošolci pa naj bi nato primerjali odgovore za isto časovno obdobje.⁴⁷

Tretji primer v učbeniku vključuje dve nalogi, kjer učenci povprašajo stare starše o življenju v socialistični Sloveniji (Jugoslaviji) in novoletnih praznikih.⁴⁸

Naloge, ki se nanašajo na ustne vire, so ravno tako v delovnih zvezkih za 6. razred, kjer so najpogosteje v povezavi z vrstami zgodovinskih virov. Delovni zvezki za 6. razred vključujejo najpogosteje naloge, kjer morajo učenci prepoznati ustne vire, ki so vključeni med različne vrste zgodovinskih virov (materialni, pisni, ustni, avdiovizualni). Nekateri pa imajo naloge ali vprašanja, ki se konkretno nanašajo na izvajanje intervjujev ali pogovorov. Takšna naloga je npr., da morajo učenci s pogovorom s starimi starši in starši ugotoviti, kako so oni praznovali rojstni dan, ko so bili otroci, ter nato njihove izkušnje primerjati s praznovanjem svojega rojstnega dne.⁴⁹

43 Prav tam.

44 Prav tam, str. 19.

45 Prav tam.

46 Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 21.

47 Prav tam, str. 23.

48 Razpotnik Miranda, J., Plazar, A., Verdev, H. (2017). Raziskujem preteklost 9. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. 2. del. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 63 in 65.

49 Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 117; Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 143.

Naloge na zabeležene oz. posnete ustne vire se pojavijo tudi v delovnih zvezkih za 8. in 9. razred. Npr. prva naloga navaja učence, da poslušajo intervjuje, ki so objavljeni na spletni strani.⁵⁰ Nato morajo ugotoviti, o katerem dogodku intervjuvanec govori, in nazadnje opisati ta dogodek.⁵¹ Druga naloga navaja učence na intervju z znano zgodovinsko osebo kot igro vlog.⁵² Tretja naloga pa zahteva, da učenci preberejo intervju z znano zgodovinsko osebo in nato izluščijo glavne značilnosti o tej osebi.⁵³

Najpogosteje pa so naloge, ki zahtevajo aktivno delo učencev, v delovnih zvezkih za 9. razred osnovne šole. Npr. naloga, kjer morajo učenci poiskati vsaj dve osebi, ki bosta povedali »*svoje spomine o istem dogajanju (na primer o vojnem času, življenju v Jugoslaviji, vojni za Slovenijo ali šolanju pred tridesetimi leti)*,«⁵⁴ ter nato poiskati podobnosti in razlike,⁵⁵ in naloga, kjer učenci kot novinarji šolske revije pripravijo vprašanja za intervju, ki bi ga imeli s starimi starši o dogajanjih in življenju konec 60. let 20. stoletja.⁵⁶

Dodati moramo, da priročnik za učitelje zgodovine v 9. razredu predlaga vrsto nalog, ki bi jih opravili kot terensko delo in vključujejo intervjuje s starejšimi osebami (stari starši, znanci, sosedje), kjer bi jih spraševali o njihovem življenju v socialistični Jugoslaviji, o začetku druge svetovne vojne, spominih na 80. leta 20. stoletja.⁵⁷ Več nalog pa učence spodbuja načrtovati in pripraviti vprašanja in odgovore za namišljen intervju z znanimi zgodovinskimi osebami, kjer učenci igrajo novinarja.⁵⁸

V učbenikih za zgodovino v srednjih šolah se ustni viri pojavijo le v učbenikih za 1. letnik gimnazij in srednjih strokovno-tehniških šol.

50 Mirjanić, A., Razpotnik, J., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2006). Raziskujem preteklost 8. Delovni zvezek (1. del) za zgodovino za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus (1. izdaja), str. 39.

51 Burkeljca, M., Dobnik, J., Mirjanić, A., Pačnik, H., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2005). Raziskujem preteklost 9. Delovni zvezek za zgodovino za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus (1. izdaja), str. 162.

52 Mirjanić, A., Razpotnik, J., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2006). Raziskujem preteklost 8. Delovni zvezek (1. del) za zgodovino za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus (1. izdaja), str. 76.

53 Rode, M. (2003). Koraki v času. Delovni zvezek za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 82–83; Burkeljca, M., Dobnik, J., Mirjanić, A., Pačnik, H., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2005). Raziskujem preteklost 9. Delovni zvezek za zgodovino za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus (1. izdaja), str. 145; Burkeljca, M., Dobnik, J., Mirjanić, A., Pačnik, H., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2013). Raziskujem preteklost 9. Delovni zvezek za zgodovino za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett (2. izdaja), str. 81.

54 Rode, M., Tawitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost. Delovni zvezek za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 13.

55 Prav tam.

56 Burkeljca, M., Dobnik, J., Mirjanić, A., Pačnik, H., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2005). Raziskujem preteklost 9. Delovni zvezek za zgodovino za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus (1. izdaja), str. 156.

57 Dobnik, J., Mirjanić, A., Pačnik, H., Razpotnik, J., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2006). Raziskujem preteklost 9. Priročnik za učitelje za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus (1. izdaja), str. 69, 98, 129, 146, 157, 158, 166, 169, 178 itn.

58 Prav tam, str. 20, 48, 71, 140 itn.

V gimnazijskem učbeniku je navedba, da med ustne vire spadajo: miti oz. bajke, pripovedke, legende, anekdote (ljudsko izročilo).⁵⁹ Poleg tega je navedba, da so ustni viri najbolj nezanesljivi ali nezanesljivi in da se lahko uporabljajo »le kot dopolnilo drugim virom.«⁶⁰ Kot razloge za to navaja, da »zaradi načina ohranjanja, domišljijских predstav in vpletanja delovanja nadnaravnih sil.«⁶¹

Učbenik za srednje strokovno-tehniške šole pa ustno izročilo in legende uvršča med nematerialne vire, skupaj z jezikom, navadami in običaji ljudi in drugimi nenapisanimi zgodbami, glasbo, plesi in verovanji.⁶² Posebne navedbe ustnih virov nima.

Naloge na ustne vire se pojavijo tudi v delovnih zvezkih za 1. letnik gimnazij in srednjih strokovno-tehniških šol. Prvi primer naloge je, kjer morajo učenci znati klasificirati različne vire v vrste zgodovinskih virov (nematerialni ali materialni; pisni, materialni, ustni ali avdiovizualni viri). Drugi primer je naloga, kjer učenci poskušajo s pomočjo pogovorov s starši in starimi starši ugotoviti, v čem se je življenje prejšnjih dveh generacij razlikovalo od njihovega.⁶³ Tretji primer nalog iz delovnih zvezkov pa je naloga, kjer učenci kritično razmišljajo o ustnih virih: »Zakaj ustnim virom oz. ustnemu izročilu ne moremo povsem zaupati?«⁶⁴

Ugotavljamo, da učbeniki v osnovnih in srednjih šolah že navajajo učence na proučevanje zabeleženih ali posnetih ustnih virov. Med ustne vire v osnovni šoli uvrščajo tudi pričevanja starejših oseb, zato je v delovnih zvezkih (in priročnikih za učitelje) za 9. razred več nalog, ki navajajo učence, da pridobijo informacije s pomočjo intervjuja s starejšimi ljudmi, najpogosteje na temo Vsakdanje življenje po drugi svetovni vojni v socialistični Jugoslaviji. Pojavljajo pa se nekatere avtentične naloge, ki pripravljajo učence na izvajanje intervjujev v obliki igre vlog, kjer učenci poskušajo pripraviti namišljen intervju z znano zgodovinsko osebo. Slovenski učbeniki in delovni zvezki za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah sicer redko, vendar pa že vključujejo naloge, ki zahtevajo, da učenci opravijo enostavne intervjuje s svojimi najbližjimi sorodniki.

59 Brodnik, V., Jernejčič, R., Zgaga S. (2009). Zgodovina 1. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 14.

60 Prav tam.

61 Prav tam.

62 Berzelak, S. (2006). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan (9. izdaja), str. 9. Enako tudi v učbeniku: Berzelak, S. (2002). Stare dobe. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja), str. 9.

63 Berzelak, S. (1997). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja), str. 2; Berzelak, S., Rozman, T., Valič Zupan, A. (2006). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (2. izdaja), str. 7.

64 Brodnik, V., Babič, D. (2015). Zgodovina 1. Delovni zvezek za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS. (1. izdaja), str. 9.

3 VLOGA IN UPORABA USTNIH VIROV PRI IZOBRAŽEVANJU ŠTUDENTOV – BODOČIH UČITELJEV ZGODOVINE NA FAKULTETAH V SLOVENIJI

Študentje zgodovine se na fakultetah v Sloveniji (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani,⁶⁵ Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru,⁶⁶ Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem⁶⁷) na magistrski stopnji pri pedagoških študijskih programih tudi izobražujejo, kako uporabljati različne zgodovinske vire pri pouku zgodovine in kakšne naloge pripraviti za učence.

V nadaljevanju je podan primer za Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani pri predmetih Didaktika zgodovine I, Didaktika zgodovine II in Pedagoška praksa iz zgodovine v okviru dveh pedagoških študijskih programov Zgodovina (enopredmetni in dvopredmetni), kjer se študentje srečujejo z ustnimi viri.

Najprej se študentje seznanijo z različnimi specifičnimi učnimi metodami pri pouku zgodovine, ki se nanašajo na različne vire. Ker so ustni viri zapisani v učbenikih, delovnih zvezkih, samostojnih delovnih zvezkih, strokovnih knjigah, zbirkah virov, na spletu itn., se študentje naučijo, kakšna vprašanja se postavljajo na pisne ustne vire in kako se uporabijo v razredu pri pouku zgodovine. Pri proučevanju zapisanih ustnih virov tako sledijo fazam metode dela s pisnimi viri. Med specifične učne metode spadata metoda dela z zvočnimi posnetki in metoda dela z gibljivimi slikami, kjer se študentje naučijo postavljati vprašanja na različne avdio- in videoposnetke, med katerimi so pogosto posneti ustni pogovori, intervjuji, pričevanja itn.⁶⁸

Med sodobne specifične učne metode pri pouku zgodovine pa lahko v začetku 21. stoletja uvrstimo metodo aktivne ustne zgodovine, kjer se študentje naučijo, kako izvajati to zahtevnejšo učno metodo z učenci, saj vključuje ustnozgodovinske intervjuje, ki jih izvajajo učitelji ali učenci.⁶⁹

Da bi se študentje naučili sami načrtovati in izvajati intervjuje, pa imajo pri različnih pedagoških predmetih obveznosti, pri katerih izvajajo intervjuje in pogovore z učitelji zgodovine na pedagoški praksi ali z učitelji, ki so gostje na predavanjih.⁷⁰

65 Več o magistrskem enopredmetnem pedagoškem študijskem programu in magistrskem dvopredmetnem študijskem programu Zgodovina na Filozofski fakulteti Univerzi v Ljubljani na spletni strani: http://www.ff.uni-lj.si/studij/magistrski_studij_2_stopnja/predstavitveni_zborniki_studijskih_programov (7. 2. 2018).

66 Več o magistrskem dvopredmetnem pedagoškem študijskem programu Zgodovina na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru na spletni strani: <http://www.ff.um.si/oddelki/zgodovina/studijski-programi.dot> (7. 2. 2018). Gre za predmete Didaktika zgodovine 1, 2 in 3, Pedagoški praktikum Zgodovina 1 in 2: <http://www.ff.um.si/dotAsset/67171.pdf> (7. 2. 2018).

67 Več o magistrskem dvopredmetnem pedagoškem študijskem programu Zgodovina na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem na spletni strani: <http://www.fhs.upr.si/sl/studij/2-stopnja/zgodovina-dvopredmetna> (7. 2. 2018). Gre za predmete Didaktika zgodovine I in II in Pedagoška praksa: <http://www.fhs.upr.si/sl/studij/2-stopnja/zgodovina-dvopredmetna/predmetnik> (7. 2. 2018).

68 Akreditiran učni načrt za Predmet Didaktika zgodovine I (2017). Magistrski študijski program: Zgodovina (dvopredmetni in enopredmetni pedagoški). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Interno gradivo.

69 Prav tam.

70 Prav tam in Akreditiran učni načrt za Predmet Didaktika zgodovine II (2017). Magistrski študijski program: Zgodovina (dvopredmetni in enopredmetni pedagoški). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Interno gradivo; Akreditiran učni načrt za Predmet Pedagoška praksa

V nadaljevanju podajamo nekatera mnenja študentov o obveznosti, ki so jo imeli v okviru predmeta Didaktika zgodovine II v štud. letih 2016/17 in 2017/18, in sicer so morali opraviti krajši intervju z učiteljem zgodovine, ki je bil nato njihov mentor na pedagoški praksi. Intervju z učiteljem so po snemanju zapisali. Dodali so refleksijo o poteku intervjuja, in sicer so odgovorili na dve vprašanji: Kaj so se naučili o metodi aktivne ustne zgodovine (katere sestavni del je intervju) in kako bi ocenili svoj intervju z učiteljem zgodovine?

Mnenje 1:

»S svojo zadolžitvijo intervjuja sem se naučila, da ta metoda ni tako preprosta, kot morda zgleda na prvi pogled. Kar precej je priprave še pred izvedbo intervjuja, saj je potrebno dobiti osebo, ki bo pripravljena izvesti intervju, potem sledi časovno usklajevanje in pa priprava vprašanj. Zdi se mi izredno pomembno, da se vprašanja pripravijo vnaprej, morda potem med samim intervjujem postaviš še kakšno podvprašanje. Naučila sem se tudi, da je potrebno sestaviti takšna vprašanja, da sogovornik lahko razvije neko zgodbo oziroma da ne more odgovoriti zgolj z da ali ne. Potrebna je tudi pazljivost pri strojni opremljenosti, saj mora snemalnik zvoka delati brezhibno oziroma moramo z njim znati ravnati. Se mi pa zdi ta metoda res odlična, saj lahko dobimo veliko informacij iz prve roke. S svojim intervjujem z učiteljico /.../ sem zadovoljna, saj je bil potek intervjuja izredno sproščen, pri vprašanih ni bilo nobenih nejasnosti in tudi postopek pred samim intervjujem je potekal precej gladko. Zdi se mi, da je bila to res odlična priložnost, da sem spoznala delo učiteljice in njeno mnenje o vprašanih, ki so me zanimala.«⁷¹

Mnenje 2:

»Pri metodi /.../ sem se naučila, kaj je potrebno, da lahko izvedeš dober intervju. Zelo je pomembno, da si na njega dobro pripravljen, kar pomeni, da imaš vnaprej sestavljen vprašalnik, ki ga boš uporabil med samo izvedbo intervjuja. Pri tem je dobro, da intervju snemaš in doma narediš transkripcijo zvočnega posnetka, saj tako pogovor steče lahko gladko in bolj osebno. /.../

Pri intervjuju se razvijajo določene spretnosti, kot so raziskovalne, komunikacijske, saj sprašuješ, poizveduješ in poslušаш. Nadalje se lahko dobro razvije empatija, saj pogovor poteka osebno in se pri tem lažje vživiš v ljudi različnih starosti in generacij. Razvijaš pa prav tako spretnost dela z ustnimi viri, saj podatke zbiraš, analiziraš, sintetiziraš in interpretiraš. Razvijaš tako govorne kot na koncu pisne spretnosti.

Naučila sem se prav tako, da intervju poteka postopno, in sicer je najprej potrebna predpriprava, potem načrtovanje izvedbe in sama izvedba. Na koncu pa še sama analiza in interpretacija pogovora. Če ti priprava in izvedba intervjuja dobro uspeva, je lahko intervju zelo prijetna izkušnja, saj tako vzpostaviš stik z določeno osebo, ki deli svoje izkušnje s teboj. Tako se vseskozi učimo nekaj novega.«⁷²

iz zgodovine (2017). Magistrski študijski program: Zgodovina (dvo predmetni in eno predmetni pedagoški). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Interno gradivo.

71 Kaja C. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

72 Nina R. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

Mnenje 3:

»Glede /intervjuja/ sem se naučila, da je kot ponavadi precej pomembna priprava. Treba si je vzeti čas in pomisliti, kako boš formuliral vprašanja, tako da bodo jasna, vendar ne preozka, da boš torej dobil vsebinsko bogat odgovor. /.../ Nato je potrebno paziti na nebesedno komunikacijo med intervjujem, saj želiš z vsem, kar počneš (očesni stik, obrazna mimika, kretnje), prispevati k sproščenosti in zbranosti intervjuvanca, saj bo ta dal dobre odgovore le, če ga ne bo nič dekoncentriralo in bo čutil, da je v sproščenem okolju, kjer poslušalca resnično zanimajo njegovi odgovori.«⁷³

Mnenje 4:

»Naučila sem se, da je velika prednost metode /.../ to, da lahko potek dela prilagajamo – vir vprašamo točno to, kar nas zanima. Če nam kakšen odgovor pričevalca ni jasen, ga lahko poprosimo za ponovno razlago, preverimo lahko, ali smo pričevalčeve besede prav razumeli ipd. Metoda nam omogoča tudi to, da imamo pričevalca pred seboj in lahko opazujemo njegovo obrazno mimiko in telesne geste, kar nam sporoča še več informacij kot le verbalno izražena pripoved. Pri metodi /.../ je ključno, da raziskovalec pridobi zaupanje in naklonjenost pričevalca, saj v nasprotnem primeru le-ta ne bo želel iskreno deliti svojih izkušenj in mnenja.«⁷⁴

Mnenje 5:

»Naučila sem se tudi to, da je intervju sicer kar zahtevna stvar, saj gre tudi sam pričevalec s svojimi odgovori v drugo smer, kot si pričakoval, in moraš tako še enkrat zastaviti vprašanje, kar lahko povzroči nerazumevanje med intervjuvancem in spraševalcem. Tako da se lahko zgodba razplete popolnoma drugače in je kar zahtevno za spraševalca, da drži rdečo nit in da pričevalec ne zatava preveč. Hkrati pa je spraševalec tisti, ki mora še vedno poskrbeti za prijetno vzdušje. In četudi se intervjuvancu zdijo vprašanja nesmiselna, spraševalec ne sme popustiti in mora stvar izpeljati do konca. Zase bi tako lahko rekla, da bom morala /.../ opraviti še kar nekaj intervjujev, da bom na koncu zadovoljna.«⁷⁵

Mnenje 6:

»Naučila sem se, da je za metodo /.../ zelo pomembno, da imaš dobre komunikacijske sposobnosti, da moraš dobro poznati snov oziroma vsebino, ki jo sprašuješ, ter da moraš do sogovornika pristopiti prijazno. Zelo pomembno je tudi, da znaš sogovornika voditi skozi vsebino: kot spraševalec ne smeš pustiti, da intervjuvanec preveč zaide s teme ter tudi da ni preveč skromen z odgovori.«⁷⁶

Mnenje 7:

»Intervju z učiteljico zgodovine je bil zelo sproščen, kljub temu da sva se šele spoznali. Ravno zaradi te sproščenosti se mi zdi, da je intervju lepo stekel in sem dobila

73 Gea S. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

74 Špela B. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

75 Rahela B. Štud. leto 2016/17. Interno gradivo hrani D. Trškan.

76 Sara A. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

odgovore, ki sem jih želela. Izvedela sem tudi mnogo zanimivosti, ki jih izvajajo na šoli v sklopu zgodovine, zato se pedagoške prakse iz zgodovine še toliko bolj veselim. Pri sami metodi /.../ sem se naučila postavljati vprašanja in tudi dobro poslušati odgovore. Tovrstni intervju mi bo dobra popotnica za naprej, saj sem videla, da tudi pristop in intervjuvanje neznane osebe ni nič strašnega.«⁷⁷

Mnenje 8:

»Svoj intervju z učiteljem zgodovine bi ocenila kot dobrega, saj sem v njem pridobila kar nekaj zanimivih informacij tako s področja poklica učitelja in njegovega delavnika kot s področja samega intervjuja. Vse te informacije mi bodo močno koristile pri moji osebni pripravi na poklic učiteljice, za katerega upam, da ga bom v prihodnosti tudi opravljala.«⁷⁸

Mnenje 9:

»Intervju z učiteljico bi ocenila kot pozitivno izkušnjo, saj sem se naučila, kakšno naj bo obnašanje do nekoga, ki ti želi posredovati nek spomin iz svojega življenja. Tak način je popolnoma drugačen kot poučevanje učencev.«⁷⁹

Mnenje 10:

»Moj intervju bi ocenila kot super izkušnjo, na eni strani sem se naučila, kako intervju poteka, zgleda, ter se zavedala, da se moraš na sam intervju res dobro pripraviti. Moj intervju je potekal v zelo sproščnem vzdušju, tako da sva se lahko z /učiteljico/ na nek način kar pogovarjali in dodatna vprašanja na intervju so se tako kar sama oblikovala. Sigurno je bila to zelo pozitivna izkušnja, ki me je veliko naučila.«⁸⁰

Iz zgornjih mnenj študentov lahko sklepamo, da so študentje s to obveznostjo ugotovili, da se morajo dobro pripraviti na intervju (vprašanja in podvprašanja), da morajo spodbuditi intervjuvanca, da sodeluje in odgovarja na vprašanja, ter da morajo paziti na sproščeno vzdušje pri izvajanju intervjuja. Ravno tako pa morajo naprave za snemanje intervjujev brezhibno delovati. Iz dodatne refleksije študentov lahko ugotovimo, da so vsi študentje uspešno opravili intervjuje z učitelji zgodovine in pridobili koristne informacije za opravljanje pedagoške prakse pri svojih mentorjih še pred začetkom prakse.⁸¹ Nalogo, kjer so morali študentje opraviti intervju z učiteljem zgodovine, pri katerem so nato opravljali pedagoško prakso, so ocenili kot nalogo, ki ni bila težka oz. se jim je zdela ena od lažjih nalog v okviru terenskih vaj pri predmetu Didaktika zgodovine II.⁸²

77 Nuša F. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

78 Nives H. Štud. leto 2016/17. Interno gradivo hrani D. Trškan.

79 Nina V. Štud. leto 2016/17. Interno gradivo hrani D. Trškan.

80 Saša P. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

81 V štud. letu 2016/17 je podalo krajšo refleksijo o poteku intervjuja 30 študentov, v štud. letu 2017/18 pa 32 študentov, skupaj 62 študentov. Vsi študentje so ocenili, da so uspešno opravili intervju z učitelji oz. izbranimi mentorji na pedagoški praksi.

82 Študentje so imeli več terenskih nalog. Na vprašanje, katera naloga je bila študentom najlažja, je 60,5 % študentov odgovorilo, da intervju z učiteljem; 31,5 % študentov, da naloga, kjer so načrtovali vprašanja na muzejski eksponat, in 8 %, da naloga, kjer so morali pripraviti muzejsko učno uro. Na to vprašanje je odgovorilo 38 študentov 2. letnika magistrskega pedagoškega študijskega programa Zgodovina (19 v štud. letu 2016/17 in 19 v štud. letu 2017/18) na FF UL pri zaključnem spletnem anonimnem vrednotenju terenskih vaj (muzejskih vaj in intervjujev z učitelji zgodovine) v okviru predmeta Didaktika zgodovine II.

4 VLOGA PREDMETA ZGODOVINA

4.1 Vloga zgodovine v osnovnih in srednjih šolah

Osnovnošolski učni načrt za zgodovino pravi, da zgodovina spodbuja »razumevanje življenja, delovanja, miselnosti in ustvarjalnosti v posameznih obdobjih človeške zgodovine«, ravno tako omogoča »spoznavanje in razumevanje sebe kot posameznika in člana lokalne skupnosti in družbe.«⁸³

Gimnazijski učni načrti za zgodovino pa dodajajo, da je eden od namenov predmeta zgodovina »spodbujanje radovednosti o življenju ljudi v preteklosti ter sedanjosti,«⁸⁴ medtem ko so vsebine v učnem načrtu za zgodovino v srednjem strokovnem in poklicno-tehniškem izobraževanju obogatene z gospodarsko-socialnimi temami, saj želi predmet »prikazati dijakom, kako se je v preteklosti razvijal tudi njihov poklic.«⁸⁵ Zgodovinske učne vsebine pri predmetu Družboslovje v srednjem poklicnem izobraževanju pa naj bi učencem na eni strani posredovale »znanja, spretnosti in veščine, ki so potrebni, da bi razumeli samega sebe v kulturnem, družbenem, geografskem in zgodovinskem kontekstu, da bi razumeli pomen slovenske tradicije, pomembnost ohranjanja nacionalne identitete in položaj Slovenije v Evropi,«⁸⁶ na drugi strani pa »tista znanja, spretnosti in veščine, ki jim bodo omogočile, da se bodo vključili v poklicno življenje in v družbo kot polnopravni državljani in državljanke, ki bodo sposobni odgovorno in kritično uveljavljati svoje državljanske pravice in odgovornosti ter ob tem skrbeli za svoj zdrav telesni in duhovni razvoj.«⁸⁷

»Zgodovina je tista temeljna družboslovna znanost, ki človeku omogoča spoznavati različne čase in svetove in s tem tudi lastni čas in razvoj. Na osnovi njenih spoznanj si lahko ustvarjamo predstave o razvoju človeštva, o njegovih vzponih in padcih. Zato je izjemno orodje spoznavanja in raziskovanja. Vsaka človeška generacija gradi na izkušnjah prednikov, brez zgodovinskega spomina pa bi razvoj začenjali tako rekoč vedno znova.«⁸⁸

83 Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 4. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (6. 2. 2018).

84 Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur) (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 1. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf (6. 2. 2018). Enako je za klasično in strokovno gimnazijo.

85 Srednje strokovno izobraževanje (SSI). Poklicno-tehniško izobraževanje (PTI). Katalog znanja. Zgodovina (103 ure) (2007), str. 1. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/Ssi/KZ-IK/kz_zgodovina_ssi_in_pti_103_126.doc (6. 2. 2018).

86 Srednje poklicno izobraževanje (SPI). Katalog znanja. Družboslovje (132 ur) (2007), str. 2. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/SPI/KZ-IK/spi_kz_dru_132.doc (6. 2. 2018).

87 Prav tam.

88 Berzelak, S. (2006). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan (9. izdaja), str. 14.

Preglednica 1: Število ur pri predmetu zgodovina in predmetih, ki vključujejo zgodovinske vsebine v osnovnih in srednjih šolah

Predmet	Šola	Število vseh ur
Družba	Osnovna šola (4. in 5. razred)	175
Zgodovina	Osnovna šola (6., 7., 8. in 9. razred)	239
Družboslovje in naravoslovje	Nižje poklicne srednje šole (1. in 2. letnik)	248 Družboslovje (155 ur) Naravoslovje (93 ur)
Družboslovje	Poklicne srednje šole (1. in 2. letnik)	132
Zgodovina	Strokovno-tehnične srednje šole (1. ali 2. letnik)	103
Zgodovina	Strokovne gimnazije (1., 2. in 3. letnik)	210
Zgodovina	Splošne gimnazije (1., 2., 3. in 4. letnik)	280
Zgodovina	Klasične gimnazije (1., 2., 3. in 4. letnik)	350

4.2 Mnenje devetošolcev o uporabnosti predmeta zgodovina

Pogostokrat učenci sprašujejo, zakaj se morajo učiti zgodovino. Kakšno uporabno vlogo zgodovine vidijo mladi oz. učenci 9. razreda osnovnih šol v Sloveniji, smo poskušali ugotoviti z anketnim vprašalnikom, katerega odgovore predstavljamo v nadaljevanju.

Namen anketiranja učencev je bil ugotoviti, kaj menijo učenci zadnjega razreda osnovne šole o predmetu zgodovina v primerjavi z drugimi predmeti, kako razumejo in se učijo zgodovino, kakšno uporabnost menijo, da ima zgodovinsko znanje v prostem času, pri vsakdanjem življenju in poklicih itd.

Anketiranje je potekalo od marca do maja 2015 na šestih osnovnih šolah v Sloveniji, kjer so bili zbrani podatki za 100 učencev, 50 učenek in 50 učencev; 56 učencev je bilo starih 14 let, 44 učencev pa 15 let.⁸⁹

Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz 32 trditev in je bil prevod anketnega vprašalnika, ki ga je izvajala Univerza Groningen za svoj projekt International Motivational Research v letu 2015. Dovoljenje za uporabo istega vprašalnika je dal

⁸⁹ V okviru projekta z naslovom International Motivational Research, ki ga je izvajala Univerza v Groningenu v štud. letu 2014/15, so študentje zgodovine (2. letnik magistrskega pedagoškega študijskega programa na FF UL) zbirali podatke za slovenske učence v starosti od 12 do 14 in od 16 do 18 let. Tako je šest študentov zbralo tudi podatke za slovenske učence v starosti 14 in 15 let oz. za učence 9. razreda osnovne šole, in sicer za 100 učencev, ki v ta projekt niso spadali.

vodja projekta Tim D. Huijgen. Učenci so ocenjevali 32 trditev na petstopenjski lestvici (1– Sploh se ne strinjam. 2 – Se bolj ne strinjam, kot strinjam. 3 – Niti se ne strinjam niti se strinjam. 4 – Se bolj strinjam, kot ne strinjam. 5 – Popolnoma se strinjam.).

Preglednica 2: Odgovori učencev za vseh 32 trditev po vrstnem redu, kot so učenci reševali

Trditve	Odgovori učencev					Skupaj	Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.			
1. Zgodovine ne bi imel rad za hobi.	9 (9%)	16 (16%)	31 (31%)	12 (12%)	32 (32%)	100 (100%)	3,4	1,3
2. Dvomim, da sem lahko uspešen pri urah zgodovine.	32 (32%)	21 (21%)	16 (16%)	21 (21%)	10 (10%)	100 (100%)	2,6	1,4
3. Pri urah zgodovine vložim le toliko energije, kot je to nujno potrebno.	11 (11%)	24 (24%)	17 (17%)	30 (30%)	18 (18%)	100 (100%)	3,2	1,3
4. Sem kar dober pri zgodovini.	7 (7%)	13 (13%)	17 (17%)	33 (33%)	30 (30%)	100 (100%)	3,7	1,2
5. Še posebej sem vesel, ko je ure zgodovine konec.	11 (11%)	15 (15%)	19 (19%)	21 (21%)	34 (34%)	100 (100%)	3,5	1,4
6. Menim, da je zgodovina uporabna le v nekaterih poklicih.	7 (7%)	12 (12%)	23 (23%)	33 (33%)	25 (25%)	100 (100%)	3,6	1,2
7. Nočem porabiti veliko časa za stvari, ki so povezane z zgodovino.	10 (10%)	27 (27%)	28 (28%)	20 (20%)	15 (15%)	100 (100%)	3,0	1,2
8. Naše ure zgodovine so pogosto fascinantne in zanimive.	7 (7%)	20 (20%)	24 (24%)	22 (22%)	27 (27%)	100 (100%)	3,4	1,3
9. Na splošno sem bolj živčen pri testu iz zgodovine kot pri testih iz drugih predmetov.	33 (33%)	21 (21%)	26 (26%)	11 (11%)	9 (9%)	100 (100%)	2,4	1,3
10. Zgodovina je koristna glede na druge šolske predmete.	13 (13%)	20 (20%)	40 (40%)	15 (15%)	12 (12%)	100 (100%)	2,9	1,2
11. Zgodovina je pomembna za pridobitev službe v prihodnosti.	28 (28%)	30 (30%)	32 (32%)	6 (6%)	4 (4%)	100 (100%)	2,3	1,1

Trditve	Odgovori učencev						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
12. Večino časa se ne počutim živčnega pri urah zgodovine.	17 (17 %)	18 (18 %)	22 (22 %)	16 (16 %)	27 (27 %)	100 (100 %)	3,2	1,4
13. V prihodnosti bom lahko delal brez znanja zgodovine.	9 (9 %)	24 (24 %)	18 (18 %)	23 (23 %)	26 (26 %)	100 (100 %)	3,3	1,3
14. Uživam pri urah zgodovine.	18 (18 %)	19 (19 %)	20 (20 %)	31 (31 %)	12 (12 %)	100 (100 %)	3,0	1,3
15. V prihodnosti mi ne bi bilo odveč delati v poklicu, ki zahteva znanje zgodovine.	16 (16 %)	21 (21 %)	28 (28 %)	24 (24 %)	11 (11 %)	100 (100 %)	2,9	1,2
16. Kar se obravnava pri pouku zgodovine, me posebno ne zanima.	20 (20 %)	27 (27 %)	25 (25 %)	15 (15 %)	13 (13 %)	100 (100 %)	2,7	1,3
17. V prostem času se rad ukvarjam z dejavnostmi, ki so povezane z zgodovino.	32 (32 %)	35 (35 %)	19 (19 %)	11 (11 %)	3 (3 %)	100 (100 %)	2,2	1,1
18. V šoli bi bilo bolj zabavno, če ne bi bilo zgodovine.	28 (28 %)	20 (20 %)	25 (25 %)	13 (13 %)	14 (14 %)	100 (100 %)	2,7	1,4
19. Zgodovina je zelo dolgočasen predmet.	31 (31 %)	29 (29 %)	14 (14 %)	14 (14 %)	12 (12 %)	100 (100 %)	2,5	1,4
20. Rad delam domače naloge za zgodovino.	43 (43 %)	15 (15 %)	28 (28 %)	11 (11 %)	3 (3 %)	100 (100 %)	2,2	1,2
21. Menim, da ima zgodovina majhno uporabnost.	11 (11 %)	36 (36 %)	35 (35 %)	11 (11 %)	7 (7 %)	100 (100 %)	2,7	1,0
22. Običajno razumem, kaj obravnavamo pri urah zgodovine.	4 (4 %)	6 (6 %)	24 (24 %)	37 (37 %)	29 (29 %)	100 (100 %)	3,8	1,1
23. Na splošno se bolj bojim delati napake pri zgodovini kot pri drugih šolskih predmetih.	26 (26 %)	27 (27 %)	26 (26 %)	11 (11 %)	10 (10 %)	100 (100 %)	2,5	1,3
24. Zunaj šole lahko le malo uporabiš, kar si se naučil pri urah zgodovine.	11 (11 %)	30 (30 %)	24 (24 %)	21 (21 %)	14 (14 %)	100 (100 %)	3,0	1,2

Trditve	Odgovori učencev						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
25. Sem samozavesten, ko mi učitelj zgodovine postavi vprašanje.	15 (15 %)	24 (24 %)	26 (26 %)	25 (25 %)	10 (10 %)	100 (100 %)	2,9	1,2
26. Čas beži med urami zgodovine.	22 (22 %)	15 (15 %)	32 (32 %)	15 (15 %)	16 (16 %)	100 (100 %)	2,9	1,4
27. Večina snovi, ki je obravnavana pri pouku zgodovine, bo uporabna v prihodnosti.	17 (17 %)	30 (30 %)	22 (22 %)	25 (25 %)	6 (6 %)	100 (100 %)	2,7	1,2
28. Velikokrat ne razumem, kaj se obravnava v našem učbeniku za zgodovino.	25 (25 %)	28 (28 %)	24 (24 %)	11 (11 %)	12 (12 %)	100 (100 %)	2,6	1,3
29. V prostem času se včasih ukvarjam z dejavnostmi, ki so povezane z zgodovino.	41 (41 %)	25 (25 %)	19 (19 %)	12 (12 %)	3 (3 %)	100 (100 %)	2,1	1,2
30. Zgodovina je koristna pri mojem vsakdanjem življenju.	27 (27 %)	31 (31 %)	20 (20 %)	18 (18 %)	4 (4 %)	100 (100 %)	2,4	1,2
31. Raje ne bi imel zgodovine v šoli.	35 (35 %)	19 (19 %)	13 (13 %)	11 (11 %)	22 (22 %)	100 (100 %)	2,7	1,6
32. Rad delam zgodovinske naloge samostojno.	32 (32 %)	16 (16 %)	24 (24 %)	17 (17 %)	11 (11 %)	100 (100 %)	2,6	1,4

Preglednica 3: Odgovori učencev na 9 pozitivnih trditve o predmetu zgodovina v šoli

Pozitivne trditve o predmetu zgodovina	Odgovori učencev						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
4. Sem kar dober pri zgodovini.	7 (7 %)	13 (13 %)	17 (17 %)	33 (33 %)	30 (30 %)	100 (100 %)	3,7	1,2
8. Naše ure zgodovine so pogosto fascinantne in zanimive.	7 (7 %)	20 (20 %)	24 (24 %)	22 (22 %)	27 (27 %)	100 (100 %)	3,4	1,3
12. Večino časa se ne počutim živčnega pri urah zgodovine.	17 (17 %)	18 (18 %)	22 (22 %)	16 (16 %)	27 (27 %)	100 (100 %)	3,2	1,4

Pozitivne trditve o predmetu zgodovina	Odgovori učencev						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
14. Uživam pri urah zgodovine.	18 (18 %)	19 (19 %)	20 (20 %)	31 (31 %)	12 (12 %)	100 (100 %)	3,0	1,3
20. Rad delam domače naloge za zgodovino.	43 (43 %)	15 (15 %)	28 (28 %)	11 (11 %)	3 (3 %)	100 (100 %)	2,2	1,2
22. Običajno razumem, kaj obravnavamo pri urah zgodovine.	4 (4 %)	6 (6 %)	24 (24 %)	37 (37 %)	29 (29 %)	100 (100 %)	3,8	1,1
25. Sem samozavesten, ko mi učitelj zgodovine postavi vprašanje.	15 (15 %)	24 (24 %)	26 (26 %)	25 (25 %)	10 (10 %)	100 (100 %)	2,9	1,2
26. Čas beži med urami zgodovine.	22 (22 %)	15 (15 %)	32 (32 %)	15 (15 %)	16 (16 %)	100 (100 %)	2,9	1,4
32. Rad delam zgodovinske naloge samostojno.	32 (32 %)	16 (16 %)	24 (24 %)	17 (17 %)	11 (11 %)	100 (100 %)	2,6	1,4

Med trditvami, s katerimi se učenci popolnoma strinjajo ali se bolj strinjajo, prevladujeta dve trditvi: »Običajno razumem, kaj obravnavamo pri urah zgodovine« (skupaj 66 %) in »Sem kar dober pri zgodovini« (skupaj 63 %). S trditvijo »Uživam pri urah zgodovine« se popolnoma strinja ali bolj strinja 43 % učencev. Najmanj pa so potrdili trditev: »Rad delam domače naloge za zgodovino« (skupaj 14 %).

Preglednica 4: Odgovori učencev na 7 pozitivnih trditev o uporabnosti in koristnosti predmeta zgodovina

Pozitivne trditve o uporabnosti in koristnosti zgodovine	Odgovori						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
10. Zgodovina je koristna glede na druge šolske predmete.	13 (13 %)	20 (20 %)	40 (40 %)	15 (15 %)	12 (12 %)	100 (100 %)	2,9	1,2
11. Zgodovina je pomembna za pridobitev službe v prihodnosti.	28 (28 %)	30 (30 %)	32 (32 %)	6 (6 %)	4 (4 %)	100 (100 %)	2,3	1,1
15. V prihodnosti mi ne bi bilo odveč delati v poklicu, ki zahteva znanje zgodovine.	16 (16 %)	21 (21 %)	28 (28 %)	24 (24 %)	11 (11 %)	100 (100 %)	2,9	1,2

Pozitivne trditve o uporabnosti in koristnosti zgodovine	Odgovori						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
17. V prostem času se rad ukvarjam z dejavnostmi, ki so povezane z zgodovino.	32 (32 %)	35 (35 %)	19 (19 %)	11 (11 %)	3 (3 %)	100 (100 %)	2,2	1,1
27. Večina snovi, ki je obravnavana pri pouku zgodovine, bo uporabna v prihodnosti.	17 (17 %)	30 (30 %)	22 (22 %)	25 (25 %)	6 (6 %)	100 (100 %)	2,7	1,2
29. V prostem času se včasih ukvarjam z dejavnostmi, ki so povezane z zgodovino.	41 (41 %)	25 (25 %)	19 (19 %)	12 (12 %)	3 (3 %)	100 (100 %)	2,1	1,2
30. Zgodovina je koristna pri mojem vsakdanjem življenju.	27 (27 %)	31 (31 %)	20 (20 %)	18 (18 %)	4 (4 %)	100 (100 %)	2,4	1,2

Med trditvami, s katerimi se učenci popolnoma strinjajo ali se bolj strinjajo, ne prevladuje veliko trditev oz. so le-te dobile nižje odstotke, npr.: »V prihodnosti mi ne bi bilo odveč delati v poklicu, ki zahteva znanje zgodovine« (skupaj 35 %) ali »Večina snovi, ki je obravnavana pri pouku zgodovine, bo uporabna v prihodnosti« (skupaj 31 %).

Ugotavljamo, da se učenci manj strinjajo s pozitivnimi trditvami o uporabnosti in koristnosti zgodovine. Izpostavimo lahko naslednje trditve: »V prostem času se včasih ukvarjam z dejavnostmi, ki so povezane z zgodovino« (66 % se sploh ne strinja ali se bolj ne strinja); »V prostem času se rad ukvarjam z dejavnostmi, ki so povezane z zgodovino« (67 % se sploh ne strinja ali se bolj ne strinja); »Zgodovina je pomembna za pridobitev službe v prihodnosti« (58 % se sploh ne strinja ali se bolj ne strinja) in »Zgodovina je koristna pri mojem vsakdanjem življenju« (58 % se sploh ne strinja ali se bolj ne strinja).

Preglednica 5: Odgovori učencev na 10 negativnih trditev o predmetu zgodovina v šoli

Negativne trditve o predmetu zgodovina	Odgovori						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
2. Dvomim, da sem lahko uspešen pri urah zgodovine.	32 (32 %)	21 (21 %)	16 (16 %)	21 (21 %)	10 (10 %)	100 (100 %)	2,6	1,4

Negativne trditve o predmetu zgodovina	Odgovori						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
3. Pri urah zgodovine vložim le toliko energije, kot je to nujno potrebno.	11 (11 %)	24 (24 %)	17 (17 %)	30 (30 %)	18 (18 %)	100 (100 %)	3,2	1,3
5. Še posebej sem vesel, ko je ure zgodovine konec.	11 (11 %)	15 (15 %)	19 (19 %)	21 (21 %)	34 (34 %)	100 (100 %)	3,5	1,4
9. Na splošno sem bolj živčen pri testu iz zgodovine kot pri testih iz drugih predmetov.	33 (33 %)	21 (21 %)	26 (26 %)	11 (11 %)	9 (9 %)	100 (100 %)	2,4	1,3
16. Kar se obravnava pri pouku zgodovine, me posebno ne zanima.	20 (20 %)	27 (27 %)	25 (25 %)	15 (15 %)	13 (13 %)	100 (100 %)	2,7	1,3
18. V šoli bi bilo bolj zabavno, če ne bi bilo zgodovine.	28 (28 %)	20 (20 %)	25 (25 %)	13 (13 %)	14 (14 %)	100 (100 %)	2,7	1,4
19. Zgodovina je zelo dolgočasen predmet.	31 (31 %)	29 (29 %)	14 (14 %)	14 (14 %)	12 (12 %)	100 (100 %)	2,5	1,4
23. Na splošno se bolj bojim delati napake pri zgodovini kot pri drugih šolskih predmetih.	26 (26 %)	27 (27 %)	26 (26 %)	11 (11 %)	10 (10 %)	100 (100 %)	2,5	1,3
28. Velikokrat ne razumem, kaj se obravnava v našem učbeniku za zgodovino.	25 (25 %)	28 (28 %)	24 (24 %)	11 (11 %)	12 (12 %)	100 (100 %)	2,6	1,3
31. Raje ne bi imel zgodovine v šoli.	35 (35 %)	19 (19 %)	13 (13 %)	11 (11 %)	22 (22 %)	100 (100 %)	2,7	1,6

Med trditvami, s katerimi se učenci ne strinjajo ali se bolj ne strinjajo, prevladujejo: »Dvomim, da sem lahko uspešen pri urah zgodovine« (skupaj 53 %); »Na splošno sem bolj živčen pri testu iz zgodovine kot pri testih iz drugih predmetov« (skupaj 54 %); »Zgodovina je zelo dolgočasen predmet« (skupaj 60 %); »Velikokrat ne razumem, kaj se obravnava v našem učbeniku za zgodovino« (skupaj 53 %) in »Raje ne bi imel zgodovine v šoli« (skupaj 54 %).

Najbolj pa se strinjajo z naslednjimi negativnimi trditvami o predmetu zgodovina: »Še posebej sem vesel, ko je ure zgodovine konec« (55 % se bolj strinja ali popolnoma strinja); »Pri urah zgodovine vložim le toliko energije, kot je to nujno potrebno« (48 % se bolj strinja ali popolnoma strinja).

Preglednica 6: Odgovori učencev na 6 negativnih trditvev o uporabnosti predmeta zgodovina

Negativne trditve o uporabnosti zgodovine	Odgovori						Povprečje	Standardni odklon
	Sploh se ne strinjam.	Se bolj ne strinjam, kot strinjam.	Niti se ne strinjam niti se strinjam.	Se bolj strinjam, kot ne strinjam.	Popolnoma se strinjam.	Skupaj		
1. Zgodovine ne bi imel rad za hobi.	9 (9 %)	16 (16 %)	31 (31 %)	12 (12 %)	32 (32 %)	100 (100 %)	3,4	1,3
6. Menim, da je zgodovina uporabna le v nekaterih poklicih.	7 (7 %)	12 (12 %)	23 (23 %)	33 (33 %)	25 (25 %)	100 (100 %)	3,6	1,2
7. Nočem porabiti veliko časa za stvari, ki so povezane z zgodovino.	10 (10 %)	27 (27 %)	28 (28 %)	20 (20 %)	15 (15 %)	100 (100 %)	3,0	1,2
13. V prihodnosti bom lahko delal brez znanja zgodovine.	9 (9 %)	24 (24 %)	18 (18 %)	23 (23 %)	26 (26 %)	100 (100 %)	3,3	1,3
21. Menim, da ima zgodovina majhno uporabnost.	11 (11 %)	36 (36 %)	35 (35 %)	11 (11 %)	7 (7 %)	100 (100 %)	2,7	1,0
24. Zunaj šole lahko le malo uporabiš, kar si se naučil pri urah zgodovine.	11 (11 %)	30 (30 %)	24 (24 %)	21 (21 %)	14 (14 %)	100 (100 %)	3,0	1,2

Med trditvami, s katerimi se učenci ne strinjajo ali se bolj ne strinjajo, prevladujeta dve: »Menim, da ima zgodovina majhno uporabnost« (skupaj 47 %) in »Zunaj šole lahko le malo uporabiš, kar si se naučil pri urah zgodovine« (skupaj 41 %).

Najbolj pa se strinjajo z naslednjimi negativnimi trditvami o zgodovini oz. manjši uporabnosti: »Menim, da je zgodovina uporabna le v nekaterih poklicih« (58 % se bolj strinja ali popolnoma strinja); »V prihodnosti bom lahko delal brez znanja zgodovine« (49 % se bolj strinja ali popolnoma strinja).

Iz odgovorov 100 učencev 9. razreda lahko ugotovimo:

- da so učenci kar dobri in uspešni pri predmetu zgodovina in da razumejo običajno, kaj obravnavajo pri uri in kaj se obravnava v učbeniku za zgodovino;
- da neradi delajo naloge;
- da se jim predmet ne zdi zelo dolgočasen v šoli;
- da se v prostem času neradi ukvarjajo z dejavnostmi, ki so povezane z zgodovino;
- da zgodovina ni toliko pomembna za pridobitev službe ali koristna pri njihovem vsakdanjem življenju;
- da pa predmet zgodovina nima tako majhne uporabnosti, čeprav se zavedajo, da je zgodovina uporabna le v nekaterih poklicih.

Eden od načinov, kako odgovoriti učencem o uporabnosti zgodovine, bi bil lahko, da bi učitelji redno nakazovali, da vse okrog njih dokazuje pomen zgodovine (npr. predmeti, fotografije ali razglednice, ki jih prinesejo v razred, učiteljski obiski gradov, muzejev ali arhivov, pričevalci v razredu). Učencem se lahko redno postavljajo vprašanja, kot so npr.: Ali ste se kdaj vprašali, kakšno je bilo življenje pred računalniki? Koliko je stara hiša, v kateri stanujete? Kaj so otroci delali, ko ni bilo potrebno obvezno hoditi v osnovno šolo? Vprašanja, ki se nanašajo na konkretno življenje učencev, lahko sprožijo njihovo domišljijo in s tem zanimanje za preteklost. Še bolje pa je, če se preteklost poveže z zgodovino, zgradbami in ljudmi domačega kraja.⁹⁰

Knjiga z naslovom *Zakaj se učiti zgodovino?* pa podaja naslednje odgovore:

- *Ker je zgodovina zanimiva zgodba.*
- *Ker je zgodovina zgodba o resničnih ljudeh.*
- *Ker so pretekli junaki lahko današnji vzorniki.*
- *Ker reševanje problemov v preteklosti lahko pomaga pri današnjem razreševanju.*
- *Ker širitev demokracije zahteva izobražene državljane.*
- *Ker preteklost vpliva na nas, danes.*
- *Ker se lahko učimo iz napak v preteklosti.*
- *Ker sodelujemo z ljudmi po vsem svetu.*⁹¹

Učenje zgodovine v šoli omogoča, da se učenci naučijo o več stvareh, ki se dogajajo okrog njih. Pri predmetu se naučijo veščin, ki jim bodo pomagale brati časopise, poslušati radio ali gledati novice na televiziji ali spletu, saj bodo lažje razumeli, da ima vsaka zgodba več kot eno stran. Eden od uporabnih načinov, kako spoznavati dogajanje okrog sebe, družine, okolice in domačega kraja, pa je tudi aktivni pristop, kjer učenci sami pridobivajo informacije o sedanjosti in preteklosti s pomočjo intervjujev z bližnjimi sorodniki, znanci in starejšimi osebami.

90 Murphy, J. (2012). *100+ Ideas for Teaching History*. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, str. 2.

91 Vzeto iz naslovov v knjigi: *World History (Connections to Today): Why Study History* (2001). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall.

5 VLOGA USTNE ZGODOVINE PRI IZOBRAŽEVANJU MLADIH

5.1 Definicija in vrste ustne zgodovine

Ameriško Društvo za ustno zgodovino (The Oral History Association ali OHA) je podalo naslednjo definicijo za ustno zgodovino: »Ustna zgodovina se nanaša tako na način zapisovanja in ohranjanja ustnega pričevanja kot na produkt tega procesa. Začne se z avdio- ali videoposnetkom, kjer spraševalec opravi intervju z intervjuvancem (pripovedovalcem) z namenom ustvariti trajen posnetek, ki bo prispeval k razumevanju preteklosti. Ustni dokument oz. ustna zgodovina, ki izhaja iz tega procesa, bo ohranjen in dostopen drugim uporabnikom, raziskovalcem in javnosti v različnih oblikah. Kritični pristop do ustnega pričevanja in interpretacij je potreben pri uporabi ustne zgodovine.«⁹²

Podajamo še nekatere definicije ustne zgodovine:

- »Ustna zgodovina je snemanje v obliki intervjuja osebnih pripovedi ljudi, ki poznajo zgodovinske dogodke ali trenutne dogodke iz prve roke.«⁹³
- »Ustna zgodovina je "govoreča" zgodovina: je snemanje unikatnih spominov in življenjskih zgodb ljudi.«⁹⁴
- »Ustna zgodovina je dvosmerni proces, v katerem nekdo deli spomine s spraševalcem, ki je skrbno načrtoval intervju.«⁹⁵
- »Ustna zgodovina pomeni, da pripovedovalec zagotavlja iz prve roke spoznanja o dogodku, osebi ali življenju ter svoje izkušnje v strukturiranem, dobro načrtovanem intervjuju.«⁹⁶
- »Ustno zgodovino razumemo kot zbiranje in preučevanje informacij o posameznikih, družinah, skupinah, dogodkih ali vsakdanjem življenju, pridobljenih prek posnetih ali zapisanih intervjujev.«⁹⁷
- Ustna zgodovina je »zbiranje govornjenih in zapisanih spominov na ravni vsakdanjega življenja, ki evidentirajo pretekle dogodke zgodovinskega pomena in posameznikov odnos do njih.«⁹⁸
- »Ustna zgodovina je urejen proces, ki se uporablja za zbiranje spominov in osebnih mnenj zgodovinskega pomena s posnetimi intervjuji. Posnetki intervjujev se prepisujejo, urejajo in nato posredujejo v knjižnico ali arhive. Ti intervjuji se lahko

92 Principles for Oral History and Best Practices for Oral History, Oral History Association (2009). <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/> (5. 5. 2018).

93 Principles and Best Practices for Oral History Education (4–12): Classroom Guide, Oral History Association Education Committee Members (2013). http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2014/04/2013-1411_Oral_History_ClassroomGuide_Update_V2.pdf (5. 5. 2018).

94 Perks, R. (1995). Oral History. Talking about the Past. Second Edition. London: The Historical Association, str. 5.

95 What is Oral History? <http://www.iohanet.org/what-is-oral-history/> (5. 5. 2018).

96 Oral Histories in the Classroom. A Curriculum and Project Guide for Secondary School Students, str. 22. <http://www.historylink.org/Content/education/downloads/Oral%20History%20Curriculum.pdf> (5. 5. 2018).

97 Pojasnilo je podala Staša Grahek v radijski oddaji Spomini, pričevanja: Arsov forum, 27. 1. 2016. <https://4d.rtvsl.si/arhiv/spomini-pricevanja/174385008/> (20. 7. 2018).

98 Ramsak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 16.

- uporabljajo za raziskave, publikacije, radijske oddaje ali videodokumentarne filme, muzejske razstave, dramatizacije ali za druge oblike javne predstavitve.«⁹⁹
- »Ustna zgodovina pomeni snemanje in interpretacijo govornih pričevanj o življenjih posameznikov. V nasprotju z ustno tradicijo, ki se posveča predvsem prenosu spominov skozi generacije, se ustna zgodovina posveča izkušnjam posameznikov v bližnji preteklosti. Ustna pričevanja lahko uporabljamo bodisi kot podrobna poročila o posameznikovem življenju (to lahko imenujemo življenjska zgodba ali osebna pripoved), lahko pa jih uporabimo kot pomoč pri zgodovinskih interpretacijah in analizi družbenih sprememb.«¹⁰⁰
 - »Ustno zgodovino lahko razumemo kot samozavesten, urejen pogovor med dvema osebama o nekem vidiku preteklosti, ki je zgodovinsko pomemben in namenoma zabeležen kot zapis. Čeprav je pogovor v obliki intervjuja, v katerem ena oseba – spraševalec – postavlja vprašanja drugi osebi – poimenovana kot intervjuvanec ali pripovedovalec –, je ustna zgodovina, v bistvu dialog.«¹⁰¹
 - »Mnogi avtorji za ustno zgodovino uporabljajo številne sorodne izraze, kot so življenjska zgodovina, lastno poročilo, osebna pripoved, življenjska zgodba, ustna biografija, spomin, pričevanje. Izrazi, kot so poglobljeni intervju, posneti spomin, življenjska zgodovina, posneta pripoved, življenjski pregled, pa predpostavljajo, da je vključen še nekdo – oseba, ki pripravi pripovedovalca, da se začne spominjati, oseba, ki posname in javno predstavi pripovedovalčeve besede.«¹⁰²

Ustna zgodovina naj bi bila poddisciplina zgodovine, ki se je še posebej razvila v 20. stoletju z razvojem snemalne tehnologije. Ustna zgodovina se danes z različnimi mediji zelo hitro lahko razširi in posreduje številnim uporabnikom.¹⁰³

Izraz ustna zgodovina se nanaša na tri stvari: na posnete spomine, pretipkan transkript (prepis) in raziskovalno metodo, ki vključuje poglobljene intervjuje.¹⁰⁴ Raziskovalna metoda – intervju ni novost, saj je bilo spraševanje starejših ljudi o vsakdanjem življenju in dogodkih prisotno že v preteklosti in je delno ali popolnoma nadomeščalo pisne vire.¹⁰⁵ Ker se danes še vedno ustno prenašajo različne zgodbe in izkušnje posameznikov, družin, skupin idr., je nujno potrebno sistematično zbrati, posneti in ohraniti te življenjske zgodbe. Zato je še veliko možnosti tako za ustne zgodovinarje kot za učence, ki se lahko preizkusijo v vlogi ustnih zgodovinarjev.

99 Oral Histories in the Classroom. A Curriculum and Project Guide for Secondary School Students, str. 22. <http://www.historylink.org/Content/education/downloads/Oral%20History%20Curriculum.pdf> (5. 5. 2018). Podobno v: Ritchie, D. A. (2015). *Doing Oral History*. Third Edition. New York: Oxford University Press, str. XVII.

100 Roper, M. (1996). *Oral History*. V: *The Social Science Encyclopedia* (Ur. A. Kuper, J. Kuper). London, New York: Routledge, str. 579. V: Ramšak, M. (2003). *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 30. Ustna tradicija = ustno izročilo.

101 Shopes, L. *What is Oral History?*, str. 2–3. <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral/oral.pdf> (25. 3. 2018).

102 Ramšak, M. (2003). *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 28.

103 Prav tam, str. 65.

104 Prav tam, str. 28.

105 Prav tam, str. 65.

Ustna zgodovina vključuje vsaj pet značilnosti:

- »posneti ali vodeni intervjuji s sprotnim zapisovanjem;
- vodijo jih spraševalci, ki dobro ali delno poznajo obravnavano tematiko in tehniko dela – intervju;
- intervjuvanci, ki govorijo na podlagi lastnih izkušenj ali opazovanja (izjemoma se dovoljuje tudi pripoved druge roke);
- percepcija zgodovinskega dogajanja pri intervjuvancih;
- dostopnost življenjepisnega gradiva – najboljše na trakovih ali prepisih – širši javnosti.«¹⁰⁶

Zato sta mogoča pri pouku zgodovine dva pedagoška pristopa k ustni zgodovini, ki sta ju uvedla Barry A. Lanman in Laura M. Wendling,¹⁰⁷ in sicer pasivni pristop k ustni zgodovini ali pasivna ustna zgodovina in aktivni pristop k ustni zgodovini ali aktivna ustna zgodovina.

Prvi pristop je pasivni pristop k ustni zgodovini, saj so učitelji in učenci tisti, ki predstavljajo širšo javnost in imajo tako dostop do posnetega ali zabeleženega gradiva oz. intervjujev. V tem primeru učenci proučujejo posnete ali zabeležene intervjuje, življenjske zgodbe, spomine ali pričevanja ljudi, ki jih najdejo na spletu, v knjigah, televizijskih ali radijskih oddajah itn. Pogosto so shranjeni v arhivih, muzejih ali večjih knjižnicah. Ta pristop lahko imenujemo pasivna ustna zgodovina, saj učenci uporabljajo že objavljeno ustno zgodovino oz. objavljene ustne vire.

Drugi pristop pa je aktivni pristop k ustni zgodovini, saj so učenci tisti, ki vodijo in posnamejo intervjuje ter jih posredujejo širši javnosti. V tem primeru se vživijo v vlogo ustnih zgodovinarjev, načrtujejo, izvedejo in posnamejo intervju ter pripravijo gradivo, dostopno širši javnosti. Ta pristop lahko imenujemo aktivna ustna zgodovina, saj učenci ustvarjajo ustno zgodovino in jo tudi ustrezno shranijo.

Barry A. Lanman in Laura M. Wendling priporočata, da se v šoli najprej uporabi prvi pristop oz. pasivno ustno zgodovino, kjer gre za uvajanje v proučevanje različnih zgodovinskih ustnih virov, zlasti ustne zgodovine, nato pa še drugi pristop oz. aktivno ustno zgodovino, kjer se od učencev zahteva analiziranje, interpretacija, sinteza in vrednotenje intervjujev ter javna predstavitev.¹⁰⁸

106 Baum, W. K. (1996). *The Expanding Role of the Librarian in Oral History. V: Oral History. An Interdisciplinary Anthology* (Ur. D. K. Dunawy, W. K. Baum). Walnut Creek, London, New Delhi: A Division of Sage Publications, American Association for State and Local History, Oral History Association, str. 324. V: Ramšak, M. (2003). *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 29.

107 Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.) (2006). *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education*. Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. XIX.

108 Prav tam.

5.2 Vloga pasivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine

Učni načrti zgodovine v osnovnih in srednjih šolah poleg politične in vojaške zgodovine vključujejo tudi gospodarske, družbene in kulturne vsebine ter vsebine iz vsakdanjega življenja ljudi. Obravnavajo se kulturna gibanja, razvoj znanosti in tehnologije, večja pozornost je namenjena družinam, otrokom, ženskam, narodnostnim manjšim in migrantom.

Učitelji zgodovine in šolski učbeniki za učence niso edini viri informacij o preteklosti: »Prvič, *novejši kot so dogodki, več je virov, ki jih pojasnjujejo in razlagajo (politiki, novinarji, radijski in televizijski komentatorji, avtorji dokumentarnih in igranih filmov). Drugič, učenci lahko poznajo sorodnike in ljudi v svoji skupnosti, ki so na svoji koži čutili pomembne zgodovinske dogodke 20. stoletja. Tretjič, vse več učencev, še posebej v zahodni in severni Evropi, ima na voljo dostop do zgodovinskih poročil in interpretacij prek novih komunikacijskih tehnologij (zgoščenke, internet).*«¹⁰⁹

Pri pouku zgodovine lahko učitelji uporabijo različne zgodovinske vire, med katere sodijo tudi posneta ali zabeležena ustna pričevanja, življenjske zgodbe in intervjuji o tematikah 20. in 21. stoletja, ki spadajo med ustne vire oz. ustno zgodovino.

»Brez dokumentiranih zapisov tistih, ki so doživljali zgodovinske dogodke, ne bi mogli razumeti njihovih čustev, motivov, namenov in njihovega doživljanja čustev, motivov in namenov drugih. To velja tako za navadne ljudi kot za politične voditelje, generale in njihove svetovalce.«¹¹⁰

Ustna zgodovina je danes objavljena v različnih oblikah in z različnimi mediji:

- v pisni obliki (npr. v učbenikih, delovnih zvezkih, samostojnih delovnih zvezkih, strokovnih knjigah, biografijah, avtobiografijah, atlasih, zbirkah virov idr.),
- v zvočni obliki (kot avdioposnetki na radiu, televiziji, DVD-jih, spletu),
- v avdiovizualni obliki (kot videoposnetki na televiziji, DVD-jih, spletu),
- v spletni obliki (elektronski učbeniki in delovni zvezki, videokonference, forumi, blogi, Wikipedija, Facebook itn.).

Naloga sodobnega pouka zgodovine je, da nauči učence proučevati tudi ustno zgodovino. Pri tem je treba naučiti učence, da *»zgodovinarji, pisci zgodovinskih učbenikov, novinarji in avtorji dokumentarnih oddaj, ki zadevajo dogodke v novejši zgodovini, niso samo poročevalci, ampak poskušajo podatke, ki jih imajo na voljo, interpretirati in ugotoviti povezave med različnimi dejstvi, da bi dogodke in spremembe lahko razumeli in pojasnili.*«¹¹¹ Ravno tako bi se morali učenci naučiti, da *»ista zgodovinska dejstva uporabijo drugi ljudje za drugačne namene ali za to, da*

109 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 21.

110 Prav tam, str. 212.

111 Prav tam, str. 19.

z njimi podprejo drugačne interpretacije istega dogodka ali pojava,«¹¹² in da »je na vsak zgodovinski dogodek ali razvoj ponavadi mogoče pogledati iz različnih zornih kotov in da različni zorni koti odslkavajo raznolikost izkušenj, domnev in prepričanj (pogosto enako verodostojnih).«¹¹³

Učitelji naj učencem pojasnijo dva izraza, in sicer verodostojnost in pristranskost virov: *»Nobenemu zgodovinskemu pričevanju ne smemo takoj verjeti. Presoditi moramo, kako vir poroča o dogodku. Večina pisnih in ustnih virov nam govori, kako so avtorji sami videli neki dogodek. Pripovedovalci včasih preveč poenostavljajo. Navadno ločujejo ljudi na dobre in slabe, na naše in njihove. Ponujajo svojo razlago vzrokov in posledic. V pripovedi so včasih bolj, včasih manj izražena čustva. Še slabše je, če avtorji v svojo pripoved vrinejo izmišljotine. V virih zato iščemo, kako je neko dogajanje v resnici potekalo in koliko je avtor vira pristranski.*

Verodostojnost pomeni, da se opis ali razlaga dogodka ujema z dejanskim potekom dogajanja. Vir pa je pristranski takrat, ko v svoji pripovedi "navija" za eno stran, ponuja svoj pogled na dogajanje, ki se ne ujema z dejstvi. Pristranskost je lahko tudi namerna. V zgodovinskih virih sta navadno prisotni tako verodostojnost kot pristranskost.«¹¹⁴

Pri ustni zgodovini pa se morajo učenci še posebej zavedati, da *»bližina določenega zgodovinskega obdobja ali dogodka (na primer poročilo očividca) še ne pomeni nujno, da je poročilo o njem bolj pravilno in manj pristransko.«¹¹⁵ Kot pri drugih zgodovinskih virih »je vsak zgodovinski prikaz začasen in da bo zaradi novega dokaznega gradiva ali novih interpretacij obstoječega dokaznega gradiva verjetno na novo ovrednoten.«¹¹⁶*

Ustna zgodovina je objavljena tudi za teme, ki so povezane z vojnami in nasiljem: *»Odgovorna naloga učitelja je, da izbere takšna pričevanja, da bo v učencih zbudil empatijo, sočutje in spoštovanje žrtev vojnega nasilja. Ob takšnih pričevanjih učenci preiščejo tudi širše zgodovinsko ozadje dogajanja, pri medpredmetnih obravnavah ugotavljajo zgodovinske, kulturološke in psihološke vzroke, ki so pripeljali do vojn z genocidi in množičnim kršenjem človekovih pravic.«¹¹⁷*

Pomen pričevalcev pri obravnavanju sodobne zgodovine v šoli je precejšen. Pričevalci so pomemben vir za preteklost (daljno ali bližnjo). Intervjuji s pričevalci imajo dvojno uporabnost zgodovinskega učenja: prvič v zgodovinsko-kulturnem kontekstu učencev, kjer kritično proučujejo pričevanja, in drugič kot priložnost za aktivnost učencev za samostojne raziskave, ki jih lahko v določeni meri vključijo

112 Prav tam.

113 Prav tam.

114 Rode, M., Tawitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost: zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 21.

115 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 19.

116 Prav tam, str. 20.

117 Brodnik, V. (2014). Pouk zgodovine o vojnah skozi oči otrok in mladostnikov. Zgodovina v šoli. Letnik 23, št. 1–2, str. 43.

v celoten proces pridobivanja informacij in znanja.¹¹⁸ Intervjuji so ravno tako pomemben vir: »Za razlago in razumevanje družbenih razmer so namreč pomembni tudi ljudje, ki niso igrali vidne vloge v nekem dogajanju. Ob pravilni uporabi zgodovinskega intervjuja so namreč ti prav tako pomembni kot t. i. velike osebnosti v zgodovinskem dogajanju.«¹¹⁹

Proučevanje ustne zgodovine prispeva, da učenci spoznajo številne posamezne življenjske zgodbe ter izvedo, kako pripovedovalci pojasnjujejo, kaj se je zgodilo in kaj mislijo o dogodkih. Pri tem lahko ugotovijo:

- »Kako reagirajo ljudje enake starosti in spola na isto zgodovinsko situacijo?
- Kateri zgodovinski dogodki se zdijo posameznikom vredni pripovedovanja, kadar pripovedujejo o svojem življenju?
- Kako se razlikujejo subjektivni dogodki od dogodkov politične in družbene zgodovine?
- Kateri pripetljaji in obdobja iz individualne življenjske zgodbe se ohranijo v spominu? Kako jih pripovedovalec razvrsti, razlaga ali obdela?
- Ali se posameznikove pripovedovane zgodbe skladajo z ustaljenimi oblikami obredov prehoda ali prevladujejo drugačni življenjski dogodki?
- Kako ocenjujejo pripovedovalci svoje življenje kot fenomen?
- Kako vidijo lastno vlogo v zgodovinskem procesu?«¹²⁰

Pri proučevanju ustne zgodovine učenci razvijajo številne intelektualne sposobnosti, saj se naučijo:

- oceniti pričevanja in izkušnje pričevalcev;
- pokazati spretnosti, potrebne za ugotavljanje skladnosti podatkov z resničnimi dejstvi, za analizo in uporabo ustnih virov;
- pokazati jezikovne sposobnosti.¹²¹

Ustni viri spominjajo vse ljudi, da zgodovino ustvarjajo ravno tako posamezniki z unikatnimi izkušnjami,¹²² zato se učenci lahko naučijo o zgodovini Slovencev v 20. in 21. stoletju tudi prek ustne zgodovine ter tako pokažejo pozitiven in spoštljiv odnos do slovenske kulturne dediščine.

118 Furrer, M. (2015). The Modern Contemporary Witness and His Double Role as a 'Histotainment' – Figure and an Object of Oral History – a Dilemma for History Teaching? International Journal of Research on History Didactics, History Education, and History Culture (JHEC). Yearbook of the International Society of History Didactics (ISHD). 36/2015. Wochenschau Verlag, str. 151.

119 Bauer, V. et al. (1998). Methodenarbeit im Geschichtsunterricht. Berlin: Cornelsen, str. 91. V: Potočnik, D. (2013). Viri in pouk zgodovine. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovenske jezike in književnosti. Filozofska fakulteta, str. 97.

120 Lehmann, A. (1983). Erzählstruktur und Lebenslauf. Autobiographische Untersuchungen. Frankfurt/Main, New York: Campus Verlag, str. 16–17. V: Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 108–109.

121 Smith, G. (2010). Historical Insights: Focus on Research. Oral History. University of Warwick: History at the Higher Education Academy, str. 3. https://www.heacademy.ac.uk/system/files/rg_smith_oralhistory_20111015.pdf (2. 1. 2018).

122 Perks, R. (1995). Oral History. Talking about the Past. Second Edition. London: The Historical Association, str. 32.

5.3 Vloga aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine

5.3.1 Pomen aktivne ustne zgodovine

V zgodovinskih dokumentih pogosto primanjkujejo opisi o vsakdanjem življenju ljudi oz. vsakodnevne izkušnje ljudi, npr. zakaj so sprejeli določene odločitve in kako so zgodovinski dogodki vplivali na njihovo osebno življenje.¹²³ Zaradi tega je ustna zgodovina koristna za zgodovinarje in druge raziskovalce v etnologiji, kulturni antropologiji, sociologiji, geografiji, pravu, psihologiji, novinarstvu.

Vendar pa so pri ustni zgodovini tudi omejitve. »Zgodovinarji se zavedajo, da lahko s pomočjo osebnih pričanj spoznavajo le zgodovino, ki so jo pripovedovalci sami doživeli. Osebna pričanja segajo do približno 100 let v preteklost – do mladosti najstarejših živečih pričevalcev.«¹²⁴ Ravno tako učenci pri aktivni ustni zgodovini sami pridobijo informacije s pomočjo intervjujev z najstarejšimi sorodniki in tako postanejo ustvarjalci ustne zgodovine.

»Uporaba ustne zgodovine prinese kanček detektivskega duha v učilnico ter prve korake k znanstveno-raziskovalnemu delu.«¹²⁵ Izvajanje intervjujev v sebi skriva res nekaj detektivskega, saj učenci še ne vedo, kakšno znanje jim bodo intervjuji z različnimi pričevalci oz. intervjuvanci posredovali. Ravno tako intervjuji segajo izven šole, v bližnjo ali širšo okolico in tako animirajo vse, ki sodelujejo v intervjujih, in vse, ki so vključeni v shranjevanje intervjujev (npr. lokalni muzej, arhiv, šola idr.).¹²⁶

Zgodovina je povsod, zato lahko učenci postanejo sami ustvarjalci zgodovinskega znanja, namesto pasivnega učenja zgodovinskih informacij. Ustna zgodovina je živopisna slika preteklosti, je živa zgodovina, ki beleži čustva in vtise različnih ljudi.¹²⁷ »Tuja življenjska zgodba lahko spraševalcu – in pozneje bralcu, če je objavljena – pomaga razumeti lastno življenje, lahko mu je tudi navdih, da se iz drugega življenja kaj nauči ali uporabi tujo izkušnjo (ne da bi jo prej skusil na svoji koži). Z razumevanjem preteklosti in sedanjosti pa se tako spraševalec kot pripovedovalec jasniijo tudi pričakovanja glede prihodnosti.«¹²⁸ S pomočjo ustne zgodovine učenci pridobijo odgovore na naslednja vprašanja: »Kako ljudje doživljajo (ali so doživljali) in razlagajo potek svojega življenja, čas, prostor in družbeno okolje okoli sebe; kako vzpostavljajo medsebojne odnose, zakaj so se obnašali do drugih tako, kot so se; kaj

123 Immigration Oral History. http://www.pbs.org/independentlens/newamericans/foreducators_lesson_plan_09.html#Interview (6. 5. 2018).

124 Rode, M., Tawitian, E., Galonja, T. (2016). Koraki v času 6. Učbenik za zgodovino v 6. razredu osnovne šole. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 18.

125 Czwecko Voler, L. (2014). Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str. 131.

126 Prav tam, str. 132.

127 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 4. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

128 Ramsak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 44–45.

vpliva na njihov sistem prepričanj, vrednostnih stališč, orientacije do sveta in ljudi okrog sebe ter kako so v gmotnem, družbenem in duhovnem kontekstu sprejemali svoje vloge in identiteto.»¹²⁹

Aktivna ustna zgodovina je pomembna, saj združuje mlajšo in starejšo generacijo in obnavlja občutek skupnosti,¹³⁰ gradi mostove med generacijami, med šolo in vključenim okoljem ter išče in beleži spomine,¹³¹ z njo preteklost oživi, koristna je pri snemanju enkratnih izkušenj navadnih ljudi, ohranja preteklost za sedanost in za prihodnost,¹³² služi kot pomoč posameznikom, družinam, skupnosti, da ohranijo svojo zgodovino v korist svojih potomcev in drugih ljudi.¹³³

5.3.2 Vrste intervjujev

Glede na definicijo ustne zgodovine ustno zgodovino sestavlja intervju. K ustni zgodovini spadajo le tisti intervjuji, ki so bili posneti, prepisani (transkribirani), urejeni, indeksirani in nato dosegljivi v knjižnicah ali arhivih.¹³⁴ Ti intervjuji se lahko uporabljajo za nadaljnje raziskave ali javno predvajanje (npr. na radiu, televiziji, muzejski razstavi, gledališki predstavi idr.). Pogosto so intervjuji, prepisi (transkripti), fotografije in drugo gradivo, povezano z intervjuji, objavljeni na spletnih straneh.¹³⁵

Raziskovalci uporabljajo različne vrste intervjujev, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Glede na število intervjuvancev so intervjuji lahko **individualni ali skupinski**.

Praviloma je individualni intervju pogovor med dvema osebama. Prva sprašuje ali postavlja vprašanja (intervjuvar, spraševalec, izpraševalec), druga oseba (intervjuvanec, pripovedovalec, pričevalec, informator, vpraševanec, sogovorec) pa odgovarja na vprašanja.¹³⁶

Intervju je možno izvesti tudi v skupini. Skupinski intervju pomeni, da oseba sprašuje in postavlja vprašanja več osebam. Boljše je, da so skupine manjše in da je tematika pogovora poznana vsem. Skupinski intervju ni primeren npr. za osebne probleme ali ugotavljanja mnenj o različnih sodobnih problemih.¹³⁷

129 Prav tam, str. 30–31.

130 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 4. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

131 A Practical Guide to Oral History (2014), str. 4. https://sohp.org/files/2013/11/A-Practical-Guide-to-Oral-History_march2014.pdf (5. 5. 2018).

132 What is Oral History? <http://www.iohanet.org/what-is-oral-history/> (5. 5. 2018).

133 Ortiz, P. (2014). Oral History Workshop, str. 1. <http://oral.history.ufl.edu/files/2014-Oral-History-Workshop.pdf> (6. 5. 2018).

134 Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 29.

135 Ritchie, D. A. (2015). Doing Oral History. New York: Oxford University Press, str. 1.

136 Cencič, M. (2009). Kako poteka pedagoško raziskovanje. Primer kvantitativne empirične neeksperimentalne raziskave. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 81.

137 Prav tam, str. 82.

Glede na možnosti pogovora so intervjuji lahko **osebni, telefonski ali po elektronski pošti**.

Če opravimo intervju po telefonu ali po elektronski pošti, ni osebne stika. Tudi takšen intervju mora imeti uvodni pozdrav in predstavitev, kaj se želi ugotoviti, ter pripravljena vprašanja. Na koncu pa sledi zahvala. Seveda pa je bolje opraviti osebni intervju oz. pogovor, saj ima spraševalec možnost intervjuvanca vprašati za dodatno pojasnilo odgovora in obratno lahko intervjuvanec vpraša za pojasnilo vprašanja.

Glede na pridobitev informacij o osebi so intervjuji lahko **neposredni ali posredni**.¹³⁸

Pri neposrednem intervjuju pogovor poteka z osebo, o kateri zbiramo informacije, kar pomeni, da intervjuvanec govori o sebi.

Pri posrednem intervjuju pa pogovor poteka z drugo osebo (ali več osebami), ki je poznala osebo, o kateri zbiramo podatke, kar pomeni, da intervjuvanec govori o drugi osebi.¹³⁹

Glede na stopnjo standardizacije so intervjuji lahko **standardizirani ali nestandardizirani**.¹⁴⁰

Standardizirani intervju je najpogosteje strukturirani, vezani ali zaprti intervju.¹⁴¹ Zanj je značilno, da je »proces pridobivanja podatkov (informacij) poenoten pri vseh vpraševancih, kar pomeni, da vsi odgovarjajo na enaka vprašanja, da so navodila ali pojasnila v zvezi z vprašanji in odgovarjanjem nanje enaka (ista) pri vseh in je pri vseh intervjujih tudi postopek zapisovanja odgovorov enak.«¹⁴²

Nestandardizirani intervju je najpogosteje nestrukturirani, nevezani, odprti, svobodni, neformalni ali globinski intervju.¹⁴³ Glavne značilnosti so naslednje: »Nestandardizirani intervju je v primerjavi s standardiziranim odprt, precej manj formalen in precej prožnejši pogovorni in poizvedovalni položaj. /.../ Pri (povsem) nestandardiziranem intervjuju je vnaprej določen le cilj poizvedovanja, postavljanje konkretnih vprašanj, njihova vsebina, formulacija in zaporedje pa so povsem v rokah spraševalca. Pri nestandardiziranem intervjuju se uporabljajo predvsem odprta vprašanja, katerih konkretna besedna izraznost in vrstni red navadno nista določena vnaprej in se lahko prilagodita konkretnemu položaju. /.../ Odnos, ki se vzpostavi

138 Vrsta je iz: Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 104.

139 Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 104.

140 Vrsta je iz: Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 105.

141 Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 105.

142 Prav tam.

143 Prav tam.

med spraševalcem in vpraševancem, je navadno pri nestandardiziranem intervjuju osebnější, intimnejši, zaupnejši kot pri standardiziranem, zato lahko z njim posegamo na področja, ki so za vpraševanca občutljivejša, neprijetnejša in zaupnejša.«¹⁴⁴

Glede na vprašalnik oz. vprašanja so intervjuji lahko **strukturirani, polstrukturirani ali nestrukturirani**.

Pri strukturiranem intervjuju spraševalec uporablja vnaprej pripravljen vprašalnik in vsem intervjuvancem zastavlja ista vprašanja na enak način.¹⁴⁵ To pomeni, da spraševalec poskuša od različnih oseb dobiti odgovore na ista vprašanja.¹⁴⁶ Vprašanja so lahko odprtega ali zaprtega tipa. Pri odprtem vprašanju intervjuvanec lahko oblikuje lastne odgovore, pri zaprtem tipu vprašanj pa ponavadi odgovore lahko izbira med že podanimi možnostmi.¹⁴⁷

Pri polstrukturiranem intervjuju se vnaprej pripravi seznam vprašanj, pri spraševanju pa se lahko spremeni vrstni red.¹⁴⁸ Pripravi se nekaj osnovnih vprašanj, ki služijo kot osnova. Nato se nadaljna vprašanja oblikujejo glede na odgovore intervjuvanca. Z vmesnimi vprašanji se intervjuvanca usmeri v pravo smer teme intervjuja.¹⁴⁹

Nestrukturirani intervju je odprti intervju, kjer se pripravljen vprašalnik uporablja le kot vodilo za intervju, sestavljen je kot seznam okvirnih tem in ne podrobnih vprašanj.¹⁵⁰ Gre za navaden pogovor, kjer ima intervjuvanec možnost, da spremeni potek pogovora oz. vrstni red odgovorov.¹⁵¹

Glede na čas in temo so intervjuji lahko **življenjepisni, tematski, izhodni ali trenutni**:

- življenjepisni intervju: *»intervju je osredotočen na življenje individuuma in njegovo delo;*
- predmetni oz. tematski intervju: *pridobivanje informacij o točno določenem dogodku, temi;*

144 Prav tam, str. 106.

145 Mesec, B. (1998). Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, str. 82.

146 Muršič, R. (2011). Metodologija preučevanja načinov življenja: temelji raziskovalnega dela v etnologiji ter socialni in kulturni antropologiji. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 96.

147 Prav tam, str. 99.

148 Prav tam, str. 98.

149 Priročnik za ljubitelje kulturne dediščine. Šentjur: Zavod za podporo in razvoj turizma in etnologije, Slovenske Konjice: Šolski center Slovenske Konjice – Zreče, str. 13. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/CVZU/partnerstva/CVZU_4PARTNERSTVA_SCSK_Prirocnik.pdf (15. 7. 2018).

150 Mesec, B. (1998). Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, str. 80.

151 Muršič, R. (2011). Metodologija preučevanja načinov življenja: temelji raziskovalnega dela v etnologiji ter socialni in kulturni antropologiji. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 95.

- *izhodni (končni) intervju*: namenjen je pričevalcem, ki zaključujejo neko življenjsko pot, poglavje, delo, ki so ga opravljali v obdobju, ki ga raziskujemo;
- *trenutni intervju*: posebna vrsta intervjuja, ki poteka v času nekega dogodka (med vojno), ki ga raziskujemo.¹⁵²

Preglednica 7: Značilnosti intervjujev¹⁵³

	Strukturirani ali zaprti intervjuji	Odpri intervjuji	Skupinski intervjuji	Polstrukturirani intervjuji z odprtimi vprašanji
<i>Značilnosti</i>	<i>Vnaprej določen vprašalnik z vprašanji, katerih vrstni red in vsebina sta precej toga.</i>	<i>To so zelo prosti in obsežni intervjuji, ki omogočajo spraševalcu, da organizira, kaj bo povedal in kako bo to storil.</i>	<i>To so tisti intervjuji, ki se izvajajo z majhno skupino ljudi, ki jih povezuje tematika, ki jo je treba raziskati.</i>	<i>Pri teh intervjujih se uporablja zelo odprt vprašalnik, ki služi razvrstitvi tem in podtem, ki jih je mogoče obravnavati v intervjuju. Postavlja se vprašanja, ki so uporabljena v obsegu, za katerega spraševalec meni, da je potreben.</i>
<i>Koristnost</i>	<i>Ti intervjuji zagotavljajo varnost spraševalcu, še posebej, če imajo malo izkušenj in koristnost, če imajo malo časa za intervju.</i>	<i>Ti intervjuji so koristni za tako imenovane "življenjske zgodbe", v katerih je pripoved, ki jo je pripravil intervjuvanec, zelo pomembna.</i>	<i>Najbolj aktivni udeleženci lahko spodbujajo ostale, da se spomnijo in sodelujejo. Več ljudi je mogoče intervjuvati v krajšem času in z manj sredstvi.</i>	<i>To so vprašanja, ki vodijo in zmanjšujejo strah intervjuvanca. Pri predhodno pripravljenih temah in podtemah ti intervjuji omogočajo, da se spraševalec dotakne informacij, ki jih je intervjuvanec posredoval med celotnim pogovorom, in po potrebi navzkrižno preuči.</i>
<i>Upoštevejte, da ...</i>	<i>Togost vprašalnika pogojuje informacije, ki jih dobimo. Zato je dobro postaviti še dodatna vprašanja, da lahko intervjuvanec pove še kaj več.</i>	<i>Ta vrsta intervjujev ni primerna za ustvarjanje virov za ustni arhiv ali pa da jih izvajajo učenci.</i>	<i>Nekateri udeleženci lahko zavrnejo sodelovanje in morda ne smejo sodelovati vsi, v kolikor bi želeli. Večkrat se intervjuvanci prekrivajo, ko govorijo, zaradi česar je težko prepoznati glas vsakega posebej v posnetem intervjuju.</i>	<i>Zaključek te vrste intervjujev od učencev zahteva predhodno usposabljanje, saj morajo aktivno sodelovati pri pripravi vprašalnika.</i>

Ker je veliko vrst intervjujev, se za učence bolj priporočajo projektni, osebni, individualni in strukturirani intervjuji. Najpogostejši intervjuji, ki jih izvajajo učenci, so življenjepisni ali projektni intervjuji. Življenjepisni intervju vključuje več intervjujev z eno osebo z namenom napisati biografijo te osebe. Projektni intervju pa se nanaša bolj na specifične dogodke in teme ter vključuje intervjuje z več ljudmi.¹⁵⁴

152 Everett, S. E. (1992). *Oral History. Techniques and Procedures*. Washington: Center of Military history. www.army.mil/chm-pg/books/oral.htm. V: Kukanja, M. (2006). *Ustna zgodovina in osnovni šoli*. Zgodovinski časopis. Letnik 60, št. 3–4, str. 448.

153 Benadiba, L. (2007). *Historia oral, relatos y memorias*. Ituzaiingó: Maipue, str. 44.

154 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press; Whitman, G. (2011). *Motivating the Twenty-first-century Student with Oral History*. V: *The Oxford Handbook of Oral History* (ur. D. A. Ritchie). Oxford, New York: Oxford University Press, str. 456.

5.3.3 Etična načela

Pri ustni zgodovini je potrebno upoštevati etična načela, saj imajo vsi spraševalci odgovornost do intervjuvancev.

Splošna načela za ustne zgodovinarje so v celoti navedena v Prilogi št. 1. V nadaljevanju izpostavljam osem načel brez dodatnih opisov:

- *»Ustna zgodovina se od drugih oblik intervjujev razlikuje po vsebini in obsegu. /.../*
- *Ustni zgodovinarji intervjuvancem pojasnijo značilnosti in namen ustnozgodovinskega intervjuja na splošno in posebej za njihov intervju. /.../*
- *Intervjuvanci imajo pravice do svojih intervjujev, dokler jih ne prenesejo na drugo osebo ali ustanovo. To storijo tako, da podpišejo dovoljenje za objavo ali v izjemnih okoliščinah posnamejo enakovredno ustno dovoljenje. /.../*
- *Ustni zgodovinarji spoštujejo intervjuvance in celovitost raziskave. /.../*
- *Ker sta kontekst in identiteta zelo pomembna za oblikovanje ustnozgodovinske pripovedi, se pri ustni zgodovini ime in priimek intervjuvancev običajno navedeta. /.../*
- *Ustnozgodovinski intervjuji so zgodovinski dokumenti, ki se shranijo in dajo na voljo prihodnjim raziskovalcem in javnosti. /.../*
- *V skladu s ciljem zagotavljanja dolgotrajne ohranitve in dostopa morajo ustni zgodovinarji uporabiti najboljšo snemalno opremo, ki jo lahko dobijo glede na razpoložljiva sredstva.*
- *Spraševalci se morajo izogibati dajanju obljub, ki jih ni mogoče izpolniti. /.../«¹⁵⁵*

V nadaljevanju predstavljamo nekatera etična načela za etnološke, ki jih lahko upoštevajo vsi, ki izvajajo intervjuje.

- *»Etnolog mora spoštovati zasebno življenje posameznika, skrajno taktno mora obravnavati delikatne in tudi vsakdanje teme ter ščititi zasebne podatke iz ustnih ali pisnih virov. S svojim delom mora spodbujati rast kvalitetnih medčloveških odnosov in ne obratno. Etnolog naj se zaveda, da je zaupanje pripovedovalcev osnovno vodilo, ki ga mora upoštevati in ga ne sme omajati. Pri svojem delu ne sme izkoriščati nepoučenosti ali boječnosti pripovedovalca v nehumane raziskovalne namene. /.../*
- *Etnolog mora pravočasno, natančno in v zadostni meri seznaniti svoje pripovedovalce s svojimi raziskovalnimi nameni in z vsemi posledicami poklicnega odnosa ter jih v nobenem primeru ne sme prisiliti k sodelovanju. Ljudem, ki jih preučuje, mora razkriti cilje raziskave, metode in sponzorje ter jim ne sme po nepotrebnem ponujati napačnih pričakovanj, odvisnosti ali bojazni. Osnovno etično načelo raziskovalnega dela z ljudmi je prostovoljna privolitev osebe, ki je bila o bistvu in namenu raziskave predhodno primerno obveščena. /.../*

¹⁵⁵ Principles for Oral History and Best Practices for Oral History, Oral History Association (2009). <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/> (5. 5. 2018).

- V teku raziskave mora najti načine in sredstva za publiciranje in za ohranitev zaupnosti podatkov, ki jih je dobil. Ljudem mora povedati, kje bo najvišja meja zaupnosti pri objavi in jim ne sme obljubiti večje tajnosti podatkov, kot jo lahko realizira. Čimbolj mora zmanjšati tveganje svojih pripovedovalcev, da bi bila razkrita njihova identiteta. O tem, za kar pripovedovalec želi, da ostane tajno, mora presoditi na osnovi strokovnega znanja in etičnih načel etnolog sam in nositi polno odgovornost za posledice, ki lahko nastanejo.«¹⁵⁶

Nekateri etični standardi za izvajanje ustnozagodovinskih intervjujev so naslednji:

- »Intervjuvanci morajo biti popolnoma seznanjeni s tem, kako se bo intervju uporabljal.
- Spraševalci morajo obvarovati intervjuvance osramočenja ali ogrožanja.
- Intervjuvanci morajo imeti možnost, da odgovorijo na vprašanja prostovoljno.
- Intervjuvanci morajo imeti možnost, da se kadarkoli umaknejo iz intervjujske situacije.
- Ko intervjuvanci zahtevajo, da se snemanje ustavi, morajo to spraševalci tudi upoštevati.
- Izgibati se je potrebno stereotipov.
- Zbrane informacije bi morale biti dostopne tistim, ki jih ta tema zanima.«¹⁵⁷

Pomembna so tudi tri temeljna etična načela oz. sestavine etnološkega etičnega kodeksa, ki jih lahko upoštevajo tudi drugi raziskovalci:

- a) *Odgovornost raziskovalca do pripovedovalcev. Ljudem, ki jih preučujemo, moramo razkriti cilje raziskave, metode in sponzorje. Udeležba pripovedovalcev mora biti prostovoljna, njihove zasebne podatke je treba varovati. Skupnosti, ki jo raziskujemo, moramo izkazovati spoštovanje.*
- b) *Odgovornost do drugih raziskovalcev pri skupinskem delu prepoveduje oviranje profesionalnih dejavnosti svojih kolegov, ne smejo se dopuščati in oproščati ponaredki ali izkrivljeni podatki drugih raziskovalcev. Iz osebnih razlogov se ne sme razsojati in presojeti skupnosti v prid ali proti kolegom.*
- c) *Odgovornost etnologov do sponzorjev raziskave določa, da je sponzorju treba poročati o delu natančno in dosledno, ter prepoveduje sodelovanje v raziskavi, ki jo določi sponzor, če bi lahko bila škodljiva za interese skupnosti.»¹⁵⁸*

156 Ramšak, M. (1996). Etični kodeks slovenskih etnologov (predlog). Glasnik Slovenskega etnološkega društva = Bulletin of the Slovene Ethnological Society. Letnik 36, št. 1, str. 34.

157 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 5. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

158 Ramšak, M. (2002). Kažipot k humanizaciji medsebojnih odnosov ali napoved novega etnološkega etičnega kodeksa na etnovečer spomladi 2002. Glasnik Slovenskega etnološkega društva = Bulletin of the Slovene Ethnological Society. Letnik 42, št. 4, str. 15. Podobno v: Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 128.

5.3.4 Anonimnost v ustni zgodovini

V ustni zgodovini naj ne bi bilo anonimnosti.¹⁵⁹ »/.../ uporaba anonimnosti je v protislovju z osnovnim načelom v ustni zgodovini, namreč 'dati glas neslišnemu'. Ustni zgodovinarji, ki zapisujejo življenjske zgodbe, vidijo v vsakem posamezniku ravno njegov individualni pomen in želijo zabeležiti njegove neponovljive življenjske izkušnje in zaznave. Prav tako bodo raziskovalci, ki bodo v prihodnosti uporabljali te intervjuje, želeli preveriti točnost vira, želeli bodo vedeti, od kod je prišla informacija in kaj vse je vplivalo na izpoved. /.../ Tako kot kritiki anonimnosti v novinarstvu opozarjajo, da nebrzdana anonimnost omogoča izogibanje odgovornosti za izrečena stališča, so tudi ustni zgodovinarji prepričani, da morajo biti njihovi pripovedovalci odgovorni za to, kar izrečejo med snemanjem intervjuja. /.../ Kadar vir sam želi ostati anonimen, bodisi zaradi zaščite zasebnosti, skromnosti ali strahu, pričevanje ne trpi le zaradi izgube zaupanja, ki spremlja taka pričevanja, pač pa se izgubi tudi primarna izpoved posameznika, ki pa v ustni zgodovini največ šteje.«¹⁶⁰

V ustni zgodovini se upošteva pravica do anonimnosti pred dobro dokumentirano intervjuja: »Pripovedovalcem je potrebno razložiti tudi posledice uporabe avdiovizualnih pripomočkov. Vsekakor imajo pravico zavrniti tak način dokumentiranja, in nekateri se tudi odločijo za to. Kakršenkoli način zapisovanja in dokumentiranja življenjske zgodbe že uporabimo, podatkov nikoli ne smemo uporabiti na način, ki bi ogrozil pripovedovalca fizično, družbeno ali psihično. Toda kljub najboljši zaščiti je lahko pripovedovalčeva anonimnost nenamerno izdana, še posebej v manjših skupnostih, kjer uporaba psevdonima ne more dovolj zaščititi osebe, da je ne bi prepoznali družinski člani, prijatelji, sosedje, sodelavci, socialni delavci ali policija. Pravica do zasebnosti mora imeti prednost pred zahtevami znanosti o dobri dokumentiranosti.«¹⁶¹

159 »Obstaja dilema o legitimnosti navajanja anonimnih intervjujev. Anonimni ustni viri so pogosti v novinarstvu in novinarji vedo, da nekaterih občutljivih informacij ne bi mogli nikoli dobiti, če bi zahtevali od intervjuvancev, da se razkrijejo. /.../ Verjamejo, da taka anonimnost spodbuja pripovedovalce k večji iskrenosti, hkrati pa njih, njihove družine in službe varuje pred morebitnim maščevanjem ali celo kaznijo.« V: Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 140–141.

160 Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 141.

161 Prav tam, str. 133.

5.3.5 Vrste spomina

Spomin je izrednega pomena pri ustni zgodovini, saj ustna zgodovina temelji na spominu posameznih ljudi. »Ljudje radi obujamo spomine. Takrat govorimo o preteklosti, ki se prebudi iz svojega spanja.«¹⁶²

Spomini so lahko individualni, družbeni (kolektivni) ali zgodovinski.

Individualni spomini so spomini vsakega posameznika. Pri aktivni ustni zgodovini učenec v vlogi spraševalca raziskuje individualni spomin intervjuvanca s pomočjo vprašalnika, v katerem intervjuvanec sodeluje aktivno in zavestno. Spraševalec pa nato individualne spomine intervjuvancev zabeleži ali posname ter jih nato shrani in ponudi v javni dostop.¹⁶³ Pri ustni zgodovini se tako zbirajo individualni spomini s pomočjo zabeleženih ali posnetih intervjujev.¹⁶⁴ Ti individualni spomini predstavljajo pomemben del skupnega spomina in s tem tudi skupne dediščine.

Pri tem pa je potrebno ločiti spomine od procesa spominjanja: »Spomine lahko razumemo kot predstave, misli oziroma podobe o dogodkih in o preteklosti, ki so nastale na podlagi subjektivnih izkušenj in ki so jih posamezniki ohranili oziroma si jih zapomnili. Spominjanje pa je proces, rekonstrukcija teh podob v obliki zgodbe. Ljudje večino dogodkov, ki so se nam pripetili v toku življenja, pozabimo, v spominu obdržimo tiste, ki so dovolj pomembni, ki vplivajo na potek našega življenja ali ki vzbujajo močna čustva.«¹⁶⁵

Družbeni (kolektivni) spomini pa so spomini, kjer se skupna zgodovina deli z določeno skupino ljudi.¹⁶⁶ »Družbeni spomin: ta termin se nanaša na spomine, pogosto povečevanih predstav preteklosti, ki si jih delijo člani skupine, ki gojijo skupno identiteto te skupine ali skupnosti.«¹⁶⁷

»Ločnice med individualnim in kolektivnim spominom pravzaprav ni mogoče potegniti. Posamezniki se v prvi vrsti spominjamo na podlagi lastnega izkustva, v skladu z lastnim čustvovanjem, doživljanjem sveta okoli nas in razumevanjem tega sveta. Individualni emotivni in kognitivni odnos do izkustva je tisti, ki je v prvi vrsti osnova za spominjanje oziroma za obnovo podobe o dogodkih in o preteklosti. A hkrati smo družbena bitja, v nenehnem odnosu in dialogu z drugimi posamezniki in družbenimi

162 Rode, M., Tawitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost: zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 15.

163 Benadiba, L. (2007). Historia oral, relatos y memorias. Ituzzaingó: Maipue, str. 42.

164 Ritchie, D. A. (2015). Doing Oral History. New York: Oxford University Press, str. 1.

165 Piškurič, J. (2017). Vsakdanje življenje v Socialistični republiki Sloveniji: Ljubljana in njeno ruralno zaledje. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 36.

166 Errazkin, M., Martinez, R. (Coords) (2012). Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 15. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

167 Prav tam.

skupinami. Zato individualni spomin ne more obstajati sam, temveč je možen le v družbenem kontekstu, znotraj katerega živi posameznik. Na posameznika vplivajo družina in njena zgodovina, okolje, v katerem živi, kultura, politično prepričanje, država, njena zgodovina in kultura ali podobe preteklosti, ki jih posredujejo mediji. Vsak posameznik je povezan z eno ali več različnimi družbenimi skupinami.«¹⁶⁸

Zgodovinski spomin je »poskus skupin ali skupnosti za ohranitev sledi svoje zgodovine, ki jo ohranjajo za prihodnje generacije in nanje prenašajo podobe in predstave preteklosti, ki so jo ustvarili.«¹⁶⁹ Ta spomin opisuje, kako in v kakšni obliki se skupine ali skupnosti spominjajo preteklosti, zlasti pomembnih dogodkov in drugih stvari, ki so značilni za določeno skupino ali skupnost.¹⁷⁰

»Zgodovinski spomin je tudi subjektivni pojem. Starejši ljudje se spominjajo in govorijo o istih dogodkih in ljudeh drugače. Pogosto so napake pri določanju datumov, krajev, osebnih imen ali priimkov. Izkušnje kažejo, da so učenci, ko poslušajo spomine določene osebe o dogodkih, ki jih ne poznajo ali jih komaj poznajo, prepričani, da je bilo vse ravno tako, kot so slišali. /.../. Zato je treba navesti nekaj nasvetov o tem, kako učenci lahko določijo zanesljivost spominov.«¹⁷¹ Ljudje pozabljajo, občasno podzavestno zatrejo boleče spomine ali poudarjajo svojo vlogo pri kakšnem dogodku. Pogosto je način spominjanja nečesa ravno tako pomemben, kot kaj se spominjamo, saj nam daje vpogled v to, kako ljudje pojasnjujejo svoje lastno življenje.¹⁷²

Zavedati pa se je potrebno: »Spomin na posamezen dogodek je najbolj živ takoj po tem, ko se je zgodil, s časom pa blede. Za katerokoli znanost, ki se poslužuje spominov, je razumevanje procesa pomnjenja, potlačitve, pozabe in priklica spominov temeljnega pomena, saj je le od tega odvisno vrednotenje in razumevanje značilnosti spominskega gradiva.«¹⁷³

168 Piškurić, J. (2017). Vskanjanje življenje v Socialistični republiki Sloveniji: Ljubljana in njeno ruralno zaledje. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 39.

169 Errazkin, M., Martínez, R. (Coords) (2012). Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 15. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

170 Prav tam, str. 7.

171 Šetkus, B. (2016). Oral History in Lithuanian Schools: Current Situation and Challenges. V: Oral History Education. Dialogue with the Past (Ur. D. Trškan). Ljubljana: Slovenian National Commission for UNESCO, str. 156.

172 Perks, R. (1995). Oral History. Talking about the Past. Second Edition. London: The Historical Association, str. 7.

173 Darovec Rožac, V. (2006). Metodološki in teoretični problemi ustne zgodovine. Acta Histriae. Letnik 14, št. 2. str. 450.

Razlaga koncepta zgodovinskega spomina

»1. Vsaka skupnost ustvari svojo podobo ali predstavo svoje preteklosti. Zgodovinski spomin je torej rezultat procesa ustvarjanja, v katerem protagonisti aktivno in selektivno ustvarijo svoje spomine, ko se spominjajo nekaterih dogodkov in druge načrtno pozabijo. Prek teh procesov spomin spremeni preteklost in ustvari namišljeno, ki je dragocena za sedanjost.

2. Zato se spomin lahko spremeni. Na preteklost vedno gledamo z vidika sedanjosti, zato se lahko naš pogled nanjo in povezave s preteklostjo spreminjajo glede na trenutne okoliščine. Upoštevati moramo, da se spomin vedno tvori v sedanjosti. Težave v sedanjosti vodijo naš pogled na preteklost in podobe, ki si jih prikličemo.

3. Zgodovinski spomin ni preteklost, temveč predvsem rezultat poskusa povezave s preteklostjo: nanaša se na spominjanje (in počastitev) preteklih dogodkov in procesov.

4. Zagotoviti moramo jasni definiciji zgodovinskega spomina in zgodovine, saj sta ti lahko bili zavajajoči. Spomin je eklektična in selektivna obnova preteklosti. Spomini se neprestano ustvarjajo in poustvarjajo; so živi in temeljijo na dialogu pozabljanja in spominjanja. Ljudje se spominjo preteklosti ali nanjo pozabijo v skladu s potrebami sedanjosti, vendar pa se tega procesa pogosto ne zavedajo, zato se s spomini pogosto manipulira. Spomini so raznoliki in posebni, družbeni in individualni hkrati. Spomin je ključen del ustvarjanja in ohranjanja identitete posameznika in skupnosti.

5. Po drugi strani pa zgodovina pripada vsem in nikomur, saj je splošno veljavna. Sestavljajo jo veliki deli (države, etnične skupine, narodi) s preteklostjo, ki je selektivno določena, priklicana v spomin, pozabljena in ustvarjena, hkrati pa je splošno poustvarjena in sprejeta. Zagotavlja temelje za sprejetje verodostojnosti določenih identitet in služi članstvu skupine in mednarodne identitete. Zgodovina lahko podpira politično samostojnost, teritorialno neodvisnost in samoopredelitev.«¹⁷⁴

5.3.6 Empatija

Pri intervjujih je pomembna sposobnost empatije in empatičnega poslušanja.

»Pri analizi koroških življenjskih zgodb so me še dolgo vztrajno spremljale pripovedi nekaterih mojih pripovedovalcev. Včasih sem med transkripcijo in pozneje analizo življenjskih zgodb celo v sanjah podoživljala intervjujske situacije ali dogodke iz življenja pripovedovalcev. Ni bilo redko, da so me med intervjuji predvsem ženske, ko so pripovedovale, držale za roko, me začele tikati; s tem so nehote izrazile zaupanje ali pa so me kako drugače poskušale posvojiti, medtem ko so mi zaupale stvari, ki jih niso še nikomur od domačih. Moškim pa so pogosto nehote tekale solze ob spominih, ki so jih že poskušali izriniti. Take dele intervjuja sem, koliko niso pripovedovalci sami prosili, zapečatila ali pa sem izključila diktafon. V vseh primerih je očitno šlo za mnogo več kot zgolj za zbiranje življenjepisnega gradiva. Šlo je tudi za medčloveški odnos, za zaupanje. Nekateri pripovedovalci so intervju razumeli ne samo kot izpoved, pač pa kot spoved. Potrebo po očiščevanju in hvaležnosti, ker sem jih poslušala, so mi priznali bodisi takoj bodisi ko sem jih obiskala drugič, ko sem jim prinesla v avtorizacijo prepisani intervju, ali pa ko sem jim prinesla knjigo *Tako smo živeli*, v kateri je bila objavljena življenjska zgodba.«¹⁷⁵

174 Errazkin, M., Martinez, R. (Coords) (2012). Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 15. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

175 Ramsak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 46.

»Empatija pomeni razumevanje posameznikovega sveta, kakor ga vidi on sam.«¹⁷⁶
 To pomeni, da spraševalec, ko posluša, vidi stvari iz zornega kota intervjuvanca. Afektivno-emocionalna stran empatije je dojemljivost za sprejemanje razpoloženja in občutij drugih, kognitivno-intelektualna stran empatije pa sposobnost, da se svet in ljudi oceni s stališča drugega človeka.¹⁷⁷

Pri empatičnem poslušanju se svetuje upoštevanje naslednjih pravil:

- »1. Upoštevanje sogovornikovega stališča. (Želeti si moramo poslušati, res nas mora zanimati, kaj sogovornik misli in čuti. To je še posebej težko v medosebnih konfliktih, ker smo takrat preobremenjeni z lastnimi idejami in čustvi. Pomembno je raziskati sogovornikovo stališče in se mu ne izogniti.)
2. Preden odgovorimo sogovorniku, se je treba prepričati, da popolnoma razumemo, kaj sogovornik pravi. (Prekinjanje in popravljanje sogovornika, preden pove svoje, pripelje do izgube informacij.)
3. Razumevanje sogovornika preverimo s parafraziranjem. (Ko mislimo, da razumemo sogovornika, to še preverimo s parafraziranjem. S svojimi besedami navedemo, kaj je sogovornik mislil. Parafraziranje ni ponavljanje in ni tolaženje.)
4. Pri parafraziranju izrazimo čustvene in vsebinske pomene. Kljub vsemu pa pri poslušanju sogovornikov ne smemo biti popolnoma osredotočeni nanje, na isti način lahko poslušamo tudi sebe, parafraziramo lastna stališča.«¹⁷⁸

Preglednica 8: Bistvene sposobnosti empatičnega poslušanja: vsestransko razumevanje in kritično vrednotenje¹⁷⁹

Vsestransko razumevanje zahteva naslednje bistvene veščine	Kritično razumevanje zahteva še dodaten niz veščin
<p>Prepoznavanje glavnih misli Identificiranje (ugotavljanje) pomožnih podrobnosti Prepoznavanje nedvomnih odnosov med glavnimi mislimi Spominjanje glavnih misli in podrobnosti</p>	<p>Nepristransko spremljanje Razumevanje sogovornikovih namenov in organizacijo glavnih misli Razločevanje med čustvi in logičnimi dokazi Odkrivanje predsodkov Razpoznavanje sogovornikovega obnašanja Sintetiziranje in vrednotenje s povezovanjem in povzetki Spominjanje zapleta zgodbe in argumentov Razpoznavanje protislovij med sogovornikovimi verbalnimi in neverbalnimi sporočili</p>

176 Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 50.

177 Škerbinek, L. (1991). Empatija. Zdravstveni obzornik. Letnik 25, št. 1–2, str. 51. V: Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 49.

178 Trenholm, S., Jensen, A. (1992). Interpersonal Communication. Belmont California: Wadsworth Publishing Company, str. 86–87. V: Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 51–52.

179 Preglednica je v celoti iz: Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 52.

Intervju lahko intervjuvancem prinese več koristi, saj jim lahko pomaga:

- »pri povezovanju in razumevanju razdrobljenih spominov;
- vključiti spomine v kontekst njihovih življenjskih zgodb;
- pri obujanju in ponovnem vrednotenju njihovih spominov;
- slišati lastne refleksije in utrditi lastna čustva;
- izbrisati obremenilne občutke iz preteklosti;
- razmišljati o prednostih in pomanjkljivostih preteklih odločitev.«¹⁸⁰

Z razširjanjem življenjskih zgodb se odprejo naslednje možnosti za intervjuvance:

- »sebe ponovno spoznajo, ko gledajo in poslušajo svoje zgodbe v javnosti;
- vidijo, da niso sami in da imajo skupne spomine, ki jih povezujejo z drugimi;
- naučijo se več o zgodbah in dediščini drugih etničnih, političnih, verskih in mnogih drugih skupin, ki sestavljajo njihovo skupnost;
- obnovijo občutek kolektivnosti in skupnostnega ponosa, ko sodelujejo in pripovedujejo o njihovi skupni dediščini.«¹⁸¹

5.3.7 Občutljive teme pri ustni zgodovini

Učitelji morajo pripraviti učence na čustvene odzive intervjuvancev. Pri občutljivih temah intervjuvanci lahko začnejo jokati ali imajo solze v očeh. V tem primeru se svetuje naslednje: Če intervjuvanec začne jokati, vendar govori naprej, se svetuje, da ga spraševalec posluša še naprej in ga ne prekinja. Če intervjuvanec začne jokati in preneha govoriti, pa spraševalec lahko naredi dve stvari: Prvič, spraševalec pokaže, da je opazil žalost in solze intervjuvanca, npr. z besedami: Vidim, da jokate (ali imate solze v očeh), medtem ko pripovedujete. Drugič, spraševalec mora ponuditi možnost, da intervjuvanec prekine ali začasno prekine intervju.¹⁸²

Pri obravnavanju občutljivih tem lahko učitelji uporabijo odmik in pojasnjevanje: »Odmik: Če je določeno vprašanje v skupnosti, v kateri poučujete, zelo občutljivo, čustveno napeto ali pa v razredu nastajata dva tabora, napetost zmanjšamo, če se posvetimo obravnavanju analogij in vzporednic ali pa se vrnemo dlje v preteklost in osvetlimo ozadje obravnavanega problema. /.../

Pojasnjevanje: Ta strategija je najučinkovitejša, kadar vprašanje ni jasno opredeljeno ali učiteljev cilj ni samo doseči, da bi učenci vprašanje razumeli, ampak da bi ga uporabili kot sredstvo za razvijanje sposobnosti za analiziranje. V teh primerih lahko projektno delo, preučevanje dnevnikov in spominov ter ukvarjanje z zgodovinskimi ustnimi viri učencem omogočijo raziskovanje širših posledic spornega in občutljivega vprašanja v daljšem obdobju.«¹⁸³

180 Field, S. (2007). Oral History Methodology. Sephis Workshops in Vietnam and Philippines, str. 20–21. <http://studylib.net/doc/7568873/oral-history-methodology---international-oral-history-ass...#> (2. 1. 2018).

181 Prav tam, str. 21.

182 Oral History Methodology, str. 19–20. <http://studylib.net/doc/7568873/oral-history-methodology---international-oral-history-ass...#> (2. 1. 2018)

183 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 108 in 109.

Za pripravo na intervju o občutljivih temah naj bi učitelji:

- posredovali znanje o zgodovinskem kontekstu teme intervjuja;
- spodbujali učence, da postavljajo razmišljujoča vprašanja o virih (primarnih in sekundarnih) in temi intervjuja;
- vključevali učence v pogovore, ki spodbujajo razmišljanje, izražanje lastnih misli in občutkov o določeni zgodovinski situaciji;
- spodbujali učence, da postavljajo vprašanje o sebi pri proučevanju različnih zgodovinskih virov;
- sprožili radovednost med učenci za proučevanje teme.¹⁸⁴

»V skoraj vsakem projektu, ki vključuje zgodovinske ustne vire, obstaja možnost, da se bodo pojavila sporna in občutljiva vprašanja, celo kadar niso zamišljena kot predmet intervjujev. V nekaterih regijah lahko pogovori o zgodnjih delovnih izkušnjah obudijo spomine na rasno, etnično ali versko diskriminacijo. Intervjuji v drugih državah in regijah o sosedih in sorodnikih v skupnosti lahko obudijo spomine na kolaboracijo z okupatorjem ali odporiško gibanje. V takšnih okoliščinah se morajo učitelji vprašati, ali morebitne koristi projekta odtehtajo posledice spora, ki bi lahko izbruhnil. Če presodijo, da so koristi večje, morajo poskrbeti za temeljito pripravo, predvideti, kje bi se lahko med spraševanjem pojavila občutljiva in sporna vprašanja, in učence seznaniti s strategijami in pravili vedenja v takšnih primerih. Bolje je, če učenci intervjuje o še posebej občutljivih temah izpeljejo v šoli pod neposrednim nadzorom učitelja, včasih pa je najbolje, če jih opravi kar učitelj sam.«¹⁸⁵

Z intervjuji se ugotavlja, »kaj ljudje mislijo o proučevani temi, in spoznava njihova čustva, misli, namere, pomene, ki jih pripisujejo posameznim dogodkom in stvarjem /.../.«¹⁸⁶ Delo s pričevalci oz. različnimi ljudmi »prinese čustveni in izobraževalni vidik, ki pripomore k medgeneracijskemu dialogu, spodbuja dijake k razvoju empatije, jim omogoča odkritje lastne in skupne identitete ter jim pomaga pri pridobivanju socialnih veščin.«¹⁸⁷

184 Yilmaz, K. (2007). Historical Empathy and Its Implications for Classroom Practices in Schools. *The History Teacher*. Letnik 40, št. 3, str. 334–335. https://www.researchgate.net/publication/215643395_Historical_Empathy_and_Its_Implications_for_Classroom_Practices_in_Schools (2. 5. 2018).

185 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 224–225.

186 Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 100.

187 Errazkin, M., Martinez, R. (Coords) (2012). Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 5. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

5.3.8 Spretnosti pri aktivni ustni zgodovini

Aktivna ustna zgodovina se izvaja v več korakih, ki se nanašajo na tri faze izvajanja intervjujev (pred intervjujem, med intervjujem in po intervjuju). Najpogostejši koraki so naslednji:

1. Izbor intervjuvanca
2. Raziskovanje teme oz. vsebine intervjuja
3. Priprava vprašanj oz. vprašalnika za intervju
4. Priprava obrazcev in pridobitev soglasja za uporabo in dovoljenja za objavo
5. Izvedba intervjuja
6. Prepisovanje intervjuja
7. Analiza in interpretacija intervjuja
8. Priprava poročila za javno predstavitev in objavo
9. Načrtovanje dolgotrajne ohranitve¹⁸⁸

Ker je aktivna ustna zgodovina zahtevna naloga, učenci uporabljajo vse miselne procese za kognitivno področje po Bloomu.

Preglednica 9: Bloomova taksonomija miselnih procesov pri aktivni ustni zgodovini¹⁸⁹

Koraki pri aktivni ustni zgodovini	Znanje	Razumevanje	Uporaba	Analiza	Sinteza	Vrednotenje
Izbor intervjuvanca	x				x	
Raziskovanje teme oz. vsebine intervjuja	x	x		x	x	x
Vprašanja za intervju	x	x	x	x	x	
Soglasje za uporabo in dovoljenje intervjuvanca za objavo	x	x				
Intervju	x	x	x	x	x	
Prepisovanje	x	x		x	x	
Analiza in interpretacija	x	x		x		x
Poročilo in javna predstavitev	x	x	x	x	x	x
Dolgotrajna ohranitev			x		x	

¹⁸⁸ Koraki so vzeti iz: Whitman, G. (2004). *Dialogue with the Past: Engaging Students and Meeting Standards through Oral History*. Walnut, Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 89.

¹⁸⁹ Preglednica je delno vzeta iz: Whitman, G. (2004). *Dialogue with the Past: Engaging Students and Meeting Standards through Oral History*. Walnut, Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 89.

Pri ustni zgodovini se učenci naučijo:

- »kako načrtovati in voditi projekt;
- kako načrtovati in uporabljati priročnik za intervju;
- kako poslušati na različne načine;
- kako se vživeti v čustva intervjuvancev;
- kako čustveno postavljati vprašanja in pridobivati informacije;
- kako brati in odgovarjati na verbalne in neverbalne znake intervjuvancev;
- kako pomagati intervjuvancem pri sprejemanju njihovih čustev.«¹⁹⁰

Pri aktivnem pristopu k ustni zgodovini oz. ustvarjanju ustnih virov se učenci naučijo:

- uporabljati osnovne komunikacijske in socialne veščine;
- učinkovito komunicirati s starejšimi ljudmi;
- kazati spoštovanje in strpnost za ljudi različnih starosti;
- uporabljati osnove raziskovalnega dela;¹⁹¹
- načrtovati vprašanja za intervjuje;
- najti ustrezne intervjuvance;
- izvesti intervjuje (postavljati vprašanja in poslušati);
- sodelovati v skupinah;¹⁹²
- uporabljati snemalno napravo;
- napisati osebno zahvalo;
- prepisati intervju in izpostaviti glavno vsebino;
- pripraviti razstavo, poročilo ali drugo za javnost;¹⁹³
- arhivirati oz. shraniti intervju, vključno z dokumentacijo.¹⁹⁴

Raziskava, ki je potekala med 900 učenci v 35 nemških šolah, je pokazala naslednje učinke o uporabi videoposnetkov in zabeleženih ustnih virov na eni strani (pasivna ustna zgodovina) in izvajanje intervjujev učencev s pričevalci na drugi strani (aktivna ustna zgodovina):

- Uporaba že posnetih ali zabeleženih intervjujev pri pouku, ki je bila usmerjena v spodbujanje zgodovinskega razmišljanja in pridobivanje znanja, povezanega z obravnavano zgodovinsko tematiko, se je izkazala kot učinkovita v razredu.
- Medtem ko so opravljeni intervjuji v živo v razredu predstavljali manjše tveganje, da bi učenci to ustno poročanje o zgodovini imeli za samoumevno, kar bi

190 Field, S. (2007). Oral History Methodology. Sephis Workshops in Vietnam and Philippines, str. 20. <http://studylib.net/doc/7568873/oral-history-methodology---international-oral-history-ass...#> (2. 1. 2018).

191 Oral Histories in the Classroom. A Curriculum and Project Guide for Secondary School Students, str. 13. <http://www.historylink.org/Content/education/downloads/Oral%20History%20Curriculum.pdf> (5. 5. 2018).

192 Smith, G. (2010). Historical Insights: Focus on Research. Oral History. University of Warwick: History at the Higher Education Academy, str. 4. https://www.heacademy.ac.uk/system/files/rg_smith_oralhistory_20111015.pdf (2. 1. 2018).

193 Oral Histories in the Classroom. A Curriculum and Project Guide for Secondary School Students, str. 13. <http://www.historylink.org/Content/education/downloads/Oral%20History%20Curriculum.pdf> (5. 5. 2018).

194 Smith, G. (2010). Historical Insights: Focus on Research. Oral History. University of Warwick: History at the Higher Education Academy, str. 4. https://www.heacademy.ac.uk/system/files/rg_smith_oralhistory_20111015.pdf (2. 1. 2018).

lahko pripeljalo do tega, da bi se manj naučili o zgodovinskih epistemoloških načelih.

- Vodenje živega ustnega intervjuja v šoli se je učencem zdelo v glavnem zabavno, zato raziskovalci predlagajo, da bi bilo potrebno učence naučiti, kakšne so pozitivne prednosti, slabosti in omejitve pri ustnem pričevanju.¹⁹⁵

Intervju je naloga, ki je del poklica raziskovalcev in novinarjev. Zato vključuje:

- »1. razmišljanje: učenci aktivno obdelujejo podatke z ustvarjalnostjo, logiko, domišljijo, sklepanjem in tako naprej;
2. čustveno inteligenco: učenci se učijo ravnati s čustvi in spretno vstopati v odnose z drugimi, razvijajo pozitivne osebnostne lastnosti, recimo samonadzor, in vrednote, kot je pravičnost;
3. samostojnost: učenci razvijajo stališča in spretnosti, ki jim omogočajo učenje in lastno pobudo, neodvisno od učitelja;
4. soodvisnost: učenci delujejo vzajemno, saj je to bistvo sodelovanja in osnova za demokracijo;
5. veččutnost: učenci sprejemajo učne izkušnje prek več čutil hkrati, torej jo hkrati slišijo, vidijo in aktivno preizkušajo;
6. zabavo: učenci v dejavnostih preprosto uživajo;
7. jasno izražanje: učenci ustno in pisno izražajo svoje misli, pogosto v obliki osnutkov, saj na tem temelji osebno razumevanje.«¹⁹⁶

Intervju predstavlja zahtevnejšo nalogo, kjer učenci razvijajo različne spretnosti, in sicer:

- »raziskovalne spretnosti, zlasti spretnosti, ki so potrebne za oblikovanje niza učinkovitih vprašanj;
- spretnosti za komuniciranje (učenci morajo intervjuvance znati sprostiti, se zanimati zanje, jih poslušati, spodbujati in spraševati, da bi iz njih izvabili čim več podatkov);
- sposobnost za vživljanje v ljudi drugih generacij, z drugačnimi izvorom in drugačnimi stališči, izkušnjami in domnevami;
- sposobnost za preiskovanje dokazov, ovrednotenje njihovega pomena in točnosti ter potem za oblikovanje pripovedi, kronologije ali sklepov o tem, kaj se je zgodilo in zakaj;
- sposobnost za ustvarjanje dobrih in zanesljivih zapisov o ustnih virih; na koncu morajo učenci te zapise še strniti v poročilo o tem, kar se je zgodilo.«¹⁹⁷

195 Bertram, C., Wagner, W., Trautwein, U. (2017). Learning Historical Thinking with Oral History Interviews: A Cluster Randomized Controlled Intervention Study of Oral History Interviews in History Lessons. *American Educational Research Journal*. Letnik 54, št. 3, str. 447. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.3102/0002831217694833> (22. 5. 2018).

196 Ginnis, P. (2004). Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. Ljubljana: Rokus, str. 58.

197 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 218.

»Udeleženci spoznajo prve korake k znanstvenemu učenju, saj vsak prevzame aktivno vlogo pri projektu. Tako vsak posameznik razvija svoje sposobnosti kreativnega razmišljanja, mentalnega treninga, spontanega razmišljanja in sposobnosti sprejemanja odločitev. Uporaba direktnih poti, kot so kontakti z očividci/nosilci tradicije/pripovedovalci, so za mladostnike veliko bolj privlačne, kot na primer iskanje informacij v arhivu.«¹⁹⁸

Z ustnozgodovinskimi intervjujem ali projektom se uresničujejo in spodbujajo različne kompetence pri učencih, ki so navedene v učnem načrtu za zgodovino v srednjih šolah: »Kulturno zavest lahko pri pouku zgodovine spodbujamo:

1. z oblikovanjem zavesti o lokalni, nacionalni in evropski kulturni dediščini,
2. s spodbujanjem pozitivnega odnosa do lokalne, nacionalne in evropske kulturne dediščine,
3. s spodbujanjem pozitivnega odnosa do pomena ohranjanja in varovanja kulturne dediščine,
4. s spodbujanjem spoštovanja do kulturne različnosti in medkulturnega dialoga.«¹⁹⁹

S spraševanjem starih staršev in bližnjih sorodnikov pa se pri učencih spodbuja in razvija sporazumevalna kompetenca v maternem jeziku pri pouku zgodovine, ki je navedena v vseh učnih načrtih za zgodovino v osnovnih in srednjih šolah.

»Intervjuji povečujejo ozaveščenost učencev o določenih vprašanih ali dogodkih v preteklosti. Ustnozgodovinski projekti pomagajo učencem razviti govorne veščine, izboljšati komunikacijo in družbeno interakcijo, se naučiti multimedijskih tehnologij in graditi občutek za skupnost. Ustna zgodovina spodbuja medgeneracijsko spoštovanje in zavest o prepletanju osebnega življenja z večjimi zgodovinskimi dogodki. Ustnozgodovinski projekti spodbujajo aktivno sodelovanje pri zgodovini in v družbi ter krepijo željo po nadaljnjem izobraževanju.«²⁰⁰

Z aktivno ustno zgodovino učenci pomagajo, da preteklost oživi. Zgodbe ljudi omogočajo drugačen način učenja zgodovine. Najbolj pomembno pa je, da se ustnozgodovinski intervjuji oz. ustna zgodovina ohrani za bodoče generacije. Ustna zgodovina kot del kulturne dediščine naj bi bila »dar za vse nas v sedanjosti in prihodnosti.«²⁰¹

198 Czwecko Voler, L. (2014). Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str. 136.

199 Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur) (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 12. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf (6. 2. 2018). Enako je za klasično in strokovno gimnazijo.

200 Principles and Best Practices for Oral History Education (4–12): Classroom Guide, Oral History Association Education Committee Members (2013). http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2014/04/2013-1411_Oral_History_ClassroomGuide_Update_V2.pdf (5. 5. 2018).

201 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 89.

**DRUGO POGLAVJE:
MNENJE ŠTUDENTOV IN UČITELJEV
ZGODOVINE O UPORABI AKTIVNE USTNE
ZGODOVINE PRI POUKU ZGODOVINE**

1 PREDSTAVITEV RAZISKAVE

2 MNENJE ŠTUDENTOV – BODOČIH UČITELJEV ZGODOVINE

**3 MNENJE UČITELJEV ZGODOVINE – MENTORJEV ŠTUDENTOV
NA PEDAGOŠKI PRAKSI**

**4 MNENJE UČITELJEV ZGODOVINE
V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH**

5 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREDLOGI

Mnenje študentov in učiteljev zgodovine o uporabi aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine

1 PREDSTAVITEV RAZISKAVE

1.1 Namen in cilji raziskave

Ker v Sloveniji še ni bilo raziskave, v kolikšni meri je aktivna ustna zgodovina prisotna pri pouku zgodovine v osnovnih šolah, npr. kateri so pričevalci, ki jih učitelji povabijo k pouku zgodovine, katere pričevalce učenci intervjuvajo za domače, projektne, raziskovalne ali druge naloge, ali so intervjuji pogostokrat uporabljeni za odkrivanje preteklosti domačega kraja ali bližnjih preteklih dogodkov, katere so zanimive tematike iz 20. in 21. stoletja, pri katerih je možno uporabiti pričevanja (npr. staršev ali starih staršev, kar svetuje tudi učni načrt za srednje šole²⁰²) itd., smo v raziskavi želeli ugotoviti stanje v osnovnih in srednjih šolah pri pouku zgodovine. Z raziskavo smo želeli pridobiti mnenja učiteljev zgodovine v osnovnih in srednjih šolah ter študentov – bodočih učiteljev zgodovine.

Glavni namen raziskave je bil ugotoviti, v kolikšni meri se aktivna ustna zgodovina oz. ustnozgodovinski intervjuji že uporabljajo v osnovnih in srednjih šolah pri pouku zgodovine in na kakšen način.

V tam namen smo si postavili več specifičnih ciljev oz. raziskovalnih vprašanj, na katere smo poskušali pridobiti odgovore. Zanimalo nas je:

- kakšno je mnenje študentov zgodovine o metodi aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine;
- katere tematike in vsebine iz zgodovine 20. in 21. stoletja študentje zgodovine predlagajo za metodo aktivne ustne zgodovine oz. ustnozgodovinske intervjuje;
- katere pričevalce študentje zgodovine predlagajo, da bi lahko učenci intervjuvali za domačo, projektno ali raziskovalno nalogo;
- katere pričevalce študentje zgodovine predlagajo, da bi lahko učitelj zgodovine povabil v razred za intervju oz. pričevanje;
- kakšno je mnenje učiteljev zgodovine o tem, da pri pouku zgodovine sodelujejo zunanji obiskovalci oz. pričevalci, ki bi povedali svojo življenjsko zgodbo;
- kakšno je mnenje učiteljev zgodovine o tem, da bi se učenci učili izvajati intervjuje s pričevalci in jih izvedli za domačo ali projektno nalogo;
- koga so učitelji že povabili k pouku kot zunanjega pričevalca;
- koga so učenci že intervjuvali in za katero tematiko;
- kako učitelji zgodovine ocenjujejo težavnost izvajanja intervjujev s pričevalci.

202 Srednje strokovno izobraževanje (SSI), Poklicno-tehniško izobraževanje (PTI). Katalog znanja. Zgodovina (103 ure) (2007). http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/Ssi/KZ-IK/kz_zgodovina_ssi_in_pti_103_126.doc (6. 2. 2018).

Predvidevali smo, da učitelji zgodovine občasno povabijo k pouku zgodovine zunanje pričevalce za pomembne dogodke iz bližnje preteklosti (zlasti v povezavi z osamosvojitveno vojno za Slovenijo in življenjem v socialistični Jugoslaviji) in da zahtevajo od učencev, da sami opravijo intervju s svojimi starši, starimi starši ali starejšimi sorodniki. Predvidevali smo, da se aktivna ustna zgodovina zaradi večje težavnosti sicer uporablja, vendar bolj enostavneje in redko pri rednem pouku zgodovine, več naj bi se uporabljala pri izvenšolskih dejavnostih, kot so krožki, priprava na tekmovanja (raziskovalne naloge), projektno delo ipd.

1.2 Metode, tehnike in instrumenti zbiranja podatkov

Uporabili smo deskriptivno in eksplikativno metodo pedagoškega raziskovanja ter dve tehniki za zbiranje podatkov: anketiranje in intervjuje. Anketirali smo študente in učitelje zgodovine, intervjuji pa so bili opravljeni z učitelji, ki so bili mentorji študentov na pedagoški praksi.

Anketiranje študentov – bodočih učiteljev zgodovine je potekalo dvakrat.

Za prvo neanonimno anketiranje smo uporabili eno vprašanje, ki je bilo sestavni del obveznosti pri predmetu Didaktika zgodovine II in se je nanašalo na refleksijo o opravljenem intervjuju z učiteljem zgodovine:

- Kakšno je mnenje študentov zgodovine o metodi aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine?

Drugo anonimno anketiranje smo opravili po opravljeni obveznosti, kjer smo študentom pripravili anketni vprašalnik z odprtim tipom vprašanj:

- Katere tematike in vsebine iz zgodovine 20. in 21. stoletja bi bile lahko vključene v metodo aktivne ustne zgodovine oz. ustnozgodovinske intervjuje?
- Koga bi lahko učenci intervjuvali za domačo, projektno ali raziskovalno nalogo?
- Koga bi lahko učitelj zgodovine povabil v razred za intervju oz. pričevanje?

Intervju z učitelji je vključeval dve vprašanji z odprtim tipom odgovorov:

- Kaj menijo učitelji zgodovine o tem, da bi pri pouku zgodovine sodelovali tudi zunanji obiskovalci oz. pričevalci, ki bi povedali svojo življenjsko zgodbo?
- Kaj menijo učitelji zgodovine o tem, da bi se učenci učili izvajati intervjuje s pričevalci in jih izvedli za domačo ali projektno nalogo?

Anonimni spletni anketni vprašalnik za učitelje zgodovine je vključeval vprašanja zaprtega tipa in eno vprašanje z ocenjevalno lestvico:

- Ali so učitelji zgodovine že povabili k pouku zgodovine zunanjega pričevalca? Če da, koga so povabili in za katero tematiko.
- Ali so učenci že izvajali intervjuje s pričevalci? Če da, koga in (za) katero tematico so intervjuvali.

- Kako učitelji zgodovine ocenjujejo težavnost izvajanja intervjujev s pričevalci za učence na petstopenjski lestvici (1 – Zelo lahka naloga, 2 – Lahka naloga, 3 – Srednje lahka oz. zahtevna naloga, 4 – Zahtevna naloga, 5 – Zelo zahtevna naloga)?

1.3 Postopek zbiranja podatkov

Odločili smo se, da bomo podatke pridobili od študentov zgodovine – bodočih učiteljev zgodovine na Filozofski fakulteti UL in od učiteljev zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji.

Študentje zgodovine so morali v okviru predmeta Didaktika zgodovine II (magistrski pedagoški študijski program na FF UL) v štud. letih 2016/17 in 2017/18 opraviti krajši intervju z učiteljem zgodovine, ki je bil nato njihov mentor na pedagoški praksi. Celoten intervju z učiteljem so zapisali, na koncu pa so dodali refleksijo in oceno poteka intervjuja.²⁰³ Tako je v štud. letu 2016/17 (november 2016) podalo refleksijo 30 študentov, v štud. letu 2017/18 (november 2017) pa 32 študentov. Pri 62 refleksijah smo izločili tiste, ki so podali tudi mnenje o metodi aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine. Teh je bilo 51. Tako smo v raziskavo vključili 51 refleksij študentov zgodovine.

Študentom zgodovine smo v okviru predmeta Didaktika zgodovine II (magistrski pedagoški študijski program na FF UL) v štud. letih 2016/17 in 2017/18 posredovali tudi anonimni pisni anketni vprašalnik. Tako ga je 8. 12. 2016 izpolnilo 20 študentov, 30. 11. 2017 pa 28 študentov. Skupaj je torej 48 izpolnjenih anketnih vprašalnikov, ki smo jih vključili v raziskavo.

Intervjuje z učitelji zgodovine so opravili študentje zgodovine, saj so morali v okviru predmeta Didaktika zgodovine II (magistrski pedagoški študijski program na FF UL) v štud. letih 2016/17 in 2017/18 opraviti krajši intervju z učiteljem zgodovine, ki je bil nato njihov mentor na pedagoški praksi. V intervjuju so morali učiteljem postaviti tudi dve vprašanji, ki smo ju vključili v raziskavo. V novembru 2016 so študentje opravili 30 intervjujev (s 23 učitelji v osnovnih šolah in 7 učitelji v srednjih šolah), v novembru 2017 pa 32 intervjujev (z 20 učitelji v osnovnih šolah in 12 učitelji v srednjih šolah). Tako smo pridobili odgovore na dve vprašanji od 62 mentorjev, od tega 43 učiteljev zgodovine v osnovnih šolah in 19 učiteljev zgodovine v srednjih šolah.

Anonimni anketni vprašalnik za učitelje zgodovine v osnovnih in srednjih šolah smo poslali 67 učiteljem zgodovine v osnovnih šolah in 53 učiteljem v srednjih šolah v začetku junija 2018. Podatke o elektronskih naslovih smo pridobili od

203 Zapise celotnih intervjujev z učitelji zgodovine (2016/17 in 2017/18) hrani Danijela Trškan.

učiteljev, ki so bili mentorji študentov na pedagoški praksi od leta 2014 do leta 2018. Anketni vprašalnik smo sestavili s pomočjo spletne ankete 1ka.si. Konec junija 2018 smo prejeli rešen vprašalnik od 33 osnovnošolskih in 30 srednješolskih učiteljev zgodovine.

1.4 Vzorec

Pri neanonimnem anketiranju študentov vzorec vključuje 51 študentov zgodovine 2. letnika magistrskega pedagoškega (enopredmetnega in dvopredmetnega) študijskega programa, in sicer 23 študentov iz štud. leta 2016/17 in 28 študentov iz štud. leta 2017/18.

Pri anonimnem anketiranju študentov vzorec vključuje 48 študentov zgodovine 2. letnika magistrskega pedagoškega (enopredmetnega in dvopredmetnega) študijskega programa, in sicer 20 študentov iz štud. leta 2016/17 in 28 študentov iz štud. leta 2017/18.

Pri intervjujih vzorec vključuje 62 učiteljev zgodovine, 43 osnovnošolskih in 19 srednješolskih učiteljev zgodovine, ki so bili mentorji študentov na pedagoški praksi v štud. letih 2016/17 in 2017/18.

Pri anonimnem anketiranju učiteljev zgodovine vzorec vključuje 63 učiteljev zgodovine, 33 osnovnošolskih in 30 srednješolskih učiteljev zgodovine, ki so izpolnili anketni vprašalnik konec junija 2018.

1.5 Postopek obdelave podatkov

Pri obdelavi kvalitativnih podatkov, zbranih z odprtimi vprašanji pri anketiranju študentov in intervjuji z učitelji, smo uporabili postopek kategorizacije oz. združevanja v sorodne kategorije. Podatke smo prikazali v obliki preglednic in frekvenčnih tabel.

Pri obdelavi kvantitativnih podatkov, zbranih z vprašanji zaprtega tipa in ocenjevalnimi lestvicami, smo uporabili frekvence, odstotke, aritmetične sredine in standardne odklone.

2 MNENJE ŠTUDENTOV – BODOČIH UČITELJEV ZGODOVINE

Mnenje študentov – bodočih učiteljev o metodi aktivne ustne zgodovine pri pouku zgodovine (ustnozgodovinski intervjuji s pričevalci) v osnovnih in srednjih šolah je zelo pozitivno, saj so mnenja, da je ta metoda zelo zanimiva za učence. Zavedajo pa se, da morajo zelo dobro poznati vse faze intervjuja in se še posebej zelo dobro pripraviti, če kot učitelji zgodovine izvajajo intervju z zunanjimi obiskovalci pri pouku zgodovine.

V nadaljevanju podajamo mnenje 51 študentov o metodi aktivne ustne zgodovine oz. o izvajanju ustnozgodovinskih intervjujev z različnimi pričevalci.

Preglednica 10: Mnenje študentov o izvajanju intervjujev

Mnenje študentov o izvajanju intervjujev	Število odgovorov
Potrebna je dobra predpriprava vprašanj.	19
Potrebno je postavljanje podvprašanj za spodbujanje intervjuvanca k odgovarjanju ali za usmerjenje k izbrani tematiki pogovora.	13
Metoda je uporabna, zanimiva, priporočljiva, poučna, atraktivna, prijetna itn.	12
Učenci pridobijo informacije, izkušnje, osebno mnenje in občutke iz prve roke.	7
Snemanje in nato dobesedni zapis sta lažja kot sprotno zapisovanje pogovora.	4
Potrebno je vzpostaviti sproščeno vzdušje.	3
Paziti je potrebno na subjektivnost in pristranskost pričevalcev.	3
Paziti je potrebno na časovno uskladitev s pričevalcem (čas, trajanje).	3
Učenci imajo osebni stik s pričevalcem oz. intervjuvancem.	3
Diktafon in mobilni telefon naj imata napolnjeno baterijo.	3
Potrebno je poznavanje osebe pred izvajanjem intervjuja.	2
Vzpostaviti je potrebno ustrezno obnašanje in odnos do intervjuvanca.	2
Paziti je treba na spomin intervjuvancev.	2
Učenci razvijejo govorne oz. komunikacijske spretnosti.	2
Izvajanje intervjuja je potrebno v nehrupnem okolju brez motečih dejavnikov.	1

Iz odgovorov študentov ugotavljamo, da se študentje zavedajo, da morajo za intervju pripraviti vsebinsko ustrezna vprašanja. Pri sami izvedbi morajo paziti, da s podvprašanji spodbujajo intervjuvanca, da poglobi odgovor, da se ne izgubi oz. ne preide na drugo tematiko. Spraševalec mora pozorno poslušati, da se intervjuvanec ne oddalji od izbrane teme pogovora. Ker so tudi sami izvedli intervjuje, so prišli do spoznanja, da je potrebno vzpostaviti sproščeno vzdušje, zaupanje in naklonjenost intervjuvanca ter se ustrezno obnašati do intervjuvanca. Svetujejo,

da je potrebno dobro časovno uskladiti izvajanje intervjuja, izbrati miren prostor za intervju, napolniti baterijo naprave za snemanje (saj je lažje narediti prepis po posnetku, kot pa zapisovati odgovore intervjuvanca) in se že prej pozanimati o osebi, ki bo intervjuvana.

Študentje se zavedajo pomembnosti intervjujev pri pouku zgodovine za učence, če jih izvajajo sami kot učitelji, ali pa učenci izvajajo intervjuje s sorodniki in znanci, saj so intervjuji uporabni, poučni in atraktivni. Pri tem učenci iz prve roke pridobijo dodatne informacije o obravnavani učni snovi, dodatne izkušnje, osebno mnenje, občutke in videnja posameznikov, ravno tako imajo osebni stik z osebo, ki jo intervjuvajo, osebo lahko vidijo, opazujejo obrazno mimiko, gibe in slišijo ton glasu, učenci razvijajo govorne oz. komunikacijske spretnosti s poslušanjem in postavljanjem vprašanj. Študentje se zavedajo, da je treba učence dobro pripraviti na izvajanje intervjujev in na samo analizo in vrednotenje odgovorov intervjuvancev. Pri tem je treba učence opozoriti na subjektivnost in pristranskost pričevalcev ter na spomin starejših intervjuvancev.

V nadaljevanju podajamo nekatere refleksije študentov o tej metodi oz. njihova mnenja o izvajanju intervjujev pri predmetu zgodovina.

Mnenje 1:

»Zelo dobro je, da učence že takoj pri pouku zgodovine, torej v šestem razredu, navadiš na delo z viri, seveda začneš z lažjimi viri in potem stopnjuješ težavnost do konca devetega razreda. Učenci tako dobijo dober vpogled v to, kaj viri so in kako pravzaprav raziskujemo zgodovino. Specifično pri ustnih virih pa moraš učence naučiti to, da morajo vsak podatek, ki ga pridobijo, preveriti, če drži ali ne, saj lahko pride do odstopanj spomina z zgodovinsko resnico. Sigurno pa je to metoda dela, ki je prav pri pouku zgodovine zelo dobrodošla in učencem zanimiva.«²⁰⁴

Mnenje 2:

»/.../ z ustreznimi viri sem se naučila, da so le ti pri pouku zgodovine zelo pomembni, saj lahko z njihovo pomočjo učenci spoznajo osebne zgodbe, spoznajo lahko dejanske izkušnje neke osebe. Na nek način se jim zgodovina približa, s tem se lahko učenci naučijo, da zgodovina ni le neko obdobje, dogodki, letnice, ampak da so zgodovina ljudje in da se od vsakdanjih ljudi lahko marsikaj naučijo. Na primer, mogoče učenec v šoli ni dobro razumel razlage ali pa si težko predstavlja določene pojme, s pomočjo nekega pričevanja pa lahko zgodovinsko vsebino boljše razume in si jo tudi zapomni.«²⁰⁵

204 Saša P. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

205 Katarina R. Štud. leto 2016/17. Interno gradivo hrani D. Trškan.

Mnenje 3:

»Menim, da je metoda /.../ zelo koristna, saj ustni viri poleg preverjenih zgodovinskih dejstev ohranjajo tudi osebne misli, občutke in videnja posameznikov, zato je vpogled v določene zgodovinske dogodke še toliko bolj pristen in podrobnejši. Vendar pa moramo biti pri uporabi ustnih virov pozorni na vse možne pomanjkljivosti, ki jih le ti s seboj prinesejo, saj je naloga predmeta zgodovina predvsem objektivno in korektno ter nepristransko posredovanje informacij o zgodovinskih dogodkih in dejanjih.«²⁰⁶

Mnenje 4:

»Naučila sem se, da je sama metoda zelo zaželena in bi učencem še bolj približala učno snov, namreč v živo bi spoznali vir, ki priča o učni snovi in jo tako tudi dokazuje. Obenem pa se mi zdi popolna priložnost, da učence naučimo, da znajo pričevanje kritično presoditi in se od njega nekako distancirati in iz njega izluščiti ključne informacije. To ustno pričevanje lahko primerjajo nato z zapisanimi pisnimi viri in naredijo primerjavo, šele nato se mi zdi primerno, da o samem dogodku razvijejo neko subjektivno mišljenje. Namreč po pogovoru z mentorico /.../ sem ugotovila, da so lahko pričevalci, še posebej če gre za neko delikatno temo (osamosvojitve Slovenije, druga svetovna vojna), zelo politično usmerjeni in tako se izgubi objektivnost zgodovine, ki želi biti tudi znanstvena veda. Meni se namreč zdi zelo pomembno, da zgodovino učimo objektivno (tako, kot se je zgodilo), seveda pa obenem obsodimo VSE nehumane dogodke, ki so kršili (oziroma kršijo) univerzalne človekove pravice.«²⁰⁷

Mnenje 5:

»Sama imam tudi dobro mnenje o ustni zgodovini. V gimnaziji se je profesor pogosto posluževal te metode. Nam, dijakom, je bilo to zelo všeč, vedno je povabil zanimive goste. Nekajkrat smo dobili tudi domačo nalogo na to temo. Npr. doma smo morali vprašati starše, kaj so počeli v času 10-dnevne vojne za Slovenijo.«²⁰⁸

V nadaljevanju predstavljamo odgovore 48 študentov na tri anketna vprašanja:

- Katere tematike in vsebine iz zgodovine 20. in 21. stoletja bi bile lahko vključene v metodo aktivne ustne zgodovine oz. v ustnozgodovinske intervjuje?
- Koga bi lahko učenci intervjuvali za domačo, projektno ali raziskovalno nalogo?
- Koga bi lahko učitelj zgodovine povabil v razred za intervju oz. pričevanje?

206 Vanja M. Štud. leto 2016/17. Interno gradivo hrani D. Trškan.

207 Katja S. Štud. leto 2017/18. Interno gradivo hrani D. Trškan.

208 Monika M. Štud. leto 2016/17. Interno gradivo hrani D. Trškan.

Preglednica 11: Tematike in vsebine iz zgodovine 20. in 21. stoletja, primerne za intervjuje

Tematike in vsebine iz zgodovine 20. in 21. stoletja, primerne za intervjuje	Število odgovorov
Osamosvojitve Slovenije in 10-dnevna vojna za Slovenijo	41
2. svetovna vojna na Slovenskem	31
Vsakdanje življenje v Jugoslaviji 1945–90 (npr. hrana, nakupi v tujini, šolstvo, glasba, dopust, moda, služenje vojaškega roka, tehnologija, tovarne itd.)	21
Življenje v času po koncu 2. svetovne vojne	12
Vstop v Evropsko unijo	7
Koncentracijska taborišča	6
Vsakdanje življenje v Sloveniji v 90. letih	4
Povojni poboji	3
Vojne na Balkanu v 90. letih	3
Življenje v zamejstvu	3
Begunstvo	3
Slovenske manjšine	3
Smrt Josipa Broza Tita	3
Migracije	2
Padec berlinskega zidu	2
Hladna vojna	2
Lokalna zgodovina	1
Življenje v samostojni Sloveniji	1
Šolstvo	1
Humanitarnost in solidarnost	1
Verstva	1
Terorizem	1

Študentje menijo, da bi bile lahko različne tematike in vsebine iz zgodovine 20. in 21. stoletja vključene v ustno zgodovinske intervjuje. Preglednica št. 11 prikazuje, da študentje najpogosteje predlagajo tri tematike: osamosvojitve Slovenije, 2. svetovno vojno in vsakdanje življenje v Jugoslaviji.

Preglednica 12: Primeri možnih intervjuvancev za domačo, projektno ali raziskovalno nalogo učencev

Primeri možnih intervjuvancev za domačo, projektno ali raziskovalno nalogo učencev	Število odgovorov
Stari starši	29
Starši	21
Sosedje, znanci	14
Sorodniki	14
Osebe iz domačega kraja oz. pričevalci pomembnih dogodkov v domačem kraju	10
Preživeli borci iz 2. svetovne vojne	6
(Upokojeni) profesorji	5
Politiki	5
Drugi strokovnjaki (sociologi, arheologi, etnologi ipd.)	5
Muzejski delavci	4
Preživeli taboriščniki	4
Zgodovinarji	3
Vojaki, ki so se borili v 10-dnevni vojni za Slovenijo	3
Upokojenci v domu starejših občanov	3
Begunci	2
Župani	2
Osebe, ki so doživele 10-dnevno vojno za Slovenijo	2
Osebe, ki so doživele 2. svetovno vojno	2
Arhivisti	1
Župniki	1
Predstavniki različnih verstev	1
Predstavniki manjšin	1
Potomci oseb, ki so bili v taborišču	1
Pričevalci različnih pomembnih dogodkov v Sloveniji	1
Politiki, ki so sodelovali pri osamosvojitvi Slovenije	1
Policaji ali vojaki, ki so bili priče kakšnemu pomembnemu dogodku v preteklosti	1

Študentje menijo, da bi lahko učenci intervjuvali za domačo, projektno ali raziskovalno nalogo več različnih pričevalcev. Preglednica št. 12 prikazuje, da največ študentov predlaga, da bi učenci intervjuvali stare starše in starše o različnih dogodkih iz bližnje preteklosti. Ravno tako bi lahko intervjuvali sosede, znance, sorodnike in znane osebe iz domačega kraja.

Preglednica 13: Primeri intervjuvancev oz. pričevalcev na obisku pri pouku zgodovine

Primeri intervjuvancev oz. pričevalcev na obisku pri pouku zgodovine	Število odgovorov
Vojak, ki se je boril v 10-dnevni vojni za Slovenijo	13
Preživeli taboriščnik	11
Oseba, ki je doživela 2. svetovno vojno	9
Stari starši, starši ali sorodniki učencev	9
Preživeli borec iz 2. svetovne vojne	8
Strokovnjak (sociolog, zgodovinar, arheolog ipd.)	7
Pomemba osebnost iz različnih obdobij	6
(Upokojeni) politik	5
Oseba, ki je doživela 10-dnevno vojno za Slovenijo	5
Znana lokalna oseba	5
Upokojeni učitelj zgodovine	4
Politik v času osamosvojitve	2
Upokojeni vodič po muzejih	2
Arhivar	2
Duhovnik (na temo o veri v Jugoslaviji)	2
Predstavniki podjetij	2
Oseba, ki je bila aktivistično vključena v proteste	1
Vojak jugoslovanske vojske	1
Potomec osebe, ki je bila v taborišču	1
Predstavniki humanitarnih organizacij	1
Učitelj sodelavec	1
Pripadnik manjšin	1
Lokalni priseljencec	1
Novinar, ki je pisal o razpadu Jugoslavije	1
Znana osebnost (pisatelj, pesnik ipd.)	1
Politični obsojenec	1
Avtor biografske knjige	1
Stanovalec v domu starejših občanov	1
Potomec žrtve povojnih pobojev	1
Član teritorialne obrambe	1

Primeri intervjuvancev oz. pričevalcev na obisku pri pouku zgodovine	Število odgovorov
Župan	1
Oseba, ki živi v zamejstvu	1
Predstavniki kulturnega društva	1

Študentje menijo, da bi lahko učitelj zgodovine povabil v razred za intervju oz. pričevanje več različnih pričevalcev. Preglednica št. 13 prikazuje, da največ študentov predlaga, da bi učitelj izvedel intervju z udeležencem 10-dnevne vojne za Slovenijo, preživelim taboriščnikom, osebo, ki je doživela 2. svetovno vojno, ali preživelim borcem 2. svetovne vojne. Ravno tako pa predlagajo obisk starih staršev, staršev ali sorodnikov učencev. In sicer bi lahko intervjuvali tiste starše in stare starše učencev, ki so jih učenci intervjuvali v okviru domače ali projektne naloge, njihova pričevanja pa bila uporabna in koristna za ves razred pri predmetu zgodovina.

3 MNENJE UČITELJEV ZGODOVINE – MENTORJEV ŠTUDENTOV NA PEDAGOŠKI PRAKSI

V nadaljevanju predstavljamo odgovore 62 učiteljev zgodovine, mentorjev študentov na pedagoški praksi, ki so odgovorili na dve vprašanji (v intervjuju):

- Kaj menite o tem, da bi pri pouku zgodovine sodelovali tudi zunanji obiskovalci oz. pričevalci, ki bi povedali svojo življenjsko zgodbo?
- Kaj menite o tem, da bi se učenci učili izvajati intervjuje s pričevalci in jih izvedli za domačo ali projektno nalogo?

Preglednica 14: Strinjanje s trditvijo, da bi pri pouku zgodovine sodelovali tudi zunanji obiskovalci oz. pričevalci, ki bi povedali svojo življenjsko zgodbo

Strinjanje s trditvijo, da bi pri pouku zgodovine sodelovali tudi zunanji obiskovalci oz. pričevalci, ki bi povedali svojo življenjsko zgodbo	Se popolnoma strinjajo.	Se strinjajo, vendar z zadržkom.	Se ne strinjajo.
Število osnovnošolskih učiteljev	40 (64,5 %)	3 (5 %)	0 (0 %)
Število srednješolskih učiteljev	10 (16 %)	9 (14,5 %)	0 (0 %)
Skupaj	50 (80,5 %)	12 (19,5 %)	0 (0 %)

Od 62 učiteljev se s trditvijo strinja 50 učiteljev (80,5 %), 12 učiteljev (19,5 %) pa se sicer strinja, vendar imajo določene pomisleke.

Preglednica 15: Zadržki učiteljev zgodovine v osnovnih šolah

Zadržki učiteljev zgodovine v osnovnih šolah	Število odgovorov
Previdnost pri izbiri pričevalcev	3
Premalo ur, preveč časa za intervju	2
Bolje posneti intervju kot pričevalec razredu	1
Bolje blok ura	1
Možnost le v 9. razredu	1

Pomisleki osnovnošolskih učiteljev so predvsem pri izbiri zunanjih pričevalcev, saj bi jih morali pravilno izbrati, da ne bi bilo nasprotovanj s strani staršev in drugih ter da bi se pričevalec držal tematike učne snovi. Ravno tako pa je izvedba intervjuja časovno zamudna, potrebna bi bila najmanj blok ura (ena ura za intervju, ena ura za analizo intervjuja). Intervjuji bi bili možni le pri sodobni zgodovini, in sicer v 9. razredu po mnenju učiteljev zgodovine v osnovnih šolah.

Preglednica 16: Zadržki učiteljev zgodovine v srednjih šolah

Zadržki učiteljev zgodovine v srednjih šolah	Število odgovorov
Ni časa za to metodo, v srednji šoli je čas komaj za predpisane učne vsebine.	16
Bolj izvedljivo je izven pouka (ekskurzija, tematski dnevi, razstave na šoli).	1
Najprej je potrebno pridobiti znanje, nato pa se lahko povabijo tudi pričevalci.	1
Možnost je le za sodobno zgodovino.	1

Glavni pomislek srednješolskih učiteljev je, kako uvrstiti intervjuje v redni pouk, saj imajo čas komaj za predpisano učno vsebino. Menijo, da je v okviru rednih ur manj časa za obisk zunanjih pričevalcev, več pa je možnosti pri izvenšolskih dejavnostih.

Navajamo en primer odgovora časovne stiske, ki so jo navedli tako osnovnošolski kot srednješolski učitelji: *»Ideja se mi zdi izredno zanimiva in jo podpiram. Je pa pri tem potrebno upoštevati dobro časovno organizacijo, saj za izpeljavo takšnega dogodka potrebujemo veliko časa (predpriprava, samo pričevanje in pa analiza oz. pogovor po koncu dogodka). Hkrati je potrebno slišano ustrezno umestiti v tematiko in oblikovati nek zapis snovi. Omeniti je treba tudi število ur na letni ravni, ki je za obseg snovi z dodatnimi aktivnostmi premajhna.«²⁰⁹*

Preglednica 17: Razlogi za sodelovanje zunanjih pričevalcev pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah

Razlogi za sodelovanje zunanjih pričevalcev pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah	Število odgovorov
Vir iz prve roke, večji vtis življenjske zgodbe pričevalca	7
Popestritev in zanimivost pouka	7

Učitelji so navedli, da je obisk zunanjih pričevalcev pri pouku zgodovine na šolah velika popestritev učne ure, učenci si lažje in trajnejše zapomnijo zgodovinske dogodke. Življenjske zgodbe pa jih zelo zanimajo, saj se lahko vživijo v njihovo vlogo in tako drugače dojemajo učno snov.

Navajamo primer ene učiteljice zgodovine:

»Torej, ko pride oseba in ti o nečem pripoveduje, dobro, to je ustni vir, ampak dobro je, da ta oseba s seboj prinese tudi svoje materialne vire in potem pripoveduje. Lahko so to čisto navadni čevlji, ampak ob teh čevljih se lahko marsikaj vprašamo, kdo in kdaj jih je naredil, zakaj jih je naredil, zakaj so tako ponošeni, kolikokrat so že bili predelani, kaj pa se danes zgodi z našimi čevlji, kdo danes nosi čevlje.«²¹⁰

209 Damjan K. Šolsko leto 2017/18. Objavljeno z dovoljenjem intervjuvanega učitelja. Interno gradivo hrani D. Trškan.

210 Karmen S. M. Šolsko leto 2016/17. Objavljeno z dovoljenjem intervjuvane učiteljice. Interno gradivo hrani D. Trškan.

Preglednica 18: Predlogi učiteljev zgodovine za tematike in pričevalce

Predlogi učiteljev zgodovine za tematike in pričevalce	Število odgovorov
Udeleženci 2. svetovne vojne	7
Udeleženci osamosvojitvene vojne	6
Preživeli taboriščniki (holokavst, koncentracijska taborišča)	4
Stari starši in starši učencev (2. svetovna vojna in po 2. svetovni vojni)	4
Intervjuji v okviru krožka, za raziskovalno nalogo, dnevi dejavnosti na šoli	3
Lokalne osebnosti	2
Župnik, duhovnik	1
Pripadniki JLA	1
Starejši učitelji (življenje v Jugoslaviji)	1
Pogovori z zamejskimi Slovenci na Koroškem (v okviru ekskurzij)	1
Pogovori z osebnostmi na šoli (razstava, tematski dnevi, zunanji obiskovalci na šolah)	1
Pogovori s popotniki (potopisna predavanja)	1
Sodelavci zgodovinskega društva	1
Begunci (v 90-letih iz Jugoslavije)	1

Učitelji zgodovine so predlagali različne pričevalce, ki so jih tudi že sami povabili na učne ure. Iz njihovih odgovorov ugotavljamo, da so največkrat povabili v razred udeležence 2. svetovne vojne, udeležence osamosvojitvene vojne za Slovenijo, preživle taboriščnike in stare starše učencev (za tematiko o vsakdanjem življenju v 2. svetovni vojni). Več pa jih je navedlo, da je več možnosti v okviru izvenšolskih dejavnosti, zlasti krožkov.

Dodajamo primer za pričevalca, ki je lahko sam učitelj:

»Jaz velikokrat uporabljam Picassovo sliko Guernica in začnem z osebno pripovedjo, kako sem jo doživela, ko sem prišla v muzej Reina Sofia, kjer je slika tudi razstavljena. Francoski dijaki so na ogledu galerije povzročali hrup, ko pa so prišli pred Guernico, je vse utihnilo. Meni so s tisto tišino povedali, da so našli nekaj, kar jih je pretreslo. In to je v bistvu tudi ustni vir, ki ga jaz posredujem učencem, ker posredujem nek svoj občutek, neko svoje znanje, ki sem ga pridobila z ogledom galerije. Zgodovina bi morala postati zelo doživljajska in manj podatkovna. Vse vsebine, četudi so nam časovno strašansko oddaljene, je življenje vedno tako, kot je bilo, tudi danes. Z istimi strahovi, z istimi pričakovanji, željami.«²¹¹

211 Karmen S. M. Šolsko leto 2016/17. Objavljeno z dovoljenjem intervjuvane učiteljice. Interno gradivo hrani D. Trškan.

Preglednica 19: Strinjanje s trditvijo, da bi se učenci učili izvajati intervjuje s pričevalci in jih izvedli za domačo ali projektno nalogo

Strinjanje s trditvijo, da bi se učenci učili izvajati intervjuje s pričevalci in jih izvedli za domačo ali projektno nalogo	Se popolnoma strinjajo.	Se strinjajo, vendar z zadržkom.	Se ne strinjajo.
Število osnovnošolskih učiteljev	29 (47 %)	13 (21 %)	1 (1,5 %)
Število srednješolskih učiteljev	15 (24 %)	4 (6,5 %)	0 (0 %)
Skupaj	44 (71 %)	17 (27,5 %)	1 (1,5 %)

Od 62 učiteljev se s trditvijo strinja 44 učiteljev (71 %), 17 učiteljev (27,5 %) pa se sicer strinja, vendar imajo določene pomisleke. En učitelj pa se ne strinja, saj je mnenja, da je to "utopija" in da so učenci preveč nesamostojni.

Preglednica 20: Zadržki učiteljev zgodovine

Zadržki učiteljev zgodovine	Število odgovorov
Premalo časa glede na učni načrt in predpisane učne vsebine	6
Malo učencev za dodatno delo izven pouka	3
Le občasna uporaba	2
Ne kot obvezna aktivnost učencev, temveč le kot fakultativna dejavnost	2
Strokovna priprava učencev na izvajanje intervjujev	2
Le za nadarjene in sposobnejše učence	2
Malo učencev, ki bi jih zanimalo	2
Preobremenjenost učencev in dijakov s projekti	1
Ne pri rednem pouku, temveč izven pouka	1
Malo učencev, ki radi delajo domače naloge	1
Le za zainteresirane učence	1

Glavni pomisleki učiteljev zgodovine, ki se sicer z aktivnostjo učencev strinjajo, pa so, da imajo premalo učnih ur, da bi intervjuje izvajali v okviru rednega pouka. Zato menijo, da bi bila ta aktivnost bolj možna kot fakultativna dejavnost, torej izven rednega pouka za zainteresirane, sposobnejše in nadarjene učence.

Navajamo en primer pomisleka: »To je vse priporočljivo, ampak pri tem je potrebno paziti na selekcijo, kaj izbiraš. Mora biti nek širok kriterij, ne moraš izbirati dejstev, zato ker hočeš nekaj dokazati. Ta izbor dejstev in pričevanj mora biti takšen, da dá nek celoten pogled na stvari. Drugače zgodovino spremenimo v nek predmet, ki se da manipulirati in ga spravimo na nivo slabega novinarstva.«²¹²

Preglednica 21: Razlogi za strinjanje učiteljev zgodovine

Razlogi za strinjanje učiteljev zgodovine	Število odgovorov
Izkušnje učiteljev in učencev z izvajanjem intervjujev	19
Za projektno nalogo	6
Za raziskovalno nalogo	4
Za krožek	3
Vživljanje v zgodovino	1
Popestritev pouka	1
Za obvezne izbirne vsebine	1
Spretnosti izražanja in pisanja	1

Učitelji zgodovine se strinjajo, da bi učenci sami izvajali intervjuje oz. to trditev potrjujejo, saj pri zgodovini že izvajajo intervjuje s pričevalci. Npr. pri enem učitelju morajo učenci v 6. razredu za domačo nalogo izvesti intervju s starši ali starimi starši o različnih dogodkih, ki so jih doživeli v preteklosti. Nato učenci zapišejo intervju, dodajo lahko fotografijo intervjuvanca in ga potem predstavijo svojim sošolcem.

Učitelji so navedli, da najpogosteje učenci izvajajo intervju v okviru projektne naloge, krožka in raziskovalne naloge. Navedli so naslednje teme za projektne naloge: življenje bližnje vasi v času 2. svetovne vojne, družbeno življenje, od gasilcev do raznih skupin v domačem kraju, težave kmetov v času po 2. svetovni vojni v domačem kraju, izumrtje mlinov na Savi in v okolici, higiena skozi čas v domačem kraju itd.

4 MNENJE UČITELJEV ZGODOVINE V OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH

4.1 Mnenje učiteljev zgodovine v osnovnih šolah

V nadaljevanju predstavljamo odgovore 33 osnovnošolskih učiteljev zgodovine, ki so odgovorili na anketna vprašanja:

- Ali ste že povabili k pouku zgodovine zunanjega pričevalca? Če da, koga ste povabili in za katero tematiko.
- Ali so vaši učenci že izvajali intervjuje s pričevalci? (Odgovora DA ali NE) Če da, koga in (za) katero tematiko so intervjuvali.
- Kako ocenjujete težavnost izvajanja intervjujev s pričevalci za učence na petstopenjski lestvici (1 – Zelo lahka naloga, 2 – Lahka naloga, 3 – Srednje lahka oz. zahtevna naloga, 4 – Zahtevna naloga, 5 – Zelo zahtevna naloga)?

Preglednica 22: Zunanji pričevalec pri pouku zgodovine

Ali ste že povabili k pouku zgodovine zunanjega pričevalca?	Frekvenca	Odstotek
DA	16	48 %
NE	17	52 %
Skupaj	33	100 %

Osnovnošolski učitelji zgodovine so že povabili k pouku zgodovine zunanjega pričevalca, od 33 učiteljev jih je povabilo 16, kar predstavlja 48 %.

Preglednica 23: Tematike in pričevalci

Tematike iz zgodovine 20. in 21. stoletja	Pričevalci (Število odgovorov)	Skupno število odgovorov za pričevalce
2. svetovna vojna	Interniranec (3) Izgnanec (2) Pričevalec o otroštvu (2) Pričevalec o življenju (2) Pričevalec z ruske fronte (1) Pričevalec (1)	11
Osamosvojitvena vojna za Slovenijo	Pričevalec (4) Veteran (3) Politik (2)	9
Domači kraj	Pričevalec o zgodovini bolnišnice (1) Pričevalec o obrti (1) Pričevalec o razvoju rdečega križa (1) Pričevalec o delovanju muzeja (1) Pričevalec o rudniku (1)	5

Osnovnošolski učitelji zgodovine največkrat povabijo pričevalce o drugi svetovni vojni, zlasti internirance in izgnance ter pričevalce osamosvojitvene vojne za Slovenijo.

Preglednica 24: Izvajanje intervjujev s pričevalci

Ali so vaši učenci že izvajali intervjuje s pričevalci?	Frekvenca	Odstotek
DA	20	61 %
NE	13	39 %
Skupaj	33	100 %

Pri 20 učiteljih od skupno 33 (61 %) so učenci že izvajali intervjuje s pričevalci v osnovni šoli.

Preglednica 25: Tematike in pričevalci

Tematike iz zgodovine 20. in 21. stoletja	Pričevalci (Število odgovorov)	Skupno število odgovorov za pričevalce
Osamosvojitvena vojna za Slovenijo	Stari starši (4) Starši (3) Sorodniki (2)	9
Raziskovalna naloga (migracije, oblačilna kultura, kdo je junak, športna dejavnost v kraju, razglednice kraja in njihova sporočilnost, selitve, bralna kultura, kako so se nekoč preživljali, igre nekoč, šport ...)	Ni navedeno (2) Stari starši (1) Starejši občani (1) Sorodniki (1) Predstavniki društev (1)	6
Življenje v času 2. svetovne vojne	Stari starši (2) Domačini (1) Sorodniki (1)	4
Čas starih staršev (prehrana, higiena, moda, čevljarstvo, šege in navade, košnja, šolanje ...)	Stari starši (2) Sorodniki (1) Sosedje (1)	4
Življenje v Jugoslaviji	Stari starši (1) Starši (1) Domačini (1)	3
Domači kraj (vsakdanje življenje, delovanje društev)	Zasebni zbiralci (1) Predstavniki društev (1)	2
Služenje vojaškega roka v JLA (Jugoslovanska ljudska armada)	Sorodniki (1)	1
Čas delovnih brigad	Ni navedeno (1)	1
Slovenci v zamejstvu	Ni navedeno (1)	1

V osnovnih šolah so učenci najpogosteje intervjuvali stare starše o različnih tematikah, najpogosteje o vsakdanjem življenju v njihovi mladosti. Intervjuji potekajo pogosto na tematiko o osamosvojitveni vojni za Slovenijo in o 2. svetovni vojni. Učitelji so poudarili, da največ intervjujev opravijo učenci za potrebe raziskovalne naloge o domačem kraju.

Preglednica 26: Težavnost izvajanja intervjujev s pričevalci za osnovnošolce

Kako ocenjujete težavnost izvajanja intervjujev s pričevalci za učence?	Odgovori						Povprečje	Standardni odklon
	1 – Zelo lahka naloga	2 – Lahka naloga	3 – Srednje lahka oz. zahtevna naloga	4 – Zahtevna naloga	5 – Zelo zahtevna naloga	Skupaj		
Naloga (načrtovanje, izvedba in analiza intervjujev) je za učence:	0 (0%)	0 (0%)	9 (27%)	20 (61%)	4 (12%)	33 (100%)	3,8	0,6

Največ osnovnošolskih učiteljev (61 %) je ocenilo, da je naloga, ki zahteva načrtovanje, izvedbo in analizo intervjujev, za osnovnošolce zahtevna naloga. Nihče ni mnenja, da je lahka ali zelo lahka naloga.

4.2 Mnenje učiteljev zgodovine v srednjih šolah

V nadaljevanju predstavljamo odgovore 30 srednješolskih učiteljev zgodovine, ki so odgovorili na ista anketna vprašanja kot osnovnošolski učitelji.

Preglednica 27: Zunanji pričevalec pri pouku zgodovine

Ali ste že povabili k pouku zgodovine zunanjega pričevalca?	Frekvenca	Odstotek
DA	10	33 %
NE	20	67 %
Skupaj	30	100 %

Srednješolski učitelji zgodovine so že povabili k pouku zgodovine zunanjega pričevalca, od 30 učiteljev jih je povabilo 10, kar predstavlja 33 %.

Preglednica 28: Tematike in pričevalci

Tematike iz zgodovine 20. in 21. stoletja	Pričevalci (Število odgovorov)	Skupno število odgovorov za pričevalce
2. svetovna vojna	Interniranec (4) Izgnanec (2) Ukradeni otrok (1)	7
Osamosvojitvena vojna za Slovenijo	Pričevalec (1) Veteran (1)	2
Domači kraj	Begunec (1) Migrant (1)	2
Po 2. svetovni vojni	Izgnanec (1)	1
Samostojna Slovenija	Predsednik 1. slovenske vlade (1)	1

Srednješolski učitelji zgodovine največkrat povabijo pričevalce o 2. svetovni vojni, zlasti internirance, in pričevalce osamosvojitvene vojne za Slovenijo.

Preglednica 29: Izvajanje intervjujev s pričevalci

Ali so vaši učenci že izvajali intervjuje s pričevalci?	Frekvenca	Odstotek
DA	16	53 %
NE	14	47 %
Skupaj	30	100 %

Pri 16 učiteljih od skupno 30 (53 %) so učenci že izvajali intervjuje s pričevalci v srednji šoli.

Preglednica 30: Tematike in pričevalci

Tematike iz zgodovine 20. in 21. stoletja	Pričevalci (Število odgovorov)	Skupno število odgovorov za pričevalce
Življenje po 2. svetovni vojni	Stari starši (6) Sosedje (2) Sorodniki (1) Starši (1)	10
2. svetovna vojna	Taboriščniki (2) Izgnanci (1)	3
Razpad Jugoslavije	Sorodniki (1) Sosedje (1)	2
Osamosvojitvena vojna za Slovenijo	Starši (1) Udeleženci (1)	2
Domači kraj (gospodarstvo)	Različni pričevalci (starši, stari starši, sorodniki in sosedge) (1)	1

V srednjih šolah so učenci najpogosteje intervjuvali stare starše o različnih tematikah, najpogosteje pa o vsakdanjem življenju v Jugoslaviji, ki se nanaša na čas odraščanja staršev in starih staršev. Intervjuji potekajo tudi na tematiko o 2. svetovni vojni, razpadu Jugoslavije in osamosvojitveni vojni za Slovenijo.

Preglednica 31: Težavnost izvajanja intervjujev s pričevalci za srednješolce

Kako ocenjujete težavnost izvajanja intervjujev s pričevalci za učence?	Odgovori						Povprečje	Standardni odklon
	1 – Zelo lahka naloga	2 – Lahka naloga	3 – Srednje lahka oz. zahtevna naloga	4 – Zahtevna naloga	5 – Zelo zahtevna naloga	Skupaj		
Naloga (načrtovanje, izvedba in analiza intervjujev) je za učence:	0 (0 %)	0 (0 %)	10 (33 %)	17 (57 %)	3 (10 %)	30 (100 %)	3,8	0,6

Največ učiteljev (57 %) je ocenilo, da je naloga, ki zahteva načrtovanje, izvedbo in analizo intervjujev, za srednješolce zahtevna naloga. Nihče ni menil, da je lahka ali zelo lahka naloga.

5 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREDLOGI

5.1 Zaključne ugotovitve

Anketni odgovori študentov kažejo, da se študentje zavedajo, da so intervjuji s pričevalci pri pouku zgodovine pomembni, poučni in atraktivni za učence. Ker so tudi sami izvedli intervju z učitelji zgodovine, so ugotovili, da se mora tisti, ki izvaja intervju, dobro pripraviti, sestaviti ustrezna vprašanja, vzpostaviti primeren odnos v času intervjuja ter upoštevati spomin in pristranskost pričevalcev pri analizi in vrednotenju intervjujev. Predlagajo, da bi se učenci v osnovnih in srednjih šolah naučili najprej intervjuvati stare starše, starše, sosede in sorodnike o temah, ki so bile najbolj pomembne v 20. stoletju, in sicer osamosvojitve Slovenije, 2. svetovna vojna in vsakdanje življenje v Jugoslaviji. Ravno tako predlagajo, da bi učitelji zgodovine povabili na obisk pričevalce iz 2. svetovne vojne in osamosvojitve Slovenije.

Odgovori iz intervjujev z učitelji zgodovine so pokazali, da bi pri pouku zgodovine lahko sodelovali zunanji obiskovalci oz. pričevalci, ki bi povedali svojo življenjsko zgodbo, saj bi bila to velika popestritev pouka, zlasti v 9. razredu osnovne šole ali v 4. letniku gimnazij, a ob upoštevanju izbire pričevalcev. Predlagajo pričevalce o 2. svetovni vojni in osamosvojitveni vojni Slovenije. Več možnosti vidijo učitelji zgodovine v osnovni šoli pri rednem pouku, medtem ko so srednješolski učitelji poudarili, da bi bili ustnozgodovinski intervjuji bolj primerni za izvenšolske dejavnosti, saj je v srednji šoli premalo ur že za predpisane učne vsebine. Dve tretjini anketiranih učiteljev bi učencem dalo izvajanje intervjujev s pričevalci za domačo ali projektno nalogo, saj imajo izkušnje oz. so njihovi učenci že izvajali intervjuje v okviru krožkov ali raziskovalnih nalog. Ena tretjina anketiranih učiteljev pa bi takšno nalogo ponudila sposobnejšim učencem ali tistim učencem, ki bi jih takšna naloga zanimala, za dodatno delo oz. fakultativno nalogo.

Anketni odgovori učiteljev zgodovine kažejo, da so tako osnovnošolski kot srednješolski učitelji že povabili k pouku zunanje pričevalce, vendar pogosteje osnovnošolski učitelji. Najpogosteje so bili pričevalci iz 2. svetovne vojne (interniranci, izgnanci) in osamosvojitvene vojne (veterani) ter različni pričevalci o domačem kraju. Več učencev že izvaja intervjuje s pričevalci v osnovnih kot v srednjih šolah. V osnovnih šolah so učenci intervjuvali stare starše, starejše občane, sorodnike ali starše o osamosvojitveni vojni in za različne tematike, ki so bile razpisane za raziskovalne naloge v osnovnih šolah. V srednjih šolah pa so učenci ravno tako intervjuvali stare starše, starše, sosede ali sorodnike, vendar bolj o življenju po 2. svetovni vojni.

Anketni odgovori osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev so pokazali, da enako ocenjujejo težavnost izvajanja intervjujev s pričevalci za osnovnošolce in

srednješolce. Nihče ne ocenjuje, da gre za lahko ali zelo lahko nalogo. Večina učiteljev v osnovnih in srednjih šolah meni, da je načrtovanje, izvajanje in analiza ustnozgodovinskih intervjujev, ki jih izvedejo učenci, zahtevna naloga.

Z raziskavo oz. anketnimi odgovori smo ugotovili, da učitelji vključujejo pričevalce pri pouku zgodovine in ravno tako učence navajajo na izvajanje intervjujev z bližnjimi sorodniki.

Predvidevali smo, da učitelji zgodovine občasno povabijo k pouku zgodovine zunanje pričevalce za pomembne dogodke iz bližnje preteklosti (zlasti v povezavi z osamosvojitveno vojno za Slovenijo in življenjem v socialistični Jugoslaviji) in da zahtevajo od učencev, da sami opravijo intervju s svojimi starši, starimi starši ali starejšimi sorodniki. To je delno potrdila naša raziskava. Potrdili smo, da so pričevalci najpogosteje za osamosvojitveno vojno za Slovenijo, v srednji šoli pa tudi za življenje v socialistični Jugoslaviji. Dodatno smo ugotovili, da so pričevalci pogosto za 2. svetovno vojno in domači kraj.

Preglednica 32: Zunanji pričevalec pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah

Ali ste že povabili k pouku zgodovine zunanjega pričevalca?	Frekvenca	Odstotek
DA	26	41 %
NE	37	59 %
Skupaj	63	100 %

Raziskava je pokazala, da manj kot polovica anketiranih učiteljev v osnovnih ali srednjih šolah povabi zunanjega pričevalca v razred, kar pomeni, da zunanji pričevalci pri pouku zgodovine še niso dovolj zastopani.

Preglednica 33: Izvajanje intervjujev s pričevalci pri učencih v osnovnih in srednjih šolah

Ali so vaši učenci že izvajali intervjuje s pričevalci?	Frekvenca	Odstotek
DA	36	57 %
NE	27	43 %
Skupaj	63	100 %

Raziskava je pokazala, da učenci v osnovnih in srednjih šolah že izvajajo intervjuje s pričevalci, vendar le pri nekaterih učiteljih (57 %), kar pomeni, da se vsi učenci pogosto ne srečujejo s to nalogo.

Predvidevali smo, da se aktivna ustna zgodovina zaradi večje težavnosti sicer uporablja, vendar bolj enostavneje in redko pri rednem pouku zgodovine, več naj bi se uporabljala pri izvenšolskih dejavnostih, kot so krožki, priprava na tekmovanja

(raziskovalne naloge), projektno delo ipd. To smo z raziskavo potrdili, dodatno pa smo ugotovili, da je izvajanje intervjujev pri učencih zahtevna naloga, da se v osnovnih šolah pogosto uporablja za potrebe raziskovalne naloge, v srednjih šolah pa za temo o življenju po 2. svetovni vojni na Slovenskem.

5.2 Predlogi

Da bi učitelji in učenci bolj strokovno izvajali intervjuje s pričevalci in jih povabili k pouku zgodovine, predlagamo naslednje:

- Sestavljavci učnih načrtov naj bi pri didaktičnih priporočilih predlagali za 20. in 21. stoletje tudi aktivni pristop k ustni zgodovini (izvajanje intervjujev s pričevalci o različnih dogodkih in vsakdanjem življenju v bližnji preteklosti).
- Pisci učbenikov naj bi pri dodatnih pisnih gradivih vključili več zabeleženih ustnih virov.
- Pisci delovnih zvezkov ali samostojnih delovnih zvezkov bi sestavili več nalog, ki bi spodbujale učitelje in učence k izvajanju intervjujev s pričevalci z enostavnimi navodili za strokovno izvedbo.

Ker je izvajanje intervjujev zahtevna naloga, bi morali učitelji in učenci poznati osnovna navodila za strokovno pripravo, izvedbo in evalvacijo izvedbe intervjuja s pričevalci o različnih tematikah iz 20. in 21. stoletja.

Zato predlagamo, da se pri predmetu zgodovina najprej uporablja proučevanje ustnih virov oz. t. i. pasivni pristop k ustni zgodovini, saj so ustni viri lahko objavljeni na različne načine. Pasivna ustna zgodovina pomeni, da učitelji skupaj z učenci proučujejo zabeležene ustne vire, ki so objavljeni v učbenikih, različnih strokovnih knjigah, člankih itn. ali pa videoposnetke, avdioposnetke ustnih virov, ki so dostopni na spletu ali v drugih medijih. Primer pasivne ustne zgodovine oz. pasivni pristop k ustni zgodovini je predstavljen v 3. poglavju: *Proučevanje ustnih virov pri pouku zgodovine (pasivna ustna zgodovina)*.

Nato predlagamo, da učitelji učence pripravljajo na aktivno ustno zgodovino oz. izvedbo ustnozgodovinskih intervjujev najprej z učenjem postavljanja vprašanj in aktivnega poslušanja, nato z vajami za učenje pogovorov, vživljanja in vsebinsko analizo besedil ter na koncu z učenjem pisanja različnih poročil. Primeri vaj in nalog za pripravo so navedeni v 4. poglavju: *Priprava učencev na ustnozgodovinske intervjuje in projekte*.

Na koncu pa se svetuje metoda aktivne ustne zgodovine oz. t. i. aktivni pristop k ustni zgodovini v sedmih korakih, kjer učenci skupaj z učitelji upoštevajo vse faze izvajanja ustnozgodovinskih intervjujev (pred intervjujem, med intervjujem, po intervjuju) in sledijo korakom, ki so potrebni za uspešno aktivno ustno zgodovino.

Predlagamo naslednje korake:

- Organizacijska in tehnična priprava
- Vsebinska priprava
- Izvedba intervjuja
- Prepisovanje in zapis
- Analiza in interpretacija
- Objava in javna predstavitev
- Shranitev in javni dostop

Primer metode aktivne ustne zgodovine oz. aktivni pristop k ustni zgodovini je predstavljen v 5. poglavju: *Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine*.

TRETJE POGLAVJE: PROUČEVANJE USTNIH VIROV PRI POUKU ZGODOVINE (PASIVNA USTNA ZGODOVINA)

1 VRSTE IN UPORABA USTNIH VIROV PRI POUKU ZGODOVINE

2 NAČINI PROUČEVANJA USTNIH VIROV

2.1 Način proučevanja zabeleženih ustnih virov

2.2 Način proučevanja videoposnetkov ustnih virov

2.3 Način proučevanja avdioposnetkov ustnih virov

2.4 Način proučevanja ustnih virov in spominskih predmetov

2.5 Način proučevanja ustnih virov in fotografij

3 UČENJE Z ODKRIVANJEM USTNIH VIROV

Proučevanje ustnih virov pri pouku zgodovine (pasivna ustna zgodovina)

1 VRSTE IN UPORABA USTNIH VIROV PRI POUKU ZGODOVINE

Ustne vire lahko razdelimo v tradicionalne in sodobne ustne vire.

Tradicionalni ustni viri so tisti viri, ki temeljijo na ustnem izročilu (pravljice, šege in navade, običaji, verovanja, legende, miti, bajke, anekdote, povesti, narodne pesmi idr.).

Med sodobne ustne vire pa uvrščamo zabeležene ali posnete ustnozgodovinske intervjuje s pričevalci o različnih dogodkih ali življenjskih izkušnjah posameznih ljudi oz. t. i. ustno zgodovino.

Ustni viri se lahko nanašajo na:

- *»kolektivno znanje o preteklosti, ki se prenaša iz roda v rod (ustna tradicija²¹³);*
- *pripoved o dogodkih iz življenja posameznika, ki so zaznamovali njegovo življenje in mu dali smisel (ustna bibliografija);*
- *osebne spomine posameznika o določenih dogodkih, problematiki ali izkušnjah, ki jih je doživel v določenem obdobju svoje preteklosti;*
- *ustna poročila očividcev, zabeležena med dogodkom ali takoj po njem.*«²¹⁴

Najpogostejši sodobni ustni viri so zabeleženi ali posneti intervjuji: *»Zgodovinski intervju ni originalno pričevanje iz preteklosti, temveč naknadno ustvarjen produkt. Tako je zgodovinski intervju rezultat součinkovanja treh faktorjev: izpraševalca, izpraševanega in javne zgodovinske zavesti družbe oziroma družbenih skupin. Vrednost in interpretacija takšnega dokumenta je tako odvisna od mnogih aspektov:*

- *vprašanja, nameni izpraševalca;*
- *spodobnost vživljanja v izpraševanca in njegove situacije;*
- *oblika intervjuja: namenska vprašanja k določenim stvarim, odprta vprašanja o poročilu o celotnem življenjskem obdobju ali standardiziran seznam vprašanj z da/ne odgovori oz. delnimi ali določenimi odgovori;*
- *način prikazovanja, način pogleda in namen izpraševanca;*
- *spominska zmožnost izpraševanca, spreminjanje spomina in potlačitev;*
- *tema spomina: osebna zgodovina, vsakodnevne življenjske okoliščine in dejavnosti, javna oz. splošna zgodovina;*
- *oblika objave (zapis, vizualizacija).*«²¹⁵

213 Ustna tradicija je ustno izročilo.

214 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 216.

215 Bauer, V. et al. (1998). Methodenarbeit im Geschichtsunterricht. Berlin: Cornelsen, str. 92. V: Potočnik, D. (2013). Viri in pouk zgodovine. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. Filozofska fakulteta, str. 98.

Ustni viri so vedno bolj vključeni pri pouku zgodovine, saj jih najdemo zabeležene v učbenikih, samostojnih delovnih zvezkih in delovnih zvezkih ter drugih šolskih učilih, zato je potreben ustrezen pristop k poučevanju zgodovine s pomočjo ustnih virov oz. učenju iz ustnih virov. Ustni viri tako omogočajo zgodovinsko raziskovanje na osnovnošolski in srednješolski stopnji.

Ker obstajajo različne vrste ustnih virov, ki se lahko uporabljajo v šoli, je potrebno k proučevanju ustnih virov tudi različno pristopati. Tako lahko pri pouku zgodovine učitelji uporabljajo različne učne metode.

Metoda dela z zgodovinskimi viri se lahko razdeli na več specifičnih metod zaradi narave vira, in sicer so učne metode lahko:

- metoda dela s pisnimi viri,
- metoda dela z zvočnimi posnetki,
- metoda dela z gibljivimi slikami,
- metoda dela s slikovnimi viri,
- metoda dela s predmeti.²¹⁶

Ker so ustni viri (ustno izročilo in ustna zgodovina) objavljeni v pisni obliki (npr. v učbenikih, delovnih zvezkih, samostojnih delovnih zvezkih, strokovnih knjigah, biografijah, avtobiografijah, atlasih, zbirkah virov idr.), v zvočni obliki (kot avdio-posnetki na radiu, televiziji, DVD-jih, spletu) ali avdiovizualni obliki (kot video-posnetki na televiziji, DVD-jih, spletu), se tudi načini proučevanja razlikujejo pri različno objavljenih ustnih virih. Na spletu so dostopni elektronski učbeniki in delovni zvezki, videokonference, forumi, blogi, Wikipedija, Facebook idr., kar omogoča, da so ustni viri prisotni povsod in dostopni vsakomur.

Tako se za zabeležene oz. zapisane ustne vire uporabljajo postopki metode dela s pisnimi viri, za avdio oz. zvočno objavljene ustne vire se uporabijo postopki metode dela z zvočnimi posnetki, pri videoposnetkih pričevalcev pa se uporabljajo postopki metode dela z gibljivimi slikami. Ker lahko pričevalci pripovedujejo tudi s pomočjo svojih spominskih predmetov, pa se dodatno uporabi metoda dela s predmeti. Pogosto pričevalci pripovedujejo svojo življenjsko zgodbo s pomočjo fotografij, zato se dodatno lahko uporabi metoda dela s slikovnimi viri (fotografijami).

Pisni viri se najpogosteje delijo na primarne in sekundarne pisne vire. »O virih prve roke govorimo, kadar je mogoče ugotoviti neposreden stik avtorja vira z dogodki ali stanji, ki jih izpričuje ali opisuje, o virih druge roke, kadar takšnega neposrednega stika ni, marveč je med dogodki ali stanji ter avtorjem vira nedvomno eden ali več posredovalcev.«²¹⁷ Takšno delitev lahko uporabimo tudi za sodobne ustne vire.

216 Učne metode je poimenovala Danijela Trškan.

217 Grafenauer, B. (1980). Struktura in tehnika zgodovinske vede. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 252.

Za vse učne metode je značilno, da se učence postopoma navaja na odgovarjanje na vprašanja ali postavljanje vprašanj na viro, saj se tako lahko iz virov tudi marsikaj naučijo.

Slika 1: Pasivni pristop k ustnim virom (pasivna ustna zgodovina)

Vrste objav	Učne metode
Ustni viri v pisni obliki	Metoda dela s pisnimi viri
Ustni viri v zvočni obliki	Metoda dela z zvočnimi posnetki
Ustni viri v avdiovizualni obliki	Metoda dela z gibljivimi slikami

2 NAČINI PROUČEVANJA USTNIH VIROV

2.1 Način proučevanja zabeleženih ustnih virov

Tako kot velja za vse pisne zgodovinske vire, se tudi za zabeležene ustne vire uporablja več stopenj proučevanja.

Prvi primer je sestavljen iz treh stopenj, kjer učenci za začetek ugotavljajo temeljne značilnosti vira oz. poskušajo poiskati določen podatek v viru, ugotoviti sporočilo in prepoznati določene podatke. Nato ugotavljajo bistvo besedila, komu vir govori, kaj hoče povedati ter zakaj ima avtor vira takšno stališče. Na koncu pa poskušajo podati svoje stališče do sporočila v viru in pojasniti razlike med sodobnostjo in preteklostjo.²¹⁸

Drugi primer je sestavljen ravno tako iz treh stopenj.

Pri prvi stopnji učenci iščejo podatke iz vira in poskušajo obnoviti pripoved pričevalca:

- Kdo pripoveduje ali govori?
- Kaj pove o preteklosti?
- Kaj sporoča?
- Kaj je videl, slišal ali občutil?

Pri drugi stopnji učenci poskušajo ugotoviti, kdo je pričevalec, na kakšen način in zakaj tako pričevalec govori:

- Kaj že vem o pričevalcu?
- Kaj bi želel izvedeti o pričevalcu?
- Kje lahko izvem še več o pričevalcu?
- Kako je pričevalec povezan z dogodkom?
- Kako pripoveduje? Ali prepričuje ali pojasnjuje? Ali poroča ali razlaga? Ali opravlja ali hvali?
- Zakaj tako pripoveduje ali razmišlja? Kakšen je bil namen, motiv za pričevanje?

Pri tretji stopnji pa učenci poskušajo ugotoviti, v kolikšni meri je pričevanje zanesljivo:

- Ali gre za njegovo osebno mnenje?
- Kakšno je njegovo mnenje?
- V kolikšni meri je pričevalec pristranski?
- Katere besede kažejo, da hoče prepričati druge?
- Ali namerno opušča podatke ali jih dodaja?
- Ali prikazuje resnico ali jo prikriva?
- Kakšen je spomin pričevalca?

²¹⁸ Rode, M., Tawitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost. Delovni zvezek za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 4.

- Komu je povedal?
- Zakaj je tako povedal?
- Zakaj je bilo objavljeno njegovo pričevanje?
- Kdo je objavil njegovo pričevanje?
- Kje je bilo objavljeno njegovo pričevanje?
- V kolikšni meri je njegovo pričevanje uporabno?
- Ali vir pomaga odkriti, kaj se je zgodilo?

Tretji primer je bolj za splošno metodo dela s pisnimi viri, ki poteka v osmih stopnjah, primeren pa je tudi za zabeležene ustne vire. Pri prvi stopnji se učenci naučijo brati besedilo in iskati podatke. Pri drugi stopnji učenci ugotavljajo vrsto pisnega vira (primarni, sekundarni). Pri tretji stopnji učenci poiščejo podatke o avtorju. Pri četrti stopnji ugotavljajo ozadje dogodkov. Pri peti stopnji natančno analizirajo besedilo. Pri šesti stopnji s svojimi besedami pojasnijo, kako avtor prikaže dogodek, kakšen je bil avtorjev namen. Pri sedmi stopnji učenci poskušajo ugotoviti pomembnost vsebine za takratni ali sedanji čas. Pri osmi stopnji pa kritično primerjajo vsebino pisnega vira z drugimi viri in podajo osebno mnenje.²¹⁹

Četrty primer je v štirih korakih. Prvi korak zahteva, da morajo učenci razložiti, o čem vir govori ali kakšen vtis želi dati. Njihov odgovor mora biti podkrepjen s sklicevanji na vsebino vira. Drugi korak zahteva, da učenci naredijo povzetek glede namena, publike, avtorja in možnih posledic tega vira. Tretji korak zahteva, da učenci ocenijo vir glede na koristnost in zanesljivost. Četrty korak je zaključek, ki zahteva od učencev, da uporabijo vse vire in lastno znanje, da pridejo do zaključka glede problema, ki ga proučujejo in da podprejo svoje trditve.²²⁰

Peti primer je ravno tako v štirih korakih. Prvi korak je, da učenci preberejo pisni vir in ugotovijo vrsto vira. Drugi korak je, da učenci poiščejo informacije in podatke iz virov ter tako sestavijo zgodovinsko dogajanje. Tretji korak je, da učenci prepoznavajo različne interpretacije prek virov, da lahko primerjajo dva ali več virov o istem dogodku, ugotavljajo podobnosti in razlike ter različna mnenja. Četrty korak je, da učenci ugotovijo še pomembnost virov in interpretacij za dokazovanje.²²¹

Za metodo dela s pisnimi viri je značilno, da učenci odgovarjajo na dve vrsti vprašanj. Prva vrsta vprašanj se nanaša na vsebino vira, kjer se učenci naučijo o učni vsebini:

- O čem govori besedilo?
- Kateri so glavni podatki (kraj, čas, osebe, dogodki), ki jih prinaša?

219 Salinero, G., François, P., Thillay, A. (1996). *Histoire Géographie au collège*. Paris: Belin, str. 301.

220 IGCSE Standards in History (1998). Cambridge: University of Cambridge, Local Examinations Syndicate, str. 64.

221 History Teaching and the Promotion of Democratic Values and Tolerance (1996). *A Handbook for Teachers*. Strasbourg: Council for Cultural Co-operation, str. 57.

- Kateri so razlogi in katere posledice, ki jih navaja besedilo o dogodku?
- Katere so glavne ideje, glavne teme vsebine?
- Kakšen je pomen vsebine?²²²

Pri teh vprašanjih je potrebno paziti, da vprašanja vedno vključujejo tudi vir oz. avtorja, npr.:

- Koga vir oz. avtor navaja?
- Katero letnico vir oz. avtor navaja?
- Kateri kraj vir oz. avtor navaja?
- Kako vir oz. avtor opisuje dogodek?
- Katere razloge vir oz. avtor navaja?
- Katere posledice vir oz. avtor navaja?

Druga vrsta vprašanj pa se nanaša na zanesljivost vira oz. avtorja besedila, kjer se učenci naučijo, kako in zakaj nastane določen vir:

- Kdo je napisal to besedilo?
- Kaj je po poklicu ali kakšno vlogo je imel?
- Kaj pove?
- Česa ne pove?
- Kdaj je bilo napisano?
- Kakšno je zgodovinsko ozadje?
- Kaj bi lahko vplivalo na avtorjeve ideje?
- Kje se je zgodilo?
- Zakaj je bilo napisano?
- Ali je bil kakšen poseben namen?
- Za koga je bilo napisano?
- Kako je besedilo sestavljeno?
- Ali gre za pretiravanje, pristranskost ali popačenje podatkov?
- Ali gre za natančnost ali pomanjkljivost navajanja podatkov?
- Ali so te pomanjkljivosti namerne?²²³

Veliko pisnih virov je dostopnih na svetovnem spletu. »Delo z zgodovinskimi viri s spleta poteka enako, kot če bi z njimi delali v arhivu ali muzeju. Pri spletni objavi različnih zgodovinskih gradiv pa je treba biti pozoren na verodostojnost. Kriteriji za presojo verodostojnosti so:

- Kdo je avtor oz. skrbnik spletne strani?
- Kdo je avtor objavljenega gradiva?
- Ali so navedeni viri in literatura, iz katerih avtor gradiva črpa informacije?
- Kakšno je razmerje med dejstvi, dokazi, mnenji in interpretacijami?
- Ali so mnenja in interpretacije podprta z objektivnimi dejstvi?
- Ali je zaslediti predsodke, stereotipne predstave ali celo sovražni govor?²²⁴

²²² Prav tam, str. 37.

²²³ Prav tam.

²²⁴ Brodnik, V., Babič, D. (2015). Zgodovina 1. Delovni zvezek za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS. (1. izdaja), str. 9.

Učenci bi se morali naučiti brati besedila kritično, kar pomeni, da bi morali v besedilu prepoznati:

- »dejestva in stališča,
- pred sodke avtorja besedila,
- podobnost/različnost svojih stališč z avtorjevimi,
- avtorjev stil, vzdušje in ton besedila,
- sklepe, ki izhajajo iz besedila.«²²⁵

Pri metodi dela s pisnimi viri bi se morali učenci najprej naučiti ločiti oz. prepoznati dejstva in stališča, ki so pri intervjujih še posebej v ospredju.

Preglednica 34: Razlike med dejstvi in stališči²²⁶

Značilnosti dejstev	Značilnosti stališč
Dejstva lahko preverimo (so resnična – neresnična; držijo – ne držijo).	Stališč ne moremo dokončno preveriti.
Pri dejstvih obstajajo načini za njihovo preverjanje.	Stališča so pogosto izraz vrednot, prepričanaj ali občutij nekoga. (Čim bolj je stališče bralca identično avtorjevemu, tem težje loči stališče od dejstva.)
Dejstva temeljijo na neposrednih dokazih in opazovanju (izvirni dokumenti, statistika, očividci, raziskovalna poročila ...).	Stališče je subjektivno. Pogosto nanj vpliva socialno okolje.
Dejstva so stvari, ki so se zgodile (niso napovedi).	
Resničnost dejstev se lahko spremeni v času.	Tudi stališča se s časom lahko spreminjajo.
Povedi z dejstvi se pogosto začenjajo takole: Dokazi za ... Statistične dokaze najdemo v raziskavi ...	Povedi se začenjajo z: Verjamem, ... Zdi se, ... Strinjam se, da ... Menim, da je res, ker ... Moje stališče je ...
Dodatna kriterija za ločevanje dejstev in stališč: – avtorjeve kvalifikacije (strokovne, raziskovalne, njegove izkušnje, položaj, pregled na stvar), – vrsta gradiva, kjer se pojavljajo trditve (npr. Delo – Lady).	

Učenci postopajo tako kot vsak zgodovinar, ki želi »pridobiti čim več zgodovinskih virov, ki pričajo o raziskovalnem dogodku ali dogajanju, virom pa postavlja različna vprašanja. Najprej poišče osnovne podatke o viru (kdo je avtor, kdaj in kje je vir nastal, mesto objave vira ...). Razišče tudi okoliščine nastanka vira (kakšen je namen vira: npr. ali želi avtor na naslovnika kakorkoli vplivati in kako to počne, komu je vir namenjen, za kaj se uporablja, ali navaja resnična dejstva ali svoje mnenje ...) in presodi, koliko lahko viru zaupa. Sledi natančno branje in iskanje podatkov. Te nato primerja še z drugimi viri – tako dobi tudi drugačne poglede na dogajanje in

225 Pečjak, S., Gradišar, A. (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 226; Pečjak, S., Gradišar, A. (2015). Bralne učne strategije. 2. razširjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 263.

226 Preglednica je v celoti iz: Pečjak, S., Gradišar, A. (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 227; Pečjak, S., Gradišar, A. (2015). Bralne učne strategije. 2. razširjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 264.

morebitne izpuščene informacije. Šele na koncu napiše opis ali razlago zgodovinskega dogodka.«²²⁷

Tako kot pri vseh pisnih virih je potrebno pri učencih postopno učenje in usvajanje zgodovinskih konceptov: koncepta časa, koncepta sprememb in kontinuitet, koncepta vzrokov in posledic, koncepta podobnosti in razlik ter tudi vrednot, vedenja in pričrpanj ljudi.

Preglednica 35: Stopnje pri učenju in usvajanju zgodovinskih konceptov²²⁸

Znanje in razumevanje (stopnje)	Spremembe in kontinuitete	Vzroki in posledice	Podobnosti in razlike	Sočasno vedenje
1	Postaviti in razporediti dogodke	Navesti razloge za dogodke		
2	Postaviti dogodke v kronološko zaporedje	Predlagati razloge, zakaj so ljudje v preteklosti tako delali	Ugotoviti razlike med preteklostjo in sedanjostjo	
3	Opisati spremembe v določenem obdobju	Navesti razloge za dogodek ali zgodovinski razvoj	Ugotoviti razlike med časovnimi obdobji v preteklosti	
4	Prepoznati dogodke, ki se spreminjajo, in dogodke, ki ostanejo isti	Zavedati se, da ima dogodek več kot en razlog in posledico	Opisati različne značilnosti obdobja	
5	Razločiti med različnimi tipi sprememb: hitre, stopenjske, lokalne, narodne spremembe	Ugotoviti različne tipe razlogov in posledic (dolgoročni, kratkoročni)	Pokazati, kako so različne značilnosti v neki zgodovinski situaciji povezane	
6	Pokazati razumevanje, da sprememba in razvoj nista ista	Spoznati, da se razlogi in posledice razlikujejo po pomembnosti		Opisati različne ideje in vedenja ljudi v zgodovinski situaciji
7	Pokazati zavedanje, da so spremembe lahko kompleksnejše	Pokazati, kako so lahko različni razlogi dogodka povezani		Pokazati, da so različne ideje in vedenja ljudi povezani z okoliščinami
8		Razložiti pomembnost več povezanih razlogov		Pokazati razumevanje različnih idej, vedenj ljudi in okoliščin v kompleksnih zgodovinskih situacijah
9		Pokazati, kako so lahko razlogi, motivi in posledice povezani		Razložiti, zakaj posamezniki niso vedno imeli enakih idej in vedenj kot skupina
10	Pokazati razumevanje problemov, ki so opisani, razloženi in analizirani v kompleksnih zgodovinskih situacijah			

227 Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 22.

228 Prevod je iz: Culpin, C. (1995). Making Progress in History. V: Teaching History (ur. H. Bourdillon). London, New York: Routledge, The Open University Press, str. 128–129. V: Trškan, D. (2003). Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 26–27.

Še posebej pa je pomembno, da se učenci postopoma naučijo uporabljati viire in razumeti bistvo interpretacij preteklosti, saj so tudi ustni viri interpretacije.

Preglednica 36: Stopnje pri učenju in razumevanju interpretacij in uporaba virov²²⁹

Stopnje	Razumevanje interpretacij	Uporaba virov
1	Razumeti, da so zgodbe lahko o resničnih ali izmišljenih ljudeh	Diskutirati o podatkih iz zgodovinskih virov
2	Pokazati zavedanje, da različne zgodbe o preteklosti prinašajo različne verzije o dogodkih	Spoznati, da viri lahko pomagajo in spodbujajo k iskanju odgovorov glede preteklosti
3	Razlikovati med dejstvom in mnenjem	Deducirati iz virov
4	Pokazati razumevanje, da razlike v virih lahko pripeljejo k različnim interpretacijam zgodovine	Sestaviti skupaj informacije iz različnih zgodovinskih virov
5	Spoznati, da se pisni viri lahko razlikujejo od tistega, kar se ve, da se je zgodilo	Komentirati uporabnost vira pri določenem proučevanju
6	Pokazati, kako so interpretacije odvisne od izbora virov	Primerjati vrednost virov pri določeni nalogi
7	Opisati pomembnosti in slabosti interpretacij nekega dogodka ali razvoja	Oceniti vrednost virov glede okoliščin, v katerih so nastali
8	Pokazati, kako lahko vedenje in okoliščine vplivajo na posameznikovo interpretacijo o zgodovinskih dogodkih in procesih	Pokazati, kako je lahko vir, ki je nezanesljiv, lahko tudi koristen
9	Razložiti, zakaj različne skupine ali družbe interpretirajo in uporabljajo zgodovino na različne načine	Razumeti, da je vrednost vira odvisna od postavljenega vprašanja
10	Pokazati razumevanje problemov in poskušati ostati kar najbolj objektivni	Razložiti problematično naravo virov, pokazati, da so ocene ob uporabi virov velikokratčasne oz. provizorične

Za aktivno branje in analizo pisnega gradiva lahko učenci poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

- a) S kakšnim namenom berem to besedilo? Iz užitka? Da bi pridobil površno informacijo o neki tematiki? Da bi natančneje razumel predstavljene ideje?
- b) Kaj je bil avtorjev temeljni namen? Vzpodbuditi pozornost? Prepričati? Izraziti občutje oz. idejo? Informirati? Itd.
- c) Katere so temeljne ideje avtorja? Katere so sekundarne in periferne ideje? Kako so le-te medsebojno povezane? /.../
- č) Kako pristopam k branju tega besedila? Katere strategije uporabljam? Je moj tempo glede na težavnost besedila primeren? Sem poskušal parafrazirati sporočilo? Sem se do tega trenutka vzdržal sodbe, kljub temu da s temeljno idejo avtorja ne soglašam? Itd.
- d) Ali lahko povzamem, kar sem prebral? Ali lahko navedem primere oz. lastno izkušnjo, ki potrjuje sporočilo besedila? Ali lahko oblikujem metafore oz. sporočila prevedem v druge simbolne oblike (grafe, diagrame ...)? Kaj razumem in česa še vedno ne? Ali lahko temeljne ideje, izpostavljene v tem besedilu, povežem z drugimi temeljnimi idejami?²³⁰

229 Prevod je iz: Culpin, C. (1995). Making Progress in History. V: Teaching History (ur. H. Bourdillon). London, New York: Routledge, The Open University Press, str. 128–129. V: Trškan, D. (2003). Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 27.

230 Rupnik Vec, T. (ur.) (2005). Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu. Zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 130–131.

Zabeleženi ustni viri se lahko uporabijo kot vir informacij, vendar morajo učenci najti druge vire in dokaze, ki potrjujejo ali ne potrjujejo te informacije kot zgodovinska dejstva. »*Za nekritičnega bralca je večina besedil resnica, samo resnica in nič drugega kot resnica. Kritični bralec pa vsako besedilo razume kot možen pogled na dejstva, kot eno izmed interpretacij resničnosti.*«²³¹

Za analizo zabeleženega ustnega vira lahko učenci odgovorijo še na nekaj splošnih vprašanj:

- Kje je bil objavljen ustni vir (npr. v knjigi, članku, na spletni strani ...)?
- Kdaj je bil ustvarjen?
- Kdo je objavil ustni vir?
- Za koga je bil objavljen?
- Zakaj je bil objavljen?
- Kaj pomembnega je pričevalec povedal?
- Kakšno je splošno stališče pričevalca?
- Če bi imel možnost, kaj bi pričevalca dodatno povprašal?²³²

Vprašanja na vsebino intervjuja pa so lahko še naslednja:

- Kako je intervjuvanec strukturiral odgovor?
- Kakšna je vsebina njegove zgodbe?
- Kaj nam to pove o načinu, kako intervjuvanec razmišlja o svojih izkušnjah?
- Čemu se intervjuvanec izogiba?
- O katerih temah intervjuvanec govori z navdušenjem? Kaj nam to lahko pove?
- Ali intervjuvanec ne odgovori na kakšno vprašanje? Kaj je lahko razlog?
- Ali so v pripovedi intervjuvanca kakšne napake v podatkih?
- Kako se pripoved intervjuvanca sklada z drugimi viri informacij?
- Kako lahko pojasnimo morebitne neskladnosti?²³³

»*Eden preprostejših načinov analize besedila vključuje prepoznavanje neznanih besed (Katere so neznane besede v besedilu? Poišči njihov pomen, opredeli jih.) in luščenje bistva (Kaj besedilo sporoča? Kaj je temeljna ideja besedila?). Poleg iskanja temeljne ideje lahko v besedilu tudi označujemo izjave, ki spodbujajo dvom, asociacije ali razmislek (zapišemo poleg izjave), ter izjave, ki so nejasne in ki ideje ne predstavijo dobro. Ko je analiza besedila zahtevnejša, vključuje še druge razmisleke, npr. razmislek o namenu besedila/avtorja (Kakšen je temeljni namen avtorja? Kaj želi pri bralcu doseči?), ki se kaže skozi izbiro vsebin in jezika (Ali nas želi besedilo o čem prepričati? Kako to počne? Ali so v besedilu izjave, ki vzbujajo čustva? Itd.).*«²³⁴

231 Kurland, D. (2010). How the Language Really Works: The Fundamentals of Critical Reading and Effective Writing. <http://www.criticalreading.com/> (1. 9. 2014). V: Kompore, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 278.

232 National History Day. Teacher Resources. Middle School Level. <https://www.nhd.org/teacher-resources> (6. 5. 2018).

233 Shopes, L. What is Oral History?, str. 11–12. <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral/oral.pdf> (25. 3. 2018).

234 Kompore, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 278–279.

Učenci poiščejo zabeležene ustne vire (zapisane ali posnete) o svojem kraju, ki govorijo o posameznih zgodovinskih obdobjih.²³⁵ Na kratko opišejo vsebino teh virov in navedejo vir, kjer so bili objavljeni.

Preglednica 37: Naloga na zabeležene ustne vire

	Ustni vir	Opis vsebine ustnega vira	Kje je ustni vir objavljen?
Prazgodovina			
Stari vek			
Srednji vek			
Novi vek			
Najnovejše obdobje: sodobnost			

V nadaljevanju podajamo krajši seznam literature in virov, kjer so objavljeni intervjui, pogovori, pričevanja in življenjske pripovedi za slovensko zgodovino, ki se lahko uporabijo pri pasivnem pristopu k ustni zgodovini.

Seznam literature in virov, ki vključujejo življenjske zgodbe:

- Kokalj Kočvar, Monika et al. (2001). *Izseljenec: življenjske zgodbe Slovencev po svetu*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine.
- Makarovič, Marija (2002). *Dva bregova, eno srce: življenjske zgodbe iz okolice Kolpe in Čabranke*. Kočevje: Pokrajinski muzej.
- Makarovič, Marija (2002). *Reke življenja se stekajo: življenjepisi prebivalcev ob Muri in Ščavnici*. Radenci: KUD Bubla.
- Makarovič, Marija (ur.) (1996). *Vsi moji spomini ... Življenjske pripovedi s Štajerskega*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
- Makarovič, Marija (ur.) (1999). *Moje Babno polje*. Cerknica: Zveza kulturnih organizacij, Sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti, Območna izpostava.
- Makarovič, Marija (ur.) (2000). *Med vrelci, mlini in klopotci*. Življenjepisi Radenčanov in okoličanov. Radenci: KUD Bubla.
- Makarovič, Marija (ur.) (2000). *Pod rečiškimi zvonomi*. Mozirje: Zavod za kulturo Mozirje.
- Makarovič, Marija, Rodman, Magda (ur.) (2000). *Življenje ob trti in kršinu: življenjska pričevanja krajanov iz Vipave in okolice*. Vipava: Občina.
- Makarovič, Marija, Rodman, Magda (ur.) (2012). *Življenje ob trti in kršinu: življenjska pričevanja krajanov iz Vipave in okolice*. 2. dopolnjena in razširjena izdaja. Vipava: Krajevna skupnost.
- Makarovič, Marija (ur.) (2001.). *Minilo je kot prijetne sanje*. Življenjske pripovedi občanov občine Ribnica na Pohorju. Ribnica: Občina.

235 Za vse vrste virov je podobna naloga v: Brodnik, V. (2002). *Zgodovina 1*. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 25.

- Makarovič, Marija (ur.) (2001). *Moje življenje. Življenjske pripovedi krajanov občine Podvelka*. Podvelka: Občina.
- Makarovič, Marija (ur.) (2001). *Od murskih ravníc do vinskih goríc. Življenjepisi Prekmurcev in Prlekov ob Muri*. Radenci: KUD Bubla.
- Makarovič, Marija (ur.) (2001). *Življenjske zgodbe krajanov Mute in okolice*. Muta: Občina.
- Makarovič, Marija, Bobek, Franc (2008). *Resnice posameznikov: po življenjskih pripovedih Kočevarjev staroselcev in Slovencev s Kočevskega*. Dolenjske Toplice: Društvo Kočevarjev staroselcev.
- Makarovič, Marija, Sušek Majda (ur.) (1996). *Trije rodovi v Vuhredu in okolici*. Vuhred: Občina Radlje ob Dravi.
- Počkar, Ivanka (1998). *Iz časov ječmenove kave: življenjepisi Štajercer in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle*. Novo mesto: Dolenjska založba.
- Slabe, Mojca (2003). *Življenjske pripovedi iz Ribniške doline*. Ribnica: Občina.
- Žižek, Dušana (2001). *Toku je blu na Cerknškem*. Cerknica: Samozaložba.

Seznam literature in virov, ki vključujejo življenjske zgodbe koroških Slovencev:

- Makarovič, Marija (ur.) (1993). *Tako smo živelí. Življenjepisi koroških Slovencev 1. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Tinje: Dom*.
- Makarovič, Marija (ur.) (1994). *Tako smo živelí. Življenjepisi koroških Slovencev 2. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.
- Makarovič, Marija (ur.) (1995). *Tako smo živelí. Življenjepisi koroških Slovencev 3. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.
- Makarovič, Marija (ur.) (1996). *Tako smo živelí. Življenjepisi koroških Slovencev 4. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.
- Makarovič, Marija (ur.) (1997). *Tako smo živelí. Življenjepisi koroških Slovencev 5. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.
- Makarovič, Marija (ur.) (1998). *Tako smo živelí. Življenjepisi koroških Slovencev 6. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.
- Makarovič, Marija (ur.) (1999). *Tako smo živelí. Življenjepisi koroških Slovencev 7. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.
- Makarovič, Marija (ur.) (2000). *Tako smo živelí. Življenjepisi koroških Slovencev 8. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.

- Makarovič, Marija (ur.) (2001). *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 9. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba.*
- Makarovič, Marija (ur.) (2002). *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 10. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba.*
- Makarovič, Marija (ur.) (2003). *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 11. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba.*
- Makarovič, Marija (ur.) (2004). *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 12. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba.*

Seznam literature in virov, ki vključujejo pričevanja:

- Dežman, Jože, Kokalj Kočvar, Monika (ur.) (2010). *Slovenija – duhovna domovina: zgodbe političnih emigrantov. Ljubljana: Mladinska knjiga, Muzej novejšje zgodovine.*
- Humar, Marjeta, Podbrežnik, Igor (ur.) (2013). *Čas počasi briše: pričevanja prisilnih mobilizirancev v nemško vojsko med drugo svetovno vojno iz občin Kamnik in Komenda. Kamnik: Društvo Demos na Kamniškem.*
- Jež, Anton (2010). *Pogovori in pričevanja o taboriščih: prispevki za mozaik spominov na: KL Dachau, KZ Neuaußing/Germering, KZ Überlingen/(Aufkirch), KZ Allach: Dachau – Überlingen – Friedrichshafen – Ljubljana, 1995–2010. Ljubljana: samozal. A. Jež.*
- Jug-Olip, Ana (2011). *Utihnile so ptice, utihnila je vas: spomini na selske šege in navade, na izselitev v Nemčijo, na taborišče Ravensbrück in na srečno vrnitev domov. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva družba.*
- Kleibencetl, Janko (2006). *Primorci in Istrani v Prekmurju: pričevanja. Koper: Fontana.*
- Kržišnik-Bukić, Vera (2007). *Slovenci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja, spomine in literarne podobe: 1831–2007. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.*
- Mikola, Milko (ur.) (2006). *Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije.*
- Mikola, Milko (ur.) (2007). *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji: koncentracijska taborišča Strnišče, Hrastovec, Brestrnica in Filovci. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije.*
- Mikola, Milko (ur.) (2008). *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji. Del 2, Koncentracijska taborišča Št. Vid nad Ljubljano, Škofja Loka in Teharje ter taborišče za otroke Petriček. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo.*
- Mikola, Milko (ur.) (2009). *Dokumenti in pričevanja o povojnih izgonih prebivalstva v Sloveniji. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo.*

- Rejec, Albert, Černač, Tone, Vadnjal, Jože (1995). *Pričevanja o Tigru*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Stanonik, Marija, Uršič, Irena (ur.) (2011). *Moški na položajih, ženske v strahu, otroci na češnjah: zbirka spominov na vojno za obrambo samostojne Slovenije leta 1991: ob dvajsetletnici vojne za obrambo samostojne Slovenije*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.
- Toš, Marjan (ur.) (2003). *Čas odločitve: 1990–1991: (pričevanja in dokumenti): zbornik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Lenart*. Lenart: Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo.
- Toš, Marjan (ur.) (2010). *Čas odločitve: 1990–1991: (pričevanja in dokumenti): zbornik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Lenart. 2. dopolnjena izdaja*. Lenart: Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo.

Seznam literature in virov, ki vključujejo intervjuje in pogovore:

- Furlan, Boštjan, Peterle, Ožbej, Balažic, Marko (2016). *Slovenija in pika! Ljubljana: Cankarjeva založba*.
- Gorupič, Boris (2011). *Pogovori s slikarji*. Ljubljana: Slovensko društvo likovnih kritikov.
- Hofman, Branko (1978). *Pogovori s slovenskimi pisatelji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Lesar, Ladislav (2008). *Sto pogovorov z znanimi Slovenci*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Nežmah, Bernard (2007). *Zrcala komunizma: intervjuji 1994–2005*. Ljubljana: Modrijan.
- Žerdin, Ali (ur.), Toš, Niko (2017). *Sociolog v dialogu: pogovori z novinarji v obdobju 1987–2016*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Žmuc-Kušar, Jelka (2004). *Lojze Peterle – Z nasmehom zgodovine*. Celje: Mohorjeva družba; Celovec: Mohorjeva družba; Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

Seznam diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog, ki vključujejo prepise ali zapise intervjujev:

- Mihelj Škvarč, Darja (2009). *Nerešene dolžnosti: analiza taboriščne izkušnje na podlagi komparativne metode skozi intervjuje in avtobiografije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.
- Mlekuž, Jernej (2002). *Proučevanje učinkov migracij na vrednotenje prostora med izseljenci iz Nadiške Beneške Slovenije*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.
- Novak, Valerija (2016). *Nemška okupacija ozemlja današnje Slovenije med drugo svetovno vojno in izgon prebivalstva v Nemčijo: na podlagi ustnih pričevanj izgnancev v Nemčijo*. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem. Fakulteta za humanistične študije.

- Klavora, Marko (2011). *Zavezniška vojaška uprava (1945–1947) in spomin prebivalcev v Zgornjem Posočju. Doktorska disertacija. Koper: Univerza na Primorskem. Fakulteta za humanistične študije.*
- Piškurić, Jelka (2017). *Vsakdanje življenje v Socialistični republiki Sloveniji: Ljubljana in njeno ruralno zaledje. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.*

2.2 Način proučevanja videoposnetkov ustnih virov

Na televiziji ali na spletu so najpogosteje posneti intervjuji, pogovori med več osebami ali druga osebna pričevanja.

Učenci lahko odgovorijo na naslednja vprašanja, ki se nanašajo na pričevalca oz. intervjuvanca:

- Kdo je oseba, ki pripoveduje ali govori?
- Kaj že vem o pričevalcu?
- Kaj bi želel izvedeti o pričevalcu?
- Kje lahko izvem še več o pričevalcu?
- Kako pripoveduje?
- Ali prepričuje ali pojasnjuje?
- Zakaj tako pripoveduje?
- Kako se odziva na vprašanja?
- Kakšna je obrazna mimika pri odgovorih?
- Kakšne so kretnje rok?
- Kakšen je bil namen, motiv za pričevanje?
- Na katero vprašanje je z veseljem odgovoril?
- Na katero vprašanje ni želel odgovoriti?

Učenci lahko odgovorijo na naslednja vprašanja, ki se nanašajo na vsebino:

- O čem govori?
- Kaj pove?
- Kaj sporoča?
- Katere podatke (kraj, čas, oseba, dogodek) navaja?
- Katere razloge navaja?
- Katere posledice navaja?
- Kako je pričevalec povezan z dogodkom?
- Ali gre za njegovo osebno mnenje?
- Kakšno je njegovo mnenje?
- V kolikšni meri je pričevalec pristranski?
- Katere besede kažejo, da hoče prepričati druge?
- Ali namerno opušta podatke ali jih dodaja?
- Ali prikazuje resnico ali jo prikriva?
- Zakaj je tako povedal?

Pri vprašanjih, ki se nanašajo na vsebino, je potrebno paziti, da vprašanja vedno vključujejo tudi vir oz. pričevalca, npr.:

- Koga videoposnetek oz. pričevalec navaja?
- Katero letnico videoposnetek oz. pričevalec podaja?
- Kateri kraj videoposnetek oz. pričevalec navaja?
- Kako videoposnetek oz. pričevalec opisuje dogodek?
- Katere razloge videoposnetek oz. pričevalec navaja in kako pojasnjuje razloge?
- Katere posledice videoposnetek oz. pričevalec navaja in kako pojasnjuje posledice?

V nadaljevanju podajamo še druga vprašanja, na katera bi lahko odgovorili učenci ob gledanju intervjujev, zlasti glede spraševanca oz. intervjuvanca:

- *»Kakšna oseba govori?*
- *Kaj izjavlja? So to opažanja o tem, kaj se je zgodilo, ali o tem, zakaj se je zgodilo? So izjave nedosledni ali nepovezani odgovori na vsako vprašanje ali poskušajo povedati zgodbo? Ali vprašani kdaj prekine tok pripovedi? Ali poskuša sebe in svoja dejanja opravičiti? Ali poskuša opravičiti dejanja koga drugega? Ali so odgovori večinoma anekdote?*
- *Ali poskuša na vprašanje odgovoriti resno? Ali mu je pri odgovarjanju na določena vprašanja nelagodno? Je pri odgovorih zadržan? Ali ponuja "kratke komentarje" za kasetofon ali televizijsko kamero?*
- *Na katerih domnevah temelji njegova pripoved?*
- *Ali prepoznate pristranskost in predsodke?*
- *Ali obstaja kak način, na katerega bi njegove odgovore lahko preverili?»²³⁶*
- *»Kakšni so odgovori spraševanca (jasni/nejasni, suhoparni/izčrpn, razumljivi/nerazumljivi ...)?«²³⁷*

Učenci lahko odgovorijo na naslednja vprašanja, ki se nanašajo na spraševalca oz. tistega, ki postavlja vprašanja:

- Kdo postavlja vprašanja oz. kdo izvaja intervju?
- Kaj vem o njem?
- Kaj pove o intervjuvancu na začetku?
- Katere vrste vprašanj postavlja?
- Na katero tematiko oz. vsebino se nanašajo vprašanja?
- Ali pozorno posluša odgovor intervjuvanca?
- Ali prekinja intervjuvanca?
- Ali dopolnjuje intervjuvanca?
- Ali popravlja odgovore intervjuvanca?
- Na katero vprašanje ni dobil odgovora?
- Kako se odziva na odgovore?

²³⁶ Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 220.

²³⁷ Rupnik Vec, T. (ur.) (2003). Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 184.

- Kakšna je obrazna mimika pri poslušanju odgovorov?
- Kaj pove o intervjuvancu na koncu pogovora?

V nadaljevanju podajamo še druga vprašanja, na katera bi lahko odgovorili učenci glede spraševalca:

- *»Kakšne tipe vprašanj zastavlja spraševalec (kakovost vprašanj, npr. odprta/zaprta, jasna/nejasna ...)?*
- *Katere teme izpostavlja in poudarja spraševalec, vodilne ideje in sporočila ...?«²³⁸*
- *»Ali spraševalec spodbuja spraševanca h govorjenju? /.../*
- *Kako se spraševalec odziva na odgovore spraševanca (prilagaja/ne prilagaja svojih vprašanj, izhaja/ne izhaja iz povedanega ...)?«²³⁹*

Učenci lahko odgovorijo še na nekaj vprašanj ob gledanju intervjujev med dvema osebama:

- *»Kako poteka pogovor (tekoče, zatikajoče ...)?*
- *Kako doživljate odnos med sogovornikoma?«²⁴⁰*

Učenci lahko odgovorijo še na nekaj vprašanj ob gledanju pogovora med več osebami:

- *»Kako so uporabljeni intervjuji in ustno pričevanje?*
- *Ali so bili ljudje vprašani, kaj se je zgodilo in zakaj?*
- *Ali so vprašanja postavljena tako, da morajo ocenjevati druge?*
- *Ali naj bi izrazili svoje mnenje?*
- *Ali naj bi povedali, zakaj mislijo, da se je nekaj zgodilo?*
- *Ali se jim zdi, da so bili izbrani zato, ker se drug z drugim strinjajo ali ker se drug z drugim ne strinjajo?«²⁴¹*
- *»Kako doživljate posameznega sogovornika?«²⁴²*

Pri televizijskih oddajah, ki vključujejo pričevanja ljudi (npr. dokumentarne oddaje, informativne oddaje, poljudnoznanstvene oddaje itd.), učenci lahko ugotovijo:

- *»katere /televizijske/ hiše so jih posnele;*
- *za katero občinstvo so bili narejeni;*
- *za katere namene so jih posneli;*
- *kakšni so bili postopki zbiranja, preverjanja, urejanja dokazov in primerjanja teh dokazov z drugimi dokazi;*
- *vpliv uporabljenih tehnik in tehnologij;*
- *stališča producentov in urednikov do tega, kaj "naredi oddajo dobro".«²⁴³*

238 Prav tam.

239 Prav tam.

240 Prav tam.

241 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 256.

242 Rupnik Vec, T. (ur.) (2003). Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 184.

243 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 252.

Pri preučevanju televizijskih oddaj naj učenci poskušajo odgovoriti še na naslednja vprašanja:

- Kdo je naredil televizijsko oddajo?
- Zakaj je bila narejena?
- Komu je bila namenjena?
- Kakšne vrste dokazov še uporablja poleg ustnega pričevanja?
- Kaj želi doseči?
- Kaj sporoča?
- Kakšen je komentar ob pričevanju?
- Kakšno razpoloženje skuša ustvariti z dodano glasbo?²⁴⁴

Vedno več posnetih intervjujev je objavljenih na spletnih straneh. Pri vrednotenju intervjujev, objavljenih na spletnih straneh, lahko učenci odgovorijo na naslednja vprašanja o namenu, verodostojnosti in uporabnosti spletnih strani.

Namen in izvor:

- Ali je cilj spletnega mesta jasno naveden? Kje? Kako?
- Kaj je bil namen objave intervjuja?
- Zakaj bi nekdo uporabil to spletno mesto?

Verodostojnost:

- Kdo je sponzoriral in organiziral spletno mesto?
- Ali se na spletnem mestu lahko koga kontaktira za dodatna vprašanja?

Lastnosti spletnega mesta:

- Ali je spletno mesto dobro zasnovano?
- Ali se redno posodablja?
- Ali grafika podpira ali je moteča?
- Ali obstajajo povezave do drugih povezanih spletnih mest?
- Ali so te povezave v pomoč?

Objava:

- Ali spletna stran vključuje celotne intervjuje, odlomke intervjujev ali povzetke intervjujev?
- Ali spletna stran razloži, zakaj so se odločili za predstavitev celotnih intervjujev, odlomkov ali povzetkov intervjujev?
- Če gre za pisno objavo, ali vključuje dobesedni prepis intervjuja.
- Če gre za objavo posnetka, ali gre za avdio- ali videoposnetek.

Oblikovanje in tehnična kakovost:

- Kako je organizirana predstavitev intervjujev?
- Ali je postavitev enostavna za sledenje?
- Če je vključen zvok, kakšna je kakovost zvoka.

Kontekst za intervjuje:

- Ali imajo intervjuji podano ozadje teme?

²⁴⁴ Prav tam, str. 256.

- Ali imajo intervjuji predstavljene intervjuvance?
- Ali imajo intervjuji podane podatke o spraševalcu?
- Ali imajo intervjuji podane podatke o kraju, času in trajanju intervjujev?

Ocena:

- Kako bi ocenili spletno stran?
- Ali bi kaj želeli, da se doda na spletno stran?²⁴⁵

V nadaljevanju podajamo krajši seznam objavljenih posnetih pričevanj in osebnih zgodb za slovensko zgodovino, ki se lahko uporabijo pri pasivnem pristopu k ustni zgodovini.

Spletne strani televizijski oddaj

- <http://www.rtv slo.si/oddaja/spomini/173250691> (*Spomini Slovencev*)
- <https://www.rtv slo.si/pricevalci/> (*Življenjske zgodbe starejše generacije iz Slovenije in sveta*)
- <https://www.rtv slo.si/prva-svetovna-vojna/TVinRAarhiv> (*Televizijske oddaje o 1. svetovni vojni*)

Seznam DVD-jev

- *Pečenko, Zdravko (režiser) (2009). Izgnani Slovenci 1941–1945 [Videoposnetek]: dokumentarna serija. Ljubljana: RTV Slovenija*
 1. del: *Izgon*,
 2. del: *Izgnanstvo in prisilno delo*,
 3. del: *Vrnitev*.

Videoposnetki na spletu

- <http://zgodbe.zrc-sazu.si/> (*Življenjske zgodbe slovenskih izseljencev*)
- <https://www.facebook.com/pg/OkupacijskeMeje/> (*Krajši videoposnetki pričevalcev o različnih okupacijskih režimih med 2. svetovno vojno*)
- <http://www.resistance-archive.org/en/testimonies/> (*Slovenski pričevalci: video-intervjuji in pričevanja z udeleženci odpora med 2. svetovno vojno*)

Zbirke avdiovizualnih pričevanj v slovenskih muzejih

- *Muzej in galerije mesta Ljubljane (MGML) (Gospodarska 15, 1000 Ljubljana, www.mgml.si) hrani spomine ljudi na življenje in odraščanje v Ljubljani.*²⁴⁶
- *Muzej novejšje zgodovine Celje, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo (Prešernova ulica 17, 3000 Celje, www.muzej-nz-ce.si) hrani zbirko pričevanj (osamosvojitvena vojna za Slovenijo, Alma Karlin, urbane obrti idr.).*²⁴⁷

²⁴⁵ Shopes, L. What is Oral History?, str. 21. <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral/oral.pdf> (25. 3. 2018).

²⁴⁶ Kokalj Kočvar, M. (ur.) (2013). Muzeji in avdiovizualno. Ljubljana: Sekcija za avdiovizualno pri Skupnosti muzejev Slovenije, str. 5. <http://www.sms-muzeji.si/ckfinder/userfiles/files/Muzeji%20in%20avdiovizualno.pdf> (22. 7. 2018).

²⁴⁷ Prav tam, str. 8.

- Muzej novejšje zgodovine Slovenije (Celovška 23, 1000 Ljubljana, www.muzej-nz.si) hrani zbirko ustnih virov (pričevanja Slovencev v italijanski vojski, pričevanja obsojenih Slovencev zaradi poskusa pobega iz Slovenije v Italijo po 2. svetovni vojni, pričevanja o vojni za obrambo samostojne Slovenije leta 1991, pričevanja prisilnih mobilizirancev v nemško vojsko, pričevanja taboriščnikov, pričevanja izgnancev).²⁴⁸
- Muzej Velenje (Ljubljanska cesta 54, 3320 Velenje, www.muzej-velenje.si) hrani zbirko Klepetov pod arkadami in Klepetov pod Pustim gradom (posneti klepeti z obiskovalci).²⁴⁹
- Pomurski muzej Murska Sobota (Trubarjev drevored 4, 9000 Murska Sobota, www.pomurski-muzej.si) hrani življenjske zgodbe, posnetke rokodelskih in domačih dejavnosti.²⁵⁰
- Slovenski šolski muzej (Plečnikov trg 1, 1000 Ljubljana, www.ssolski-muzej.si) hrani pričevanja o zgodovini šolstva (intervjuji nekdanjih maturantov, zvočni in slikovni zapisi pričevanj učiteljev in učencev).²⁵¹

Zbirke avdiovizualnih pričevanj v inštitutih in centrih

- Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti (Novi trg 2, 1000 Ljubljana, <https://isim.zrc-sazu.si/>) ima zbirko »različnih ustnih in pisnih pričevanj ter življenjskih zgodb slovenskih izseljencev in njihovih potomcev od starejših obdobij slovenskega izseljenstva do današnjih dni.«²⁵²
- Slovenski narodopisni inštitut URBAN JARNIK (10.-Oktober Straße 25/3, 9020 Klagenfurt / Celovec, <http://www.ethno.at/institut.html>) hrani filmske dokumentacije življenjepisov koroških Slovencev.²⁵³
- Študijski center za narodno spravo (Tivolska 42, 1000 Ljubljana, <http://www.scnr.si/sl/>) zbira pričevanja »političnih zapornikov, izgnancev, disidentov, drugih žrtev totalitarnih režimov in njihovih svojcev« ter ustvarja video, zvočne in računalniške zapise.²⁵⁴ Ima tudi zbirko dokumentarnih filmov: Ormoški Petriček: Otroci iz koncentracijskega taborišča OZNE Strnišče pri Ptujju (2011), Vojakovo pismo: Prisilna mobilizacija Slovencev v nemško vojsko (2012).²⁵⁵

248 Prav tam, str. 10.

249 Prav tam, str. 6.

250 Prav tam, str. 12.

251 Prav tam, str. 11.

252 Življenjske zgodbe. Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije. <https://isim.zrc-sazu.si/sl/zbirka/zivljenjske-zgodbe#v> (14. 8. 2018).

253 Arhiv: videoteka. Slovenski narodopisni inštitut URBAN JARNIK. <http://www.ethno.at/videoteka.html> (14. 8. 2018).

254 Poslanstvo in cilji. Študijski center za narodno spravo. <http://www.scnr.si/sl/o-centru/predstavitve/> (14. 8. 2018).

255 Oba dokumentarna filma sta dostopna na spletu: <https://www.youtube.com/watch?v=RyZBRqdmw8&feature=youtu.be> in https://www.youtube.com/watch?v=TBekJMM_IU8&feature=youtu.be (14. 8. 2018). Zbirka je dostopna na: <http://www.scnr.si/sl/filmi/> (14. 8. 2018).

2.3 Način proučevanja avdioposnetkov ustnih virov

Avdioposnetki so najpogosteje na radiu ali na spletu.

Način učenja in vsebinska analiza avdioposnetkov ustnih virov sta ista, kot sta pri proučevanju videoposnetkov ustnih virov. Izjema je le, da učenci ne morejo opazovati obrazne mimike in opisati zunanjega izgleda pričevalca in spraševalca.

Tudi pri avdioposnetkih ustnih pričevanj učenci poskušajo odgovoriti na vprašanja, ki se nanašajo na pričevalca:

- Kdo je pričevalec?
- Kako se predstavi?
- Kako govori (glasno, tiho, hitro, počasi)?
- Koliko časa govori?
- O čem največ govori?
- Ali pripoveduje, opisuje, pojasnjuje, zagovarja sebe ali zagovarja druge?
- Ali govori resno, ali je v zadregi, ali je zadržan?
- Ali se lahko ugotovi negativni ali pozitivni odnos pričevalca do koga ali nečesa?
- Ali se lahko ugotovi osebno mnenje pričevalca?
- Kakšen je spomin pričevalca?
- Kako lahko ugotovimo, da so podani podatki točni?
- Kaj bi dodatno vprašali pričevalca?

Ravno tako učenci poskušajo odgovoriti na vprašanja, ki se nanašajo na spraševalca:

- Kdo sprašuje in vodi pogovor?
- Kako je začel pogovor?
- Kako predstavi spraševanca?
- Kakšna vprašanja postavlja?
- Kaj je vsebina vprašanj?
- Koliko vprašanj postavi?
- Ali prekinja, dopolnjuje, popravlja odgovore spraševanca?
- Koliko časa je dal za odgovore?
- Kako je zaključil pogovor?

Pri vprašanjih, ki se nanašajo na vsebino, pa je potrebno paziti, da vprašanja vedno vključujejo tudi vir oz. pričevalca, npr.:

- Koga avdioposnetek oz. pričevalec navaja?
- Katero letnico avdioposnetek oz. pričevalec podaja?
- Kateri kraj avdioposnetek oz. pričevalec navaja?
- Kako avdioposnetek oz. pričevalec opisuje dogodek?
- Katere razloge avdioposnetek oz. pričevalec navaja?
- Katere posledice avdioposnetek oz. pričevalec navaja?

Pri analizi avdioposnetkov pogovorov je potrebno učence navaditi na pozorno poslušanje. Avdioposnetek lahko učenci analizirajo s pomočjo naslednjih vprašanj:

- Kdaj je bil posnet? Ali so kakšni dokazi?
- Kakšna je glasnost tistih, ki pripovedujejo?
- Kaj se sliši v ozadju?
- Za koga je bil narejen posnetek oz. v kakšen namen?
- Katere dodatne informacije se lahko pridobi z avdioposnetkom?²⁵⁶

V nadaljevanju podajamo krajši seznam radijskih oddaj, ki so dostopne na spletu in vključujejo pričevanja in življenjske zgodbe.

Radijske oddaje na spletu

- http://audio.ognjisce.si/index.php?p=Moja_zgodba (*Moja zgodba: pričevanja o totalitarizmih in osamosvajanju Slovenije*)
- <http://zgodbe.zrc-sazu.si/> (*Življenjske zgodbe slovenskih izseljencev*)

2.4 Način proučevanja ustnih virov in spominskih predmetov

Pri zabeleženih in posnetih pričevanjih in pogovorih pogostokrat pričevalci pokažejo svoje spominske predmete, npr. nakit, medaljo, prtiček, kovanec, znamko, ročno delo, turistični spominek idr., in pripovedujejo o tem, kaj se je zgodilo pri nekem dogodku, v katerih primerih so dobili predmet in zakaj hranijo te predmete. Svojo osebno zgodbo povežejo s temi spominskimi predmeti.

Vprašanja, na katera učenci odgovarjajo, se lahko nanašajo na sam predmet, ki ga je pričevalec prinesel s seboj, na zgodovinsko ozadje predmeta ali na zanesljivost in uporabnost predmeta.

Vprašanja na predmet:

- Kaj je ta predmet?
- Iz česa je narejen?
- Kako je velik?
- Kako je okrašen?
- Kakšna je bila njegova funkcija?
- Kako je deloval?
- Koliko je star?
- Kdaj je bil narejen?
- Kje je bil narejen?
- Kdo ga je naredil?
- Kako se naredi ta predmet?
- Zakaj je bil narejen?²⁵⁷

256 National History Day, Teacher Resources, Middle School Level, <https://www.nhd.org/teacher-resources> (6. 5. 2018).

257 Kerrigan, S. (2001). Creating a Community School Museum: Theory into Practice. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*.

Vprašanja na zgodovinsko ozadje:

- Kaj predmet pove o osebi, družbi?
- Kaj predmet pove o tehnologiji, trgovini, vsakdanjem življenju, vojskovanju v preteklosti oz. času?²⁵⁸

Vprašanja na zanesljivost predmeta:

- Ali je pravi ali kopija?
- Ali je edini?
- Ali je zanesljiv vir?
- Zakaj se je ohranil?²⁵⁹

Vprašanja na uporabo predmeta:

- Kdo ga je lahko uporabljal?
- Kdo ga je izdelal?
- Kje se je uporabljal?
- Zakaj se je uporabljal?
- Za kaj se je uporabljal?
- Ali se je njegova uporaba spreminjala?²⁶⁰

Učenci lahko ugotovijo »kakšno sliko preteklosti se s temi predmeti ohranja, kako in zakaj se ta zbirka spominskih predmetov spreminja, kdaj in zakaj ravno takrat začne nekdo sploh spravljati stvari za spomin.«²⁶¹

Preglednica 38: Naloga za predmete

Predmeti	Kaj mi pove predmet o življenju in delu osebe?	Druge ideje o predmetu	Risba
Predmet 1			
Predmet 2			
Predmet 3			

Letnik 2, št. 1, str. 31. <http://www.ex.ac.uk/historyresource/journalstart.htm> (4. 9. 2004).

258 Prav tam.

259 Prav tam.

260 Fines, J., Nichol, J. (1997). Teaching Primary History. Oxford: Heinemann, str. 163–164.

261 Habinc, M. (2005). Spominski predmeti kot (zasebna) dediščina. V: Dediščina v očeh znanosti (ur. J. Hudales in N. Visočnik). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, str. 111.

Učenci lahko odgovorijo še na naslednja vprašanja, ki se nanašajo na spominski predmet:

- Kateri predmet je hranil pričevalec?
- Kakšen pomen je imel spominski predmet za pričevalca?
- Zakaj ga je hranil?
- Kakšen pomen je imel predmet za njegovo družino?
- Kakšen pomen je imel shranjen predmet za širšo lokalno skupnost?
- V katerem obdobju svojega življenja ga je začel hraniti?
- Kdaj je začel shranjevati osebne predmete?
- Kakšen je bil njegov odnos do predmeta v preteklosti?
- Kaj izbrani predmet sporoča o življenju v preteklosti?

2.5 Način proučevanja ustnih virov in fotografij

Pri zabeleženih in posnetih pričevanjih in pogovorih pogostokrat pričevalci pokažejo svoje fotografije, ki obudijo njihov spomin.

V tem primeru učenci odgovorijo na naslednja vprašanja, ki so podobna kot pri spominskem predmetu:

- Kakšno fotografijo hrani pričevalec?
- Kakšen pomen ima fotografija za pričevalca?
- Zakaj jo hrani?
- Kakšen pomen ima fotografija za njegovo družino?
- Kakšen pomen ima fotografija za širšo lokalno skupnost?
- Kaj fotografija sporoča o življenju v preteklosti?

Vprašanja, na katera učenci odgovarjajo na fotografijo, so lahko naslednja:

- *»Kdo je avtor?*
- *Kaj je hotel avtor, da se vidi na fotografiji?*
- *Za koga je ustvaril fotografijo?*
- *Kdaj je nastala fotografija?*
- *Kdo je na fotografiji?*
- *Kaj je na fotografiji?*
- *Kje se dogaja?*
- *Kdaj se dogaja?*
- *Kaj je v ozadju, v ospredju in v sredini fotografije?*
- *Kaj na fotografiji se lahko uporabi za opis dogodka?*
- *Za koga je bila posneta oz. komu je bila namenjena?*
- *Kakšen učinek naj bi imela fotografija?*
- *Kako je bil ta učinek dosežen?*
- *Kako je bila narejena (slučajno ali namerno)?*
- *Ali je bil fotograf blizu dogodka, ki ga je posnel?*
- *Kakšna je vrednost fotografije?*

- Kaj fotografija sporoča?
- Kakšna je sporočilna vrednost fotografije?
- Kakšen je pomen fotografije?²⁶²

Učenci naredijo naslednjo nalogo:

»Gotovo si že brskal/-a po fotografijah družinskega albuma in našel/našla fotografijo svoje prababice.

a) Na spodnje črte zapiši tri ugotovite o njej.

b) Tebe pa zanima še več in želiš se dokopati do zgodovinske resnice o življenju svoje prababice. Na spodnje črte zapiši, katere vire boš še uporabil/-a pri proučevanju in kaj boš iz posameznega vira dodatno izvedel/-a o življenju svoje prababice.²⁶³

Če intervjuvanec pokaže fotografijo spraševalcu, lahko odgovori še na naslednja vprašanja:

- Kaj vse vidijo na fotografiji?
- Kaj vse bi lahko videli, če bi bila fotografija večja?
- Kaj naj bi se dogajalo, preden je bila fotografija narejena?
- Kaj naj bi se dogajalo potem, ko je bila fotografija narejena?²⁶⁴

262 Sources in History (1990). From Definition to Assessment. London: Longman, str. 32; Deuxième Histoire (1996). Les fondements du monde contemporain. Collection Jacques Marseille. Nathan, str. 271; Histoire 2e (1993). Collection J. Marseille. Nathan, str. 300–301 in Histoire 1re (1994). Collection J. Marseille. Nathan, str. 92. V: Trškan, D. (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 210–211.

263 Otič, M. (2006). Zgodovina 6: svet skozi čas. Delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: MK (1. natis), str. 7.

264 Prirejeno po: Barnes, S. (2007). Meeting the Needs of Your Most Able Pupils: History. London and New York: Routledge, str. 82–83.

3 UČENJE Z ODKRIVANJEM USTNIH VIROV

Učenje z odkrivanjem je poseben pristop proučevanja, ki se lahko uporabi pri vseh vrstah zgodovinskih virov pri pouku zgodovine.

Pri učenju z odkrivanjem je pomembno, da učenci postopoma poskušajo odgovarjati na vprašanja in s tem postopoma odkrivajo informacije o viru. Pri zadnjem vprašanju pa si morajo postaviti načrt za dodatna vprašanja, da bi lahko dodatno pridobili še več informacij oz. odkrili še več o virih, ki jih proučujejo.

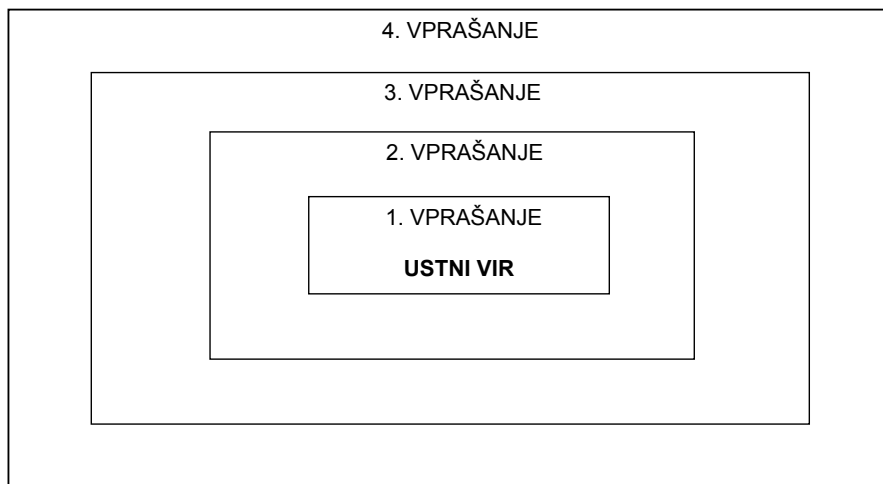
V nadaljevanju predstavljamo več modelov.²⁶⁵

Prvi model se najpogosteje uporablja za vse vrste virov. Učenje z odkrivanjem ustnega vira poteka v štirih korakih, in sicer v pisni ali ustni obliki. Če je v pisni obliki, učenci odgovore zabeležijo v okvirčke za posamezno vprašanje.

Štiri vprašanja so naslednja:

- *Kaj ti ta vir pove?*
- *Kaj lahko domnevaš in sklepaš iz vira?*
- *Česa ti vir ne pove?*
- *Katera druga vprašanja si moraš postaviti, da lahko odgovoriš na zastavljeno nalogo?*²⁶⁶

Slika 2: Model učenja z odkrivanjem v štirih korakih²⁶⁷

²⁶⁵ Modeli so vzeti in prirejani za ustne vire po: Trškan, D. (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 83–85.

²⁶⁶ Davies, P. et al. (2003). Enlivening Secondary History. 40 Classroom Activities for Teachers and Pupils. London – New York: RoutledgeFalmer, str. 55.

²⁶⁷ Primer se lahko uporablja vodoravno ali navpično. Navpično je v: Davies, P. et al. (2003). Enlivening Secondary History. 40 Classroom Activities for Teachers and Pupils. London – New York: RoutledgeFalmer, str. 55.

Učenje z odkrivanjem poteka vedno postopoma od opazovanja (učenci opazujejo), odkrivanja (učenci odgovarjajo na vprašanja ali postavljajo vprašanja), domnevanja (učenci sklepajo z opazovanjem) do reševanja naloge (učenci si pomagajo s strokovno literaturo).²⁶⁸

Drugi primer ravno tako poteka v štirih korakih. Primeri vprašanj so lahko za videoposnetek:

1. *Kaj lahko vidiš in slišiš?*
2. *Kaj domnevaš, da sporoča oseba?*
3. *Kaj bi rad še izvedel?*
4. *Kako lahko še več izveš?*²⁶⁹

Slika 3: Model učenja z odkrivanjem v štirih korakih za videoposnetek ustnega vira

1. VPRAŠANJE	VIDEOSNETEK USTNEGA VIRA	3. VPRAŠANJE
2. VPRAŠANJE		4. VPRAŠANJE

Tretji model je zahtevnejši, saj poteka v devetih korakih, ki so razdeljeni v štiri sklope vprašanj. Prvi sklop vprašanj (1. in 2. vprašanje) zahteva od učencev razumevanje in sklepanje iz vira, drugi sklop vprašanj (3. in 4. vprašanje) zahteva razumevanje vira v kontekstu, tretji sklop vprašanj (5., 6. in 7. vprašanje) zahteva vrednotenje uporabnosti in zanesljivosti virov, četrti sklop vprašanj (8. in 9. vprašanje) pa zahteva od učencev analizo in vrednotenje vira. Učenci odgovarjajo na vprašanja v ustni obliki. Če pa odgovarjajo v pisni obliki, učenci odgovore zabeležijo v okvirčke, ki so namenjeni za posamezna vprašanja.

Devet vprašanj je naslednjih:

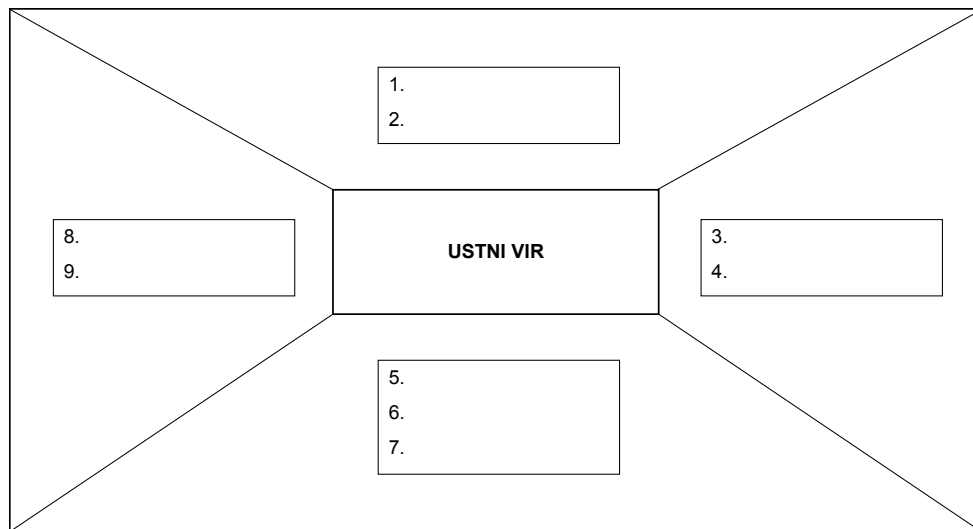
1. *Kaj se lahko naučiš iz tega vira?*
2. *Kaj ti ta vir pove o ...?*
3. *Razloži s pomočjo tega vira in znanja ...*
4. *Kako podatek v viru ustreza znanju o ...?*

²⁶⁸ Smart, D. (2006). Memorials: Linking the Local to the National and the Global. V: History at Work: Practical and Theoretical Dimensions of History Teaching (ur. D. Smart). Euroclio Bulletin 23, str. 38.

²⁶⁹ Prav tam.

5. Na kakšen način ta vir prepričuje?
6. Kako je ta vir uporaben za zgodovinarja, ki želi ...?
7. Koliko je vir uporaben, zanesljiv za preučevanje?
8. Kako ta vir prikazuje ...?
9. Zakaj prikazuje na ta način?²⁷⁰

Slika 4: Model učenja z odkrivanjem v štirih sklopih

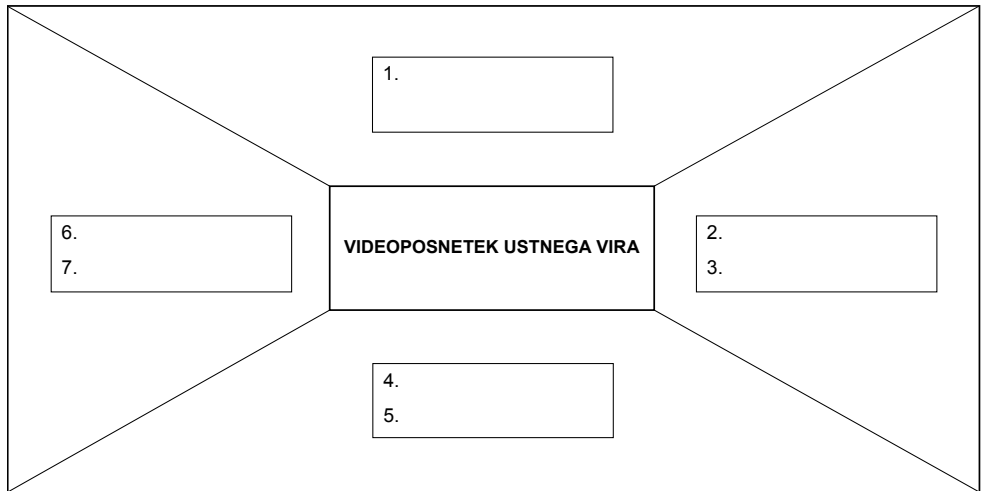
V nadaljevanju je predstavljen še en model učenja z odkrivanjem, ki se lahko nanaša na videoposnetek ustnih virov. Učenci poskušajo odgovoriti po vrsti na naslednja vprašanja:

1. Natančno opiši, kaj vidiš.
2. Če so na posnetku še drugi ljudje, kaj misliš, o čem razmišljajo oz. kaj čutijo.
3. Kaj misliš, kakšna je povezava med ljudmi in pričevalcem?
4. Kako sprejemaš posnetek?
5. Kaj je na posnetku, da tako občutiš?
6. Katera vprašanja bi rad postavil pričevalcu in drugim ljudem?
7. Kaj bi lahko vprašal ljudi o pričevalcu?²⁷¹

270 Prirejeno po: Copeland, T. (2004). Interpretations of History: Constructing Pasts. V: Education and the Historic Environment (ur. D. Henson, P. Stone, M. Corbishley). London – New York: Routledge, str. 37–38.

271 Prirejeno po: Taylor, L. (2004). Sense, Relationship and Power: Uncommon Views of Place. Teaching History, Št. 116, str. 11.

Slika 5: Model učenja z odkrivanjem v štirih sklopih za videoposnetek ustnega vira

Učenje z odkrivanjem ustnih virov omogoča, da učenci sami s pomočjo ustnih virov pridejo do informacij ter na ta način bolje razumejo in cenijo preteklost. Pridobljeno izkušnjo učenja z odkrivanjem pa smotrneje uporabijo pri svojem nadaljnjem izobraževanju.

ČETRTO POGlavJE: PRIPRAVA UČENCEV NA USTNOZGODOVINSKE INTERVJUJE IN PROJEKTE

1 PRIPRAVA UČENCEV NA INTERVJUJE IN PROJEKTE

1.1 Učenje postavljanja vprašanj

1.2 Učenje aktivnega poslušanja

1.3 Učenje pogovorov

1.4 Učenje pisanja poročil

2 PRIMERI VAJ IN NALOG ZA INTERVJUJE IN PROJEKTE

2.1 Primeri vaj in nalog za intervjuje

2.2 Primeri nalog za projekte

3 PRIPRAVA UČITELJEV NA USTNOZGODOVINSKE INTERVJUJE IN PROJEKTE

Priprava učencev na ustno zgodovinske intervjuje in projekte

1 PRIPRAVA UČENCEV NA INTERVJUJE IN PROJEKTE

Ker so intervjuji in projekti zahtevni za učence, se svetuje najprej priprava. Učenci se morajo najprej naučiti postavljati vprašanja, aktivno poslušati, spremljati odgovore intervjuvancev, se vživeti v vlogo druge osebe ter nato natančno analizirati odgovore in napisati zaključna poročila o intervjujih. Ustno zgodovinski projekti pa zahtevajo, tako kot vsak projekt, sistematično in etapno načrtovanje, izvajanje in vrednotenje. Zato je priporočljivo, da učitelji izvedejo več vaj in nalog, s katerimi se bodo učenci postopoma pripravili na aktivno ustno zgodovino, in sicer vaje in naloge za učenje postavljanja vprašanj, aktivnega in pozornega poslušanja, izvajanja pogovorov in pisanja različnih vrst poročil.

1.1 Učenje postavljanja vprašanj

Uvod

Najprej bi se morali učenci naučiti spraševati oz. pridobivati informacije s postavljanjem kakovostnih vprašanj: *»Kakovostna vprašanja usmerjajo pozornost na pomembne informacije in so namenjena generiranju informacij. Ko učenci sprašujejo, so aktivno vključeni v proces učenja.«*²⁷² Priprava na intervju je najlažja med poukom zgodovine, saj lahko učitelji vsako učno uro vključijo učence v postavljanje vprašanj o učni snovi. Na ta način učenci postanejo boljši spraševalci.

Učenci se morajo zavedati, da obstajajo različne vrste vprašanj in s tem različne težavnostne ravni vprašanj. Učenci naj bi se najprej naučili postavljati vprašanja s šestimi temeljnimi vprašalnici: Kdo? Kje? Kaj? Zakaj? Kako? in Kakšen?:

1. *Oblikuj čim več vprašanj o izbrani temi/vsebini.*
2. *Vprašanja začni z danimi vprašalnici*
Kdo ..., Kje ..., Kaj ..., Zakaj ..., Kako ..., Kakšen ...
3. *Ko končaš, podčrtaj tista vprašanja, ki se ti zdijo najbolj zanimiva.*
4. *Pri raziskovanju odgovorov začni pri teh vprašanjih.»*²⁷³

Pri sestavljanju vprašanj naj si učenci pomagajo z iztočnicami, ki se nanašajo na različne ravni razmišljanja.

272 Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 85.

273 Prav tam, str. 90.

Preglednica 39: Iztočnice za pripravo vprašanj²⁷⁴

	Dogodek	Situacija	Izbira	Oseba	Razlog	Sredstvo
Sedanjest	<i>Kaj je ...?</i>	<i>Kje/Kdaj je ...?</i>	<i>Kateri je ...?</i>	<i>Kdo je ...?</i>	<i>Zakaj je ...?</i>	<i>Kako je ...?</i>
Preteklost	<i>Kaj je bil ...?</i>	<i>Kje/Kdaj je bil ...?</i>	<i>Kateri je bil ...?</i>	<i>Kdo je bil ...?</i>	<i>Zakaj je bil ...?</i>	<i>Kako je bil ...?</i>
Možnost	<i>Kaj lahko ...?</i>	<i>Kje/Kdaj lahko ...?</i>	<i>Kateri lahko ...?</i>	<i>Kdo lahko ...?</i>	<i>Zakaj lahko ...?</i>	<i>Kako lahko ...?</i>
Verjetnost	<i>Kaj bi ...?</i>	<i>Kje/Kdaj bi ...?</i>	<i>Kateri bi ...?</i>	<i>Kdo bi ...?</i>	<i>Zakaj bi ...?</i>	<i>Kako bi ...?</i>
Predvidevanje	<i>Kaj bo ...?</i>	<i>Kje/Kdaj bo ...?</i>	<i>Kateri bo ...?</i>	<i>Kdo bo ...?</i>	<i>Zakaj bo ...?</i>	<i>Kako bo ...?</i>
Domišljija	<i>Kaj bi morda ...?</i>	<i>Kje/Kdaj bi morda ...?</i>	<i>Kateri bi morda ...?</i>	<i>Kdo bi morda ...?</i>	<i>Zakaj bi morda ...?</i>	<i>Kako bi morda ...?</i>

Ravno tako lahko Bloomova taksonomija pomaga pri sestavljanju vprašanj, ki se nanašajo na znanje, razumevanje, uporabo, analizo, sintezo in vrednotenje,²⁷⁵ ali revidirana Bloomova taksonomija za sestavljanje vprašanj na faktografsko (*»osnovni elementi, ki jih mora učenec poznati, da bi bil seznanjen z neko disciplino ali da bi znal reševali probleme znotraj nje«*²⁷⁶), konceptualno (*»medsebojne povezave med osnovnimi elementi znotraj večje strukture, ki omogočajo njihovo skupno delovanje«*²⁷⁷), proceduralno (*»kako nekaj narediti, metode raziskovanja, kriteriji za uporabo veščin, tehnik, metod«*²⁷⁸) ali metakognitivno znanje (*»znanje o kogniciji ali spoznavanju na splošno pa tudi zavedanje in znanje o lastnem procesu spoznavanja«*²⁷⁹).

Preglednica 40: Taksonomska preglednica²⁸⁰

Dimenzija spoznavnih procesov/ DIMENZIJA ZNANJA	Spomniti se	Razumeti	Uporabiti	Analizirati	Ovrednotiti	Ustvariti
FAKTOGRAFSKO ZNANJE						
KONCEPTUALNO ZNANJE						
PROCEDURALNO ZNANJE						
METAKOGNITIVNO ZNANJE						

274 Godinho, S., Wilson, J. (2008). Ali je to vprašanje? Strategije postavljanja in spodbujanja vprašanj: preizkušeni nasveti in zamisli za učinkovito poučevanje. Ljubljana: Rokus Klett, str. 13.

275 Trškan, D. (2003). Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 15–17.

276 Anderson, L. W. et al. (ur.) (2016). Taksonomija za učenje, poučevanje in vrednotenje znanja: revidirana Bloomova taksonomija izobraževalnih ciljev. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 49.

277 Prav tam.

278 Prav tam.

279 Prav tam.

280 Preglednica je vzeta in delno preoblikovana iz: Anderson, L. W. et al. (ur.) (2016). Taksonomija za učenje, poučevanje in vrednotenje znanja: revidirana Bloomova taksonomija izobraževalnih ciljev. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 48.

Obstajajo številne strategije, ki spodbujajo spraševanje. Najpogostejši sta strategija VŽN in DeBonova tehnika šestih klobukov razmišljanja.²⁸¹

Tako lahko po izbiri intervjuvancev učenci v prvi stolpec preglednice zapišejo vse, kar že vedo o intervjuvancu, v drugi stolpec zapišejo čim več vprašanj, ki bi jih zastavili intervjuvancu, v tretji stolpec pa zapišejo svoja nova spoznanja.

Preglednica 41: Strategija VŽN (Vem – Želim vedeti – Naučil sem se)²⁸²

Kaj že vem?	Kaj me zanima? Kaj želim izvedeti?	Kaj sem se naučil?

Pri strategiji VŽN so koraki naslednji:

1. Zapiši vse, kar o določeni vsebini že veš. (Kaj že vem?)
2. Postavi čim več vprašanj, na katera želiš izvedeti odgovore. (Kaj me zanima? Kaj želim izvedeti?)
3. Povzemi, kaj si se naučil. (Kaj sem se naučil?)²⁸³

Strategija DeBonovih šestih klobukov razmišljanja usmerja učence k postavljanju vprašanj s perspektiv. Koraki so naslednji:

1. Opredeli temo, idejo, izhodiščno situacijo, dogodek ...
2. Oblikuj čim več vprašanj o izbrani temi, pri tem pa sprašuj z različnih perspektiv.
3. Ko končaš, razvrsti vprašanja znotraj posamezne perspektive po pomembnosti.
4. V vrstnem redu, ki nastane, tudi raziskuj odgovore.²⁸⁴

Učenci poskušajo sestaviti čim več vprašanj, ki bi jih želeli postaviti intervjuvancu. Učencem so lahko za oblikovanje vprašanj s perspektiv DeBonovih šestih klobukov razmišljanja v pomoč tudi naslednje smernice:

- »Beli klobuk – objektivno mišljenje: oblikuj vprašanja o objektivnih dejstvih. Npr.: Kaj v situaciji so dejstva, kaj sklepi? Kaj je resnično? Kdo ...? Kdaj ...? Koliko ...?
- Rdeči klobuk – čustva: oblikuj vprašanja o čustvenih stanjih, doživljanju vpletenih (junakov, pisca, bralcev ...). Npr.: Kaj doživljajo vpleteni, junaki zgodbe ...? Katera čustva vzbuja ...? Kaj lahko dejstvo sproža v ...? Kaj bi se moralo zgoditi, da bi zmanjšali verjetnost tega doživljanja?

281 Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 87.

282 Preglednica je iz: Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 91.

283 Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 91.

284 Prav tam, str. 93.

- *Rumeni klobuk* – pozitivno mišljenje: oblikuj vprašanja za raziskovanje pozitivnih vidikov besedila. Npr.: Kaj v tej situaciji je pozitivno, razveseljujoče? Kaj je pozitivna posledica x ? Kaj v x bi opazil optimist?
- *Črni klobuk* – kritično mišljenje: oblikuj vprašanja, ki usmerjajo pozornost v pomanjkljivosti, omejitve, negativne vidike dela. Npr.: Kaj v situaciji predstavlja oviro? Kaj je tisto, kar ima v tem trenutku v zvezi z x negativen predznak? Kaj je moteče, grožnja, pomanjkljivost v x ? Situacija skozi oči pesimista: ...?
- *Zeleni klobuk* – ustvarjalno mišljenje: oblikuj vprašanja, ki bi usmerjala raziskovanje novih možnosti (znotraj besedila, z besedilom ...). Kaj, če bi se zgodilo ...? Kako bi lahko preuredili/spremenili/predrugali ...? Kaj, če bi ...? Katere so še druge možnosti? Kaj bi bila nora/čudna ideja? Kako bi še lahko razmišljali ...? Česa se v tej situaciji še nihče ni spomnil?
- *Modri klobuk* – metakognitivno mišljenje: oblikuj vprašanja, ki usmerjajo razmišljanje o procesu analize besedila, o razmišljanju vpletenih, in vprašanja, ki omogočajo pogled od daleč na gradivo in na proces analize le-tega. Npr.: Kako smo ravnali? Katere tehnike smo uporabili? Kaj nam je bilo pri reševanju tega problema največji izziv? Kje se nam je zatikalo? Katera znanja/vedenje bi še potrebovali, da bi reševanje problema ...? Kaj bomo prihodnjic storili drugače? V kaj smo verjeli? Kaj se je izkazalo kot napačna predpostavka? Kaj pa nam je reševanje problema olajšalo?²⁸⁵

Vaje

Učenci v skupinah dobijo eno fotografijo znanega zgodovinskega dogodka ter postavljajo vprašanja, na katera vedo odgovore. Vprašanja in odgovore naj zapišejo.

Na začetku učne ure učenec drugega učenca sprašuje o učni snovi prejšnje učne ure.

Na koncu učne ure učenec drugega učenca sprašuje o obravnavani učni snovi kot ponovitev.

Na koncu učne ure učenec izbere zgodovinsko osebo, ki so jo obravnavali v učni uri, in se vživi v to osebo. Drugi učenci mu postavljajo vprašanja. S tem ponovijo učno snov.

Vsak učenec izbere sošolca, ki ga najmanj pozna. Nato mu zastavi vsaj tri vprašanja, da bi ga bolje spoznal. Odgovore si zabeleži v preglednici št. 42.²⁸⁶

²⁸⁵ Prav tam, str. 99–100.

²⁸⁶ Ideja za nalogo je prirejena po: Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 40. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

Preglednica 42: Spoznavanje sošolca

Vprašanje 1:	Vprašanje 2:	Vprašanje 3:
Odgovor	Odgovor	Odgovor
Refleksija:	Kaj me je presenetilo? Kaj novega sem izvedel? Kaj želim še izvedeti?	
Sinteza:	Kdo je moj sošolec?	

1.2 Učenje poslušanja

Uvod

Pri intervjuju je zelo pomembno, da znajo učenci pozorno poslušati. Zato se svetuje več nalog in vaj, s katerimi učenci lahko izboljšajo poslušanje oz. razumevanje slišane ali povedane.

Razumevanje slišane ali povedane v slovenskem jeziku pa ni vedno enostavno, saj se lahko govori v knjižnem ali neknjižnem jeziku.

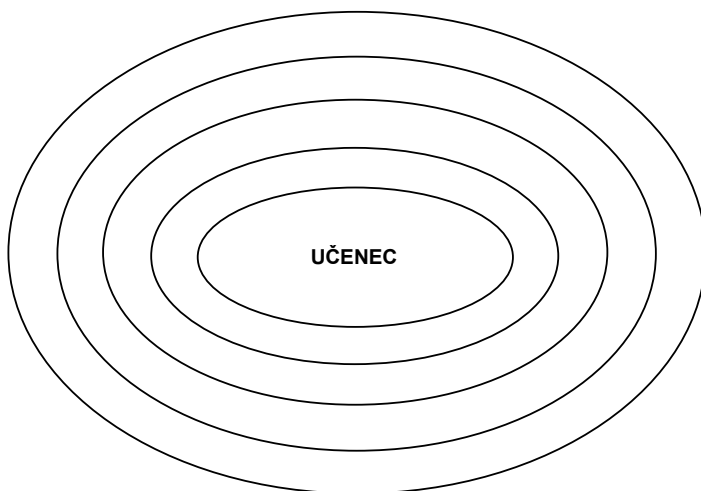
»Knjižni jezik ima dve različici: knjižni zborni in knjižni pogovorni jezik. Knjižni zborni jezik ima natančno predpisana pravila. Napisana so v slovnica, slovarjih, pravopisnih in drugih jezikovnih priročnikih. /.../ Uporablja se ga skoraj vedno v časopisih, revijah, knjigah, učbenikih ter v nekaterih televizijskih in radijskih oddajah. Zaželen je tudi v javnem nastopanju, predvsem kadar se na nastop pripravimo. Malo manj strogo predpisana pravila ima knjižni pogovorni jezik. Uporabljamo ga, kadar govorimo pred publiko brez vnaprejšnje priprave, npr. pri pouku, na sestankih, v pogovornih oddajah na televiziji in radiu. V knjižnem pogovornem jeziku lahko opazimo tudi nekatere jezikovne značilnosti, ki se od pokrajine do pokrajine razlikujejo. /.../ Tudi neknjižni jezik ima dve različici: pokrajinski pogovorni jezik in narečje. V neknjižnem jeziku se ponavadi pogovarjamo v domačem okolju, npr. z družinskimi člani, s sokrajani, z vrstniki. Neknjižne oblike slovenščine so največkrat odvisne od starosti govornika in se močno razlikujejo od kraja do kraja. V nekaterih večjih mestih se uporablja pokrajinski pogovorni jezik, v manjših krajih pa ljudje govorijo v narečju.«²⁸⁷

287 Kumer, V., Markovič, A., Šebjanič Oražem, M., Smolej, M., Hodnik, I., Močivnik, Č. (2017). Slovenščina v oblaku 7: učni komplet za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Knjižni in neknjižni jezik. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 9.

Vaje

Učenci zaprejo oči in poskušajo pozorno poslušati, kakšni zvoki se slišijo v razredu. Nato v kroge zapišejo tisto, kar slišijo na različnih smereh (sever, jug, vzhod, zahod itd.). Oddaljeni krogi pomenijo, da tiste stvari slabše slišijo.²⁸⁸

Slika 6: Pozorno poslušanje

Učenci za nekaj časa skupaj z učitelji zapustijo razred in se porazdelijo po različnih nadstropjih ali prostorih na šoli. Nato si različne zvoke, ki so jih slišali, zabeležijo v preglednico št. 43.

Preglednica 43: Zvoki

Zvoki	Vrsta zvoka	Razlogi za ta zvok
Zvok 1		
Zvok 2		
Zvok 3		

Učenci na koncu učne ure ocenijo, kakšno je bilo njihovo poslušanje (preglednica št. 44).

288 Trškan, D. (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 237.

Preglednica 44: Poslušanje med uro²⁸⁹

Poslušanje med uro	Ves čas	Nekaj časa	Slabo
Nisem klepetal ali govoril.			
Miselno sem bil aktiven.			
Telesno sem bil prisoten.			

Vprašanja Kaj? Zakaj kaj? Kaj zdaj? so lahko tista, ki pomagajo učencem na preprosto način analizirati povedano ali slišano.

Preglednica 45: Kaj? Zakaj kaj? Kaj zdaj?²⁹⁰

Kaj?	Zakaj kaj?	Kaj zdaj?
<i>Učenci izluščijo najpomembnejše ideje v prebrnem/slišnem gradivu.</i>	<i>Presojajo, zakaj so te ideje pomembne, kje v življenju jih lahko uporabimo ...</i>	<i>Razmišljajo o akciji: kako bi lahko uporabili idejo ali znanje (za družbeno akcijo, spremembo lastnega ravnanja ...).</i>

Učenci najprej poslušajo več posnetkov različnih pogovorov ali intervjujev. Nato v preglednico št. 46 zabeležijo kratek povzetek, kaj so slišali v uvodu, glavnem delu in zaključku pogovorov ali intervjujev.

Preglednica 46: Poslušanje več pogovorov

Vprašanja	Prvi pogovor	Drugi pogovor	Tretji pogovor
Kako se je začel pogovor?			
Kako je potekal pogovor (npr. po telefonu, v živo ...)?			
Kako se je končal pogovor?			

Učenci poslušajo več posnetkov različnih pogovorov in odgovorijo na vprašanja o govorcih v preglednici št. 47.

289 Prirejeno po: Speaking, Listening and Viewing. <https://connectcapturecreate.com/2015/09/26/speaking-listening-and-viewing-a-must-see-project-by-guest-blogger-katie-cryan-leary/> (6. 5. 2018).

290 Preglednica je v celoti iz: Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 279.

Preglednica 47: Značilnosti govorcev²⁹¹

Vprašanja	1. posnetek	2. posnetek	3. posnetek
Kdo so govorcev?			
Ali besedilo berejo ali prosto govorijo?			
Ali uporabljajo knjižni ali neknjižni jezik?			
Ali razumete vse, kar so povedali?			
Ali vsi govorci prihajajo iz istega dela Slovenije? Po čem to sklepate?			

Učenci najprej preberejo besedilo:

»Mošt je postal zrelo vino.

Šmartno pri Slovenj Gradcu – Več sto ljudi se je včeraj dopoldne udeležilo zaključka Martinovih dnevo v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, praznika primestnih vaških skupnosti Šmartno, Turiška vas in Legen. Po maši je bilo sredi vasi srečanje vaščanov, kjer so jim kmetice pripravile pravo martinovo pojedino s kislom juho, v obilju je bilo tudi drugih kmečkih dobrot.

*Delo, 10. novembra 2003*²⁹²

Nato sledijo navodilom: »Trije sošolci naj obnovijo prebrani dogodek tako, da eden ostane v učilnici in poroča takoj, druga dva pa odideta iz razreda. Nato se vrne drugi sošolec in poroča ter nato še tretji. Ugotovite, kaj je posamezni učenec pozabil povedati, kaj je povedal zelo po svoje in kaj si je mogoče celo izmislil. Kateri ustni vir je bil najbolj zanesljiv?«²⁹³

Učenci poslušajo posneti intervju in odgovorijo na vprašanja: Kaj sem slišal? Kaj verjamem, da je bilo res? Kaj bi želel izvedeti?

Učenci se razdelijo v pare. Imajo nekaj minut, da si omislijo en dogodek iz svojega življenja, ki se jim zdi zelo zanimiv. Nato učenec A pripoveduje zgodbo učencu B, ki kaže popolnoma brezbržnost in nezanimanje za poslušanje. Nato učenec B pove zgodbo učencu A, ki pa z velikim zanimanjem posluša. Nato se učitelji pogovorijo z učenci, kako so se počutili kot pripovedovalci.²⁹⁴

291 Preglednica je prirejena po: Kumer, V., Markovič, A., Šebjanič Oražem, M., Smolej, M., Hodnik, I. Močivnik, Č. (2017). Slovenščina v oblaku 7: učni komplet za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Knjižni in neknjižni jezik. Ljubljana Rokus Klett (1. izdaja), str. 7. (3. in 5. naloga).

292 Rode, M., Tatwitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost. Delovni zvezek za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 12.

293 Prav tam.

294 Mann, S. (2016). The Research Interview. Reflective Practice and Reflexivity in Research Process. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan, str. 264–265.

Učitelji naj povedo eno kratko zgodbo, nato pa naj jo posamezni učenci poskušajo večkrat dobesedno ponoviti. Učitelji izpostavijo prednosti in slabosti ustnega prenašanja informacij.²⁹⁵

Učitelji naj predvajajo avdioposnetek intervjuja (2–3 minute). Učenci naj poskušajo napisati, kar so slišali. Na koncu učitelji skupaj z učenci primerjajo, katere napake so naredili pri zapisu oz. dobesednem prepisu posnetka.²⁹⁶

Ker je pri poslušanju pomembna vsak podrobnost, lahko učenci naredijo naslednjo vajo. Učitelji razdelijo učence v skupine po tri učence. V vsaki skupini prvi učenec dobi grafično sliko (sestavljeno iz različnih grafičnih elementov, trikotnikov, pravokotnikov, kvadratov idr.), ki jo pripravijo učitelji. Prvi učenec pojasni, kaj vse vidi na grafični sliki drugemu učencu, ki to sliko nariše. Nato drugi učenec pove vse o sliki tretjemu učencu, ki to sliko nariše in jo primerja s sliko prvega učenca. Učitelji z učenci nato razpravljajo o pomembnosti jasne komunikacije in ustnega sporočanja.²⁹⁷

»Naučil/-a si se, da moramo biti pri delu z zgodovinskimi viri kritični. Enako velja za vse vire informacij, tudi sodobne. Ne verjameš? V razredu izberite poljuben dogodek, ki se je v šoli zgodil v zadnjem mesecu in ste mu bili vsi priče. Trije sošolci naj dogodek opišejo, pri tem pa pazite, da drug drugega ne slišijo. Nato pripovedi med seboj primerjajte. So sošolci dogodek doživeli enako kot ti? Kakšne so bile razlike v opisih? Razmislite, zakaj je do teh razlik prišlo. S takšnimi situacijami se srečuje tudi zgodovinar, ko bere pričevanja o zgodovinskih dogodkih.«²⁹⁸

Učenci opišejo dogodek, v katerem je bil udeležen celoten razred (npr. ekskurzija, proslava, obisk muzeja ...). Nato naj se usedejo v krog. *»Prvi dijak dobi vrvico in deli svoj spomin na skupinski dogodek. Nato vrže vrvico sošolcu, ki pove drugo zgodbo o istem dogodku, nato pa vrže vrvico naslednjemu sošolcu, ki ima svoje spomine na ta dogodek. Tako dijaki z deljenjem lastnih izkušenj tvorijo mrežo. /.../ Sedenje v krogu namesto v šolskih klopek olajša deljenje osebnih spominov, saj ustvari prijateljsko ozračje. Če je bil šolski dogodek dokumentiran (fotografija, film, program itd.), lahko dijaki svoje spomine primerjajo z uradnimi informacijami. Katere podatke vsebujejo njihovi spomini, ki jih uradni dokument ne in obratno?«²⁹⁹*

295 Whitman, G. (2004). *Dialogue with the Past: Engaging Students and Meeting Standards through Oral History*. Walnut, Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 23.

296 Smith, G. (2010). *Historical Insights: Focus on Research*. Oral History. University of Warwick: History at the Higher Education Academy, str. 33. https://www.heacademy.ac.uk/system/files/rg_smith_oralhistory_20111015.pdf (2. 1. 2018).

297 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 41. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

298 Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). *Zgodovina 6. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 23; Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). *Zgodovina 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 26.

299 Errazkin, M., Martinez, R. (Coords) (2012). *Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah*. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 14. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

1.3 Učenje pogovorov

V nadaljevanju so predstavljene različne vaje, ki učence pripravljajo na pogovore in intervjuje.

Učitelji naj učencem najprej postavijo spodnja vprašanja:

- »Ali se rad/-a pogovarjaš? S kom in o čem se najraje pogovarjaš?
- Kako se najpogosteje pogovarjaš s prijatelji: v živo, prek telefona ali prek družabnih omrežij? Zakaj?
- V razredu razmislite, ali se ljudje vedno pogovarjamo z določenim namenom.«³⁰⁰
- »Ali zgodbe o zanimivih doživetjih raje poslušáš ali o njih raje pripoveduješ?
- Kaj je potrebno za dobro pripovedovanje?
- Spomni se kakšnega zanimivega doživetja. O njem pripoveduj svojim sošolcem.«³⁰¹

V razredu naj učenci odigrajo skupinski pogovor, nato intervju z eno osebo, nato intervju z več osebami. Tema pogovora je lahko različna. Na koncu naj učenci ocenijo, kako so upoštevali načela uspešnega pogovora (preglednica št. 48), in razmislijo, kako lahko izboljšajo pogovor ali intervju v prihodnje.

Preglednica 48: Načela uspešnega pogovarjanja³⁰²

	Drži.	Delno drži.	Ne drži.
<i>Pri pogovoru sem vljuden/vljudna.</i>			
<i>Govorim razumljivo in razločno.</i>			
<i>Govorim kratko in jedrnato.</i>			
<i>Pozorno poslušam sogovorca.</i>			
<i>Sogovornu pustim, da misel pove do konca.</i>			
<i>Navajam resnične podatke.</i>			
<i>Sogovornca gledam v oči.</i>			

300 Kumer, V., Markovič, A., Šebjanič Oražem, M., Smolej, M., Hodnik, I., Močivnik, Č. (2017). Slovenščina v oblaku 7: učni komplet za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Beremo, pišemo, govorimo in poslušamo. Ljubljana Rokus Klett (1. izdaja), str. 42.

301 Prav tam, str. 29 in Kumer, V., Markovič, A., Šebjanič Oražem, M., Smolej, M., Hodnik, I., Močivnik, Č. (2017). Slovenščina v oblaku 7. Učbenik za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Ljubljana Rokus Klett (1. izdaja), str. 54.

302 Preglednica je v celoti iz: Kumer, V., Markovič, A., Šebjanič Oražem, M., Smolej, M., Hodnik, I., Močivnik, Č. (2017). Slovenščina v oblaku 7: učni komplet za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Beremo, pišemo, govorimo in poslušamo. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 45.

Učenci razmislijo, pri katerih vrstah intervjuja novinarju pride prav, kar je navedeno v levem stolpcu preglednice št. 49. Svoje izbire označijo z ✓.

Preglednica 49: Načela uspešnega intervjuja³⁰³

	<i>Radijski intervju</i>	<i>Časopisni intervju</i>	<i>Televizijski intervju</i>
<i>Dober občutek za izbiro zanimive osebe</i>			
<i>Osnovno predznanje o intervjuvancu oz. njegovem udejstvovanju</i>			
<i>Pravilna izgovarjava</i>			
<i>Poznavanje jezikovnih pravil</i>			
<i>Urejenost (obleka, pričeska ...)</i>			
<i>Sposobnost hitrega in modrega odziva v nepričakovanih situacijah</i>			

Za pogovore lahko učitelji izberejo različne teme. Pomembna je predvsem izbira vprašanj, o katerih se lahko učitelji pogovarjajo z učenci ali pa se učenci pogovarjajo v dvojicah in skupinah.

1.4 Učenje pisanja poročil

Vaje

Učenci naj vadijo pisanje različnih vrst poročil. V nadaljevanju podajamo nekatere primere, pri katerih si učenci pomagajo z zgledi iz literature, kjer so objavljeni intervjuji ali pripovedi. Vsi primeri se nanašajo na intervjuje, ki jih učitelji naredijo z zunanjimi pričevalci v eni ali blok uri.

Prvi primer je, da lahko učenci intervju učitelja zgodovine z zunanjim pričevalcem poskušajo zabeležiti kot kratko zgodbo, ki je vključena v zgodovinski kontekst.

Drugi primer je, da učenci pripravijo kronološko poročilo oz. življenjsko pot intervjuvancu. V pomoč so jim primeri v knjigi: Štepec, Marko et al. (2015). *Pot domov*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije ali v knjigi: Kokalj Kočvar, Monika et al. (2001). *Izseljenec: življenjske zgodbe Slovencev po svetu*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

³⁰³ Preglednica je iz: Kodre, P. (2013). *Od glasov do knjižnih svetov 8*. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 8. razredu osnovne šole. Jezik in književnost. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 108.

Tretji primer je, če imajo pri pouku več krajših pričevanj posameznih oseb na isto ali različno tematiko, učenci pripravijo krajše povzetke posameznih pričevanj.

Četrty primer je poročilo, kjer učenci zabeležijo vprašanja učitelja in slišane odgovore intervjuvanca. Pri poslušanju intervjuja med učiteljem in intervjuvancem učenci vadijo prepisovanje oz. zapisovanje slišanih odgovorov.

Peti primer je poročilo ob fotografiji, kjer učenci zapišejo odgovor intervjuvanca, ki opiše vse, kar ve o nastanku, dogodku in prikazu na fotografiji.

Šesti primer je poročilo ob fotografiji, kjer je več oseb oz. povabljenih intervjuvancev. Učenci zapišejo odgovore posameznih intervjuvancev, ki so na fotografiji, njihove vtise, spomine in drugo, na kar jih spominja fotografija. Primer za zgodbo ob fotografiji je besedilo v knjigi: Miklavčič Brezigar, Inga et al. (2015). Industrijska dediščina na Goriškem – prispevki in pričevanja: katalog razstave. Nova Gorica: Goriški muzej, str. 85–87 (O Titovem pohištvu).

Sedmi primer je krajše poročilo, kjer učenci napišejo zgodbo na ta način, da vključijo tudi citate oz. tisto, kar je intervjuvanec povedal.

Za sedmi primer poročila je v pomoč članek: Sitar, Polona (2015). »Tisti občutek, ko dobiš prvo plačo – zdej si boš lahka pa sama kej kupla.« Podobe vsakdanjega življenja slovenskih žensk po letu 1945 skozi vidike zaposlitve in potrošnje. Zgodovina za vse. Letnik XXII, št. 1, str. 51–63.

»Tisti občutek, ko dobiš prvo plačo . . . To je pa tak ponos! Zdej pa le ne bo treba tulk šparat, si boš lahko sama kej kupla. To je blo tok luštn!“ Tako je Meta, rojena leta 1928 v Domžalah, ki je danes upokojena, opisala svoje občutke, ko je prejela svojo prvo plačo v tovarni Helios (Tovarna barv, lakov in umetnih smol Marx-Engels Količevo) v Domžalah. Meta pripada generaciji žensk, ki se je prva množično zaposlila. *”Veljalo je, da so ženske isto kot moški in se lahko zaposlijo,”* se je spominjala. V obdobju socializma je bila zaposlitev za polni delovni čas ključen razlog za vstop žensk v javno sfero.³⁰⁴

Osmi primer je daljše poročilo, kjer učenci zabeležijo spomine več oseb na isto tematiko (npr. spomini delavcev in delavk posameznih tovarn, ki jih danes ni več ali ne obratujejo več, spomini učiteljev in učiteljic na izbrani dogodek, izbrani čas itd.). Učenci v uvodu najprej predstavijo izbrani dogodek, izbrani čas, izbrano tovarno itd. V glavnem delu delno povzamejo vsak spomin posebej z izbranimi citati, nato pa v zaključku sklenejo z glavnimi ugotovitvami vseh spominov.

V pomoč za osmi primer poročila je prispevek v knjigi: Zabukovec, Mojca (2016). Adijo, tovarna. Spomini pozabljenih delavcev/Bye-bye, factory. Memories of

304 Sitar, P. (2015). »Tisti občutek, ko dobiš prvo plačo – zdej si boš lahka pa sama kej kupla.« Podobe vsakdanjega življenja slovenskih žensk po letu 1945 skozi vidike zaposlitve in potrošnje. Zgodovina za vse. Letnik XXII, št. 1, str. 52.

forgotten workers. V: NOVA doba prihaja (ur. B. Županek). Ljubljana: Mestni muzej, str. 164–183.

»V ljubljansko tobačno tovarno, ki je po njenem tedaj "veljala za stabilnega in varnega zaposlovalca", je Angelca, danes upokojenka, prišla iz Tonose, tovarne nogavic v Savljah, proti koncu osemdesetih. "Kakšna sprememba! V Tonosi sem šivala, potem pa pridem v tisto veliko dvorano Tobačne, kjer so dan in noč ropotali stroji," mi je povedala v dobro uro trajajočem pogovoru. Na začetku, kot je priznala Angelca, ki je v Tobačni potem delala petnajst let, ni bilo lahko. Razmišljala je, da zaposlitev v tovarni cigaret morda ni bila prava odločitev.«³⁰⁵

Oblikovanje

Učenci naj razmislijo, kako bodo oblikovali poročilo in katere vsebinske elemente (kazalo) bo poročilo vključevalo.

Primer naslovnice poročila

Šola

Intervju z . . .

Ime in priimek učenca

Kraj, datum

Prvi primer vsebinskih elementov poročila

- Namen intervjuja
- Biografija ali opis intervjuvanca
- Fotografija
- Zgodovinsko ozadje
- Prepis vprašanj in odgovorov (v opombah pojasnilo pogovornih besed, izrazov, dogodkov, imen ali krajev)
- Zgodovinska analiza: ugotovitve
- Seznam literature

³⁰⁵ Zabukovec, M. (2016). Adijo, tovarna. Spomini pozabljenih delavcev/Bye-bye, Factory. Memories of Forgotten Workers. V: NOVA doba prihaja (ur. B. Županek). Ljubljana: Mestni muzej, str. 170.

Drugi primer vsebinskih elementov poročila

Osnovne informacije:

- Tema pogovora
- Ime in priimek intervjuvanca
- Kraj in letnica rojstva
- Poklic
- Ime in priimek intervjuvarja
- Datum intervjuja
- Kraj in prostor intervjuja
- Čas trajanja intervjuja

Biografija intervjuvanca

Opombe spraševalca

Prepis intervjuja

Življenjska zgodba intervjuvanca: povzetek

Ključne besede intervjuja

Viri in literatura

Tretji primer vsebinskih elementov poročila³⁰⁶

Uvod:

- Namen intervjuja
- Glavno raziskovalno vprašanje
- Zgodovinsko ozadje teme intervjuja
- Razlogi za intervju in izbiro intervjuvanca

Analiza poteka intervjuja:

- Podatki o intervjuju (intervjuvanec, čas, trajanje, vrste in število vprašanj)
- Izbor odlomkov intervjuja (prepisi)
- Ocena poteka (ocena pomena telesne govornice intervjuvanca, ocena kvalitete zvoka pri snemanju ...)

Analiza in interpretacija ustnozgodovinskega intervjuja:

- Ocena točnosti in zanesljivosti odgovorov
- Ocena pristranskosti v odgovorih
- Kako je intervjuvanec odgovarjal?
- Ali je spraševalec pridobil odgovore na raziskovalno vprašanje?
- Kako se intervjuvančevi odgovori povezujejo z drugimi primarnimi ali sekundarnimi viri?
- Kakšna so razhajanja in stališča?

Zgodovinska pripoved:

- Ugotovitve, podkrepjene z drugimi viri

Refleksivna analiza (opis občutkov, kaj je bilo dobro, kaj bi lahko bilo boljše, kakšne nasvete bi spraševalec dal začetniku, prednosti in slabosti intervjujev kot raziskovalne metode, kaj je bilo najpomembnejše ...)

Seznam virov in literature

Priloga (pisna dovoljenja, fotografije, vprašalnik za intervju, DVD s posnetkom intervjuja ...)

³⁰⁶ Prirejeno po: Lanman, B. A. (2006). The Oral History Experience: A Model for the Use of Oral History in Education. V: Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education (ur. B. A. Lanman in L. M. Wendling). Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 65–67.

Četrty primer vsebinskih elementov za razstavo ali plakat³⁰⁷

- Predstavitev teme intervjuja
- Zgodovinsko ozadje
- Biografija intervjuvanca
- Izbor odlomkov iz intervjuja
- Grafična ureditev
- Slikovna predstavitev
- Seznam virov in literature za pripravo razstave

Peti primer vsebinskih elementov poročila za objavo v časopisu

- »Deli časopisnega intervjuja so:
- naslov, ki naj bo tak, da čim bolj pritegne;
 - uvodni, predstavitveni del, v katerem osebo, ki jo intervjuvamo, na kratko predstavimo, da lahko bralec presodi, ali bi ga ta pogovor utegnil zanimati; če je intervjuvanec vsem dobro znan, lahko namesto predstavitve povemo okoliščine srečanja z njim;
 - novinarjeva vprašanja in intervjuvančevi odgovori;
 - sklepní del, v katerem se intervjuvancu zahvalimo ali mu zaželimo kaj dobrega za naprej.«³⁰⁸

Pri ustni ali pisni predstavitvi učenci združujejo različno zbrano gradivo (fotografije, osebne predmete ali dokumente intervjuvanca), intervjuvančeve odgovore (prepise) in dodatno gradivo o temi intervjuja (učbenik, strokovna literatura ...).³⁰⁹ Pri tem ne potrebujejo veliko računalniškega znanja. Več znanja pa potrebujejo pri uporabi multimedijjskih računalniških programov za obdelavo avdio- ali videoposnetkov, pri oblikovanju spletne strani ali pri drugih zahtevnejših končnih izdelkih in poročilih.

307 Prirejeno po: Whitman, G. (2004). *Dialogue with the Past: Engaging Students and Meeting Standards through Oral History*. Walnut, Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 145–146.

308 Kodre, P. (2013). *Od glasov do knjižnih svetov 8*. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 8. razredu osnovne šole. Jezik in književnost. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 107.

309 Errazkin, M., Martínez, R. (Coords) (2012). *Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah*. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 25. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

2 PRIMERI VAJ IN NALOG ZA INTERVJUJE IN PROJEKTE

2.1 Primeri vaj in nalog za intervjuje

Krajši intervju je primeren za šolsko delo, domače naloge, blok ure ali popestritev izvenšolskih dejavnosti na šoli. V nadaljevanju podajamo nekatere enostavne primere nalog, ki služijo kot priprava na ustno zgodovinske intervjuje.

V vsaki dvojici en učenec intervjuja drugega učenca in ga posname na mobilni telefon, nato sledi prepisovanje po posnetku in refleksija o uspešnosti zapisa posnetega intervjuja.

V skupini si učenci razdelijo naloge: en učenec intervjuja drugega učenca, tretji učenec snema intervju, nato sledi refleksija o kakovosti posnetka intervjuja.

V vsaki dvojici en učenec opravi intervju s sošolcem (3–5 minut) in obratno na splošno temo. V drugem delu ponovijo, vendar za ožjo temo. Na koncu pa se učenci skupaj z učitelji pogovorijo o pozitivnih elementih intervjuja (npr. pozitivne izkušnje v vlogi intervjuvanca/spraševalca) in o negativnih elementih intervjuja (npr. negativne izkušnje v vlogi intervjuvanca/spraševalca). Rezultat bi bil seznam pozitivnih in negativnih elementov intervjuja.³¹⁰

Učenci opravijo isti intervju z isto osebo (istim sošolcem) v intervalu dveh mesecev. Poskušajo ugotoviti razlike in razloge, zakaj je prišlo do razlik v odgovorih.

Učenci naredijo spodnjo vajo:

1. Učenci intervjujajo partnerja – učenci v skupinah s štirimi člani se razdelijo v pare, v vsakem paru imamo spraševalca in intervjuvanca;
2. učenci intervjujajo partnerja – enak element kot prvi, učenci samo zamenjajo vloge;
3. učenci se pogovorijo v skupini (okrogla miza) – vsak učenec v skupini pove, kaj je izvedel od sošolca v paru (kaj je delal njegov sošolec ob koncu tedna); ta zadnji korak vsebuje posebno strukturo – okroglo mizo, ki je sestavljena iz elementa poročanja posameznika v skupini, ki se štirikrat ponovi.«³¹¹

Učenci pogledajo posnetek pričevalca, se vživijo v to osebo. Po koncu posnetka nadaljujejo s pripovedovanjem tega pričevalca.

310 Smith, G. (2010). Historical Insights: Focus on Research. Oral History. University of Warwick: History at the Higher Education Academy, str. 29. https://www.heacademy.ac.uk/system/files/rg_smith_oralhistory_20111015.pdf (2. 1. 2018) in How do I engage students in oral history projects? <http://www.oralhistory.org/how-do-i-engage-students-in-oral-history-projects/> (6. 5. 2018).

311 Peklaj, C. et al. (2001). Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve. Ljubljana: DZS, str. 54.

Učenci zberejo stare predmete in opravijo vsaj en intervju s starejšimi sorodniki. Povprašajo jih, kako so se predmeti uporabljali.

Učenci se vživijo v starega očeta ali staro mamo, ki pripoveduje o svojem življenju. Govorni nastop vključuje tri dele: uvod (začetni stavek, s katerim učenec vzbudi pozornost, predstavi namen in glavne točke govorne predstavitve); osrednji del (enostavna predstavitev vsebine po točkah) in zaključek (učenec ponovi namen predstavitve in predlaga rešitve ter povzame bistvo z enim stavkom).³¹²

Učenci prinesejo v šolo fotografijo starih staršev. Napišejo namišljeni intervju z njimi.

Učenci v parih sestavijo vprašanja in odgovore kot namišljeni intervju z zgodovinsko osebnostjo, ki jo omenijo pri pouku zgodovine:

»*“Zedinjenje Italije je bilo delo treh mož: Cavourja, Mazzinija in Garibaldija. Cavour, gradbeni inženir, s kratkovidnimi očmi in z naočniki v jeklenem okvirju, je prevzel vlogo opreznega političnega krmarja. Mazzini, ki je največ dni svojega življenja prebil na raznih evropskih podstrešjih, skrivajoč se pred avstrijsko policijo, je bil glavni agitator. Garibaldi pa je s svojo četo divjih jezdecev v rdečih srajcah razgibal ljudsko domišljijo.”* /Vir: Van Loon, H. W. (1965). *Zgodovina človeštva*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 386./

Pripravi krajši intervju s prvim kraljem Italije na temo, kateri izmed treh mož je najbolj pomemben za združitev Italije. Pri tem uporabi pridobljeno znanje (dodatne informacije) in pravo mero domišljije.«³¹³

Učenci zberejo podatke o pomembni zgodovinski osebi. V to osebo se vživijo in pripovedujejo o njej. Lahko pa postanejo ta oseba in pripovedujejo o sebi. Za samoevalvacijo učenci po igri vlog odgovorijo na naslednja vprašanja: Kakšno osebo sem igral? Katera stališča sem izražal? Za kaj sem se zavzemal? Kako sem se vedel in ravnal? Kakšne so bile moje osebne značilnosti? Kakšen je bil moj odnos do drugih? Itd.³¹⁴

Učenci povprašajo svoje stare starše o življenju v mladih letih. Sestavijo kratko poročilo z naslovom Moj stari ata (dedek) mi je povedal ... ali Moja stara mama (babica) mi je povedala ...³¹⁵

312 Vodopivec, Mi., Vodopivec, Ma. (2004). Kako raziskujem, pišem, nastopam: sporočilna tehnika pisanja. Ljubljana: CZ, str. 54–55.

313 Krivec Čarman, D. (2017). Od učenja učenja do formativnega spremljanja pri pouku zgodovine. Vzgoja in izobraževanje. Letnik XLVIII, št. 5–6, str. 34.

314 Rupnik Vec, T. (ur.) (2003). Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 17.

315 Primer je v: Šter, D. (2006). Vključevanje osebne zgodovine v pouk – Moj stari ata mi je pripovedoval o prvi svetovni vojni. Zgodovina v šoli. Letnik XV, št. 1–2, str. 63–65.

»O življenju v socialistični Sloveniji ti lahko marsikaj povesta babica in dedek. Domisli se treh vprašanj, na katera bi želel, da ti odgovorita.«³¹⁶

»Povprašaj svojo babico ali dedka, kako so pri njih praznovali božič ali novoletne praznike v času socialistične Slovenije.«³¹⁷

Učenci povprašajo svoje starejše sorodnike o značilnostih vsakdanjega življenja v preteklosti in ugotovitve vpišejo v preglednico št. 50.

Preglednica 50: Intervjuji o vsakdanjem življenju v preteklosti

Intervjuvanci	Vsakdanje življenje v Jugoslaviji	Vsakdanje življenje v Sloveniji
Intervjuvanec 1		
Intervjuvanec 2		
Intervjuvanec 3		
Intervjuvanec 4		

»S starimi starši in starši se pogovori, kako so oni praznovali rojstni dan, ko so bili otroci. Njihovo pripovedovanje primerjaj s svojim praznovanjem rojstnega dne. Primerjalno preglednico preriši v zvezek in jo dopolni s podatki. Kakšne podobnosti in razlike opaziš?«³¹⁸

Preglednica 51: Praznovanje rojstnega dne³¹⁹

	Darila	Način praznovanja	Jedi
Stari starši			
Starši			
Jaz			

316 Razpotnik Miranda, J., Plazar, A., Verdev, H. (2017). Raziskujem preteklost 9. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. 2. del. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 63.

317 Prav tam, str. 65.

318 Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 117; Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 143.

319 Prav tam.

»Učenci s starši opravijo razgovor o tem, kako se oni spominjajo 80. let v Jugoslaviji. Naslednjo uro predstavijo najzanimivejše spomine. V razredu naredijo iz različnih spominov seznam tistih dejstev, ki so se največkrat ponovila.«³²⁰

»Učenci lahko v literaturi in z intervjuji starih staršev, sorodnikov in znancev raziščejo življenje delavcev v desetletjih po vojni. Na podlagi zbranih podatkov izdelajo delovnik tovarniškega delavca in delavke. Njuna delovna dneva primerjajo. Ocenijo, v čem se razlikujeta in katero delo jima je vzelo največ časa.«³²¹

»Učenci med starejšimi znanci ali sorodniki, ki se še spominjajo začetka vojne v svojem kraju, napravijo intervju. Vprašanja zajemajo naslednje teme: občutki ob kapitulaciji, pomanjkanje živil, pričakovanja in strahovi prebivalcev, prihod prvih okupatorjevih vojakov ...«³²²

Na spletni strani <https://www.facebook.com/pg/OkupacijskeMeje/>, kjer so objavljeni krajši videoposnetki pričevalcev o različnih okupacijskih režimih med drugo svetovno vojno (nemški, italijanski, madžarski in režim Neodvisne države Hrvaške – NDH),³²³ učenci izberejo in večkrat poslušajo tri krajša posneta pričevanja. Nato izpolnijo preglednico št. 52.

Preglednica 52: Videoposnetki pričevanj

Pričevalci	Vprašanje	Odgovor	Značilnost okupacijskega režima
Prvi pričevalec			
Drugi pričevalec			
Tretji pričevalec			

Učenci lahko isto vprašanje postavijo več osebam oz. sorodnikom. Odgovore vpišejo v hierarhično preglednico (št. 53 ali 54).³²⁴

320 Dobnik, J., Mirjanič, A., Pačnik, H., Razpotnik, J., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2006). Raziskujem preteklost 9. Priročnik za učitelje za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus (1. izdaja), str. 178.

321 Prav tam, str. 169.

322 Prav tam, str. 98.

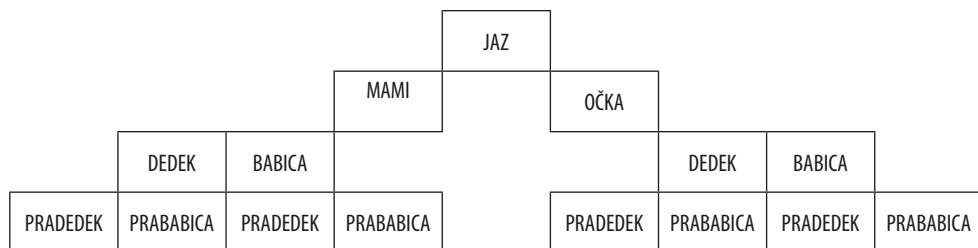
323 Temeljni raziskovalni projekt. http://www.ff.uni-lj.si/raziskovanje/Predstavitve_projektov/J6_8248 (18. 6. 2018).

324 Hierarhično preglednico lahko učenci dopolnijo z/s: Ime in priimek, datum in kraj rojstva. Podobna naloga je v: Berzelak, S. (1997). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja), str. 15; Berzelak, S., Rozman, T., Valič Zupan, A. (2006). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (2. izdaja), str. 6.

Preglednica 53: Jaz – starši – stari starši

Preglednica 54: Jaz – starši – stari starši – prastarši

»V pogovoru s starši ali pa iz knjig in revij v knjižnici skušaj ugotoviti, v čem se je življenje prejšnjih dveh generacij razlikovalo od tvojega. (Za starše in stare starše vpisuj podatke iz obdobja, ko so bili stari toliko, kot si ti zdaj.)«³²⁵

Preglednica 55: Vsakdanje življenje prejšnjih generacij³²⁶

	JAZ	STARŠI	STARI STARŠI
PREHRANA			
Najljubša jed			
Najpogostejša jed			
Kosilo v času pouka (doma, v šoli, restavraciji itd.)			
Kdo pripravlja kosilo ob nedeljah?			

325 Berzelak, S. (1997). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja), str. 2; Berzelak, S., Rozman, T., Valič Zupan, A. (2006). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (2. izdaja), str. 7.

326 Preglednica je v celoti iz: Berzelak, S. (1997). Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja), str. 2; Berzelak, S., Rozman, T., Valič Zupan, A. (2006). Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (2. izdaja), str. 7. Legenda: * Približno koliko minut na dan. ** Približno kolikokrat na leto.

	JAZ	STARŠI	STARI STARŠI
STANOVANJSKA OPREMA			
Imam svojo sobo.			
Imam svojo pisalno mizo.			
Imamo pralni stroj.			
Imamo pomivalni stroj.			
Imamo TV-sprejemnik.			
Imamo radijski sprejemnik.			
Imamo videorekorder.			
Imamo računalnik.			
PROSTI ČAS			
Gledanje televizije*			
Branje knjig*			
Šport in rekreacija*			
Poslušanje glasbe*			
Obisk kino predstav**			
Ples ob živi glasbi**			
Disko**			
Najljubši glasbenik			

»Poišči vsaj dve osebi, ki ti bosta povedali svoje spomine o istem dogajanju (na primer o vojnem času, življenju v Jugoslaviji, vojni za Slovenijo ali šolanju pred tridesetimi leti). V tabelo vpiši podobnosti in razlike. Razmisli, zakaj so nastale.«³²⁷

327 Rode, M., Tawititan, E. (2004). Prvi koraki v preteklost. Delovni zvezek za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 13.

Preglednica 56: Intervju z dvema osebama³²⁸

	1. ustni vir	2. ustni vir
Opis dogajanja		
Podobnosti		
Razlike		
Vzrok razlik		

Učenci preberejo pogovor med dedkom in vnukom o 2. svetovni vojni in poskušajo dopolniti manjkajoče besedilo:

»Peter si je zapisal pogovor s svojim pradedkom. List je našla Petrova petletna sestra in zgodilo se je, kar se je moralo: del besedila je zradirala. Pomagaj nesrečni deklici in smiselno dopolni besedilo, preden se Peter vrne domov.

Peter: Pradedek, mamica mi je povedala, da si bil med vojno, ko si živel v Ljubljani, aktivist OF. Kaj to pomeni?

Pradedek:

Peter:

Pradedek: Terenski odbor OF mi je večkrat zaupal nalogo, da po mestu raztrosim letake. Takrat sem se skrivaj povzpел na podstrešje kake visoke hiše in skozi lino spustil čim več lističev. Italijani niso vedeli, ali naj hitijo pobirat osovraženi papir ali pa naj lovijo mene, in tako sem vedno srečno ušel.

Peter: Pri pouku zgodovine sem slišal, da ste člani OF pisali po zidovih razna domoljubna gesla. Katere si najpogosteje pisal ti?

Pradedek:

Peter: Zadnjič sta se s sosedo pogovarjala o nekem Kričaču. Ali je bilo to partizansko ime kakega borca?

Pradedek:

Peter:.....

Pradedek: Ob takih dneh smo zvečer vsi Ljubljančani zapustili ulice in ceste ter se umaknili v stanovanja. Mesto je bilo grozljivo prazno in prepričan sem, da so se Italijanom precej tresle hlače.

Peter: Proste ure pa si verjetno preživljal pri sorodnikih na vasi. Če si šel iz mesta po bližnjici čez travnike in ob progi, si bil hitro tam.

Pradedek: «³²⁹

328 Prav tam.

329 Kern, A. N. (1997). Naše stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja), str. 35.

Učenci preberejo pogovor med babico in vnukom o življenju v prvih povojnih letih in poskušajo dopolniti manjkajoče besedilo:

»Janez je imel zanimiv pogovor s svojo babico. Pozneje, ko ga je želel zapisati, da bi pri pouku zgodovine seznanil z njim tudi sošolce, pa se marsičesa ni več spomnil. Pomagaj mu in smiselno dopolni besedilo.

Janez:

Babica: Prva povojna leta sem preživljala v mestu pri sorodnikih, kamor smo se zatekli, ko so nam Nemci, nekaj mesecev pred koncem vojne, požgali domačijo. Še danes ne morem verjeti, da nas je bila očetova sestrična pripravljena sprejeti v svoje majhno stanovanje. Predstavlja si – sedem ljudi v eni sobi, kuhinjo pa smo si delili še z dvema družinama! Pa smo bili vseeno veseli, saj smo preživeli vojno.

Janez: Kar žal mi je tistega, ki je za vas vse hodil v trgovino kupovat hrano. Koliko vrečk pa je navadno prinesel domov?

Babica:.....

Janez:

Babica: Da, tudi zabavali smo se. Resda drugače kot vi danes, pa kljub temu. Poslušali smo radio in hodili na koncerte, ki so jih prirejale potujoče glasbene skupine. Tam sem vedno srečala kakega zanimivega fanta ... Včasih pa sem s sestro odšla v kino. Še zlasti mi je v spominu ostal film Na svoji zemlji. Mislim, da sem ga prvič videla leta 1948.

Janez: Slišal sem, da je bil tvoj brat udarnik. Kaj to pomeni?

Babica:.....

Janez: Včeraj sem videl, da si brala neko knjigo v ruščini. Kako to, da znaš rusko?

Babica:..... «³³⁰

Učenci naredijo intervju s starejšo osebo, ki jo prosijo, da opiše najbolj zanimiv dogodek, ki se ga spominja iz preteklosti (npr. iz časa 70. let 20. stoletja). Vsak učenec v šoli predstavi, kaj je izvedel v intervjuju. Nato vsi učenci poskušajo ugotoviti, kaj se lahko naučijo iz zbranih spominov. Navodila za nalogo so:

- »1. Izberite starejšo osebo, za katero menite, da bi lahko imela zanimivo življenje.
2. Prosite to osebo, da vam pove o najbolj nepozabnem ali zanimivem dogodku iz svojega življenja. Prosite jo, da naj čim bolj podrobno opiše ta dogodek.
3. Ko poslušate, poskusite postaviti sebe na mesto te osebe, ko se je zgodil dogodek, in spoštujte, kar je oseba izkusila in zakaj je zanjo ta dogodek tako pomemben.
4. Postavite si vprašanja o osebi, ki je opravila intervju. Poskusite pridobiti čim več informacij o tej osebi.
5. Zapišite glavne točke intervjuja.

6. *Rezultate svojega intervjuja predstavite v razredu. Poskusite izpostaviti pomen dogodka, kot vam je oseba povedala.*³³¹

Učenci za vsako leto dopišejo pomemben dogodek, ki se ga spominjajo. Učitelji naj pojasnijo učencem, da je časovnica preprost način organizacije informacij o sebi ali prednikih. Za vsako leto lahko izberejo en dogodek, če se ne spomnijo, pustijo prazno. Najti morajo tudi dokaz za ta dogodek.³³²

Učenci v preglednico (št. 57 ali 58) napišejo pomembne dogodke, ki so se zgodili v njihovem življenju od rojstva naprej: »Vse, kar si zapisal, je preteklost in zgodovina. Toda ne zgodovina vseh ljudi, pač pa tvoja zgodovina.«³³³

Preglednica 57: Dogodki po letih³³⁴

Rojstvo	1. leto	2. leto	3. leto	4. leto	5. leto	6. leto	7. leto	8. leto	9. leto	10. leto	11. leto	Danes
Dogodek:												

Preglednica 58: Moj spomin na dogodke

Starost	Pomemben dogodek	Opis dogodka	Dokazilo (pisni, slikovni, ustni, materialni ali avdiovizualni vir)
Starost 1			
Starost 2			
Starost 3			
Starost 4			
Starost 5			
Starost 6			
Starost 7			
Starost 8			
Starost 9			

331 World History (Connections to Today): Why Study History (2001). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall, str. 5.

332 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 43. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

333 Trampuš, C. (2000). Obiščimo stari in srednji vek. Delovni zvezek za 7. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 4.

334 Preglednica je prirejena po: Trampuš, C. (2000). Obiščimo stari in srednji vek. Delovni zvezek za 7. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 4.

Starost	Pomemben dogodek	Opis dogodka	Dokazilo (pisni, slikovni, ustni, materialni ali avdiovizualni vir)
Starost 10			
Starost 11			
Starost 12			
Starost 13			
Starost 14			
Starost 15			
Starost 16			
Starost 17			
Itn.			

V dvojicah učenci drug drugega intervjuvajo o otroštvu (od 1. do 11. leta starosti): *»Kaj pomeni tvoj priimek? Od kod izvira? Ali so te poimenovali po kakšnem predniku? Po kom in zakaj? /.../ Ali ste se selili? Kam in kdaj? Ali se spominjaš svojih pradedkov in prababic? Kaj ti je najbolj ostalo v spominu? /.../ Katera oseba iz tvojega otroštva ti je ostala v spominu? /.../ Katero opravilo si kot otrok sovražil? /.../ V čem se današnji svet razlikuje od tistega v tvojem otroštvu? /.../ Kaj si najraje počel v prostem času in kdo so bili tvoji prijatelji? Kako je izgledalo druženje s starši? Kaj ste počeli?«³³⁵*

»Če imaš priložnost, povprašaj kakšnega starejšega domačina o tem, kakšno je bilo življenje nekoč in kako so se v zadnjih desetletjih spremenila posamezna naselja. Napiši o tem kratko poročilo. Morda ga lahko obogatiš s kopijo kakšnega dokumenta, časopisnega izrezka ali s fotografijo.«³³⁶

Učenci pripravijo televizijsko oddajo o šoli ali domačem kraju, kjer prispevek sestavijo na podlagi posnetih intervjujev z ljudmi, ki obujajo spomine na razne dogodke:

»V razredu ugotovite, kateri so najpomembnejši problemi, ki težijo vaš razred, vašo šolo in vašo lokalno skupnost. Razdelite se v skupine oz. uredništva, ki bodo obravnavala posamezne teme.

335 Kukanja, M. (2006). Ustna zgodovina v osnovni šoli. Zgodovinski časopis. Letnik 60, št. 3–4, str. 453–454.

336 Kunaver, J. (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS (1. izdaja), str. 17.

1. *Urednik redakcije bo:*
2. *Urednik prispevkov o razredu bo:*
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
3. *Urednik prispevkov o šoli bo:*
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
4. *Urednik prispevkov o lokalni skupnosti bo:*
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
5. *Urednik prispevkov o kulturi bo:*
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
6. *Urednik prispevkov o športu bo:*
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
7. *Voditelj bo:*
8. *Snemalec bo:*³³⁷

Učenci lahko pripravijo televizijski, radijski ali časopisni intervju. En učenec igra vlogo novinarja oz. osebo, ki sprašuje. En učenec snema. Drugi učenci so lahko intervjuvanci. Temo intervjuja pa si poljubno izberejo.

Učno pot lahko učitelji sestavijo tako, da povabijo starejšega prebivalca kraja, da gre z njimi po učni poti. Pri posameznih postojankah učencem pove, kakšno je bilo življenje nekoč v kraju, kako se je razvijal in kakšno je mesto sedaj. Učenci povzamejo pripovedovanje za vsako postojanko in izpolnijo preglednico št. 59.

Preglednica 59: Učna pot s pomočjo pričevalca

Prva postojanka	Druga postojanka	Tretja postojanka	Četrta postojanka	Peta postojanka
Sinteza: Življenje nekoč				

337 Erjavec, K., Volčič, Z. (2000). Moj vodnik je zaslon: vzgoja za medije – televizija in internet: učbenik za 7., 8. in 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus (1. natis), str. 63.

Preden učitelji povabijo intervjuvanca v šolo, lahko pripravijo naslednje naloge za učence. Polovici razreda razdelijo gradivo o povabljeni osebi, drugi polovici pa gradivo o dogodku, ki bo tema intervjuja. Učence razdelijo v manjše skupine, ki napišejo na podlagi prebranega ali videnega krajše poročilo o osebi ali dogodku (kdo, kje, kdaj, kje, zakaj). Nato pa načrtujejo vprašanja za intervjuvanca.

Pred prihodom intervjuvanca v šolo lahko učenci vadijo intervju na ta način, da v manjših skupinah nekdo prevzame vlogo intervjuvanca, drugi pa mu postavijo vprašanja, ki so jih predhodno sestavili za intervju.

»Pripravijo naj:

- *Ureditev sobe in pripomočkov – kje se bo odvijal intervju? Kakšne pripomočke potrebujejo? Kako bodo zagotovili sproščeno okolje za intervjuvanca?*
- *Kakšna bodo vprašanja? Dijaki naj pripravijo seznam 10–12 vprašanj in natančno premislijo, kakšne podatke želijo dobiti ter v kakšnem vrstnem redu.*
- *Vsakemu dijaku v skupini naj določijo vprašanje. Kako bodo obdržali stik in povezavo z intervjuvancem? Dijaki naj vadijo spraševanje po spominu in ne z branjem s seznama.»³³⁸*

Učenci naj razmislijo, kako bi se odzvali v različnih situacijah pri intervjuju:

- Prva situacija: Vaš intervjuvanec se je strinjal, da bo sodeloval pri vašem projektu. Sedaj pa ne želi, da bi ga snemali. Vi in vaš sošolec pa ste prinesli svojo snemalno opremo. Kaj bi mu rekli, da bi se počutil prijetno in udobno ob snemanju in bi privolil v snemanje?
- Druga situacija: Začeli ste z intervjujem. Ugotovite, da vaš intervjuvanec ne odgovarja na vaše vprašanje, saj je prešel na drugo temo. Preteklo je 5 minut. Kako boste ukrepali oz. kaj boste rekli, da bo intervjuvanec ponovno odgovarjal na vaše vprašanje oz. odgovarjal o pravi temi?
- Tretja situacija: Vaš intervjuvanec začne odgovarjati na vprašanje, vendar odgovori le z eno besedo ali se ne more ničesar spomniti (to se lahko zgodi). Kaj boste storili, da bo vaš intervjuvanec lahko odgovoril na vaše vprašanje, in kako lahko vaše vprašanje preoblikujete?³³⁹

338 Errazkin, M., Martinez, R. (Coords) (2012). Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 19. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

339 MD 452 Oral History Project. Tips and Reminders for How to Conduct a Successful Oral History Interview. <https://md452oralhistories.weebly.com/starting-the-oral-history-interview-process.html> (2. 5. 2018).

2.2 Primeri nalog za projekte

Uvod

Ustnozagodovinski projekti so primerni za izvenšolske dejavnosti oz. interesne dejavnosti na šoli: zgodovinski krožek, dodatni pouk, tekmovanje, izdajanje zgodovinskega časopisa, izdelava raziskovalne naloge, priprava razstave, šolski projekt, krožek aktivne ustne zgodovine itn.

Ustnozagodovinski projekti so primerni tudi v kombinaciji z interesnimi dejavnostmi izven šole, saj učenci lahko intervjuvajo osebe, ki delajo v muzejih, arhivih, drugih šolah in pedagoških ustanovah.

»Večina šolskih projektov, ki vključujejo zgodovinske ustne vire, zaradi očitnih razlogov poteka v lokalni skupnosti in se pogosto osredotoča na lokalno zgodovino. Spraševanje prebivalcev o spremembah, ki so jim bili priče v svojem domačem kraju, je lahko učinkovitejše, če imajo spraševalci pripravljeno zanimivo gradivo za "spodbujanje" spominjanja vprašanih, na primer fotografije in razglednice glavne ceste, kmetije, tovarne, lokalnega obeležja ali domačinov. Zelo koristni so lahko prav tako zemljevidi, podatki iz lokalnih matičnih uradov in kopije člankov iz starih časopisov o še posebej pomembnih krajevnih dogodkih.«³⁴⁰

Zato se svetuje, da so učenci vključeni najprej v ustnozagodovinske projekte, ki pro- učujejo domači kraj.

Preglednica 60: Teme in vsebine o domačem kraju za ustnozagodovinske projekte³⁴¹

DRUŽBENO-GEOGRAFSKE TEME	naselja (mestna in podeželska), kmetijstvo (poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, vinogradništvo), industrija (železarstvo, kemična, elektro, strojna, živilsko predelovalna, lesna, tekstilna, papirna, kovinsko predelovalna, kemična), promet (cestni, železniški, letalski, pomorski), trgovina, prevozna sredstva, prebivalstvo, selitve, begunci, zaposlovanje, turizem (hoteli)
KULTURNA DEDIŠČINA	stavbarstvo, bivanje – stanovanja, gradbeni material, šege, navade, domača obrt (čipkarstvo, klekljarstvo, suhorobarstvo itd.), noša, koledar, narečja, prazniki, godci, pripovedke, pregovori in reki, ljudsko zdravilstvo, kovačnice, kašče, zidanice, mlini, žage, sušilnice sadja, gostilne
DRUŽBENO-SOCIOLOŠKE TEME	vrstniki, mediji, šola in izobraževanje, družina, otroštvo, vrednote, državljanstvo, volitve, denar, brezposelnost, podjetja, sindikati, socialno zavarovanje, zdravstveno zavarovanje, globalizacija, človek in narava, osebnost, politične stranke, cerkev in religije, potrošništvo, poklici, ekološka kriza, vzorniki, prehrana mladih, kultura, uporaba računalnika, uporaba mobilnih telefonov, televizija, radio, časopisi, bolnišnice, zdravstveni domovi, pošta, klubi, dobrodelnice ustanove, vedenje in komuniciranje, človekove pravice
KULTURNO-UMETNIŠKE TEME	kiparstvo, slikarstvo, arhitektura, književnost, izobraževanje, jezik, šport, gledališča, koncerti, prireditve, pevski zbori, društva, plesi, kulturni domovi

340 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 222–223.

341 Preglednica je iz: Trškan, D. (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 90–91.

OKOLJEVARSTVENE TEME	prenaseljenost, nesreče (požari, potresi, vremenske posebnosti), prva pomoč, viri onesnaževanja zraka (vode, tal), varstvo okolja, varstvo naravne in kulturne dediščine, odlagališča odpadkov, preskrba s pitno vodo, kanalizacija, vpliv človeka na okolje
NAČINI ŽIVLJENJA	prehrana, oblačila, higiena, bolezni, družina, ženske in moški, otroci, oprema stanovanj, ogrevanje in razsvetljava, razvedrilo in prosti čas, bolezni, počitniške hišice, vrtovi

»Vendar pa ljudje lahko ponudijo veliko več kot samo osebne spomine na življenje lokalne skupnosti. Osebno so doživeli najpomembnejše dogodke, ki jih obravnavajo učbeniki. Včasih so bili vanje vpleteni neposredno, včasih pa je tisto, kar se je zgodilo, nepreklicno spremenilo njihovo življenje. Imajo svojo lastno perspektivo, ki jo lahko primerjamo s perspektivami, ki so predstavljene v učbenikih ter radijskih in televizijskih dokumentarnih oddajah.«³⁴²

Dodatni primeri tem in vprašanj za ustno zgodovinske projekte so predstavljeni v 5. poglavju.

V nadaljevanju podajamo nekaj primerov nalog, ki lahko služijo kot priprava na ustno zgodovinske projekte.

Prvi primer naloge

Pri prvi nalogi se učenci naučijo korakov, ki so značilni za raziskovalno delo:

1. *opredelitev raziskovalnega problema (orientacijski problem, po št. 2 pa omejitev in dokončen problem),*
2. *študij virov (iskanje, branje, izpisovanje podatkov, komentiranje podatkov, navedjanje virov),*
3. *načrtovanje raziskave: namen cilji raziskovanja ali raziskovalna vprašanja (opisna, primerjalna, vzročna), splošne hipoteze in načrtovanje 4. in 5. faze,*
4. *zbiranje podatkov (tehnike: anketa, intervju, načrtno opazovanje, dnevnik, lestvice stališč),*
5. *obdelava podatkov (opisovanje, klasificiranje, povezovanje, statistične obdelave podatkov) in razlaga ali interpretacija,*
6. *pisanje poročila in/ali priprava rezultatov raziskave na predstavitev.»³⁴³*

Za to nalogo bi učenci izbrali katerokoli temo, kjer bi izdelali krajše končno raziskovalno poročilo.

342 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 223.

343 Cencič, M. (2002). Pisanje in predstavljanje rezultatov raziskovalnega dela. Kako se napiše in predstavi diplomsko delo (nalogo) in druge vrste raziskovalnih poročil. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 23–79. V: Trškan, D. (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 45.

Preglednica 61: Spremljanje in kontroliranje učencev po korakih za raziskovalno delo³⁴⁴

Koraki	Rok za dokončanje	Opombe učitelja
1. Izbor področja in teme		
2. Pregled literature		
3. Opredelitev problema in ciljev (opredelitev raziskovalnega problema in postavitve raziskovalnih ciljev oz. raziskovalnih vprašanj)		
4. Načrtovanje raziskave (viri, pripomočki, vzorec, metode zbiranja, urejanja in analiziranja podatkov)		
5. Preučevanje literature		
6. Zbiranje podatkov		
7. Urejanje, analiziranje ter interpretiranje rezultatov		
8. Predstavitve rezultatov (raziskovalna naloga, seminarska naloga ipd.)		

Če bi izbrali temo o pomembnih dogodkih, bi lahko učenci izbirali med tremi možnostmi izvedbe intervjuja:

Prva možnost je intervju, »v katerem posameznik govori o pomembnih dogodkih, ki so se zgodili v njegovem življenju, in o njegovih odzivih nanje takrat in zdaj.

Druga možnost je intervju, v katerem sledimo družini vsakega vprašanega skozi stoletje: od kod je vprašani, s čim so se ukvarjali stari starši, starši in potomci, kje so živeli, kako so se spreminjala njihova življenja, kako so nanje vplivale vojna, vojaška okupacija, gospodarska kriza, spreminjajoča se življenjska raven in podobno.

Tretja možnost tega pristopa pa je, da učenci zberejo dokaze o tem, kako so mediji prikazovali določeno desetletje ali obdobje v 20. stoletju (v serijah zgodovine, dokumentarcih, dramskih in humorističnih oddajah), potem pa spoznanja dopolnijo s podatki, pridobljenimi v pogovorih s pripadniki generacije, ki je živela v tem obdobju.«³⁴⁵

344 Koraki so vzeti iz: Kobeja, B. (2002). Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge. Koper: Visoka šola za management, str. 25–27.

345 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 223.

Drugi primer naloge

Pri drugi nalogi se učenci naučijo faz, ki so značilne za projektno delo.

Preglednica 62: Faze projektnega dela³⁴⁶

Faze	Vprašanja za samovrednotenje	Načrt učencev
1. Inicijativa oz. pobuda	Kakšna bo tema? Kakšen bo končni izdelek? Kakšne učne pripomočke bomo rabili? Kakšna učila bomo potrebovali? Koliko časa bo trajal projekt? Kdo bo sodeloval? Katere prostore bomo potrebovali? Kako bo izgledal časovni načrt?	
2. Skiciranje oz. priprava osnutka	Tema: Končni izdelek: Učni pripomoček: Učila in literatura: Udeleženci: Časovni načrt:	
3. Načrtovanje oz. priprava izvedbenega načrta	Kakšna bo razporeditev dela? Kdo in kaj bo moral narediti?	
4. Izvedba	Kako vsak posameznik izvaja projektno zadolžitev? Komu je potrebno pomagati?	
5. Sklepna izvedba	Kdo bo uredil končni izdelek? Kako ga bomo predstavili? Kako smo bili uspešni pri izvedbi končnega izdelka in predstavitvi?	

Če bi izbrali temo o zgodovini šole, bi lahko:

- opravili intervjuje s starši in starimi starši o opremi v učilnicah, o predmetih in o tem, kaj so se učili, kako so jih učili učitelji;
- izdelali časovni trak o spremembah in obnovi šole (intervjuji z ravnateljem, prejšnjimi ravnatelji, domačini, ki stanujejo v bližini šole, starši in sorodniki ter znanci, ki so obiskovali šolo);
- opravili intervjuje z učitelji na šoli ali upokojenimi učitelji o predmetih, ki so jih učili, in o tem, katere spretnosti in veščine so učili učence, kakšna je bila disciplina na šoli;
- zbrali fotografije šolskih dejavnosti ali fotografije skupinskih slik učencev in opravili še intervjuje s starši in starimi starši o splošnem spominu na šolanje, igre, sošolce idr.

³⁴⁶ Poimenovanje faz je po: Novak, H. et al. (1990). Projektno učno delo. Drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS, str. 68–74.

Tretji primer naloge

Pri tretji nalogi naj učenci natančno preberejo smernice oz. praktične napotke za izvajanje intervjujev v Prilogi št. 1. Z učitelji se nato pogovorijo o teh napotkih, kako ravnati pred intervjujem, med intervjujem in po intervjuju. Izberejo tiste, ki jih bodo poskušali upoštevati pri ustnozdgovinskem projektu.

Preglednica 63: Praktični napotki za ustnozdgovinski projekt

Pred intervjujem	Med intervjujem	Po intervjuju

Četrty primer naloge

Pri tej nalogi naj učitelji razdelijo učence v skupine, kjer se pogovorijo o tem, koga bodo intervjuvali, kakšna bo končna oblika poročila in kakšno snemalno opremo bodo potrebovali. Vsaka skupina izpolni izroček, ki ga predstavi sošolcem. Nato sledi izvedba projekta po načrtu.³⁴⁷

Preglednica 64: Izroček³⁴⁸

Člani skupine:

Kaj je ustna zgodovina? Glede na to, kar smo do sedaj odkrili, napišite vse, kar veste o ustni zgodovini.

Izberite temo. Možne ideje so lahko igre in zabava, družinska zgodovina, patriotizem, medicina, kuhanje/recepti itd. Zakaj ste izbrali tisto, kar ste?

Koga boste intervjuvali med sorodniki in zakaj? Kako blizu vam je ta oseba?
Kako boste izvedli intervju? Katere informacije ima lahko ta oseba za vašo izbrano temo? Kako vidite svoj končni izdelek?
Kako bo izgledal?

Končni izdelek projekta bo ...	Potrebujem ...
Knjižna publikacija	
Videoposnetek	
Multimedijska predstavitev	
Časovnica	
Drugo:	

347 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 50. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

348 Prav tam, str. 51.

Peti primer naloge

Pri tej nalogi učenci izdelajo krajši video, ki ga sestavijo iz izbranih delov posnetega intervjuja. Sledijo navodilom po korakih.

»V skupini boste intervjuvali osebo, ki lahko odgovori na vprašanja o izbrani temi. Intervju boste najprej posneli, nato prepisali, uredili in nato oblikovali v videoposnetek.

Navodila:

- Delali boste v paru ali v skupinah po tri.*
- Potrebovali boste videokamero in eno uro traku oz. možnosti snemanja. Če je mogoče, uporabite mikrofona.*
- Vaša skupina mora deliti odgovornost za celoten projekt.*

Prvi korak:

- 1. Poiščite nekoga v vaši skupnosti, ki ima informacije o temi, ki jo proučujete.*
- 2. Določite sestanek za intervju s to osebo. Prepričajte se, da je pripravljena opraviti intervju, da jo lahko fotografirate in da je pripravljena podpisati dovoljenje, da je lahko videoposnetek viden in na voljo javnosti.*
- 3. Pred intervjujem pripravite vprašanja. Najbolje je, da uporabite odprta vprašanja, torej vprašanja, ki zahtevajo pojasnilo in ne le da ali ne v odgovoru.*

Drugi korak:

- 1. Izvedite intervju.*
 - a. Spraševalec postavlja vprašanja. Intervjuvanec odgovori. Intervjuvanec mora imeti možnost, da brez prekinitve govori in nadaljuje tako dolgo, kot želi.*
 - b. Pokažite iskreno zanimanje za temo. To bo pripomoglo k vzpostavitvi dobrega odnosa.*
 - c. Izogibajte se svojim mnenjem, tudi če vas vprašajo.
/.../*
- 2. Ne skrbite, če intervjuvanec zmedeno govori. Poskušajte ga pripraviti, da gre nazaj na temo. Ne pozabite, da vi izbirate, katere dele intervjuja boste vključili.*
- 3. Na koncu intervjuja poskrbite, da imate pravilno zapisano ime intervjuvanca.*
- 4. Poskrbite, da bo intervjuvanec podpisal dovoljenje za objavo.*
- 5. Vprašajte, ali lahko fotografirate intervjuvanca.*
- 6. Izjemno se zahvalite intervjuvancu.*
- 7. Poskrbite, da bo intervjuvanec vedel, da je to del šolskega projekta. Trak videa boste uredili in pripravili videoposnetek. Ta bo na voljo za javen ogled.*
- 8. Pošljite zahvalno sporočilo intervjuvancu po vrnitvi v šolo.*

Tretji korak:

1. *Oglejte si celoten videoposnetek in določite, katere dele želite vključiti in v kakšnem vrstnem redu naj bodo odlomki.*
2. *Nato uredite videoposnetek. To pomeni, da ga lahko uredite po vrstnem redu, ki je smiseln za vas. Dodajajte prehode, besedilo in/ali glasbo po potrebi.*
3. *V vaši skupini si vsi oglejte videoposnetek, tako da boste prepričani, da ni napak.*
4. *Pokažite videoposnetek tudi svojemu učitelju, da lahko pogleda in svetuje dopolnitve.*
5. *Posljite kopijo videoposnetka intervjuvancu in ga obvestite, kje bo lahko videl celoten šolski projekt.»³⁴⁹*

Šesti primer nalog

Pri tej nalogi sta prvi in drugi korak ista kot v petem primeru naloge, le da bodo pri tej nalogi učenci na koncu pripravili zaključno poročilo, ki bo dobesedni prepis oz. zapis intervjuja.

V nadaljevanju je podan le tretji korak.

»*Tretji korak:*

1. *Prepišite intervju. Transkript pomeni prepis tistega, kar je rekel intervjuvanec, torej vsaka beseda. Če želite, lahko vključite vprašanja spraševalca. Ni vam treba zapisati krajših premorov ali besed, kot so "v redu" ali "ali veš" (urejevalnik besedil je priročno orodje za to delo).*
2. *Nato boste uredili prepisano besedilo. To pomeni, da ga uredite tako, da bo smiseln za vas. Preverite pravilnost slovnice in črkovanja.*
3. *V vaši skupini vsi lektorirajte besedilo, tako da boste prepričani, da ni napak.*
4. *Tiskajte na papir, da tudi vaš učitelj pregleda in popravi.*
5. *Končno verzijo uredite za standardni papir A4. Če ste fotografirali, sliko vključite.*
6. *Posredujte kopijo prepisa oz. zaključnega poročila intervjuvancu in ga obvestite, kje bo lahko videl knjižno publikacijo z vsemi objavljenimi prepisi intervjujev.»³⁵⁰*

349 Prav tam, str. 12–13, 35–36. Učitelj bo lahko vse krajše videoposnetke združil v en video in shranil na DVD-ju ter ga posredoval na dogovorjeno lokacijo (npr. šolska knjižnica, javna knjižnica, zgodovinsko društvo itd.).

350 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 31–32. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018). Učitelj bo lahko vse prepise (transkripte) intervjujev zbral v knjižni publikaciji in shranil na DVD-ju ter ga posredoval na dogovorjeno lokacijo (npr. šolska knjižnica, javna knjižnica, zgodovinsko društvo itd.).

3 PRIPRAVA UČITELJEV NA USTNOZGODOVINSKE INTERVJUJE IN PROJEKTE

Učitelji se lahko teoretično in praktično pripravijo na ustnozgodovinske intervjuje in projekte s pomočjo dodatne strokovne literature (seznam je v Prilogi št. 5) in s pomočjo 5. poglavja, ki je v celoti namenjen učiteljem zgodovine za pripravo na aktivno ustno zgodovino.

V nadaljevanju podajamo kot uvod v 5. poglavje praktične napotke za ustnozgodovinske intervjuje, ki jih je za učitelje in učence pripravilo ameriško Društvo za ustno zgodovino (The Oral History Association – OHA) na svoji spletni strani leta 2013.³⁵¹ Društvo jih je pripravilo po napotkih, ki so namenjeni ustnim zgodovinarjem (Priloga št. 1) ter jih prilagodilo za šolsko uporabo.

Praktični napotki za učitelje in učence

»PRED INTERVJUJEM

Uvod

Opreделите namen in natančno pojasnite povezavo z učnim načrtom. Seznanite se z metodologijo ustne zgodovine ter poudarite znanja in spretnosti, ki jih bodo učenci pridobili z ustnozgodovinskim projektom. Preglejte zgledne primere ustne zgodovine. Raziščite projektne načrte, da se navdušite nad različnimi možnostmi.

Vloga učencev

Spodbudite zanimanje učencev za projekt, tako da med uro sodelujejo pri diskusijah, v katerih opredelijo namene in cilje svojega dela na podlagi svojih individualnih interesov in osrednje učne vsebine. Upoštevajte različne ravni sposobnosti in interese učencev ter določite, katere vloge lahko izvedejo glede na zastavljene učne cilje.

Razmislite o načinih nadaljnjega razširjanja

Opreделите način nadaljnjega razširjanja, objave ali izmenjave intervjuja glede na cilje in namen projekta. Med izvajanjem projekta boste morali intervjuvanca obvestiti, kako nameravate uporabiti intervju.

Intervjuvanci

Poiščite intervjuvance, ki ustrezajo osrednji temi projekta. Na začetku spodbudite viharjenje idej o morebitnih intervjuvancih: vprašajte učence, družine in člane skupnosti. Učitelji naj prvi stik vzpostavijo po elektronski pošti, telefonu ali običajni pošti

351 Principles and Best Practices for Oral History Education (4–12): Classroom Guide, Oral History Association Education Committee Members (2013). http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2014/04/2013-1411_Oral_History_ClassroomGuide_Update_V2.pdf (5. 5. 2018).

ter opredelijo namen, postopke, približno trajanje in čas intervjuja. Predvidenim intervjuvancem jasno obrazložite namen in cilje projekta, zakaj in kako so njihova stališča pomembna za projektne cilje ter kako se bodo njihovi intervjuji pozneje uporabili.

Pravice intervjuvancev

Intervjuvanci imajo pravice do svojih intervjujev, dokler teh pravic ne prenesejo. Intervjuvanci v intervju privolijo prostovoljno in razumejo, da lahko kadarkoli zavrnejo odgovor na vprašanje. Intervjuvancu ponudite kopijo intervjuja v medsebojno dogovorjeni obliki. Ne pozabite, da ima intervjuvanec pravico do kopije intervjuja, ki jo lahko uporabi, kot želi. Intervjuvancem povejte, da jih boste obveščali o projektih, v katerih bodo uporabljeni njihovi intervjuji.

Dolžina intervjuja

Vnaprej določite približno trajanje intervjuja glede na raven sposobnosti učencev, temo intervjuja in individualno stanje intervjuvanca.

Raziskava

Pred intervjujem opravite skrbno raziskavo, ki je osredotočena tako na temo kot na kontekst intervjuja. Kakovostna raziskava lahko pomaga vzpostaviti dober odnos z intervjuvancem in izboljšati vprašanja za spodbujanje intervjuvančevega pripovedovanja. Učenci naj preberejo in poslušajo primarne in sekundarne vire, povezane z obdobjem, vsebino ali temo intervjuja.

Vprašanja za intervju

Sestavite predhoden osnutek tematik ali seznam vprašanj za intervju glede na namen projekta in raziskave. Spraševalcu se pri izvedbi intervjuja ni treba držati natančnega vrstnega reda vprašanj, uporablja naj jih raje kot rdečo nit pri usmerjanju pogovora. Na splošno naj bi intervju olajšal intervjuvancu pripovedovanje in razmišljanje, hkrati pa bi iz stališč intervjuvanca spraševalec pridobil podatke in globlje poznavanje posameznih tem in dogodkov.

Oprema

Treba si je prizadevati za uporabo čim boljše snemalne opreme glede na razpoložljiva sredstva in dostopnost. Pri pouku se seznanite z opremo za avdio- ali video-snemanje in se jo naučite tudi praktično uporabiti.

Shranitev in hramba

Pretehtajte, kako je mogoče najbolje shraniti izvirni posnetek in vse morebitne prepise (transkripte) ter zaščititi dostopnost in uporabnost intervjuja. Preglejte navodila in prebrskajte splet glede najnovejših arhivskih standardov za uporabljene medij. Na

začetku projekta se posvetujte s šolsko ali lokalno knjižnico o možnostih hrambe posnetkov in zagotavljanja dostopa do njih. To vam bo pomagalo pri izbiri opreme in zasnovi intervjuja.

Prostor intervjuja

Izberite prostor, v katerem bo potekal intervju. Pri tem upoštevajte vse možnosti, vključno z zmogljivostjo opreme, udobnostjo, zvokom, virom napajanja in/ali osvetlitvijo ter lokacijo, ki je pomembna za intervjuvančevo zgodbo. Če je mogoče, naj intervju ne poteka v razredu.

INTERVJU

Skrb za intervjuvanca

Vedno spoštujte intervjuvance. Pred začetkom intervjuja z njimi vzpostavite dober odnos, tako da poskrbite za njihovo udobje in potrebe. Opozorite jih na njihove pravice in cilje projekta. Med intervjujem upoštevajte njihovo utrujenost, čustva in potrebe ter poskrbite za odmore. Omogočite jim, da povedo svojo zgodbo z lastnimi besedami in s svojega vidika. Izogibajte se dajanju obljub, ki jih ni mogoče izpolniti. Izogibajte se tudi stereotipom, popačenju ali prikrojevanju intervjuvančevih besed.

Popis

Vsak intervju popišite tako, da uredite dokumentacijsko kazalo, ki vključuje podatke o imenih, datumu, uri, lokaciji in temi intervjuja.

Trajanje intervjuja

Držite se časovnega okvira, ki ste ga določili, ko ste prvič navezali stik z intervjuvancem. Pripravite seznam tematik in načrtujte intervju tako, da pogovor zajame zeleno vsebino, če je le mogoče. Pazite, da intervju ni prekratek, vendar ne zavlačujte pogovora samo zato, da bi bil daljši.

Bodite pozorni

Pozorno poslušajte in ostanite osredotočeni, tako da osrednja tema projekta ostane v ravnotežju s tem, kar se intervjuvanec odloči povedati. Ni vam treba postaviti vseh pripravljenih vprašanj. Dodatna vprašanja, ki temeljijo na kritičnem poslušanju, so bistvo kakovostnih intervjujev in intervjuvancu omogočijo, da razmisli in podrobneje opiše obravnavano temo.

Pričakujte nepričakovano

Pripravite se, da intervju morda ne bo potekal po načrtu. V mnogih primerih se lahko intervju nepričakovano odmakne od teme ali pa poglobi razumevanje osrednje vsebine projekta.

Dovoljenje za objavo

Pojasnite podrobnosti glede dovoljenja za objavo, ki je potrebno za nadaljnjo uporabo in razširjanje intervjuja. Intervjuvanec lahko obdrži pravice do svojih intervjujev, razen če te pravice prenese. Vzemite si čas, da intervjuvancu opišete, kako se bo njegov intervju uporabljal, vključno s spletno uporabo. Poskrbite, da intervjuvanec podpiše dovoljenje za objavo intervjuja ali po potrebi posname ustno dovoljenje.

PO INTERVJUJU

Ureditev

Dokumentirajte potek, vključno s pripravo in načini za arhiviranje in izboljšanje projekta. To bo pomagalo učencem pri ocenjevanju in ugotavljanju, ali so bili cilji in nameni projekta doseženi.

Shranitev in hramba

Ravnajte se po prvotnem načrtu glede shranitve in hrambe posnetkov, prepisov (transkriptov) in preostalega projektne gradiva.

Poskrbite, da bodo načini hrambe in mediji kljub tehnološkim spremembam omogočili, da bo to gradivo uporabno tudi za prihodnje poslušalce in bralce. Sodelujte s šolsko ali lokalno knjižnico pri izboljšanju načinov in sredstev, ki bodo poslušalcem in bralcem omogočili preprost dostop tudi v prihodnjih letih.

Refleksija

Učencem naročite, naj razmislijo o vsebini in poteku intervjujev ter končnem izdelku. Ponovno preglejte prvotne cilje projekta in razmislite, ali ste dosegli namen in tudi kako ste ga dosegli ter kako bi lahko izboljšali načine dela pri prihodnjih projektih.

Nadaljnje razširjanje

Naredite in širite ustno zgodovinski projekt tako, da ohranite pristnost intervjuvančeve pripovedi, hkrati pa poudarite projektne cilje in namen. Intervjuvanca obveščajte o načinih nadaljnje uporabe njegovih intervjujev. Intervjuvancu ali njegovi družini ponudite kopijo intervjuja in vašega projekta.»³⁵²

Vse praktične napotke smo upoštevali in jih nadgradili v 5. poglavju pri metodi aktivne ustne zgodovine.

352 Prevod je iz: Principles and Best Practices for Oral History Education (4–12): Classroom Guide, Oral History Association Education Committee Members (2013). http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2014/04/2013-1411_Oral_History_ClassroomGuide_Update_V2.pdf (5. 5. 2018). Prevedli Monika Fritz in Danijela Trškan. Objavljeno z dovoljenjem izvršnega direktorja »The Oral History Association« (Louis M. Kyriakouides) po elektronski pošti z dne 11. 7. 2018.

PETO POGLAVJE: AKTIVNA USTNA ZGODOVINA PRI POUKU ZGODOVINE

1 UVOD V AKTIVNO USTNO ZGODOVINO

2 METODA AKTIVNE USTNE ZGODOVINE

2.1 Organizacijska in tehnična priprava

2.2 Vsebinska priprava

2.3 Izvedba intervjuja

2.4 Prepisovanje in zapis

2.5 Analiza in interpretacija

2.6 Objava in javna predstavitev

2.7 Shranitev in javni dostop

3 ZAKLJUČNO VREDNOTENJE AKTIVNE USTNE ZGODOVINE Z REFLEKSIJO

3.1 Uvod v celovito vrednotenje dela učencev

3.2 Učiteljevo vrednotenje

3.3 Učenčevo samovrednotenje

4 OCENJEVANJE AKTIVNE USTNE ZGODOVINE

Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine

1 UVOD V AKTIVNO USTNO ZGODOVINO

Aktivna ustna zgodovina³⁵³ je pedagoški pristop, kjer učenci izvajajo intervju s pričevalci in tako sami ali s pomočjo učitelja ustvarjajo ustno zgodovino.

Pri aktivnem pristopu k ustni zgodovini se morajo učenci naučiti postavljati vprašanja oz. spraševati intervjuvanca o različnih dogodkih iz preteklosti, nato analizirati in ovrednotiti zapisane ali posnete intervjuje, na koncu pa jih znati shranjevati in omogočiti javno uporabo. Takšen pedagoški pristop je tudi posebna učna metoda, ki jo lahko poimenujemo metoda aktivne ustne zgodovine.³⁵⁴

Obstajajo različne poti učenja:

- *»učenje iz konkretne izkušnje, tj. iz neposrednega življenja v razredu, oddelčni skupnosti in šoli v celoti;*
- *učenje prek refleksije v akciji (ko izpeljuješ posamezno dejavnost) ali skozi refleksijo o akciji (refleksija tega, kar si storil, morda tudi s pomočjo in povratno informacijo drugih vključenih);*
- *učenje skozi preizkušanje (eksperimentiranje), tj. sprejemanje novih idej, njihovo preizkušanje in njihovo vključevanje, ki postaja sestavni del tvoje prihodnje prakse;*
- *učenje skozi konceptualiziranje, tj. raziskovanje idej in njihovo povezovanje s teoretičnimi okvirji, izhodišči.»³⁵⁵*

Pri metodi ustne zgodovine pridejo do izraza vse vrste poti učenja, zato je ta učna metoda najbolj zahtevna sodobna učna metoda pri pouku zgodovine.

Sestavni del metode aktivne ustne zgodovine je intervju, ki je ena od tistih nalog, ki zahteva, da gredo učenci skozi različne faze reševanja problemov, in sicer od zaznavanja in definiranja problemov prek iskanja in preizkušanja rešitev, interpretacije in vrednotenja do posredovanja ugotovitev in zaključkov.³⁵⁶ Pri intervjujih učenci razvijajo mišljenje z opazovanjem, primerjanjem in sklepanjem, mišljenje in sposobnosti samostojnega učenja in raziskovanja ter uporabljajo ustrezne raziskovalne metode (zbiranje gradiva, urejanje, obdelava podatkov, poročanje idr.).

353 Izraz aktivna ustna zgodovina je vzet iz: Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.) (2006). *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education*. Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. XIX.

354 Izraz metoda ustne zgodovine je uporabila Czwecko Voler, L. (2014). *Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu*. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str. 132.

355 Kalin, J. (2003). *Pouk, ki spodbuja sodelovalno klimo in nenasilje*. Sodobna pedagogika. Letnik 54, št. 2, str. 48–49.

356 Rutar Ilc, Z. (2003). *Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 128.

Učitelji bi morali dobro poznati postopek za izvajanje intervjujev in kriterije za vrednotenje intervjujev ter poskrbeti, da so učenci pred izvedbo intervjuja dobro pripravljeni, vključno z etičnimi standardi in načeli. Sodelovati bi morali tudi z drugimi strokovnjaki ustne zgodovine in ustanovami, ki skrbijo za ohranjanje in razširjanje različnih virov informacij, da bi učencem zagotovili kar najboljšo izkušnjo aktivne ustne zgodovine, ter nazadnje deliti svoje pridobljeno pedagoško-strokovno znanje o aktivni ustni zgodovini z drugimi učitelji, društvi ali ustanovami.

Učitelji bi morali učence usposobiti za načrtovanje in izvajanje intervjujev, jim pomagati pri pripravi vprašanj, pripravi in izvedbi intervjuja, pri prepisovanju in zapisu ter objavi.³⁵⁷ Zato smo pri metodi aktivne ustne zgodovine načrtovali sedem korakov za uspešno pripravo, izvedbo in evalvacijo intervjuja,³⁵⁸ in sicer:

- Organizacijska in tehnična priprava,
- Vsebinska priprava,
- Izvedba intervjuja,
- Prepisovanje in zapis,
- Analiza in interpretacija,
- Objava in javna predstavitev,
- Shranitev in javni dostop.

To pomeni, da smo načrtovali dva koraka za 1. fazo, ki je vedno pred intervjujem, en korak za 2. fazo, to je med intervjujem, in štiri korake za 3. fazo, ki je po intervjuju.

Pri vseh sedmih korakih smo predlagali smernice oz. napotke za učitelje in učence in jih dopolnili z začetnim in sprotnim vrednotenjem učencev z refleksijo. Dodali pa smo še zaključno vrednotenje učencev z refleksijo in ocenjevanje aktivne ustne zgodovine.

Seznam napotkov za posamezne korake pri metodi aktivne ustne zgodovine je naslednji:

1. Organizacijska in tehnična priprava:

- 1.1 Začetno vrednotenje z refleksijo
- 1.2 Tema intervjuja
- 1.3 Število in vloga udeležencev
- 1.4 Spraševalci
- 1.5 Učni dosežki
- 1.6 Časovni načrt za izvedbo

³⁵⁷ Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 91.

³⁵⁸ »35 % časa se nameni za izvedbo intervjuja z osebo, 40 % časa je potrebno nameniti iskanju pripovedovalcev, 15 % časa za pot in 10 % za iskanje podatkov, administracijo in zapisovanje.« Czwecko Voler, L. (2014). Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu. *Šolska kronika*. Letnik 23, št. 1–2, str. 138.

- 1.7 Stroški
- 1.8 Pripomočki za snemanje in shranjevanje
- 1.9 Zapiski
- 1.10 Izbor in število intervjuvancev
- 1.11 Prostor, čas in trajanje intervjuja
- 1.12 Etična načela in pravice intervjuvancev
- 1.13 Prvi stik z intervjuvancem
- 1.14 Privolitev intervjuvanca v intervju (s snemanjem ali brez snemanja)
- 1.15 Pridobitev soglasja intervjuvanca za uporabo intervjuja v šolske namene
- 1.16 Zaključno poročilo
- 1.17 Pridobitev dovoljenja intervjuvanca za objavo intervjuja v šolske namene
- 1.18 Shranitev in javni dostop
- 1.19 Privolitev intervjuvanca v hrambo in njegovo dovoljenje za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje intervjuja
- 1.20 Sprotno vrednotenje z refleksijo

2. Vsebinska priprava:

- 2.1 Začetno vrednotenje z refleksijo
- 2.2 Poznavanje intervjuvanca
- 2.3 Poznavanje teme intervjuja
- 2.4 Načrtovanje vprašanj in vrstnega reda vprašanj
- 2.5 Načrtovanje poteka intervjuja
- 2.6 Sprotno vrednotenje z refleksijo

3. Izvedba intervjuja:

- 3.1 Začetno vrednotenje z refleksijo
- 3.2 Priprava na snemanje in ročno zapisovanje
- 3.3 Priprava intervjuvanca
- 3.4 Potek in snemanje intervjuja
- 3.5 Zaključek intervjuja
- 3.6 Sprotno vrednotenje z refleksijo

4. Prepisovanje in zapis:

- 4.1 Začetno vrednotenje z refleksijo
- 4.2 Vrste prepisovanj
- 4.3 Vrste zapisov
- 4.4 Pregledi in dopolnitve zapisov
- 4.5 Sprotno vrednotenje z refleksijo

5. Analiza in interpretacija:

- 5.1 Začetno vrednotenje z refleksijo
- 5.2 Preverjanje točnosti informacij
- 5.3 Kritično razmišljanje o vsebini intervjuja

5.4 Ugotovitve

5.5 Sprotno vrednotenje z refleksijo

6. Objava in javna predstavitev:

6.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

6.2 Vrste objav

6.3 Obveščanje intervjuvancev o objavah

6.4 Primeri objav

6.5 Sprotno vrednotenje z refleksijo

7. Shranitev in javni dostop:

7.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

7.2 Shranitev intervjujev

7.3 Ureditev gradiva

7.4 Hramba in javni dostop

7.5 Sprotno vrednotenje z refleksijo

2 METODA AKTIVNE USTNE ZGODOVINE

2.1 Organizacijska in tehnična priprava

2.1.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

Učitelji naj najprej izvedejo začetno vrednotenje z refleksijo. Učencem naj postavijo naslednja vprašanja:

- Kako se počutijo pred to nalogo, ki zahteva izvedbo intervjuja?
- Kaj že vedo o izvajanju intervjujev?
- Kaj predvidevajo, da še ne znajo?
- Kako je potrebno načrtovati intervju?
- Kako je potrebno izvesti intervju?
- Kaj je potrebno storiti po zaključenem intervjuju?
- Kako bi se lahko naučili še več o izvajanju intervjujev? Itn.

2.1.2 Tema intervjuja

Učitelji naj skupaj z učenci izberejo naslov teme za intervjuje. Tema naj bo izbrana iz učnega načrta. Če pa gre za izvenšolske dejavnosti ali šolski projekt, pa so teme lahko raznovrstne:

- arhitekturna dediščina,
- begunstvo,
- bivalna kultura,
- delovna taborišča,
- društveno življenje,
- družinsko življenje,
- gospodarska orodja,
- gospodinjska oprema,
- hišna imena,
- holokavst,
- imigracije,
- koncentracijska taborišča,
- krajevno življenje,
- kultura higiene,
- kultura oblačenja,
- kultura prehranjevanja,
- migracije,
- nagrobni napisi,
- naravne nesreče,
- narečja,
- noše in oblačilna kultura,

- obletnice dogodkov,
- otroci,
- otroške igrače in igre,
- povojni čas,
- prazniki,
- prehrana,
- spomeniki,
- stanovanja,
- šolsko življenje,
- transport,
- trgovina,
- turizem,
- vojni čas,
- zdravilstvo in zdravstvena kultura,
- zaposlitev,
- ženske,
- življenjske zgodbe ljudi idr.

Teme za kulturno dediščino so lahko:

- bajke,
- legende,
- pravljice,
- pregovori,
- plesi,
- pesmi,
- šege življenjskega cikla (rojstvo, rojstni dan, poroka, smrt), šege ob delu (kmečka ali druga opravila), šege koledarskega cikla (npr. pust, prvi maj, kresovanje, martinovanje, novo leto) v domačem kraju,
- navade družine in sorodnikov (ob rojstvu otroka, poroki, smrti, obletnicah, rojstnih dnevih, praznikih, zaključku šolanja idr.),
- priprava hrane ali prehranjevanje (jedilniki),
- oblike domačega zdravljenja,
- domača rokodelska in obrtniška znanja ter spretnosti.³⁵⁹

Teme za ugotavljanje vsakdanjega življenja v socialistični Sloveniji so lahko:

- živila in izdelki,
- samopostrežne trgovine in veleblagovnice,
- varstvo otrok,
- gospodinjski aparati,

³⁵⁹ Tematike so vzete iz Verdev, H. (2016). Raziskujem preteklost 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v 6. razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja), str. 118; Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 114–117; Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). Zgodovina 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis), str. 141–151.

- osebna vozila,
- zahodni način oblačenja,
- služenje vojaškega roka,
- turizem,
- obiskovanje prireditev,
- poslušanje glasbe idr.

Če učitelji prepustijo učencem možnost izbire teme za intervju, lahko učenci glede na zanimanje izberejo različna področja, kjer označijo pet področij, ki bi jih zanimala. V razredu se nato določi tisto področje, za katero je največ zanimanja.

Preglednica 65: Izbor teme

politična zgodovina	socialna zgodovina	vojaška zgodovina	ekonomska zgodovina
verska zgodovina	kulturna zgodovina	diplomatska zgodovina	okoljska zgodovina
zgodovina žensk	javna zgodovina	zgodovina vlade	demografska zgodovina
zgodovina podeželja	družinska zgodovina	etnična zgodovina	zgodovina delovne sile
urbana zgodovina	zgodovina izobraževanja	ustna zgodovina	intelektualna zgodovina

Ko učenci izberejo eno področje, pa se lahko s pomočjo zapisovanja zamisli ali možganske nevihte vprašajo, katero tematiko ali dogodek bi želeli raziskati s pomočjo intervjujev in zakaj bi bilo to raziskovanje pomembno.

Preglednica 66: Razlogi za izbor teme in dogodka

Dogodek ...	Je zanimiv, ker ...

Teme so lahko različni prazniki v Jugoslaviji.

»Glavni prazniki v Jugoslaviji so postali 29. november (dan republike), 1. maj (praznik dela), 27. april (dan Osvobodilne fronte) in 25. maj (dan mladosti, ki se je praznoval tudi kot Titov rojstni dan). Ostali datumi, ki so jih proslavljali kot državne praznike v Jugoslaviji, so bili 7. marec – dan inženirjev JNA, 8. marec – mednarodni dan žena, 23. marec – svetovni dan meteorologov, 1. april – dan mladinskih delovnih akcij, 7. april – mednarodni dan zdravja, 15. april – dan železničarjev, 8. maj – mednarodni dan Rdečega križa, 9. maj – dan zmage, 15. maj – dan zmage v Jugoslaviji, 13. maj – dan varnostne službe, 21. maj – dan jugoslovanskih vojnih zračnih sil, 4. julij – dan borcev, 16. julij – dan tankistov JNA, 15. avgust – dan mejašev JNA, 9. september – dan vstaje v Istri in Slovenskem primorju, 10. september – dan pomorstva, 15. september – dan konjeniških enot JNA, 28. september – mednarodni dan gluhih, 2. oktober – mednarodni dan miru, 7. oktober – dan topništva JNA, 24. oktober – dan Združenih narodov, 31. oktober – svetovni dan varčevanja, 7. november – oktobrska socialistična revolucija (1917), 10. november – svetovni dan mladine, 10. december – dan človekovih pravic, 22. december – dan Jugoslovanske ljudske armade.«³⁶⁰

Učenci lahko izberejo en praznik in poskušajo pridobiti čim več podatkov o praznovanju tega praznika v preteklosti. Spodnji primer je za praznovanje praznika dan žena v 50. in 60. letih 20. stoletja v Jugoslaviji.

»V Jugoslaviji so ga začeli praznovati takoj po drugi svetovni vojni. /.../ Dan žena je slavila predvsem politična elita z raznimi prazniki in sprejemi, med tem ko je bil v družinskih okoljih na začetku značilen le za t. i. partizanske družine. V 50. letih zasledimo vedno več zahtev, da se ta praznik praznuje najbolj delovno, dostojno in resno. Kljub takim opozorilom pa se je zasakalo v drugo smer. Organizirali so se izleti, bučna praznovanja, popivanja, gostilne in restavracije so bile polne, moški pa so ustvarjali nepregledne vrste v cvetličarnah.«³⁶¹

Teme so lahko predmeti, prevozna sredstva, igrače idr. iz časa Jugoslavije 1945–1991, s katerimi učenci prebudijo spomine starejših sorodnikov:

- prikolica Adria,
- bambola punčka,
- cockta (gazirana brezalkoholna pijača),
- smuči Elan,
- cigareta Filter 57,
- pralni stroj Gorenje,
- hulahop obroč (otroška igrača),
- kuhinje Marles,
- najlonke (hlačne nogavice Peggy),
- obleka Mura,
- pony kolo (zložljivo kolo),
- skiro (otroško prevozno sredstvo) idr.³⁶²

360 Petelin, D. (2016). Vsakdanje življenje v Ljubljani v letih 1945–1965. Doktorska disertacija: Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 488–489.

361 Prav tam, str. 492.

362 Opis predmetov je v: Jurjavčič, K. Strlič, N. (ur.) (2016). NIKOLI jim ni bilo bolje?: modernizacija vsakdanjega življenja v socialistični Sloveniji. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

2.1.3 Število in vloga udeležencev

Učitelji in učenci se odločijo, kdo bo sodeloval pri intervjujih. Pri manjših projektih in nalogah je lahko vključen le en razred in učitelj. Pri večjih šolskih projektih pa več razredov in učiteljev. Zato je potrebno načrtovati, kdo vse bo vključen v intervjuje. Ravno tako je treba načrtovati, kateri strokovnjaki, zunanji učitelji ali učenci drugih šol bodo sodelovali in kakšna bo njihova vloga oz. naloga.

Učitelji se odločijo, kdo bo vodja oz. kdo bo skrbel za vodenje in svetovanje. Pri manjših projektih in nalogah je najpogosteje vodja učitelj. Pri večjih šolskih projektih, kjer je vključeno več učiteljev, pa se priporoča za vodjo učitelja, ki ima že izkušnje z ustno zgodovino oz. izvajanjem intervjujev.

Vodja naj v dogovoru z učenci razporedi naloge med različne učence:

- učenec, ki bo vzpostavil stik z intervjuvancem,
- učenec, ki bo intervjuval oz. postavljajl vprašanja,
- učenec, ki bo odgovoren za snemanje,
- učenec, ki bo prepisal intervju s posnetka,
- učenec ali več učencev, ki bodo uredili zapis,
- učenec, ki bo skrbel, da bo skupina pravočasno pripravila projektno nalogo,
- učenec ali več učencev, ki bodo urejene zapise intervjujev in originalne posnetke oddali učitelju,
- učenec (ali učitelj), ki bo posredoval zaključna poročila o intervjujih in originalne posnetke v šolsko ali lokalno knjižnico.

2.1.4 Spraševalci

Če učitelji povabijo pričevalca v razred, je najpogosteje on spraševalec. S pripravo učencev na obisk zunanjega pričevalca pa so lahko spraševalci tudi učenci.

Če učenci samostojno izvajajo intervju, naj se učenci razdelijo v pare ali manjše skupine. Učitelji naj pridobijo od staršev dovoljenja, da učenci lahko v šoli ali izven šole samostojno opravijo intervjuje s pričevalci, ki niso njihovi sorodniki.

Primer soglasja staršev³⁶³

Šola:

Naslov šole:

Razred:

Učitelj:

Ustnozagodovinski projekt:

Dragi starši/skrbniki.

Obveščam vas, da bo vaš sin/vaša hčerka imel/-a ustnozagodovinski projekt v šolskem letu (šolsko leto). Začeli bomo (mesec) in zaključili (mesec). V okviru ustnozagodovinskega projekta bodo morali intervjuvati osebo, ki je bila udeležena (dogodek). Učenci bodo skupaj pripravili seznam vprašanj za intervju, informacije, ki jih bodo dobili od odgovorov intervjuvancev, pa bodo uporabili za zaključno poročilo, kjer bodo predstavili izkušnje intervjuvancev v zgodovinskem kontekstu.

Prosim vas, da izpolnete in podpišete spodnji del tega pisma, s katerim soglašate, da vaš sin/vaša hčerka opravi intervju z osebo, ki jo bodo sami izbrali. Pri intervjuju bo prisoten tudi učitelj.

Vnaprej hvala in z lepimi pozdravi

..... (ime in priimek učitelja)

Podpis učitelja:

Datum:

Podpisani (ime in priimek starša ali skrbnika) potrjujem, da sem prebral zgornji del pisma in podajam pisno soglasje, da lahko moj sin/moja hčerka (ime in priimek) izvede intervju za ustnozagodovinski projekt v šolskem letu (šolsko leto).

Podpis staršev/skrbnikov:

Datum:

363 Graded 9. Social Studies, str. 3. <https://pkelly.wikispaces.com/file/view/9th++Core+2--+Oral+History+Project+REVISED+2010.pdf> (6. 5. 2018).

2.1.5 Učni dosežki

Učitelji naj (skupaj z učenci) načrtujejo cilje, ki jih želijo doseči z intervijem oz. učne dosežke. Splošne cilje, ki se nanašajo na učno vsebino, spretnosti in ravnanje, naj učitelji izberejo iz učnih načrtov ter jih dopolnijo s specifičnimi.

Iz splošnih ciljev učnega načrta za zgodovino v osnovni šoli bi učitelji lahko izbrali tiste splošne cilje, ki bi jih učenci lahko dosegli z aktivno ustno zgodovino, npr. učenci bi se naučili:

- *»izgrajevati, poglobljati in razširjati znanje o vsakdanjem življenju, delu in miselnosti ljudi v posameznih zgodovinskih obdobjih in vzrokih za njihovo spreminjanje; /.../*
- *spretnosti preproste uporabe zgodovinskih raziskovalnih metod, prilagojenih starosti in zmožnostim učencev;»³⁶⁴*
- *pokazati »dovzetnost za različne poglede na zgodovino oz. interpretacije zgodovine«³⁶⁵ in pojasniti, »zakaj se pojavijo«;³⁶⁶*
- *»predstaviti svoje znanje na različne načine: ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IT itd.; /.../*
- *presojati pomen ohranjanja in varovanja kulturne dediščine.«³⁶⁷*

Ravno tako bi učitelji v učnem načrtu za zgodovino v gimnazijah lahko izbrali več ciljev, ki bi jih učenci dosegli z aktivno ustno zgodovino, podobno kot v osnovni šoli.

Npr. iz ciljev, ki se nanašajo na znanje in razumevanje preteklosti, bi se učenci naučili raziskati *»zgodovinske pojave in procese s perspektive dobe, v kateri so se pojavili oziroma potekali, ter z današnje perspektive.«³⁶⁸*

Iz ciljev, ki se nanašajo na spretnosti, bi izbrali cilja, kjer bi se učenci naučili *»spretnosti zbiranja in izbiranja, analize, sinteze, kritične presoje vrednosti in uporabnosti informacij in zgodovinskih virov«³⁶⁹ in »sposobnosti različnih oblik komunikacije (pisno, ustno, debatne tehnike, z uporabo IKT ...).«³⁷⁰*

364 Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 5. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (6. 2. 2018).

365 Prav tam.

366 Prav tam.

367 Prav tam, str. 6.

368 Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur) (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 8. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf (6. 2. 2018).

369 Prav tam.

370 Prav tam.

Iz ciljev, ki se nanašajo na odnose in ravnanja, pa bi izbrali cilje, kjer bi se učenci naučili pokazati »dovzetnost za različne poglede oziroma interpretacije,«³⁷¹ pojasniti, zakaj se pojavijo, in pokazati odgovoren odnos do ohranjanja kulturne dediščine.³⁷²

2.1.6 Časovni načrt za izvedbo

Učitelji naj (skupaj z učenci) načrtujejo, koliko učnih ur bodo namenili intervjujem pri rednem pouku in koliko učnih ur pri izvenšolskih dejavnostih. Pripravijo naj časovni raspored, ki vključuje datume, število ur in opis.

Preglednica 67: Primer časovnega načrta po mesecih

Mesec	Načrt	Opis
September	Organizacijska in tehnična priprava	
Oktober	Organizacijska in tehnična priprava	
November	Vsebinska priprava	
December	Izvedba intervjuja	
Januar	Izvedba intervjuja	
Februar	Prepisovanje in zapis	
Marec	Analiza in interpretacija	
April	Objava	
Maj	Javna predstavitev	
Junij	Shranitev in javni dostop	

Preglednica 68: Organizacijski načrt za ustno zgodovinski projekt³⁷³

Vsebinski načrt projekta	Podatki
Vodja	
Sodelavci	
Učenci	
Tema projekta	
Namen in cilji projekta	
Intervjuvanci	
Viri in literatura za raziskovanje teme intervjuja	
Potrebna snemalna oprema	
Stroški	
Časovni načrt projekta	

371 Prav tam, str. 9.

372 Prav tam.

373 Ideja za načrt je prirejena po: Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 91.

Preglednica 69: Primer časovnega načrta po tednih³⁷⁴**PRVI TEDEN**

Predstavite, kaj je ustna zgodovina.

Pojasnite, da je ustna zgodovina sestavljena iz intervjuja in poročila intervjuja.

Preberite primere prepisov intervjujev in objav v različnih knjigah ali člankih.

Poglejte primere posnetih intervjujev na spletu.

Pogovorite se o korakih ustne zgodovine oz. izvajanju intervjujev.

Načrtuje čas za domače delo učencev.

DRUGI TEDEN

Naredite vaje za prepisovanje intervjuja s citati, narekovaji, ločili idr.

Naredite vaje za pozorno poslušanje.

TRETJI TEDEN

Poiščite in izberite intervjuvanca.

Pripravite kontrolni seznam.

Zbirajte informacije o intervjuvancu in temi intervjuja.

ČETRTI TEDEN

Ponovite načela uspešnega intervjuja.

Z učenci predvidite dneve za opravljanje intervjujev.

PETI TEDEN

Izvedba intervjujev: Učenci izvajajo intervjuje, snemajo ali zapisujejo intervjuje.

ŠESTI TEDEN

Z učenci se pogovorite o izvedenih intervjujih.

Učenci naj razmislijo, katere citate oz. odlomke intervjuja bodo vključili in kakšno bo zaključno poročilo.

SEDMI TEDEN

Učenci pišejo poročilo na osnovi posnetih ali prepisanih intervjujev.

OSMI TEDEN

Učenci drug drugemu pregledujejo poročila in popravljajo slovnico, ločila, črkovanje.

Učenci večkrat preberejo poročilo in izboljšujejo vsebinsko zasnovano poročila.

DEVETI TEDEN

Izberite način objave zaključnih poročil učencev.

Proslavite uspešno izvedbo naloge.

2.1.7 Stroški

Učitelji naj skupaj z vodstvom šole načrtujejo morebitne stroške za papir, tehnične pripomočke za snemanje in shranitev intervjujev, simbolična šolska darila za intervjuvance idr. Za sponzoriranje lahko zaprosijo lokalno skupnost in občino.

2.1.8 Pripomočki za snemanje in shranjevanje

Učitelji naj (skupaj z učenci) načrtujejo, katere tehnične pripomočke bodo uporabili za avdio- in videosnemanje intervjuja. Za avdiosnemanje lahko uporabijo diktafone, mobilne telefone in prenosne računalnike z mikrofoni. Snemalno opremo

³⁷⁴ Ideja za načrt je prirejena po: Writing Workshop. Oral History. Teacher's Guide. Scholastic. Lesson Planning Suggestions. <http://teacher.scholastic.com/activities/writing/tguide/index.asp?test=#lesson> (25. 3. 2018).

morajo dobro poznati in jo znati uporabljati. Za videosnemanje lahko uporabijo videokamere ali mobilne telefone. Za boljši zvok se svetuje uporaba zunanjskega mikrofona.

Učenci in učitelji morajo paziti, da se lahko avdio- ali videoposnetki nato prenesejo v računalnik in shranijo na nosilce podatkov (USB-ključki so le začasna rešitev, npr. DVD-ji, zunanji trdi diski idr.), da bodo vidni še prihodnjim generacijam.

2.1.9 Zapiski

Če intervjuvanec ne bo dovolil avdio- ali videosnemanja intervjuja, morajo učitelji in učenci načrtovati, kako bo potekalo ročno zapisovanje intervjuja (ali bodo potrebovali dobesedni prepis ali povzetek odgovorov intervjuvanca) ter kdo oz. koliko učencev bo zadolženih za izdelavo ročnih zapiskov oz. kdo bo sprti zapisoval odgovore intervjuvanca.

Če bo intervjuvanec dovolil avdio- ali videosnemanja intervjuja, pa naj načrtujejo, kaj bodo morali učenci še dodatno ročno zabeležiti ob snemanju intervjuja (npr. način govora in mimiko intervjuvanca, kdaj so bili odmori, kdaj se je nasmejal ali jokal itn.).

2.1.10 Izbor in število intervjuvancev

Učitelji naj skupaj z učenci izberejo osebe, ki jih bodo intervjuvali. S pomočjo viharjenja idej naj se vprašajo, katere osebe bi lahko intervjuvali in zakaj bi bile te osebe lahko pomembne za proučevanje izbrane teme.

Preglednica 70: Izbor intervjuvancev

Oseba ...	Je zanimiva, ker ...

Izbirajo lahko na dva načina:

»Po prvem se že vnaprej odločimo, kakšen položaj, pripadnost določeni skupini, znanje, izkušnost in sposobnosti naj ima potencialni sogovornik. Ker pa so ti kriteriji zavestno omejeni, največkrat uporabljamo drugi način, pri katerem najprej naredimo sondažno raziskavo na terenu in potem na podlagi dobljenih podatkov izberemo primerne kandidata. V tem primeru dimenzije sposobnosti in pripadnosti določimo šele po začetku raziskovanja.

Vrsto reprezentativnih sogovornikov identificiramo s prvim načinom, dokončna izbira pa je odvisna od drugega, saj se šele po vzpostavitvi odnosa, ki temelji na zaupanju, lahko lažje odločimo.«³⁷⁵

Učitelji in učenci naj se odločijo, ali bodo intervjuvali le eno osebo ali več. Lahko se odločijo, da bodo izvedli en intervju ali več intervjujev le z eno osebo ali pa bodo izvedli intervju z istimi vprašanji z več osebami.

Pri vsakem izbranem intervjuvancu naj podajo razloge, zakaj je ta oseba ustrezna in koristna za intervju. Ljudje so lahko povsem povprečni, a so pripravljene pripovedovati o svojih življenjskih izkušnjah in življenju, o svojih pomembnih dosežkih ali pa so bili očividci dogodka, ki se nanašajo na temo intervjuja.

»Prioriteto na listi potencialnih pripovedovalcev pa naj imajo posamezniki, ki so najbolj povezani z določenimi dogodki ali procesi, ki nas zanimajo, ki so bili najbolj aktivni in neposredno vpleteni vanje ter najstarejši ali bolni pripovedovalci.«³⁷⁶

Intervjuvanci so lahko starši, stari starši in drugi sorodniki učencev. Glede na temo intervjuja lahko učenci povprašajo o morebitnih intervjuvancih tudi šolskega knjižničarja ali knjižničarja v javni knjižnici, obiščejo lokalno društvo, dom upokojenec ali druge ustanove, ki bi lahko vedele o ljudeh, ki bi želeli sodelovati v intervjuju za izbrano temo.

»Najboljši vir je vedno družina, sorodniki. Po sorodstvenih poznanstvih iščemo osebe, ki bi več vedele o izbrani temi. V naslednjem koraku je zagotovo dobro stopiti k lokalnim društvom, v dom za upokojence, knjižnico, cerkev, skratka tja, kjer se lokalno prebivalstvo rado druži. Iskanje pripovedovalcev je odvisno tudi od izbrane teme; če je tema posebna igra, ki se jo igrajo otroci v okolici, so oni tisti, ki o tem zagotovo kaj vedo.«³⁷⁷

375 Johnson, J. C. (1990). *Selecting Ethnographic Informants*. Newbury, London, New Delhi: Sage. V: Ramšak, M. (2003). *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 100.

376 Ramšak, M. (2003). *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 101.

377 Czwecko Voler, L. (2014). *Uporaba metode «oral history» pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu*. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str. 140.

Če imajo učenci na voljo več intervjuvancev, lahko izberejo tiste, ki imajo večjo zmožnost spomniti se ali govoriti o temi intervjuja. Razmislijo naj:

- Koliko let so živeli v skupnosti ali soseski?
- Koliko let so delali v tej ustanovi?
- Ali bodo izbrali enako število moških in ženskih intervjuvancev?
- Ali bodo intervjuvance izbrali glede na raso, narodnost ali kulturo?
- Ali bodo izbrali glede na razred ali ekonomski položaj?
- Ali so v zadostnem zdravstvenem stanju za intervju?
- Ali lahko v intervjuju svobodno govorijo, še posebej, če se intervju snema?³⁷⁸

»Vsekakor si želimo dobiti take pripovedovalce, ki imajo kaj povedati. Če na primer sprašujemo o zgodovini kraja, izberemo pripovedovalce, ki so ali še v njem živijo najdlje časa, pri družinskih zgodovinah intervjuvamo vsakega člana družine, pri biografiji sprašujemo še pripovedovalčeve družabnike, sorodnike, prijatelje in tudi kritike.«³⁷⁹

2.1.11 Prostor, čas in trajanje intervjuja

Učitelji naj skupaj z učenci načrtujejo, kje bo potekal intervju. Če je to na šoli, naj izberejo prostor, ki bo v času pouka ali odmorov manj hrupen in udoben. Če bo to izven šole, naj pridobijo soglasje ustanove za uporabo prostora. O končnem prostoru, kjer bo potekal intervju, pa se morajo dogovoriti tudi z intervjuvancem.

Najpogosteje učenci sami opravijo intervju, če pa je potrebno, pa naj bodo učitelji ali starši v bližnjem prostoru, tako da ne motijo:

- Če bo potekal v šoli, je lahko v bližini prostora tudi učitelj.
- Če bo potekal v domačem okolju, so lahko v bližini prisotni tudi starši.
- Če bo potekal v javnih prostorih, naj bodo v sosednjem prostoru prisotni tudi starši ali učitelji.
- Če bo potekal na domu intervjuvanca, naj bodo v sosednjem prostoru prisotni tudi starši. Učitelj je lahko prisoten v istem prostoru.

Učitelji naj skupaj z učenci in intervjuvancem načrtujejo, kdaj bo potekal intervju in koliko časa. Čas trajanja naj določijo glede na starost in želje intervjuvancev (npr. od 15 do 45 minut za osnovnošolce, od 30 do 60 minut za srednješolce). Priročniki svetujejo največ od 60 minut³⁸⁰ do 90 minut³⁸¹ za en intervju. Profesionalni intervju traja do največ dve uri.³⁸²

378 Oral History Methodology, str. 9–10. <http://studylib.net/doc/7568873/oral-history-methodology---international-oral-history-ass...#> (2. 1. 2018)

379 Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 100.

380 Oral History Methodology. The Art of Interviewing. University of California. Santa Barbara, str. 10–11. <http://www.history.ucsb.edu/faculty/marcese/projects/oralhistory/199xDRussellUCSBOralHistoryWorkshop.pdf> (2. 1. 2018).

381 A Practical Guide to Oral History (2014), str. 7. https://sohp.org/files/2013/11/A-Practical-Guide-to-Oral-History_march2014.pdf (5. 5. 2018).

382 Principles for Oral History and Best Practices for Oral History, Oral History Association (2009). <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/> (5. 5. 2018).

2.1.12 Etična načela in pravice intervjuvancev

Polega tega, da morajo biti učenci pri intervjujih vljudni, urejeni, prijazni, vestni, natančni, pošteni, zainteresirani ipd.,³⁸³ morajo spoštovati intervjuvance in se seznaniti z etičnimi načeli.

»Intervjuji z namenom pridobitve življenjske zgodbe so intervjuji posebne vrste. Z njimi vstopamo v posebne medčloveške odnose ali se z njimi vsaj spremenijo že obstoječi odnosi. Ti odnosi so izmenjava informacij med spraševalcem in pripovedovalcem, izmenjava, ki lahko marsikaj spremeni, ker vključuje najbolj osebne izkušnje, perspektive in čustva. Etika pri takšnem intervjuju je v tem, da smo kot spraševalci pošteni, iskreni, jasni in neposredni. To je odnos, ki temelji na odgovornosti, predvsem zaradi informacij, ki so nam zaupane. Spraševalci tudi sami želijo imeti odgovor na vprašanje o tem, kakšna je njihova vloga pri tovrstnem intervjuvanju. In kakšne so posledice tega, kar naredijo z zgodbo po intervjuju? Vse, kar se zgodi med intervjujem, od tega, kaj spraševalec pove pripovedovalcu in zakaj, do tega, kaj se zgodi z intervjujem potem, kdo ima dostop do njega, vse to vključuje etiko.«³⁸⁴

Učitelji naj učence seznanijo z etičnimi načeli, ki ji bodo morali spoštovati in upoštevati pri izvajanju intervjujev. Društvo za ustno zgodovino (The Oral History Association ali OHA) je leta 2009 sprejelo splošna načela za ustno zgodovino, ki so predstavljena v Prilogi št. 1 in naj jih učenci upoštevajo, saj v Sloveniji takšnega društva in etičnih načel za ustno zgodovino še ni.

V nadaljevanju navajamo nekatere primere načel s področja etnologije, ki se lahko upoštevajo pri različnih intervjujih:

- *»Najprej je treba upoštevati pripovedovalca. Kadar se moramo odločati med različnimi interesi, je spraševalčeva dolžnost, da najprej upošteva interese, pravice in zasebnost pripovedovalca.*
- *Spraševalčeva odgovornost je, da zaščiti pripovedovalčeve pravice med raziskavo samo in v primeru objave gradiva. Pripovedovalcu je treba dati možnost, da v primeru objave sodeluje pri urejanju gradiva, spremembah, izpuščanju in dodajanju. Če je objava honorirana, potem mora pripovedovalec dobiti svoj delež. Če je pripovedovalec več, so pravila nagrajevanja ista kot pri knjigi z več avtorji. Spraševalec se nikakor ne sme okoristiti z njihovimi honorarji.*
- *Namene in cilje raziskave mora spraševalec jasno razložiti že na samem začetku. Če se med raziskavo spremenijo, ima pripovedovalec pravico izvedeti za spremembe.*

383 Cencič, Mi., Cencič, Ma. (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 206.

384 Ramsak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 128–129.

- *Pripovedovalec ima pravico ostati anonimen. Sam naj odloči, ali bo njegovo ime dodano zgodbi ali ne, ali naj se shrani v arhivu ter ali naj bo objavljeno, če do tega pride. Kljub vsem pomislekom pri anonimnosti je za arhiv vseeno bolje, da hrani anonimne življenjske zgodbe kot pa nobenih.*³⁸⁵

Pomembno je, da učenci vedo, da morajo intervjuvancem naprej predstaviti namen intervjuja, pojasniti, kakšni sta predvidena uporaba in objava posnetkov in prepisov (transkriptov) in kakšna sta predvidena nadaljnja hramba in javni dostop.

S sodelovanjem v intervjuju in z načini uporabe, objave ali dostopa pa se morajo intervjuvanci strinjati, saj imajo vse pravice do intervjujev, dokler teh pravic ne prenesejo na druge osebe ali ustanove.

Zato se lahko pripravi le en dogovor, ki vključuje vse potrebne elemente:

- privolitev intervjuvanca v intervju,
- privolitev intervjuvanca v snemanje intervjuja,
- soglasje intervjuvanca za uporabo intervjuja v šolske namene,
- dovoljenje intervjuvanca za objavo v šolske namene,
- privolitev intervjuvanca v hrambo in njegovo dovoljenje za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje.

Ta dogovor se lahko podpiše pred začetkom intervjuja, med intervjujem ali po koncu intervjuja v celoti ali po posameznih elementih, kot bo prikazano tudi v nadaljevanju.

V nadaljevanju je predstavljen primer dogovora, ki vključuje vse zgoraj navedene elemente skupaj.

³⁸⁵ Prav tam, str. 140.

Primer dogovora med šolo in intervjuvancem³⁸⁶

Intervjuvanec (ime in priimek) izjavlja, da je njegovo sodelovanje prostovoljno in želi sodelovati v intervjuju.

Intervjuvanec (ime in priimek) dovoli, da lahko (šola) posname intervju z uporabo videokamere za šolski projekt.

Intervjuvanec (ime in priimek) se strinja, da učenci uporabijo posneti intervju v izobraževalne namene.

Intervjuvanec dovoli, da (šola) v celoti objavi videoposnetek intervjuja v šolski elektronski učilnici, prepis (transkript) pa v šolski reviji.

Intervjuvanec se strinja, da (šola) hrani gradivo intervjuja v šolski knjižnici in dovoli tudi javno uporabo učencem in učiteljem te šole.

..... (šola) se strinja, da bo gradivo intervjuja (videoposnetek in prepis) hranila v šolski knjižnici, kjer bo javno dostopen v izobraževalne namene.

Predstavniki šole:

Podpis:

Datum:

Intervjuvanec:

Podpis:

Datum:

2.1.13 Prvi stik z intervjuvancem

Učitelji naj skupaj z učenci načrtujejo, kako bodo vzpostavili prvi stik z intervjuvanci (po telefonu, običajni pošti, elektronski pošti itn.) in kaj bodo povedali ali napisali v vabilu.

Učenci naj pripravijo vabilo s prošnjo za intervju za potrebe domače naloge, šolskega projekta, raziskovalne naloge, krožka idr., kjer predstavijo temo intervjuja in zakaj so izbrali intervjuvanca. Poudarijo naj pomen intervjuja za prihodnje generacije.

³⁸⁶ Ideja je vzeta iz: Telling their Stories. Oral History Archives Project. <http://www.tellingstories.org/about/index.html> (25. 3. 2018).

Načrt za prvi stik z intervjuvanci³⁸⁷

<p>Ime učenca:</p> <p>Tema intervjuja:</p> <p>Poskušal bom vzpostaviti stik z naslednjimi osebami:</p> <p>Prvi predviden intervjuvanec:</p> <p>Kontaktni podatki (naslov, elektronska pošta, telefon):</p> <p>Način stika (e-pošta, telefon, osebno):</p> <p>Ali se je intervjuvanec odzval?</p> <p>Drugi predviden intervjuvanec:</p> <p>Kontaktni podatki (naslov, elektronska pošta, telefon):</p> <p>Način stika (e-pošta, telefon, osebno):</p> <p>Ali se je intervjuvanec odzval?</p>

Prvi stik je lahko tudi osebni. Učenci na prvem osebnem srečanju zberejo podatke o intervjuvancu (ime in priimek, naslov, telefon, elektronski naslov, datum in kraj rojstva, poklic, kratek življenjepis ipd.).

Podatki o intervjuvancu³⁸⁸

<p>Ime in priimek intervjuvanca:</p> <p>Telefon:</p> <p>Elektronski naslov:</p> <p>Domači naslov:</p> <p>Datum in kraj rojstva:</p> <p>Poklic intervjuvanca:</p> <p>Poklic očeta:</p> <p>Poklic matere:</p> <p>Mož/Žena:</p> <p>Število otrok:</p> <p>Kratek opis izkušenj intervjuvanca o temi:</p> <p>Datum in čas intervjuja:</p> <p>Prostor oz. lokacija intervjuja:</p>
--

387 National History Day. Teacher Resources. Middle School Level. <https://www.nhd.org/teacher-resources> (6. 5. 2018).

388 Prirejeno po: Wood, L. P. (2001). Oral History Projects in Your Classroom. (Practices in Oral History). [Carlisle, PA]: Oral History Association, str. 65.
Primer splošnih podatkov o intervjuvancu je tudi v: Makarovič, M. (ur.) (1993). Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 1. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu, Tinje: Dom, str. 189.

Primer vabila za stare starše

Draga babica in dragi dedek!

Za domačo nalogo moramo intervjuvati stare starše na temo (naslov teme). Ker bi bile vajine izkušnje zelo koristne, vaju vabim, da prideta k nam domov enkrat ta teden, v soboto ali nedeljo popoldan. Intervju bo trajal približno 30 minut. Ker bom intervju snemal na svoj mobilni telefon, upam, da bosta dovolila avdiosnemanje.

Če imata kakšno fotografijo iz tega obdobja, vaju prosim, da jo prineseta s seboj.

Veselim se, da se ponovno srečamo.

Vajin vnuk

Primer vabila – prvega dopisa³⁸⁹

Spoštovani (ime in priimek intervjuvanca)

Moje ime je (ime in priimek učenca) in hodim na/v (šola). Pri predmetu (predmet) moramo za (domačo nalogo, projektno nalogo, terensko delo, raziskovalno nalogo ipd.) izvesti intervju z (katero osebo) o (tema).

Zanima me, če bi lahko z vami opravil približno ...-minutni pogovor, kjer bi vam postavil nekaj vprašanj o (tema).

Če da, ali bi lahko prišli na šolo, v učilnico (številka, nadstropje) v (dan, datum) ob (ura) ali v (dan, datum) ob (ura).

Ker bi intervju rad posnel, mi, prosim, sporočite, če lahko snemam intervju z videokamero.

Upam, da se mi boste kmalu oglasili.

S spoštovanjem

..... (ime in priimek učenca)

389 Prirejeno po: Guidelines for Conducting Interviews. <https://www.nhd.org/guidelines-conducting-interviews> (6. 5. 2018).

Primer profesionalnega vabila za intervju o življenjski zgodbi

»Večina ljudi se vsaj občasno rada ozre v lastno preteklost. Obujanje osebnih spominov na srečne in manj srečne dni, ki so jih preživljali v otroštvu, med doraščanjem in kasneje, pomeni nekaterim ljudem priljubljeno temo razmišljanja in pogovorov. Spominom na dom, na starše, stare starše, sosede, mladostne in druge prijatelje se pridružujejo spomini na različna doživetja tudi zunaj domačega okolja.

- Morda ste že kdaj rekli: O svojem življenju bi lahko napisal/napisala debelo knjigo.
- Morda ste celo že pomislili, da bi sami opisali svojo življenjsko pot ali pa da bi jo po vašem pripovedovanju zapisal kdo drug.
- Danes vam dajemo na izbiro, da se odločite za eno od obeh možnosti.

Zato vas vabimo k sodelovanju.

- Vsaka življenjska zgodba, naj jo napiše kdorkoli – slaven ali nepoznan, pomemben ali nepomemben človek – razkriva človekovo enkratnost, človekovo neponovljivost.
- Z vsakim zapisanim življenjepisom izvemokaj več o ljudeh, o njihovem odnosu do svojcev in drugih ljudi, do domačega okolja, skratka o življenjski zgodovini posameznega človeka.
- Vsaka življenjska zgodba pa je tudi kamenček v mozaiku naše slovenske zgodovine.
- Z vsako zapisano osebno pripovedjo ostaja človek za vedno navzoč v določenem času in prostoru.

/.../

Vsaka vaša misel, vsako vaše še tako nezatno in preprosto doživetje in izkušnja je dragocen podatek o načinu življenja v času, ki ste ga preživeli in ki ga še živite.

Če ste se odločili za sodelovanje, se vam najlepše zahvaljujemo!³⁹⁰

Ko se intervjuvanec odzove na vabilo, se mu učitelj ali učenec (lahko tudi skupaj) zahvali in pošlje še enkrat obvestilo o tem, kdaj in kje bo potekal intervju.

Primer drugega dopisa intervjuvancu³⁹¹

Spoštovani (ime in priimek intervjuvanca).

Najlepša hvala, da ste odgovorili na naše vabilo. Obveščam vas, da bo intervju potekal (dan, datum) v/n (naslov, prostor).

V intervjuju bomo obravnavali (tema).

Po intervjuju vas prosim, da bi podpisali soglasje za uporabo in dovoljenje za objavo in nadaljnje razširjanje.

Intervju se bo snemal, zato hvala, ker boste dovolili videosnemanje. V celoti bo intervju prepisan in ga boste lahko še enkrat prebrali in dopolnili pred objavo.

Še enkrat hvala, da boste sodelovali pri šolskem projektu.

Veselimo se srečanja z vami.

..... (učenec)

..... (učitelj)

..... (naslov šole)

..... (kontaktni podatki)

390 Makarovič, M. (ur.) (2000). Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 8. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba, str. 201.

391 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 101.

Primer drugega profesionalnega dopisa

»Raziskovalec
 zaposlen pri (v, na)
 raziskujem na projektu
 ki ga financira
 strokovni vodja raziskave je
 in je dosegljiv na naslovu/številki

Zahvaljujemo se vam za vašo pripravljenost sodelovati pri projektu. Vaša udeležba je zelo dobrodošla. Preden začnemo z intervjujem, bi vas radi seznanili z vašimi pravicami.

- 1) Vaša udeležba pri intervjuju je popolnoma prostovoljna.
- 2) Kadarkoli lahko odklonite katerokoli vprašanje.
- 3) Kadarkoli se lahko umaknete iz intervjujske situacije.
- 4) Intervju je strogo zaupen in bo dosegljiv samo raziskovalcem v skupini.
- 5) Deli intervjuja bodo lahko del končnega poročila, toda pod nobenimi pogoji ne bo razkrito vaše ime ali druge prepoznavne značilnosti.

Podpis intervjuvanca

Kraj in datum

Prosimo, da obkrožite, če želite biti seznanjeni z zaključnim poročilom.

DA NE³⁹²

2.1.14 Privolitev intervjuvanca v intervju (s snemanjem ali brez snemanja)

Učitelji in učenci morajo vnaprej pridobiti privolitev intervjuvanca, da lahko opravijo intervju, kot je bilo že predstavljeno v 2.1.13 dopisih. Učitelji naj skupaj z učenci načrtujejo, kaj bo soglasje za privolitev intervjuvanca v intervju vključevalo, zlasti glede privolitve intervjuvanca v avdio- ali videosnemanje ali fotografiranje.

»Pri terenskem delu uporabljamo vse razpoložljive tehnične pripomočke za zapisovanje zvoka in slike, vendar to počnemo s privolitvijo naših sogovornikov in sogovornic. Če pogovore snemamo, seveda pazimo, da ne zmotimo poteka pogovora. Mikrofon ali snemalno napravo namestimo tako, da jo lahko sogovornik ali sogovornica čim prej "pozabi". Fotoaparata naj bo naš stalni spremljevalec, vendar ga prav tako uporabljamo s soglasjem tistih, ki jih fotografiramo.«³⁹³

Zato morajo učenci pred začetkom intervjuja pridobiti privolitev v intervju, v avdio- ali videosnemanje in fotografiranje intervjuja.

392 Mc Cracken, G. D. (1998). *The Long Interview*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage, str. 69. V: Ramšak, M. (2003). *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji* – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 132.

393 Muršič, R. (2011). *Metodologija preučevanja načinov življenja: temelji raziskovalnega dela v etnologiji ter socialni in kulturni antropologiji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 93.

Skupaj z intervjuvancem naj pripravijo obrazec za privolitev v intervju, kjer so navedeni na eni strani splošni podatki o intervjuju (npr. šola, spraševalec, tema, datum, čas in trajanje, kontaktni podatki intervjuvanca), na drugi strani pa seznanitev intervjuvanca o njegovih pravicah (izbira načina beleženja intervjuja, pravica do zaupnosti podatkov, dokler ne podpiše dovoljenja za objavo, možnost vpogleda v vprašanja, možnost neodgovarjanja na vsa vprašanja, možnost nesnemanja vseh odgovorov, možnost urejanja in dopolnjevanja prepisa ali zaključnega poročila o intervjuju idr.).

Privolitev v intervju mora intervjuvanec podpisati pred izvedbo intervjuja.

Primer privolitve v intervju brez snemanja

<p>..... (ime in priimek intervjuvanca) vam sporočam, da sem pripravljen sodelovati v intervjuju o (tema), in sicer (datum) ob (ura) v/na (prostor). Ne dovoljujem pa avdio- ali videosnemanja.</p>
--

Primer privolitve v intervju in snemanje

<p>..... (ime in priimek intervjuvanca) vam sporočam, da sem pripravljen sodelovati v intervjuju o (tema), in sicer (datum) ob (ura) v/na (prostor). Dovoljujem avdio- ali videosnemanje celotnega intervjuja.</p>

Nato učenci (ali učitelji) pripravijo dopis, v katerem se zahvalijo intervjuvancu z dodatnimi informacijami o poteku intervjuja.

Primer dopisa intervjuvancu³⁹⁴

<p>Spoštovani (ime in priimek intervjuvanca). Hvala, ker se strinjate z avdiosnemanjem intervjuja o (tema). Intervju bo potekal (datum, čas in prostor) približno (minut). Intervju bom snemal s pomočjo mobilnega telefona. Postavil vam bom naslednja vprašanja: — — —</p>

394 Ideja je vzeta iz: Guidelines for Oral History Interviews. The History Channel. Student Workbook, str. 4. <https://www.history.com/images/media/interactives/oralhistguidelines.pdf> (25. 3. 2018).

Če ne boste želeli odgovoriti na kakšno vprašanje, bom to upošteval.

Dokler ne boste podpisali soglasja za uporabo, se avdioposnetek ne bo javno predvajal.

Rad bi videl tudi vaše fotografije, predmete ali druge stvari, ki jih hranite o tej temi.

S spoštovanjem in kmalu nasvidenje

Učenec:

Telefon:

Šola:

Podpis:

2.1.15 Pridobitev soglasja intervjuvanca za uporabo intervjuja v šolske namene

Ker se osebnih podatkov ne sme uporabljati brez pisnega dovoljenja, morajo učenci skupaj z učitelji pripraviti dopis za intervjuvanca, kjer ga prosijo za soglasje, da bodo lahko uporabili v šolske namene:

- osebne podatke intervjuvanca (ime, priimek, letnica rojstva ali datum rojstva, domači naslov, telefon, poklic idr.),
- posneti intervju in prepis intervjuja.

Primer soglasja za šolsko uporabo³⁹⁵

Podpisani (ime in priimek intervjuvanca) dovolim, da (učenec) posneti intervju o (tema) prikaže svojemu razredu na/v (šola).

Datum:

Podpis intervjuvanca:

Ker se osebnih spominskih predmetov in fotografij ne sme uporabljati brez pisnega dovoljenja, morajo učenci skupaj z učitelji pripraviti tudi dopis za intervjuvanca, kjer ga prosijo za soglasje za uporabo:

- darovanih spominskih predmetov,
- začasno posredovanih spominskih predmetov, fotografij idr.,
- kopij spominskih predmetov, fotografij idr. v šolske namene.

Takšno soglasje intervjuvanec lahko podpiše pred začetkom izvajanja intervjuja oz. po zaključku intervjuja.

³⁹⁵ Ideja je vzeta iz: Guidelines for Oral History Interviews. The History Channel. Student Workbook, str. 13. <https://www.history.com/images/media/interactives/oralhistguidelines.pdf> (25. 3. 2018).

2.1.16 Zaključno poročilo

Učitelji naj skupaj z učenci načrtujejo, kakšen bo njihov rezultat oz. kako bo izgledalo zaključno poročilo (npr. krajši ali celotni videoposnetek, prepis ali povzetek intervjuja, krajši članek, velik plakat ipd.) ter kako bi svoje poročilo lahko javno predstavili (npr. šolska razstava, zaključna predstavitev, šolska revija, šolska spletna stran ipd.).

2.1.17 Pridobitev dovoljenja intervjuvanca za objavo intervjuja v šolske namene

Učitelji naj skupaj z učenci načrtujejo, kdaj (pred začetkom intervjuja ali po zaključku intervjuja) bodo pridobili dovoljenje za objavo intervjuja v šolske namene in kaj vse bo vključevalo.

Primer kombinacije soglasja za uporabo ter dovoljenja za objavo, ki ga izpolnita spraševalec in intervjuvanec³⁹⁶

Šola:	
Tema intervjuja:	
Datum:	
Spraševalec:	
Razred:	
Telefonska številka:	
S podpisom dajete vašo privolitev za vse avdioposnetke, videoposnetke in/ali fotografije, ki so bili ustvarjeni med intervjujem, da se lahko uporabijo v šolske namene (učne ure, projekte, raziskovalne naloge idr.), vključno z objavo v šolskih publikacijah, na šolskih razstavah in šolskih spletnih straneh.	
Imeli boste priložnost pregledati in urediti prepis intervjuja in zaključnega poročila pred objavo.	
Podpisani se strinjam z zgoraj navedenim opisom.	
Intervjuvanec:	Spraševalec:
Podpis:	Podpis:
Datum:	Datum:

2.1.18 Shranitev in javni dostop

Učitelji naj skupaj z učenci načrtujejo, kako bodo ohranili posnete ali zabeležene intervjuje, kje bodo shranili svoje rezultate in komu jih bodo posredovali v hrambo.

³⁹⁶ Primer obrazca je prilejen po: Interview Release Form. <https://folklife.si.edu/resources/pdf/interviewreleaseform.pdf> (6. 5. 2018).

Učitelji jih lahko naprej shranijo na več nosilcih podatkov (USB-ključkih, zunanjih trdih diskov, DVD-jih, Micro SD karticah idr.). Nato jih posredujejo šolski knjižnici, ki jih bo shranila ali pa jih shranijo v elektronskih učilnicah in na šolskih spletnih straneh.

Učenci se morajo zavedati, da prispevajo k ustvarjanju in shranjevanju ustne zgodovine za naslednje generacije, zato naj bi učitelji in učenci tudi načrtovali, kdo bo lahko dostopal do intervjujev oz. končnih izdelkov, kje in na kakšen način bodo lahko dostopni v prihodnosti.

Intervjuje in celotno gradivo lahko posredujejo lokalni knjižnici, muzeju in arhivu ali pa osebam, ki skrbijo za e-repozitorije, ki intervjuje hranijo na spletu s prostim dostopom.

2.1.19 Privolitev intervjuvanca v hrambo in njegovo dovoljenje za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje

»Zelo je verjetno, da bodo življenjske zgodbe dostopne ali da jih bodo brali ljudje, družine in potomci, ki so blizu pripovedovalcu ali ga poznajo. Zato je potrebno premisliti, kako lahko javen dostop in objava življenjepisnega gradiva vplivata na te ljudi, tudi če se njim samim to sploh ne zdi vprašljivo. Čeprav verjetno vsake objavljene življenjske zgodbe ne bodo brale množice ljudi in torej te zgodbe ne bodo imele velikega vpliva na javnost, pa je treba predpostaviti, da se to lahko zgodi. Ohranjanje pripovedovalčeve zasebnosti in dobrega imena je verjetno najpoglavnejši etični problem pri raziskavi življenjskih zgodb.«³⁹⁷

Ker ima intervjuvanec vse pravice do intervjuja oz. je lastnik intervjuja, mora šola najprej pridobiti privolitev intervjuvanca, da lahko šola hrani intervju in tudi omogoča javni dostop do intervjujev.

Primer privolitve v hrambo in dovoljenja za javno šolsko uporabo

Podpisani (ime in priimek intervjuvanca) se strinjam, da se posneti intervju, prepis intervjuja in poročilo intervjuja hranijo v šolski knjižnici in da šolska knjižnica omogoča učencem dostop v izobraževalne namene.

Intervjuvanec:

Podpis:

Kraj in datum:

397 Ramsak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 127.

Če bo šola predala intervjuje drugim ustanovam (knjižnici, arhivom, muzejem idr.), bo morala v obrazcu za oddajo gradiva tem ustanovam posredovati tudi podpisana soglasja in dovoljenja intervjuvanca.

Ker imajo intervjuvanci pravice do svojih intervjujev, dokler jih ne prenesejo na drugo osebo ali ustanovo, bo lahko intervjuvanec podal privolitve, kateri ustanovi lahko šola preda gradivo intervjujev in tudi s kakšnimi omejitvami (npr. intervjuvanec bo lahko določil, kateri deli intervjuja ne smejo biti dostopni javnosti, katero gradivo se lahko posreduje drugi ustanovi idr.).

Primer privolitve v hrambo in dovoljenja za nadaljnjo javno uporabo z omejitvami³⁹⁸

<p>Podpisani (ime in priimek intervjuvanca) dovoljujem, da se prepisani ali posneti intervju hrani v/na (ime ustanove ali e-repozitorija) in nadaljnje uporablja, vendar z omejitvami, in sicer:</p> <p>a) podatki o intervjuvancu so označeni s psevdonimom, b) podatki o intervjuvancu morajo ostati anonimni, c) podatki o intervjuvancu morajo ostati anonimni 5 let od datuma intervjuja, d) podatki o intervjuvancu morajo ostati anonimni 10 let od datuma intervjuja.</p> <p>Ustanova, ki bo hranila intervju, mora poskrbeti za varovanje zaupnosti podatkov tako, da se prepreči možnost identifikacije.</p> <p>Intervjuvanec:</p> <p>Podpis:</p> <p>Kraj in datum:</p>
--

Primer privolitve v hrambo in dovoljenja za nadaljnjo javno uporabo³⁹⁹

<p>Podpisani (ime in priimek intervjuvanca) izročam (intervjuvanec navede fotografije, predmete, videoposnetke ali drugo gradivo) v hrambo (ustanova) in nadaljnjo javno uporabo in razširjanje drugim uporabnikom. Uporabnik mora navajati lastnika tega gradiva.</p> <p>Intervjuvanec:</p> <p>Podpis:</p> <p>Kraj in datum:</p>

Dogovor z ustanovo, ki bo hranila intervjuje in poskrbela za javni dostop, pa lahko šola in intervjuvanec napišeta skupaj.

398 Ideja je vzeta iz: A Practical Guide to Oral History (2014), str. 15. https://sohp.org/files/2013/11/A-Practical-Guide-to-Oral-History_march2014.pdf (5. 5. 2018).

399 Ideja je vzeta iz: Arhiv družboslovnih podatkov. Izjava o izročitvi gradiv. <https://www.adp.fdv.uni-lj.si/deli/postopek/izjava/> (10. 7. 2018).

Primer dogovora med šolo, intervjuvancem in ustanovo⁴⁰⁰

Intervjuvanec (ime in priimek) in
 (šola) se strinjata, da (ustanova) uporabi posneti intervju in drugo
 gradivo (.....), ki ga je pripravila (šola) v okviru
 (projekta, raziskovalne naloge itn.), v izobraževalne in raziskovalne namene.

Intervjuvanec in (šola) dovolita, da
 (ustanova) v (celoti ali delno) objavi posnetek
 intervjuja in drugo gradivo (.....) na spletu ali prek drugih načinov razširjanja.

Intervjuvanec in (šola) se strinjata,
 da (ustanova) prevzame lastništvo nad gradivom in ga hrani za prihodnje generacije.

..... (ustanova) bo upoštevala vse zgoraj zapisane navedbe.

..... (ustanova) bo gradivo ustrezno hranila in poskrbela za stalen javni dostop v
 izobraževalne in raziskovalne namene.

Priloga: Seznam izročeni gradiv

Predstavnik šole:

Podpis:

Datum:

Intervjuvanec:

Podpis:

Datum:

Predstavnik ustanove:

Podpis:

Datum:

400 Ideja je prirejena po: Telling Their Stories. Oral History Archives Project. <http://www.tellingstories.org/about/index.html> (25. 3. 2018) in Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodob v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 136.

2.1.20 Sprotno vrednotenje z refleksijo

Za uspešno organizacijsko in tehnično pripravo lahko učitelji skupaj z učenci pripravijo kontrolni seznam stvari, ki jih morajo opraviti pred intervjujem, in sproti beležijo, kdaj in kako jih opravijo.

Preglednica 71: Kontrolni seznam o opravljenih stvareh za organizacijsko in tehnično pripravo na intervju⁴⁰¹

Kontrolni seznam	Datum izvedbe	Ovrednotenje izvedbe
Izbor teme intervjuja		
Vloga in naloge učencev		
Soglasje staršev		
Učni dosežki		
Časovni načrt		
Izbor intervjuvancev		
Informacije o intervjuvancih		
Prostor, čas in trajanje intervjuja		
Pripomočki za snemanje in shranjevanje		
Predvideni stroški		
Načrt za zapiske in končno poročilo		
Privolitev intervjuvanca v avdio- ali videosnemanje in fotografiranje intervjuja		
Soglasje intervjuvanca za uporabo intervjuja v šolske namene		
Dovoljenje intervjuvanca za objavo intervjuja v šolske namene		
Privolitev v hrambo in dovoljenje intervjuvanca za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje intervjuja		

401 Prirejeno po: Wood, L. P. (2001). Oral History Projects in Your Classroom. (Practices in Oral History). [Carlisle, PA]: Oral History Association, str. 84 in 87.

Učenci se lahko tudi sami ovrednotijo.

Preglednica 72: Samovrednotenje⁴⁰²

Kriteriji uspešnosti	Uspelo mi je ...	Ni mi še uspelo ...	Kaj še potrebujem? Kaj lahko še naredim?
Poznavanje navodil za izvajanje intervjujev			
Poznavanje pravic intervjuvanca			
Priprava in uporaba snemalne opreme			
Soglasje staršev			
Prvi stik z intervjuvancem			
Drugi stik z intervjuvancem			
Privolitev intervjuvanca v intervju			
Soglasje za šolsko uporabo			
Dovoljenje za šolsko objavo			
Privolitev v hrambo v šolski knjižnici			

2.2 Vsebinska priprava

2.2.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

Učitelji naj najprej izvedejo začetno vrednotenje z refleksijo. Učencem naj postavijo naslednja vprašanja:

- Kaj že vedo o intervjuvancu?
- Kje bi lahko dobili še več informacij o njem?
- Kaj bi ga radi vprašali?
- Kakšne vrste vprašanj bi lahko postavili pri intervjuju?
- Kaj bi storili, če intervjuvanec ne bi želel odgovoriti na vprašanje?
- Kaj bi storili, če bi intervjuvanec umolknil ali začel jokati?
- Kako bi začeli ali končali intervju? Itn.

⁴⁰² Zgornji del tabele je vzet iz: Holcar Brunauer, A. et al. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. 2. zvezek: Dokazi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 21.

2.2.2 Poznavanje intervjuvanca

Pred začetkom intervjuva naj učenci razmislijo, »katere podatke bodo potrebovali o vsaki osebi, ki jo bodo intervjuvali (na primer kje in kdaj se je rodila, kaj je počela prej in s čim se ukvarja zdaj, kaj je počela v določenem času svojega življenja, kdaj je hodila v šolo, kje je v določenem času živela in podobno)«,⁴⁰³ da bodo lažje pripravili vprašanja.

Učenci naj poskušajo izvedeti čim več o intervjuvancu (preglednica št. 73).

Preglednica 73: Kdo je intervjuvanec?

Intervjuvanec	
Kratka biografija	

Če bodo učenci pripravljali življenjepise oz. življenjske zgodbe, lahko dopolnilne vire pridobijo v različnih ustanovah, ki zbirajo podatke o posameznikih:

- »delodajalci, ki v osebnih aktih zaposlenih zbirajo podatke o napredovanju, spremembah plače, posebnih dosežkih, napredovanju, nagradah, prestopkih;
- šolska uprava, ki zbira podatke o dosežkih svojih učencev (spričevala), prestopke;
- zdravniki, ki poleg osebnih podatkov (ime, starost, spol, naslov) zbirajo tudi zgodovino bolezni in postopke zdravljenja pacienta;
- matični uradi, ki zbirajo podatke o spremembi bivališča, družine;
- davčna uprava, ki zbira podatke o zgodovini naših prejemkov, davčnih olajšav in plačilu davkov;
- zdravstvene zavarovalnice, ki zbirajo podatke o receptih, obolenjih, zdraviliških zdravljenih, katerih stroške pokrivajo;
- banke, ki zbirajo podatke o kreditnih sposobnostih in plačilni morali;
- cerkvene skupnosti, ki zbirajo podatke o posameznikovih korakih v cerkvenem življenju od krsta do poslednjega maziljenja;
- zavodi za socialno delo, ki zbirajo podatke o ljudeh, ki prosijo za pomoč, o rasti ali padcu njihovega življenjskega standarda;
- prevzgojni domovi za mladostnike, ki zbirajo podatke psiholoških in pedagoških izvedencev o vedenjskih problemih, opise prestopkov, kazni, poročila inšpekcij, vzgojno prakso in način življenja in medsebojne odnose staršev;
- policija, ki zbira informacije o storilcih kaznivih dejanj in njihovih motivih;

403 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 226–227.

- sodišča, ki zbirajo akte o kazenskem postopku, informacije o osumljenčevih življenjih, izvedenska mnenja psihologov, spričevala, sezname prekrškov in kazni, psihiatrične anamneze;
- tajne službe, ki imajo podatke o domačih in tujih državnih sovražnikih, sumljivih osebah, sovražnih agentih ...⁴⁰⁴

2.2.3 Poznavanje teme intervjuja

Da bi bil intervju vsebinsko uspešen, morajo učenci dobro poznati vsebino teme, ki jo bodo preiskovali z intervjuji. To vsebino lahko učitelji še bolj poglobljeno obravnavajo pri rednih urah, pri izvenšolskih dejavnostih pa načrtujejo ure za poglobitev izbrane teme.

Za učence se predlaga, da tudi sami poiščejo vire in literature o temi intervjujev:

- »raziskati morajo ozadje določene teme, ki bo predmet obravnave projekta;
- raziskati morajo ozadje skupine, iz katere bodo intervjuvanci. Vprašati se morajo: kaj vemo o tem, kako je ta tema vplivala na njihovo življenje; kakšne izkušnje verjetno imajo.«⁴⁰⁵

Poiščejo naj tudi fotografije, ki se nanašajo na temo in dogodke, saj jih bodo lahko uporabili pri intervjujih. Ravno tako naj povprašajo intervjuvance, če imajo kakšne stvari (fotografije, predmete idr.), ki bi jim bile v pomoč pri odgovarjanju na vprašanja.

2.2.4 Načrtovanje vprašanj in vrstnega reda vprašanj

Splošni napotki

Vprašanja naj bodo jasna in nedvoumna. Odsvetujejo se vprašanja, ki narekujejo odgovore, in vprašanja, na katera je mogoče odgovoriti le z da ali ne. Pri postavljanju vprašanj je pomemben vrstni red vprašanj, ki lahko vodi intervjuvanca, da ne zaide iz načrtovane teme intervjuja.⁴⁰⁶

Napotki za pripravo vprašanj so:

- Pripravite seznam različnih vprašanj na temo intervjuja.
- Postavite najprej vprašanje, ki zajema celotno temo intervjuja.
- Začnite z osebnimi ali čustveno nezahtevnimi vprašanji, ravno tako tudi končajte z lažjimi vprašanji.

404 Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 107–108.

405 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 226.

406 Prav tam, str. 226-227

- Bodite dober poslušalec, pokimajte, se nasmehnite in spodbujajte z besedami, kot so “Kako zanimivo. To me zanima. Povejte še kaj več ...”
- Postavite dodatno vprašanje, če ne razumete besed ali pa bi želeli izvedeti še kaj: “Ne razumem, ali bi to lahko podrobneje pojasnili.”
- Večkrat postavite pomembnejša vprašanja.
- Na postavljajte vprašanj, na katere se lahko odgovori le z da ali ne.
- Bodite fleksibilni in dopustite, da intervjuvanec spregovori še o drugih temah, ki jih niste predvidevali.⁴⁰⁷
- Postavite vprašanja, ki so zanimiva in izzovejo čustveni odziv intervjuvanca.
- Postavite vprašanja, ki od intervjuvanca zahtevajo, da v odgovore vključi svoje mnenje.⁴⁰⁸

Učenci lahko sestavijo različna vprašanja:

- *»Vprašanja so pri intervjujih lahko neposredna (direktna) ali posredna (indirektna). Če intervjuvar vpraša učiteljico, ali rada poučuje, je to primer neposrednega vprašanja. Lahko pa uporabi posreden način spraševanja in jo vpraša o njenih pogledih na poučevanje. /.../*
- *Vprašanja so lahko splošna ali specifična. Če vprašamo učenca, kaj misli o učiteljevem poučevanju, je to splošno vprašanje. Če pa ga vprašamo, kako ocenjuje prijaznost svoje učiteljice, pa je bolj natančno ali specifično vprašanje. /.../*
- *Intervjuvanca je možno spraševati po dejstvih ali po mnenjih – sodbah. Če bi ga vprašali, katerega šolskega ministra je podpiral, bi bilo vprašanje o dejstvih, če pa ga vprašamo, kaj misli o sedanji šolski politiki, je to vprašanje, ki zahteva njegovo mnenje.«⁴⁰⁹*

V srednji šoli pa naj učenci postavijo tudi odprto vprašanje intervjuvancu in mu dopustijo, da pove vse, kar želi o svojem življenju, brez prekinjanja ali postavljanja vprašanj. Sproti si učenci beležijo, kaj je povedal. Ko intervjuvanec zaključi, pa učenci poskušajo postaviti dodatna vprašanja na vsebino, ki je zanimiva za izbrano temo intervjuja, ali pa postavijo vprašanja na tiste vsebine, ki jih intervjuvanec ni omenil, pa bi želeli izvedeti stališče intervjuvanca in njegovo dožemanje preteklih dogodkov: Ali mi lahko poveste še kaj več o ...? Kaj se je zgodilo pred tem ... in po tem ...? Kakšno je vaše mnenje o ...? Kako ste se počutili ...? Itn.⁴¹⁰

407 Prirejeno po: Moyer, J. (1999). Step-by-Step Guide to Oral History. http://dohistory.org/on_your_own/toolkit/oralHistory.html (25. 3. 2018).

408 MD 452 Oral History Project. Tips and Reminders for How to Conduct a Successful Oral History Interview. <https://md452oralhistories.weebly.com/starting-the-oral-history-interview-process.html> (2. 5. 2018).

409 Cencič, M. (2009). Kako poteka pedagoško raziskovanje. Primer kvantitativne empirične neeksperimentalne raziskave. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 85.

410 Takšen način je značilen za pripovedne oz. narativne intervjuje. Vprašanja so prirejena po: Czwecko Voler, L. (2014). Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str.138–139.

Preglednica 74: Načrtovana in dodatna vprašanja⁴¹¹

Načrtovana vprašanja	Elementi za preverjanje ali navzkrižno preverjanje
Na začetku ... Bi se lahko predstavili?	Ime in priimek: Leto in kraj rojstva: Koliko ste bili stari, ko se je začela ...?
Kakšna je bila vaša družina?	Kako je bilo sestavljena? Kakšen je bil poklic in ali dejavnost vaših staršev?
Kako bi definirali svojo družino?	Ali so bili priseljenci? Če je odgovor pritrdilen, poglobite tematiko: Ali je kateri od vaših bratov delal? Kaj so storili? Kakšna je bila (ekonomsko-socialna) situacija družine?
Katere vrednote ste po vašem mnenju prejeli?	
Ali menite, da ste posredovali iste tudi vašim otrokom?	Če je odgovor pritrdilen, pojasnite na kakšen način.
Kakšen je bil dan v vašem vsakdanjem družinskem življenju?	
Kakšno vlogo so imeli vaši starši v družinskem življenju?	Vloga matere: Vloga očeta:

Tipična kakovostna vprašanja so naslednja:

- »Katere so prednosti in pomanjkljivosti ...?
- Kakšna je razlika med ... in ...?
- Kako sta si podobna ... in ... ?
- Razloži, zakaj ... (Razloži, kako ...)
- Kaj bi se zgodilo, če bi ...?
- Kakšna je narava ...?
- Zakaj se dogaja ...?
- Kakšen je drug primer za ...?
- Kako bi lahko ... uporabil za ...?

411 Benadiba, L. (2007). Historia oral, relatos y memorias. Ituzaingó: Maipue, str. 45–46.

- *Kakšne so implikacije ...?*
- *Kaj že vemo o ...?*
- *Kako ... vpliva na ...?*
- *Kako je ... povezano s tem, kar že vemo?*
- *Ali se strinjate ali ne s trditvijo "...”?*
- *S kakšnimi razlogi podpirate svojo trditev?*
- *Kaj je nasprotni dokaz (proti razlog) za ...?*
- *Kako bi lahko ... uporabili v vsakodnevnem življenju?*
- *Primerjaj ... in ... z vidika ...*
- *Kaj je najboljše ... in zakaj?*
- *Kakšna je rešitev problema ...?*
- *Kako bi še drugače lahko pojasnili, si razložili ...?*
- *Kaj povzroča ...? Zakaj?*
- *Kaj je predpostavljeno? Je predpostavka resnična?*
- *Kaj pomeni ...?*
- *Zakaj je pomembno ...?*
- *V čem je moje stališče podobno ...?*
- *Je ta posledica gotova ali samo verjetna?*
- *S katere perspektive ...? V čem je prednost te perspektive v primerjavi z ...?»⁴¹²*

Najpogostejši glagoli, ki se uporabljajo pri vprašanjih, so:

- *»ANALIZIRAJTE – podrobneje raziščite in opišite najpomembnejše točke.*
- *DEFINIRAJTE – navedite natančen pomen.*
- *DOKAŽITE – navedite in utemeljite razloge ali dokaze za trditev.*
- *KRITIČNO OVREDNOTITE – proučite trditev in pretehtajte razloge za in proti.*
- *NAPIŠITE S SVOJIMI BESEDAMI – temo opišite s svojimi besedami, ne z na pamet naučenimi frazami.*
- *NAVEDITE IN UTEMELJITE SLABOSTI – opredelite šibke točke argumenta.*
- *NAVEDITE RAZLIKE – naštejite in opišite razlike.*
- *OPIŠITE – navedite in na kratko razložite pomembne lastnosti ali glavne dogodke.*
- *OPREDELITE GLAVNE TOČKE – naštejite in opišite glavne točke.*
- *PODAJTE SVOJE MNENJE – opišite najpomembnejše točke in svoje mnenje o njih.*
- *PODROBNO RAZČLENITE – obravnavani temi se temeljito posvetite in jo razdelajte.*
- *POJASNITE – navedite in razložite razloge.*
- *PONAZORITE S PRIMERI – navedite in opišite primere.*
- *POVZEMITE – na kratko opišite in utemeljite bistvo.*
- *PRIMERJAJTE – opišite podobnosti in razlike ter napišite, katere sklepe lahko iz tega izpeljete.*

412 Vprašanja so vzeta v celoti iz preglednice: King, A. (1995). Inquiring Minds Really Do Want to Know: Using Questions to Teach Critical Thinking. Teaching of Psychology. Letnik 22, št. 1, str. 13–17 in Paul, R., Elder, L. (2001). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Upper Saddle River: Prentice-Hall. V: Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 97.

- RAZLOŽITE/NAVEDITE RAZLOGE ZA – naštejte razloge in jih na kratko opišite.
- RAZPRAVLJAJTE – podajte najpomembnejše vidike in utemeljite svoje ideje.
- RAZVRSTITE – prikažite v smiselnem zaporedju.
- UTEMELJITE – podprite argument.
- Z RAZLIČNIH VIDIKOV OPIŠITE – obravnavano temo opišite z različnih zornih kotov.«⁴¹³

Učitelji naj skupaj z učenci načrtujejo vprašanja, ki jih bodo postavili intervjuvanecem na temo intervjuja. Pri tem si pomagajo s poznavanjem vsebine teme in s tem, kar že vedo o intervjuvancu.

Konkretni primeri vprašanj

Primeri vprašanj za pomemben dogodek:

- »Kakšno vlogo ste imeli pri tem dogodku?
- Kaj čutite o tem, kar se je zgodilo?
- Kaj se je že zgodilo in kaj so drugi naredili?
- Kje se je to zgodilo?
- Kdaj se je to zgodilo?
- Kaj menite, je povzročilo ta dogodek?
- Kaj so bile posledice tega dogodka?
- Kaj čutite o tem dogodku danes?«⁴¹⁴

Primeri vprašanj za učitelje zgodovine v osnovni šoli:

- Kaj vas je privedlo do tega, da ste se odločili za študij zgodovine?
- Kakšni so bili vaši pedagoški začetki?
- Kakšno mesto ima zgodovina po vašem mnenju v devetletki?
- Ali ste zadovoljni z učbeniki za pouk zgodovine?
- Kaj najbolj pogrešate pri pouku zgodovine?
- Kako pripravljate svoje učence na samostojno učenje?
- Kaj delate z učenci v zgodovinskem krožku?
- Ali se udeležujete zborovanj slovenskih zgodovinarjev in seminarjev za učitelje?
- Kaj menite o reviji Zgodovina v šoli?⁴¹⁵

Primeri vprašanj za učitelje zgodovine v srednji šoli:

- Kaj bi povedali o učnih načrtih za pouk zgodovine?
- Kaj za vas predstavlja dober učbenik?
- Kaj menite o zgodovini kot izbirnem predmetu na maturi?
- Kakšne metode uporabljate pri pouku zgodovine?

413 Vorderman, C. (2017). Kako se (na)učiti? Priručnik za učinkovito in uspešno učenje. Ljubljana: MK, str. 91.

414 Wood, L. P. (2001). Oral History Projects in Your Classroom. (Practices in Oral History). [Carlisle, PA]: Oral History Association, str. 65.

415 Vprašanja so vzeta in prirejena po: Novak, D. (1998). Pogovarjali smo se z Rožo Zakšek. Zgodovina v šoli. Letnik VII, št. 3, str. 55–56. Primeri pogovora oz. vprašanj za učitelje zgodovine so v reviji Zgodovina v šoli od leta 1992 do leta 1998.

- Kako sodelujete pri izvenšolskih dejavnostih?
- Ali ste z učenci obiskali arhive, muzeje in galerije? Kakšno je bilo vaše sodelovanje s temi ustanovami?
- Ali imajo učenci na vaši šoli radi zgodovino?
- Ali vam je všeč revija Zgodovina v šoli?⁴¹⁶

Primeri vprašanj za življenjske zgodbe:

- Kakšno je bilo vaše otroštvo?
- Kje ste živeli v otroštvu?
- Kje in kako ste se šolali?
- Ali ste se poročili in imeli otroke?
- Kaj so po poklicu vaši otroci?
- Kje vse ste živeli?
- Kje ste bili zaposleni?
- Kako se spominjate svoje zaposlitve?
- Kaj ste počeli v prostem času?
- Kakšno je vaše mnenje o takratni družbeno-gospodarski situaciji v državi?
- Kakšno je vaše mnenje o politični situaciji v državi?
- Kako je bilo z vašim zdravjem?
- Kako se počutite danes?

Primer vprašanj za emigrante:

- *»V kateri državi ste bili?*
- *Zakaj ste zapustili to državo?*
- *Kdaj ste odšli?*
- *Koliko ste bili stari v tistem času?*
- *Kakšne so bile razmere v državi, ko ste odšli?*
- *Kako ste se pripravili na vaše potovanje?*
- *Kdo je šel z vami, ko ste se izselili?*
- *Koga ste pustili za sabo?*
- *Kaj ste zapustili?*
- *Kako ste prišli sem?*
- *Ali ste ostali nekje drugje, preden ste prišli?*
- *Zakaj ste izbrali Združene države Amerike?*
- *Zakaj ne kakšne druge države?*
- *Kdo se je odločil, da boste šli sem?*
- *Ali ste hoteli priti? /.../*
- *Kakšne spremembe v življenjskem stilu ste naredili, ko ste prišli sem?*
- *Kakšen je bil vaš prvi vtis o Združenih državah Amerike?*
- *Ali se je ta začetni vtis sčasoma spremenil?*
- *V čem sta si kulturi vaše domovine in tukajšnje države podobni oz. različni?*

⁴¹⁶ Vprašanja so vzeta in prirejena po: Novak, D. (1998). Pogovarjali smo se z Zlato Pastar. Zgodovina v šoli. Letnik VII, št. 1, str. 44–46.

- *Kakšni so bili vaši upi zase in/ali vašo družino, ko ste prišli sem?*
- *Ali ste jih dosegli? /.../*
- *Ali so bila vaša pričakovanja v ZDA izpolnjena?*
- *Ali je bila vaša predstava o ZDA enaka resničnosti?»⁴¹⁷*

Primeri vprašanj za pustni čas:

- *»Od kdaj do kdaj traja po krajevnem mnenju (pred)pustni čas? Kako ga v kraju imenujejo?*
- *Ali se v kraju odrasli šemijo? Od kdaj ne več? Kdo se je šemil: fantje, možje, dekleta, žene – kmečki ljudje, uslužbenci, delavci? Kako sploh v kraju imenujejo našemljence? Kako pravijo krinki?*
- *Kateri tipi našemljencev so (bili) za kraj značilni? Naštejte in opišite vsakega! Kdo organizira (je organiziral) šemljenje? Ali je v kraju več šemskih skupin?*
- *Ali se oglasijo šeme pri vsaki hiši? Ali vstopijo (katere da, katere ne)? Kaj delajo v hiši? Govorijo ali so neme? Jim s čim postrežejo? Zakaj poskakujejo (za debelo repo ...)?*
- *Kako se vedejo do okolice? Se rokujejo, koga lovijo (zlasti dekleta), tolčejo (z nogavico, polno pepela, z napihnjenim svinjskim mehurjem ...), obmetavajo (s suhim govnom), mečejo (v ženske) otroka iz cunj, grabijo okoli sebe ...?*
- *Ali uprizarjajo kak nastop? Ali v njem kritizirajo posameznike ali skupnost in njene predstavnike? Ali (simbolično) orjejo po vasi, po dvorišču? Opis!*
- *Ali naredijo slamnatega pusta? Kako ga imenujejo? Kaj počnejo z njim? Ga obsodijo, obesijo, ustrelijo ..., ga poležejo na mrtvaški oder, uprizorijo pogreb, vržejo v vodo, sežgejo, pokopljejo? Kdaj – na pustni torek zvečer ali na pepelnično sredo /.../?*
- *Ali v kraju poznajo pustne kresove? Kdaj in kje jih kurijo? Ali tekajo tudi okoli kresa in po polju z gorečimi metlami, butarami, otepi? Kako temu pravijo (pusta žgati ...)?*
- *Zakaj to delajo?»⁴¹⁸*

Primeri splošnih vprašanj:

- *»Kako se je življenje ljudi v domačem okolju in na delovnem mestu spreminjalo zaradi tehnološkega razvoja?*
- *Kako se je spreminjalo družinsko življenje od začetka do konca stoletja?*
- *Kako se je spreminjala vloga moža in žene (in staršev)?*
- *Kako so se spreminjali spolno vedenje in spolne navade? Kako so na samske matere gledali v petdesetih in šestdesetih letih? Kaj je spremenila kontracepcija?*
- *Kako se je spreminjala predstava o otroštvu in odraščanju?*
- *Kako se je spreminjalo stanovanje od začetka do konca stoletja?*

417 Immigration Oral History. http://www.pbs.org/independentlens/newamericans/foreducators_lesson_plan_09.html#Interview (6. 5. 2018).

418 Kremenšek, S., Novak, V., Vodušek, V. (1978). Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnica IX. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov, str. 50–51.

- *Kako je rast urbanih območij vplivala na življenje ljudi v mestih in na ruralnih območjih?*
- *Kako se je v daljšem obdobju spreminjalo delo v različnih poklicih (zmanjšanje števila določenih delovnih mest in industrije, pojav novih, širjenje uporabe strojev ter avtomatizacije in podobno)?*
- *Kako se je spreminjal odnos med generacijami?*
- *Kako so se spreminjali rekreacija ljudi, kulturni interesi in načini preživljanja prostega časa?*
- *Kako so spremembe v prevozu in komunikacijah vplivali na način življenja ljudi?*
- *Kako so spremembe v medicini spremenile življenje ljudi?*
- *Kako so se spreminjale naše ideje (na primer ideja o religiji in veri, kriminalu in kaznovanju, revščini in bogastvu, izobrazbi, umetnosti, modi, vlogi in odgovornosti države in državljana, nacionalni identiteti in domoljubju in podobno)?*⁴¹⁹

Primeri vprašanj (za poznavanje domačega kraja in življenjske zgodbe) so v Prilogi št. 2 in Prilogi št. 3.

2.2.5 Načrtovanje poteka intervjuja

Učitelji naj skupaj z učenci načrtujejo, kaj naj učenec/spraševalec:

- pove v uvodu v intervju;
- kako naj spodbuja intervjuvanca k pripovedovanju in odgovarjanju na vprašanja;
- kako naj vodi intervjuvanca, da bo govoril ali razmišljal le o temi in se ne bo oddaljil;
- naredi, če se intervjuvanec zmede in govori netočnosti;
- naredi, če intervjuvanec preneha govoriti;
- naredi, če intervjuvanec začne jokati;
- naredi, če se intervjuvanec ne more nehati smejati;
- pove v zaključku intervjuja.⁴²⁰

Primer uvoda v intervju⁴²¹

Moje ime je (ime učenca). Na dan(datum) s pričetkom ob (ura začetka) intervjuvam (ime in priimek intervjuvanca) o (tema).

419 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 221–222.

420 Prirejeno in dopolnjeno po: Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 226–227.

421 Guidelines for Oral History Interviews. The History Channel. Student Workbook. <https://www.history.com/images/media/interactives/oralhist-guidelines.pdf> (25. 3. 2018).

2.2.6 Sprotno vrednotenje z refleksijo

Za uspešno vsebinsko pripravo lahko učitelji skupaj z učenci pripravijo kontrolni seznam dejanj, ki jih morajo opraviti pred intervjujem, in sproti beležijo, kdaj in kako jih opravijo.

Preglednica 75: Kontrolni seznam o opravljenih dejanjih za vsebinsko pripravo na intervju⁴²²

Kontrolni seznam	Datum izvedbe	Ovrednotenje izvedbe
Iskanje informacij o zgodovinskem ozadju teme intervjuja		
Iskanje informacij o intervjuvancu		
Priprava vprašanj		
Priprava vrstnega reda vprašanj		
Načrtovanje uvoda v intervju		
Načrtovanje zaključka intervjuja		

Pri tem naj učenci razmislijo o naslednjih vprašanjih:

- Kako ocenjujejo svoje znanje o temi intervjuja?
- Kako ocenjujejo svoja vprašanja za intervju, ali bi jih še izboljšali?
- Kako so pripravili uvodno in zaključno besedilo intervjuja, ali bi še kaj dodali?
- Kako so pripravljene na izvedbo intervjuja?

Preglednica 76: Samovrednotenje⁴²³

Kriteriji uspešnosti	Uspelo mi je ...	Ni mi še uspelo ...	Kaj še potrebujem? Kaj lahko še naredim?
Poznavanje intervjuvanca			
Poznavanje teme intervjuja			
Priprava vprašanj			
Priprava poteka intervjuja			

422 Prirejeno po: Wood, L. P. (2001). Oral History Projects in Your Classroom. (Practices in Oral History). [Carlisle, PA]: Oral History Association, str. 84 in 87.

423 Zgornji del tabele je vzeti iz: Holcar Brunauer, A. et al. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. 2. zvezek: Dokazi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 21.

Preglednica 77: Kontrolni seznam pred začetkom izvedbe intervjuja⁴²⁴

Predpriprava	Označite z ✓, če je opravljeno.
Zbral sem informacije o temi.	
Zbral sem informacije dogodku, o katerem se bom pogovarjal.	
Pripravil se izčrpen seznam vprašanj.	
Pripravil sem snemalno napravo, ki jo znam uporabljati.	
Pripravil sem kemične svinčnike in papir za zapisovanje dodatnih opomb.	
Pripravil sem še ...	

2.3 Izvedba intervjuja

2.3.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

Učitelji naj najprej izvedejo začetno vrednotenje z refleksijo. Učencem naj postavijo naslednja vprašanja:

- Kako se počutijo pred izvedbo intervjuja?
- Kaj jih skrbi pred začetkom intervjuja?
- Ali so dovolj pripravljeni za izvedbo?
- Kaj bi morali še pripraviti pred izvedbo intervjuja?

2.3.2 Priprava na snemanje in ročno zapisovanje

Pred začetkom snemanja intervjuja naj učenci pripravijo opremo za avdio- ali videosnemanje ter še enkrat preverijo, če imajo dovolj prostora za snemanje v videokameri ali v mobilnem telefonu ter preverijo napolnjenost baterije. Snemalno napravo naj postavijo tako, da bo posnetek intervjuja čim boljši in da naprava ne bo motila intervjuvanca.

Pripravijo naj kopije vprašalnika oz. vrstni red vprašanj ter besedilo, ki ga bodo povedali v uvodu in zaključku intervjuja.

Če za snemanje niso prejeli ustnega ali pisnega dovoljenja intervjuvanca, naj pripravijo zvezek, beležko, trši papir ali obrazec za vpisovanje odgovorov in dodatnih opomb ter več pisal, ki dobro pišejo.

⁴²⁴ Writing Workshop. Oral History. Teacher's Guide. Worksheet 3: Interview Checklist. http://teacher.scholastic.com/activities/writing/worksheet_3.asp?topic= (25. 3. 2018).

Ravno tako naj preverijo, da v prostoru, kjer bodo imeli intervju, ne bo motečih elementov in zunanje hrupa. Na vrata se lahko pritrdi obvestilo o intervjuju.

2.3.3 Priprava intervjuvanca

Učenci najprej pozdravijo intervjuvanca, mu še enkrat predstavijo razloge za intervju, izbor teme intervjuja, izbor intervjuvanca, razloge za podpis soglasja za uporabo s poudarkom na koristnosti intervjuja za prihodnje generacije ter predviden čas trajanja intervjuja.

Pred začetkom intervjuja naj učenci poskušajo (lahko tudi na koncu intervjuja) pridobiti od intervjuvanca podpis na soglasju za uporabo intervjuja in dovoljenju za objavo in nadaljnje širjenje, kot so se o tem že predhodno dogovorili.

Če intervjuvanec spremeni svoje mnenje glede uporabe ali objave, mu je treba ugoditi in pripraviti nov dogovor, kjer se navedejo omejitve, ki jih navede intervjuvanec (npr. da se nekateri odgovori ne uporabijo ali da se uporabijo lahko šele čez nekaj let). V tem primeru morajo učenci intervjuvancu nov dogovor v podpis posredovati po zaključku intervjuja.

Učenec/spraševalec predstavi potek intervjuja, in sicer da bo naredil uvodni in zaključni del, v glavnem delu pa bo postavljaj vprašanja po vprašalniku.

2.3.4 Potek in snemanje intervjuja

Takoj po začetku snemanja, učenec, ki snema intervju, preveri, da njegova snemalna naprava res snema.

V uvodu učenec/spraševalec pove, kdo je in koga intervjuja, na kateri dan in čas začetka snemanja.

V glavnem delu učenec/spraševalec postavlja vprašanja (po potrebi dodatna vprašanja, ki spodbujajo intervjuvanca k odgovarjanju, ali vprašanja, da intervjuvanec ne zaide od predlagane teme intervjuja). Učenec/spraševalec pozorno posluša in kaže zanimanje in hvaležnost.

Primer začetka narativnega intervjuja za temo migracij: *»Zanimajo me življenjske zgodbe posameznikov, moških in žensk, ki so prišli v Slovenijo, in njihove izkušnje na trgu dela. Prosila bi vas, da mi poveste svojo zgodbo, do danes; vse, kar vam je osebno pomembno in povezano z vašim delom. Začnite po vaši želji in prosim, vzemite si čas.*

Poslušala bom, ne bom vas prekinjala. Morda si bom kaj zabeležila za vprašanja pozneje. Ko boste končali s pripovedjo, bom zastavila kakšno vprašanje.«⁴²⁵

Pri izvedbi morajo učenci paziti, da pozorno poslušajo in ohranijo stik z očmi intervjuvanca, da ne postavljajo vprašanj, na katera je intervjuvanec že odgovoril, in da dajo čas intervjuvancu, da odgovori na vprašanja. Ravno tako naj ne popravljajo intervjuvanca ali ga prekinjajo. Dodatna vprašanja, ki niso bila načrtovana, lahko postavijo, ko intervjuvanec preneha odgovarjati.⁴²⁶

Učenci naj upoštevajo naslednje napotke:

- *»Postavite eno vprašanje naenkrat. Navedite svoja vprašanja čim bolj neposredno.*
- *Vprašajte odprta vprašanja – vprašanja, ki se začnejo z “zakaj, kako, kje, kakšno”.*
- *Izogibajte se vprašanju “da ali ne”.*
- *Začnite z neobčutljivimi vprašanji. Eden dobrih primerov za začetek je npr., da začnete pogovor o spominih na otroštvo.*
- *Pripravljeni bodite, da se bodo pojavila obdobja tišine. To je koristen čas za razmislek in priklic spomina za vašega intervjuvanca.*
- *Preprečite prekinitve pri intervjuvancu.*
- *Če se intervjuvanec odmakne od teme, ki vas zanima, se ne ustrašite. Včasih so najboljši odgovori intervjuja prišli ravno na ta način. Če pa menite, da je intervjuvanec odšel predaleč, pa ga previdno usmerite nazaj na temo s svojim naslednjim vprašanjem.*
- *Spoštujte intervjuvanca. Uporabite mimiko telesa, da pokažete, da vas zanima, kar pripoveduje ali mora povedati. Zapomnite si, da je vaš intervjuvanec za vas “darilo” spominov in izkušenj.*«⁴²⁷

»Pri pridobivanju informacij lahko naletimo na nešteto različic iste zgodbe. Pomembno je, da sogovornika ne silimo v določeno informacijo ali mu “polagamo besede v usta”, saj bodo mnogi sogovorniki podali informacijo, ki njim ni znana, da bi zadovoljili naša pričakovanja v povezavi z njihovim vedenjem. Poskušamo ga čimbolj prepustiti toku pripovedi. Tako se nam lahko zgodi, da bomo v dolgih pogovorih pridobili le majhno število koristnih informacij, ki pa jih ne smemo zanemariti.«⁴²⁸

Če se intervju snema, učenec/spraševalec lahko dodatno ročno zabeleži, kdaj intervjuvanec glasno ali tiho govori, hitro ali počasi, poudarja določene besede, kdaj ima krajše ali daljše odmore, smeh, jok itd. Dodatno lahko učenec zabeleži mimiko obraza in zunanji izgled pričevalca, pri odgovorih pa tudi odzivnost.

425 Pajnik, M., Bajt, V. (2009). Biografski narativni intervju: Aplikacija na študije migracij. Dve domovini. Št. 30, str. 78. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QFYT8MKC> (25. 7. 2018).

426 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 227.

427 A Practical Guide to Oral History (2014), str. 9. https://sohp.org/files/2013/11/A-Practical-Guide-to-Oral-History_march2014.pdf (5. 5. 2018).

428 Priročnik za ljubitelje kulturne dediščine. Šentjur: Zavod za podporo in razvoj turizma in etnologije, Slovenske Konjice: Šolski center Slovenske Konjice – Zreče, str. 15–16. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/CVZU/partnerstva/CVZU_54PARTNERSTVA_SCSK_Prirocnik.pdf (15. 7. 2018).

»Med intervjujem mora biti spraševalec pozoren na vse odzive vprašane osebe, ne samo na njene verbalne odgovore, ampak tudi na neverbalno komunikacijo, na njeno vedenje med pogovorom, mimiko obraza, ton odgovora in podobno, saj nam upoštevanje neverbalne komunikacije in socialne dinamike, ki se med intervjujem vzpostavi med spraševalcem in vpraševancem, prikaže verbalni odgovor v pravi podobi.«⁴²⁹

Če se intervju ne snema, lahko učenec/spraševalec ročno zabeleži odgovore na ta način, da pripravi kartice oz. debelejši papir, kjer ima na prvi strani zapisano vprašanje, na drugo stran pa zapiše odgovor intervjuvanca. Če učenec/spraševalec ne uspe zapisati celotnega odgovora, lahko skrajša odgovor ali pa prosi intervjuvanca, da še enkrat ponovi odgovor.

Preglednica 78: Sprotno zapisovanje odgovora intervjuvanca

ZAPOREDNA ŠTEVILKA: INTERVJUVALEC: DATUM: VPRAŠANJE:	ODGOVOR:
---	----------

V zaključnem delu intervjuja učenec/spraševalec pove zaključni čas snemanja.

Učenec, ki snema, ustavi snemanje in pospravi snemalno opremo.

2.3.5 Zaključek intervjuja

V zaključku se učenci zahvalijo intervjuvancu za sodelovanje.

Če je intervjuvanec pri intervjuju uporabljal svoje spominske predmete, ga učenci prosijo za kratkotrajno uporabo. Dogovorijo se, kdaj bodo učenci vrnili te predmete.

Če intervjuvanec daruje svoje predmete, morajo učenci skupaj z učitelji pripraviti dopis, iz katerega je razvidno, katere predmete intervjuvanec daruje šoli.

429 Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 100.

Preglednica 79: Podatki o pridobljenem predmetu⁴³⁰

Ime darovalca:
Naslov:
Predmet:
Opis predmeta:
Datum pridobitve:

Če intervjuvanec pokaže slikovno gradivo (fotografije, razglednice idr.), ga učenci prosijo za dovoljenje za kopiranje in uporabo. Skupaj z učitelji morajo pripraviti dopis, iz katerega je razvidno, katero slikovno gradivo se lahko uporabi. Če iz kakršnihkoli razlogov ni mogoče pridobiti pisnega soglasja, se lahko posname ustno soglasje intervjuvanca.

Primer pisnega soglasja za uporabo fotografije⁴³¹

Šola:
Naslov šole:
Naslov projekta:
Podpisani (ime in priimek intervjuvanca) pisno podajam soglasje, da lahko (šola) uporabi fotografije v izobraževalne namene, in sicer za (raziskovalno nalogo, tekmovanje iz zgodovine, projektno nalogo ipd.).
Podpis intervjuvanca:
Naslov intervjuvanca:
Telefon in/ali elektronska pošta:
Datum:

V zaključku učenci obvestijo intervjuvanca, kdaj mu bodo poslali prepis intervjuja in zaključno poročilo v branje, pregled in dopolnitev. Dogovorijo se, kako ga naj intervjuvanec dopolni in kdaj naj ga pošlje nazaj učencem.

430 Prirejeno po: Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 99.

431 Prirejeno po: *Guidelines for Conducting Interviews*. <https://www.nhd.org/guidelines-conducting-interviews> (6. 5. 2018).

2.3.6 Sprotno vrednotenje z refleksijo

Za vrednotenje izvedbe intervjuja lahko učenci odgovorijo na nekaj vprašanj, kjer se ocenijo na tristopenjski lestvici.

Preglednica 80: Vrednotenje opravljenega intervjuja

Vprašanja za vrednotenje	Slabo	Dobro	Zelo dobro
Kako se počutite po opravljenem intervjuju?			
Kako ste bili uspešni pri snemanju intervjuja?			
Kako ste bili uspešni pri spodbujanju intervjuvanca?			
Kako pozorno ste poslušali intervjuvanca?			
Kako ste bili uspešni pri zapisovanju dodatnih opažanj med izvedbo intervjuja?			

Učenci lahko razmislijo še o naslednjih vprašanjih:

- Kakšna izkušnja je bila za učence izvajanje intervjuja?
- Kako so se počutili med intervjujem?
- Kakšne težave so se pojavile med intervjujem?
- Kako je odgovarjal intervjuvanec?
- Katera vprašanja so bila dobra, katera niso delovala dobro na intervjuvanca?
- Ali so med intervjujem spremenili kakšno vprašanje ali vrstni red vprašanj?
- Ali so bili zadovoljni z odgovorom intervjuvanca?
- Ali so morali postaviti dodatna vprašanja intervjuvancu?
- Ali so izbrali ustreznega intervjuvanca za raziskovanje teme?
- Ali so dobili dovolj informacij od intervjuvanca za raziskovalno temo?
- Ali so ustrezno uporabili snemalno napravo?
- Kako se je počutil intervjuvanec med intervjujem?
- Kako je bil intervjuvanec zadovoljen po koncu intervjuja?
- Ali je po koncu snemanja intervjuja intervjuvanec še kaj povedal?
- Kaj so se naučili pri izvedbi intervjuja?
- Ali bi želeli še koga intervjuvati? Itn.

Učenci lahko podajo svojo refleksijo, kako so izvedli intervju s pomočjo značilnosti faz biografskega narativnega intervjuja (preglednica št. 81).

Preglednica 81: Refleksija učencev po fazah biografskega narativnega intervjuja⁴³²

Faze	Značilnosti	Praktični primeri	Refleksija učencev
<i>Začetna faza</i>	<ul style="list-style-type: none"> – predstavitev osrednje teme intervjuvancu – (ponovna) zagotovitev anonimnosti oz. razlaga etičnih načel – razlaga o poteku intervjuja – začetek snemanja intervjuja – zastavitev izhodiščnega vprašanja 	<ul style="list-style-type: none"> – srečanje z intervjuvancem in začetek intervjuja – zagotovitev varnega okolja – predstavitev raziskovalke in institucije – pojasnitev namena raziskave 	
<i>Osredja faza</i>	<ul style="list-style-type: none"> – potek naracije (intervjuvanec nemoteno pripoveduje) – aktivno poslušanje brez prekinjanja – intervjuvar si beleži osrednje teme po vrstnem redu in z besedami, ki jih uporablja intervjuvanec – zaključek, ko intervjuvanec naracijo sam zameji s »kodo« 	<ul style="list-style-type: none"> – ohranjanje očesnega stika, odprta telesna drža, neverbalno vzpodbujanje (npr. s kimanjem) – neprekinjanje naracije kljub daljšim premorom – izogibanje »reševanju« oziroma poseganju v naracijo v primeru čustvenih reakcij intervjuvanca (npr. jok) 	
<i>Faza vprašanj</i>	<ul style="list-style-type: none"> – vprašanja se zastavljajo po vrstnem redu izbire tem pripovedovanja – intervjuvar lahko zastavi dodatna vprašanja o vsebinah, ki niso bile omenjene – intervjuvar se izogiba vrednostnim sodbam, argumentiranju ali izražanju lastnih prepričanj, ki bi lahko vplivali na intervjuvanca 	<ul style="list-style-type: none"> – intervjuvanec reče npr. »To je to« ali »To je moja zgodba« in s tem nakáže konec osrednje pripovedi – intervjuvar začne spraševati po vrstnem redu zapisikov o temah; npr. »Mi lahko poveste kaj več o . . . « ali »Omenili ste . . .«, kar sproži dodatno naracijo – na koncu lahko zastavi dodatna vprašanja, vendar se izogiba oblikam, ki omogočajo zgolj »da« ali »ne« odgovore 	
<i>Zaključna faza</i>	<ul style="list-style-type: none"> – konec snemanja – neformalen pogovor, ki lahko traja dalj časa in vsebuje podrobnosti, ki jih intervjuvanec prej ni želel razkriti – intervjuvar lahko prosi intervjuvanca za pojasnitev nekaterih formalnosti za namen raziskave – intervjuvar čim prej zapiše vse vtise v terenski dnevnik 	<ul style="list-style-type: none"> – klepet po koncu snemanja – skupno izpolnjevanje tabele z osnovnimi podatki o intervjuvancu za namen poznejše analize – morebitna dodatna srečanja z intervjuvancem 	

432 Faze, značilnosti in praktični primeri (izpuščena je Prefaza) so v celoti vzeti iz: Pajnik, M., Bajt, V. (2009). Biografski narativni intervju: Aplikacija na študije migracij. Dve domovini. Št. 30, str. 79. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QFYT8MKC> (25. 7. 2018).

2.4 Prepisovanje in zapis

2.4.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

Učitelji naj najprej izvedejo začetno vrednotenje z refleksijo. Učencem naj postavijo naslednja vprašanja:

- Ali so že kdaj prepisovali besedilo iz učbenika in knjig ter kakšne težave so imeli?
- Ali so že kdaj prepisovali besedilo z zvočnega posnetka (npr. pesem z radia ali televizije) in kakšne težave so imeli?
- Kakšne težave imajo pri zapisovanju učne snovi v šoli, če učitelji ne narekujejo ali govorijo zelo hitro? Itn.

2.4.2 Vrste prepisovanj

Prepisovanje se imenuje tudi transkripcija, ki pomeni proces izdelave kopije intervjuja.⁴³³ Učenci lahko prepisujejo po avdio- ali videoposnetkih, če so jih naredili, ali pa po ročnih zapiskih, ki so jih sproti delali pri intervjuju.

Prepisovanje intervjuja po sprotih ročnih zapiskih

Če so učenci že sproti pri izvedbi intervjuja ročno beležili odgovore intervjuvanca, se svetuje, da takoj po končanem intervjuju oz. še isti dan preberejo zapiske in jih po potrebi dopolnijo ter uredijo. Nato jih prepišejo oz. pretipkajo v računalnik ter shranijo na več različnih nosilcih podatkov.

Če so učenci sproti pri izvedbi intervjuja ročno beležili le bistvo odgovorov intervjuvanca, se svetuje, da takoj po končanem intervjuju oz. še isti dan po potrebi dopolnijo in uredijo povzetke odgovorov ter te povzetke prepišejo oz. pretipkajo v računalnik ter shranijo na več različnih nosilcih podatkov.

Učenci naj dodajo (če še niso pri izvedbi intervjuja) še dodatna opažanja, npr. kdaj je intervjuvanec glasno ali tiho govoril, hitro ali počasi, poudaril oz. ponovil določene besede, kdaj je imel krajše ali daljše odmore, kdaj se je nasmejil, kdaj je jokal itn. in tudi druge opombe glede poteka intervjuja, saj jim bo to prišlo prav pri zaključnem poročilu.

433 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 8. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

Prepisovanje intervjuja po videoposnetku

Učenci naj takoj po zaključku intervjuja prenesejo videoposnetek iz snemalne naprave v računalnik in naredijo več kopij posnetkov na različnih nosilcih podatkov.

Če se učitelji skupaj z učenci odločijo, da bodo celoten intervju objavili v pisni obliki, morajo dobesedno prepisati vsebino intervjuja po videoposnetku. Večjih težav zaradi možnosti večkratnega predvajanja z računalniškimi programi za predvajanje videoposnetkov učenci ne bi smeli imeti, razen s črkovanjem imen, tujk, pogovornih izrazov ipd. Vsebino naj shranijo na več nosilcih podatkov.

Če se učitelji in učenci odločijo, da bodo videoposnetek intervjuja uporabili za povzetek intervjuja, naj učenci večkrat pogledajo videoposnetek in poskušajo izluščiti bistvo odgovorov pri vsakem vprašanju oz. naj učenci s svojimi besedami obnovijo odgovor intervjuvanca po vprašanjih. Nato pa pripravijo vsebinski povzetek vseh odgovorov intervjuvancev in ga shranijo v računalnik.

Če učenci ne bodo prepisali vsega, naj naredijo načrt za izbrani prepis:

- Koliko časa traja posnetek?
- Ali so vsi deli intervjuja dobro posneti?
- Kateri del nameravam prepisati?
- Kaj moram preveriti pri prepisu? (Npr. imena, datumi, novi izrazi.)
- Kaj bom vključil v prepis? (Npr. spominski predmet, fotografijo ...)⁴³⁴

Prepisovanje intervjuja po avdioposnetku

Učenci naj takoj po zaključku intervjuja prenesejo avdioposnetke iz snemalne naprave v računalnik in naredijo več kopij posnetkov na različnih nosilcih podatkov.

Če se učitelji s skupaj z učenci odločijo, da bodo celoten intervju objavili v pisni obliki, morajo dobesedno prepisati vsebino intervjuja po avdioposnetku. Večjih težav zaradi možnosti večkratnega predvajanja z računalniškimi programi za predvajanje avdioposnetkov učenci ne bi smeli imeti, razen s črkovanjem imen, tujk, pogovornih izrazov ipd. Vsebino naj shranijo na več nosilcih podatkov.

Če se učitelji in učenci odločijo, da bodo avdioposnetek intervjuja uporabili za povzetek intervjuja, naj učenci večkrat poslušajo avdioposnetek in poskušajo izluščiti bistvo odgovorov pri vsakem vprašanju oz. naj učenci s svojimi besedami obnovijo odgovor intervjuvanca po vprašanjih. Nato pa pripravijo vsebinski povzetek vseh odgovorov intervjuvancev in ga shranijo v računalnik.

⁴³⁴ Ideja za načrt je iz: Mackay, N. (2007). *Curating Oral Histories: From Interview to Archive*. Walnut Creek, California: Left Coast Press, Inc., str. 110.

2.4.3 Vrste zapisov

Najpogostejša sta dva načina zapisa intervjuja, ki ju naredijo učenci: **dobesedni prepis (transkript) ali povzetek**. Lahko pa učenci kombinirajo oba zapisa skupaj, kjer povzamejo odgovore intervjuvanca in dodajo citate oz. dobesedni govor intervjuvanca.

Dobesedni prepis je lahko prepis z vsemi napakami ali pa prepis, kjer učenci popravijo slovnico.

»Dobesedni prepis intervjuja, ki vključuje tudi vse slovnične napake, slengovske izraze, medmete, premolke omogoča najbolj natančno analizo podatkov, saj vključuje skoraj vse informacije (izgubi se le neverbalna komunikacija, višina glasu ...).«⁴³⁵ To pomeni, da učenci dobesedno prepisujejo vse, kar je intervjuvanec povedal, vključno z vsemi ponovljenimi besedami, mašili, vzdihom idr.

Če jezik izraža osebnost intervjuvanca, naj učenci ne preurejajo odgovore intervjuvanca v naslednjih spodnjih primerih:

- »pomemben pogovorni ali ritmični jezik (npr. ritmika jezika določenih pokrajin),
- nenavadno izražanje kot del intervjuvančeve osebnosti,
- kakršnakoli nenavadna, a zavestno tvorjena izjava (npr. uporaba stilemov).«⁴³⁶

Učenci naj sami naredijo prepise oz. transkripte, saj so večje prednosti za tistega, ki to naredi:

- »1. Proces transkribiranja osveži intervjuvarjev spomin.
- 2. Videti intervjuvančeve besede na papirju lahko intervjuvarju da dejansko drug pogled na celoten pogovor ali celo drug zorni kot za njegov intervju.
- 3. Poglobljena analiza dobesednega prepisa pogovora lahko intervjuvarju pokaže, kje so luknje v njegovem intervjuju in kje so pomembna dodatna vprašanja.
- 4. Celotna transkripcija je natančna, s čimer zagotavlja najboljšo možnost citiranja intervjuvanca v kontekstu pogovora.
- 5. Pri kritičnem proučevanju transkriptov lahko intervjuvar izboljša svoje intervjuvarske veščine.«⁴³⁷

435 Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 116.

436 Schumacher, M. (1993). The Writer's Complete Guide to Conducting Interviews. Ohio: Writer's Digest Book, str. 167. V: Muršič, M. (2014). Tiskani intervju – leksikalne spremembe pri pretvorbi prototeksta v metatekst (s poudarkom na analizi športnih intervjujev). Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede, str. 33. <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/mursic-mojca.pdf> (10. 7. 2018). Stilem je »stילו zaznamovano jezikovno sredstvo.« <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3703039/stilem?View=1&Query=stilem&All=stilem&FilteredDictionaryIds=133> (18. 8. 2018).

437 Schumacher, M. (1993). The Writer's Complete Guide to Conducting Interviews. Ohio: Writer's Digest Book, str. 159. V: Muršič, M. (2014). Tiskani intervju – leksikalne spremembe pri pretvorbi prototeksta v metatekst (s poudarkom na analizi športnih intervjujev). Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede, str. 31. <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/mursic-mojca.pdf> (10. 7. 2018).

Obe vrsti zapisa intervjuja (prepis ali povzetek) učenci lažje naredijo s pomočjo audio- ali videoposnetka kot pa s pomočjo sprotnih ročnih zapiskov.

»Posneti material je potrebno transkribirati oz. dobesedno prepisati pogovor. To je zamudno početje, vendar nujno potrebno, saj so zapisane informacije varnejše in bolj pregledne kot posnetki na traku ali v digitalni obliki. Prepisi se opravljajo v jeziku, v katerem je bil opravljen pogovor. Dobrodošlo je sprotno prepisovanje, saj lahko pripišete še marsikateri komentar, ki omogoča lažje razumevanje besedila po daljšem času. Vse, kar dopišete, morate ločiti, da bo jasno, kaj ste dodali in kaj je povedal informator. Za lažje in hitreje pisanje si lahko ustvarite legendo.«⁴³⁸

Vsi zapisi naj imajo v uvodnem delu osnovne informacije o intervjuju.

Preglednica 82: Osnovne informacije o intervjuju⁴³⁹

Ime šolskega projekta:
Mentor šolskega projekta:
Tema:
Vključeni učenci:
Datum:
Prostor:
Trajanje:
Ime spraševalca:
Ime snemalca:
Ime intervjuvanca:
Prepisovalec:
Datum prepisa:

438 Priročnik za ljubitelje kulturne dediščine. Šentjur: Zavod za podporo in razvoj turizma in etnologije, Slovenske Konjice: Šolski center Slovenske Konjice – Zreče, str. 14. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/CVZU/partnerstva/CVZU_54PARTNERSTVA_SCSK_Prirocnik.pdf (15. 7. 2018).

439 Primer podatkov za zapis je tudi v: Priročnik za ljubitelje kulturne dediščine. Šentjur: Zavod za podporo in razvoj turizma in etnologije, Slovenske Konjice: Šolski center Slovenske Konjice – Zreče, str. 15. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/CVZU/partnerstva/CVZU_54PARTNERSTVA_SCSK_Prirocnik.pdf (15. 7. 2018).

V glavnem delu zapisa naj učenci zabeležijo intervju: vprašanja spraševalca (S) in odgovore intervjuvanca (I). Zapis lahko pripravijo tudi v preglednici. Primer je preglednica št. 83.

Preglednica 83: Zapis intervjuja

Zapis intervjuja	Vprašanja/odgovori
S:	
I:	
S:	
I:	

Učenci lahko po navodilih učiteljev različno oblikujejo zapise intervjujev. Npr. oštevilčijo vprašanja in odgovore, dodatne opombe in opažanja pri odgovorih intervjuvanca zapišejo z oklepaji, uporabijo prvo črko (I) za intervjuvanca in (S) za spraševalca, krepki tisk za vprašanja, poševni tisk za odgovore idr.

Če imajo učenci še podvprašanja, lahko uporabijo preglednico št. 84.

Preglednica 84: Zapis odgovorov intervjuvanca po vprašanjih oz. podvprašanjih

Vprašanja pri intervjuju	Podvprašanja	Odgovori po podvprašanjih
Vprašanje 1	Podvprašanje 1	Odgovor 1
	Podvprašanje 2	Odgovor 2
	Podvprašanje 3	Odgovor 3
Vprašanje 2	Podvprašanje 1	Odgovor 1
	Podvprašanje 2	Odgovor 2
	Podvprašanje 3	Odgovor 3
Vprašanje 3	Podvprašanje 1	Odgovor 1
	Podvprašanje 2	Odgovor 2
	Podvprašanje 3	Odgovor 3

Pri odgovorih intervjuvanca naj učenci ne poskušajo ničesar spremeniti. V sprotne opombe ali oklepaje lahko dodajo opise, ki dodatno pojasnjujejo potek intervjuja, npr. opombe o času, porabljenem za vsako vprašanje, o zvokih v prostoru ali reakciji intervjuvanca (smeh, vznemirjenje, jok, obrazna mimika) ali uporabo spomin-⁴⁴⁰skih predmetov in fotografij.

440 Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 8. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

Preglednica 85: Dodatna pojasnila k odgovorom intervjuvanca

Vprašanja	Odgovor intervjuvanca	Dodatno pojasnilo
Vprašanje 1		
Vprašanje 2		
Vprašanje 3		

Če imajo učenci več intervjuvancev, lahko uporabijo preglednico št. 86 za vpis odgovorov intervjuvancev po posameznih vprašanjih.

Preglednica 86: Zapis odgovorov intervjuvancev po vprašanjih

Odgovori intervjuvancev	Vprašanje 1	Vprašanje 2	Vprašanje 3
Intervjuvanec 1			
Intervjuvanec 2			
Intervjuvanec 3			

Če učenci delajo povzetke intervjuja, naj najprej prepíšejo odgovor intervjuvanca, nato naredijo kratek povzetek oz. napišejo bistvo odgovora ter na koncu izberejo še ključno besedo, ki povzema celoten odgovor.

Preglednica 87: Povzetek odgovora s ključno besedo

Odgovor intervjuvancev	Prepis odgovora št. 1	Kratek povzetek	Ključna beseda
Intervjuvanec 1			
Intervjuvanec 2			
Intervjuvanec 3			

Učenci lahko zbrane podatke o intervjuvancu (npr. ime in priimek, datum in kraj rojstva, poklic), kratek življenjepis ter druge informacije, ki so jih pridobili v intervjuju, zapišejo v krajši obliki. Primer je preglednica št. 88.

Preglednica 88: Zbrani podatki o intervjuvancu⁴⁴¹

Intervjuvanec	
Kratka biografija	
Prvi spomini	
Odgovori na vprašanja	
Zaključne misli	
Kratek povzetek odgovorov intervjuvanca	

2.4.4 Pregledi in dopolnitve zapisov

V obeh primerih, v dobesednem prepisu in povzetku, ki ga pripravijo učenci, mora ta zapis pregledati tudi intervjuvanec.

Zato naj učenci pošljejo prvi osnutek zapisa intervjuja v branje in pregled. Intervjuvanec naj pregleda na ta način, da popravi morebitne napake, zmote v letnicah ali imenih. Ne bi pa smel v celoti spremeniti odgovorov.⁴⁴² Intervjuvanec naj popravi zlasti črkovanje imen, krajev ali pogovornih besed, ki jih učenci niso razumeli, ali popravi odgovore tako, da bodo bolj razumljivi in jasni.

Nato učenci vstavijo popravke in dopolnijo zapis intervjuja, tako da je pripravljen za nadaljnjo uporabo. Učenci naj zbirajo podatke o vsakem koraku obdelave in izboljšave zapisa intervjuja, saj lahko intervjuvanec večkrat pregleduje zapis, dokler se ne strinja z dokončno verzijo.

⁴⁴¹ Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 95, 96, 101.

⁴⁴² *Oral History Methodology. The Art of Interviewing*. University of California. Santa Barbara, str. 15. <http://www.history.ucsb.edu/faculty/marcuse/projects/oralhistory/199xDRussellUCSBOralHistoryWorkshop.pdf> (2. 1. 2018).

Preglednica 89: Pregledi zapisov intervjujev

Pregledi in popravki zapisov	Prva verzija zapisa intervjuja	Druga verzija zapisa intervjuja s popravki intervjuvanca	Tretja verzija zapisa intervjuja s popravki intervjuvanca
Intervju 1			
Intervju 2			
Intervju 3			

Učenci naj razmislijo še o kakovosti zapisa intervjuja (oz. dobesednega prepisa) s pomočjo naslednjih vprašanj:

- »1. Ali je prepis točen zapis s posnetka? Ali sem skrbno zbiral podatke o vsakem koraku obdelave prepisa, vključno s tem, kdo je prepisal, pregledal, uredil, preoblikoval in popravil prepis v zadnji verziji?
2. Ali je intervjuvanec seznanjen s spremembami v prepisu glede na originalen posnetek?
3. Katere opombe so bile pripravljene za prepis? Ali so primerne in ustrezne? Kako jih je mogoče izboljšati?
4. Ali obstajajo omejitve dostopa do prepisa ali njegove uporabe? Ali so omejitve za posamezne dele označene?
5. Ali obstajajo kakšne fotografije ali drugo gradivo? Ali izboljšajo in dopolnjujejo besedilo prepisa?
6. Če gre za prepis po videoposnetku, ali prepis vključuje tudi časovne reference, ki nakazujejo, kje se nahajajo prepisani odgovori intervjuvanca na videoposnetku?«⁴⁴³

Zadnjo verzijo zapisa intervjuja pošljejo intervjuvancu in se mu še enkrat zahvalijo za sodelovanje in pomoč pri pregledu.

Primer zahvalnega pisma

Draga babica in dragi dedek!

Rad bi se vama zahvalil za vse odgovore na moja vprašanja. Imel sem se zelo lepo in veliko novega sem se naučil. Pošiljam vama tudi prepis intervjuja.

Vajin vnuk

Če učitelji in učenci še niso pridobili soglasja za šolsko uporabo intervjuja, ker so intervjuvanci želeli videti zadnjo verzijo zapisa intervjuja ali videoposnetek, je to zadnji čas, da ga pridobijo.

443 2000 Oral History Evaluation Guidelines. <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/oral-history-evaluation-guidelines-revised-in-2000/> (14. 4. 2018).

Primer soglasja za šolsko uporabo

Po pregledu videoposnetka in prepisa

Podpisani (ime in priimek intervjuvanca) dovoljujem
 (šola) v neomejeno uporabo pregledan
 in dopolnjen prepis (transkript) in videoposnetek v izobraževalne namene.

Intervjuvanec:

Podpis:

Kraj in datum:

2.4.5 Sprotno vrednotenje z refleksijo

Učenci naj najprej razmislijo o naslednjih vprašanjih:

- Kako uspešni so bili pri poslušanju in ročnem zapisovanju odgovorov intervjuvanca?
- Kakšne težave so imeli pri ročnem zapisovanju?
- Kakšne težave so imeli pri prepisovanju po avdio- ali videoposnetku?
- Kaj so si zabeležili med snemanjem intervjuja in kako so ta dodatna opažanja vključili v prepis intervjuja po avdio- ali videoposnetku?

Preglednica 90: Samovrednotenje prepisovanja in zapisa intervjuja⁴⁴⁴

Kriteriji uspešnosti	Uspelo mi je ...	Ni mi še uspelo ...	Kaj še potrebujem? Kaj lahko še naredim?
Prepis po avdio- ali videoposnetku ali ročnih zapiskih			
Vpis dodatnih opažanj			
Ureditev zapisa intervjuja			

⁴⁴⁴ Zgornji del tabele je vzet iz: Holcar Brunauer, A. et al. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. 2. zvezek: Dokazi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 21.

2.5 Analiza in interpretacija

2.5.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

Učitelji naj najprej izvedejo začetno vrednotenje z refleksijo. Učenci odgovorijo na naslednja vprašanja:

- »Ali vas je kaj od slišanege presenetilo?
- Ali so intervjuvanci izjavili kaj, kar je v nasprotju s tem, kar ste se že naučili?
- Ste izvedeli kaj novega o tem obdobju?
- So intervjuvanci izražali svoje mnenje o dogodkih?
- Je bilo to njihovo lastno mnenje ali mnenje drugih?
- Kaj ste se naučili o njihovih občutkih prek izrazov na obrazu, poslušanja, kretenj?
- Ali na kakšno vprašanje niso želeli ali mogli odgovoriti oz. so nadaljevali z govorjenjem, toda niso odgovorili na vprašanje?
- Ali je intervju spremenil vaše znanje o obdobju?«⁴⁴⁵

2.5.2 Preverjanje točnosti informacij

Čeprav so lahko učenci že pri poslušanju odgovorov intervjuvanca ali pri prepisovanju ugotovili nekatere netočnosti (zlasti pri navajanju imen in letnic), ki jih je intervjuvanec naknadno popravil ob pregledu, pa se lahko pri ponovnem branju, poslušanju in gledanju preverijo še druge informacije iz intervjuja. Učence je potrebno naučiti dvomiti oz. vzpostaviti distanco do slišanege ali videnege.

Učenci naj odgovorijo: :

- »Ali je intervju odgovoril na vprašanja, na katera so hoteli odgovore?
- Kako dober je bil intervjuvančev spomin?
- Ali je intervjuvanec dal nasprotujoče si informacije?
- Ali obstaja kakšen način za preverjanje točnosti odgovorov?«⁴⁴⁶

Učenci naj s ponovnim poslušanjem in gledanjem posnetka ali branja zapisa intervjuja, ki so ga naredili, poskušajo ločiti med podatki, ki jih povedal intervjuvanec, in njegovimi stališči do posameznih dogodkov. Učenci naj vpišejo v preglednico št. 91, katere podatke je navedel in kakšno je njegovo stališče.

445 Errazkin, M., Martinez, R. (Coords) (2012). Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 22. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

446 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 228.

Preglednica 91: Podatki in stališča intervjuvanca

Dogodki	Podatki, ki jih intervjuvanec navede o dogodku	Stališče intervjuvanca do dogodka
Dogodek 1		
Dogodek 2		
Dogodek 3		

Nato naj učenci preverijo točnost podatkov oz. povedanih informacij s pomočjo druge strokovne literature in na ta način ocenijo spomin intervjuvanca: »Zgodbo je potrebno kronološko umestiti in jo podkrepiti z arhivsko dokumentacijo. Nadalje se skrbno analizira besedilo, izlušči se jedro pripovedi, nakar se pridobljene informacije primerjajo z zgodovinskimi dejstvi.«⁴⁴⁷

Preglednica 92: Preverjanje točnosti informacij

Informacija, ki jo navaja intervjuvanec	Informacija, ki je navedena v učbeniku ali strokovni literaturi	Podobnosti in razlike

»Pri ustni zgodovini je eno od poglobitvenih vprašanj, do katere mere je še možen točen spomin preteklih dogodkov. /.../ Kljub temu, da še ne vemo veliko o tem, kako možgani beležijo in shranjujejo informacije, je znano, da kadar zataji spomin, najprej izgubimo spomine mlajšega datuma, medtem ko zgodnji spomini ostanejo jasni ali se celo povečajo. Spomin je kot vir informacij o preteklosti, na katere se pripovedovalec pogosto sklicuje. To so pogosto zloščene zgodbe ali anekdote, kar nam daje vedeti, da jih je pripovedovalec pogosto pripovedoval ali o njih premišljal. Kot take so lahko podvržene in integrirane s kasnejšimi izkušnjami in vrednotami.«⁴⁴⁸

Če je intervjuvanec pripovedoval o več dogodkih, lahko učenci odgovore intervjuvanca razporedijo po časovnem vrstnem redu, dogodkom pa dodajo opise in pojasnila iz strokovne literature ali naučenega znanja pri pouku zgodovine.

447 Czwecko Voler, L. (2014). Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str. 139.

448 Lummis, T. (1998). Structure and Validity in Oral Evidence. V: The Oral History Reader (ur. R. Perks, A. Thomson). London, New York: Routledge, str. 273–274. V: Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 97.

Preglednica 93: Opis dogodkov

Dogodki	Odgovor intervjuvanca	Kaj sem se naučil o tem dogodku v šoli?	Dodaten opis iz strokovne literature	Podobnosti in razlike
Dogodek 1				
Dogodek 2				
Dogodek 3				

Učenci se morajo zavedati, da *»ustni vir naj nikoli ne bo edini vir pri interpretaciji. Poiskati je potrebno še drugo dosegljivo pisno gradivo in ustne vire. Če je pisni vir v protislovju z ustnimi informacijami, se je potrebno zakopati globlje v gradivo, da bi ugotovili, kateri vir je bolj točen.«*⁴⁴⁹

2.5.3 Kritično razmišljanje o vsebini intervjuja

Tako kot vsak pisni vir lahko tudi zapise intervjujev učenci kritično analizirajo. Z osebne ravni intervjuvanca bi se morali naučiti preiti na splošno raven ter iz subjektivnosti v objektivnost.⁴⁵⁰

Učenci naj najprej odgovorijo na vprašanja, s katerimi kritično razmislijo o vsebini odgovorov intervjuvanca:

- Kakšno je mnenje intervjuvanca?
- Ali gre za njegovo osebno mnenje ali mnenje drugih?
- Ali je pri tem pristranski in se ravna po osebnih nagnjenjih?
- Katere besede kažejo, da hoče prepričati druge?
- Ali prikazuje resnico ali jo prikriva?
- Ali podaja točne podatke ali so neresnični?
- Ali namerno opušta podatke ali jih namerno dodaja?
- Kaj dodaja in česa ne pove? Zakaj?
- V kolikšni meri je njegovo pričevanje verodostojno, ali se mu lahko verjame?

Nato naj razmislijo o naslednjih vprašanjih, s katerimi lahko ugotovijo pristranskost intervjuvancev:

- *»kakšne motive bi lahko imeli ti ljudje za zagovarjanje svojih stališč;*
- *kakšne koristi bi imeli od določene rešitve, politike ali argumenta, če bi ta postal prevladujoč;*
- *katere vzroke navajajo za določen položaj ali spor;*
- *kateri relevantni podatki so bili izpuščeni; ali se zdi, da so bili izpuščeni iz izjave /.../;*

449 Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 98.

450 Czwecko Voler, L. (2014). Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str. 142.

- katere motive (če sploh katere) bi lahko imeli za namerno izpustitev podatkov;
- ali pri argumentiranju poudarjajo določene točke, druge pa zanemarjajo, in zakaj bi to lahko počeli;
- katere politične ukrepe, rešitve ali priporočila predlagajo za rešitev tega vprašanja;
- na kakšnih domnevah temeljijo njihovi argumenti;
- koliko so te domneve upravičene.«⁴⁵¹

Če so učenci intervjuvali več oseb, naj primerjajo njihova stališča do istega dogodka ter poskušajo pojasniti razloge oz. motive za takšno stališče pri posameznih intervjuvancih.

Preglednica 94: Razlogi za različna stališča

Intervjuvanci	Stališče do dogodka	Razlogi za takšno stališče
Intervjuvanec 1		
Intervjuvanec 2		
Intervjuvanec 3		

V nadaljevanju pa je predstavljen eden od načinov zahtevnejše analize besedila: »Vedno kadar razmišljamo ali analiziramo mišljenje nekoga drugega, ga temeljiteje razumemo, če ga analiziramo z vidika naslednjih elementov: namen, vprašanje, predpostavke, perspektiva, interpretacija, dejstva oz. dokazi, implikacije, koncepti.

- Kaj je temeljni namen avtorja besedila?
- Na katero ključno vprašanje želi avtor odgovoriti? Kateri problem rešuje?
- Na temelju katerih predpostavk sklepa? Ali so te predpostavke upravičene?
- Kašna je avtorjeva perspektiva v zvezi s tem problemom oz. vprašanjem? Ali obstajajo še druge perspektive? Kakšne so njihove prednosti, pomanjkljivosti?
- Katere podatke navaja, da bi odgovoril na to vprašanje? Ali s podatki podpre vse svoje trditve? Ali navaja tudi podatke, ki zanikajo njegove trditve? So ti podatki jasni, zanesljivi in pomembni za obravnavani problem? Ali v zadostni meri podpirajo avtorjevo tezo?
- Katere ključne pojme uporablja avtor (v vprašanju, v celotnem besedilu)? Ali so ti pojmi jasno opredeljeni? Ali so možne druge opredelitve teh pojmov?
- Kateri so avtorjevi temeljni sklepi (zaključki)? Ali je njegova razlaga notranje skladna? Ali razlaga samo to, kar informacije implicirajo, ali morda izvaja nezanesljive sklepe?
- Kakšne so posledice (globlji pomeni) avtorjevega sklepanja? Katere so pozitivne in katere negativne posledice?«⁴⁵²

451 Stradling, R. (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 107.

452 Paul, R., Elder, L. (2001). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Upper Saddle River: Prentice-Hall. V: Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 280–281.

Učenci naj upoštevajo ustno zgodovinske intervjuje kot zgodovinsko orodje: »Razpravljajte, kako nam intervjuji in projekti omogočajo, da kot zgodovinarji vključimo več ljudi v proces oblikovanja zgodovine, in kako nam omogočajo, da razložimo bolj raznolike in zanimive zgodbe.«⁴⁵³

2.5.4 Ugotovitve

»Za kritičnega bralca je značilno, da je sposoben po branju priti do določenih zaključkov, da je torej sposoben zaključevati. Pri tem zaključki izhajajo iz informacij, ki so v besedilu, in iz namigov, kako lahko avtorjeve ideje uporabimo v različnih situacijah. Kaj so sploh zaključki? Zaključek je verjeten izhod, izpeljan iz dokazov v besedilu. Zaključki temeljijo na dejstvih in dobro podprtih stališčih.«⁴⁵⁴

Do ugotovitev oz. zaključkov pa lahko učenci pridejo na več načinov.

Če so učenci intervjuvali le eno osebo, lahko razmislijo o glavnih ugotovitvah enega intervjuja (preglednica št. 95).

Preglednica 95: Glavne ugotovitve⁴⁵⁵

Kaj je povedal?		Kaj je občutil?
Kaj je naredil?	INTERVJUVALEC	Kaj je slišal od drugih?
Kaj je videl?		O čem je razmišljal?

Če so učenci intervjuvali več oseb o isti tematiki in z istimi vprašanji, lahko iz različnih odgovorov naredijo sintezo oz. povzamejo bistvo vseh odgovorov.

Preglednica 96: Povzetek odgovorov

Vprašanje:	
Intervjuvanec 1	Odgovor:
Intervjuvanec 2	Odgovor:
Intervjuvanec 3	Odgovor:
Povzetek vseh odgovorov:	

453 How do I engage students in oral history projects? <http://www.oralhistory.org/how-do-i-engage-students-in-oral-history-projects/> (6. 5. 2018).

454 Pečjak, S., Gradišar, A. (2015). Bralne učne strategije. 2. razširjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 271.

455 Vprašanja so iz: Pečjak, S., Gradišar, A. (2015). Bralne učne strategije. 2. razširjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 277.

Učenci poskušajo za vsak intervju odgovoriti na vsebinska vprašanja, ki zadevajo čas, dogodek, kontinuiteto, spremembo, vzrok, posledico, stališče in dokaz. Glavne ugotovitve primerjajo z naučenim znanjem in znanjem, pridobljenim iz strokovne literature o temi intervjuja:

- Čas: Kdaj se je zgodilo? Koliko časa je trajalo?
- Dogodek: Kaj se je zgodilo? Kdaj in kje?
- Kontinuiteta: Kako dolgo je trajalo? Ali je še vedno danes tako?
- Sprememba: Kaj se je spremenilo? Kako se je spremenilo?
- Vzrok: Zakaj se je zgodilo? Zakaj so ljudje tako mislili?
- Posledica: Kaj je rezultat tega?
- Stališče: Kako se je zdelo tej osebi?
- Dokaz: Kaj mi ta vir pove? Ali mu lahko zaupam oz. verjamem?⁴⁵⁶

Pri zaključnih ugotovitvah naj učenci poskušajo:

- *»umestiti osebne spomine intervjuvanca v zgodovinski kontekst, o katerem so se učili;*
- *prepoznati novo znanje in informacije o zgodovinskem dogodku/procesu;*
- *razlikovati med osebno interpretacijo intervjuvanca ter zgodovinskimi podatki;*
- *prepoznati, kdaj intervjuvanci govorijo o lastnih izkušnjah ter kdaj o izkušnjah drugih (to se zlasti nanaša na priče posebnega dogodka, npr. bitke);*
- *prepoznati čustva intervjuvanca in njihov vzrok;*
- *prepoznati, kako so zgodovinski dogodki/procesi vplivali na življenja posameznikov ter kakšne so njihove posledice (pomembno predvsem pri vojnah in travmatičnih dogodkih);*
- *spoznati, da obstajajo različni pogledi na isti zgodovinski dogodek.«⁴⁵⁷*

2.5.5 Sprotno vrednotenje z refleksijo

Ker je analiza z interpretacijo intervjujev težja naloga, naj učenci razmislijo o tem, kaj so se naučili:

- Kaj novega so se naučili od intervjuvanca?
- Kaj novega so se naučili o dogodku?
- Ali jim je intervju pomagal bolje razumeti dogodek?
- Ali je intervju prispeval k širšemu poznavanju preteklosti?
- Ali znajo s svojimi besedami pojasniti, kaj je pristranskost intervjuvanca?
- Ali znajo ločiti med dejstvom in stališčem v odgovoru intervjuvanca?
- Kako so zadovoljni z ugotovitvami za temo, ki so jo raziskovali?
- Ali so svoje zaključne ugotovitve ustrezno podkrepili z naučenim znanjem ali z znanjem, pridobljenim iz strokovne literature?

456 Fines, J., Nichol, J. (1997). *Teaching Primary History*. Oxford: Heinemann, str. 25.

457 Errazkin, M., Martínez, R. (Coords) (2012). *Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo*. Ed. Aranzadi Society of Sciences, str. 22. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).

S semaforjem (rdeča barva, oranžna barva, zelena barva) učenci presodijo, kako so usposobljeni za ugotavljanje točnosti informacij, pristranskosti in stališč intervjuvanca ter zanesljivosti intervjuja.

Preglednica 97: Samovrednotenje sposobnosti na tristopenjski lestvici

Sposobnosti	Še ne obvladam. (rdeč krogec)	Dobro obvladam. (oranžen krogec)	Zelo dobro obvladam. (zelen krogec)
Sposoben sem ugotoviti, ali intervjuvanec podaja točne informacije.			
Sposoben sem ugotoviti, kakšno je stališče intervjuvanca.			
Sposoben sem ugotoviti, ali je intervjuvanec pristranski in zakaj.			
Sposoben sem ugotoviti, v kolikšni meri so intervjuvančevi odgovori zanesljivi.			

2.6 Objava in javna predstavitev

2.6.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

Učitelji naj najprej izvedejo začetno vrednotenje z refleksijo. Učencem naj postavijo naslednja vprašanja:

- Na kakšen način bi izdelali zaključno poročilo intervjuja?
- Kako bi lahko predstavili svoje ugotovitve, pridobljene z intervjuji?
- Komu bi lahko predstavili svoje ugotovitve, pridobljene z intervjuji? Itn.

2.6.2 Vrste objav

Zapisi intervjujev, avdio- ali videoposnetki intervjujev, znanje o temi intervjuja in analiza vsebine intervjuja lahko služijo učiteljem in učencem, da se dogovorijo o končnem izdelku oz. zaključnem poročilu, ki ga bodo posredovali javnosti oz. objavili. To poročilo lahko vključuje celoten intervju ali del intervjuja.

Glede na sposobnosti učencev in njihovih interesov naj učitelji izberejo končen izdelek, ki je lahko:

- zapis intervjuja (dobesedni prepis intervjuja ali povzetek intervjuja ali kombinacija obeh zapisov);
- učilo za predmet zgodovina (avdio- ali videoposnetek intervjuja);
- plakat za razstavo;
- krajše ustno ali pisno poročilo, kjer uvod predstavlja intervjuvanca, osrednji del vključuje vprašanja in odgovore, zaključni del pa glavne ugotovitve intervjuja;

- daljše pisno poročilo, kjer uvod predstavlja uvod v zgodovinski dogodek, glavni del izkušnje intervjuvanca z dogodkom, zaključni del pa učenčevo primerjavo izkušenj intervjuvanca z informacijami o zgodovinskem dogodku;
- PowerPoint predstavitev, ki vključuje krajšo predstavitev intervjuvanca, izbor odgovorov intervjuvanca, izbor videoposnetka, posnete fotografije iz izvedbe intervjuja in zaključne ugotovitve;
- grafično oblikovana zloženka ali brošura o vseh fazah intervjuja;
- šolska revija (izbor iz zapisa intervjuja);
- članek za šolsko revijo ali lokalno revijo;
- videoposnetek za spletno stran ali šolsko televizijsko oddajo, ki ga sestavljajo: uvod, ki ga posnamejo učenci za predstavitev namena intervjuja, izrezani deli videoposnetka s komentarji učencev in zaključne ugotovitve učencev;
- avdioposnetek za spletno stran ali šolsko radijsko oddajo, ki ga sestavljajo: uvod s predstavitevjo namena intervjuja, izrezani deli avdioposnetka s komentarji učencev in zaključne ugotovitve učencev;
- raziskovalna naloga;
- gledališka igra;
- učna pot po mestu (z uporabo odgovorov intervjuvanca);
- razredna zaključna predstavitev;
- šolska razstava, ki vključuje fotografije izvedbe intervjuja, plakate o fazah intervjuja, spominske predmete intervjuvanca idr.;
- šolska proslava ob dnevu spomina na dogodek;
- šolska spletna stran, kjer se objavijo zapis intervjuja, videoposnetek, krajše poročilo, fotografije idr.

Napotki za objavo in predstavitev končnih izdelkov učencev so še naslednji:

- *»Objavite razredno knjižno publikacijo, ki vsebuje prispevek vsakega učenca o ustni zgodovini.*
- *Ustvarite zapisano različico poročila.*
- *Napišite igro, ki temelji na življenju osebe, ki ste jo intervjuvali, in nato zaigrajte igro.*
- *Preberite poročilo med šolsko "proslavo".*
- *Uporabite večpredstavnostne programe, če želite ustvariti interaktivno različico poročila, ki vsebuje fotografije in avdio- ali videoposnetke.*
- *V svoji učilnici gostite konferenco mladih ustnih zgodovinarjev.*⁴⁵⁸

Pri kakršnikoli javni objavi morajo učitelji in učenci varovati osebne podatke intervjuvanca, če je bila to njegova želja, ali pa napisati vse podatke o intervjuvancu pri različnih končnih izdelkih.

458 Writing Workshop. Oral History. Teacher's Guide. Publish. <http://teacher.scholastic.com/activities/writing/publish/celebrate.asp?topic=> (25. 3. 2018).

Ravno tako morajo učenci večkrat prebrati zaključno poročilo, da lahko izboljšajo vsebinsko zasnovo, popravijo slovnico, ločila in črkovanje. Svetuje se, da učenci drug drugemu pregledajo zaključna poročila. Za javno objavo pa naj se poročila tudi lektorirajo.

Pred izbiro načina objave naj učitelji in učenci razmislijo o stroških, morebitnih uporabnikih in če imajo dovoljenje intervjuvanca za takšno objavo. Če se odločijo, da bodo celotno gradivo intervjujev (prepis, videoposnetek, poročilo s povzetkom, fotografije idr.) dali na spletno stran, naj odgovorijo na spodnja vprašanja:

- Kakšen bo namen spletne strani (arhivska, izobraževalna)?
- Kdo bo uporabnik?
- Kaj bo na spletni strani objavljeno (besedilo, videoposnetek, fotografije)?
- Ali dovoljenje za objavo, ki ga je podpisal intervjuvanec, dovoljuje tudi spletno objavo?
- Kdo bo oblikoval spletno stran?
- Ali bo enostavna za uporabo (manjše število klikov)?
- Kolikšni bodo stroški za postavitve in vzdrževanje spletne strani?
- Kdo bo financiral stroške?
- Kdo bi bil lahko sponzor?⁴⁵⁹

2.6.3 Obveščanje intervjuvancev o objavah

Učitelji naj skupaj z učenci obveščajo intervjuvance o vseh objavah njihovih intervjujev oz. kje bodo njihovi intervjuji objavljeni in na kakšen način. Pošljejo naj jim informacije, kje so npr. avdio- ali videoposnetki, prepisi ali povzetki intervjujev, zaključna poročila in drugo gradivo iz intervjujev objavljeni. Intervjuvanci bi bili veseli, če bi prejeli tudi kopijo teh objav.

Pri javnih predstavitev na šolah (npr. razstavah, zaključnih predstavitev, šolskih proslavah ...) pa naj učitelji in učenci intervjuvance povabijo na predstavitev in sodelovanje.

2.6.4 Primeri objav

V nadaljevanju so predstavljeni primeri, kako lahko učenci pripravijo zaključna poročila. Gre za primere objavljenih zapisov intervjujev ali pogovorov, ki so objavljeni kot povzetki, dobesečni prepisi ali kombinacije obeh zapisov. Objavljeni pa so na spletu, v revijah, knjigah, magistrskih ali doktorskih nalogah v Sloveniji. Za vse primere smo pridobili dovoljenje za objavo v tej knjigi, kar je navedeno v opombah pri posameznih primerih.

⁴⁵⁹ Whitman, G. (2004). *Dialogue with the Past: Engaging Students and Meeting Standards through Oral History*. Walnut, Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 106.

Primer v celoti objavljenega zapisanega intervjuja

Intervju z Martino Udvinc-Pevac**»1. Prebivalci z Bučke ste bili med vojno izgnani v Nemčijo. Kdaj in kje ste izvedeli, da boste izgnani?**

Na uradu na Bučki so razglasili, da bomo izgnani v Nemčijo jeseni leta 1941.

2. Koliko ste bili stari vi in vaši starši?

Takrat sem bila stara 5 let, mama 48, oče pa 60 let. Bratje in sestre so pomrli že prej.

3. Kako so potekale priprave na odhod? Kdaj, kako ste odšli?

Priprave so potekale skromno. Vse živali in pridelki so ostali doma. S seboj smo vzeli le najnujnejša oblačila. Izgnali so nas 4. novembra 1941, starši so na ves glas jokali. Za vas Zaboršt je bilo zbirno mesto na »Dobravici«, kjer so nas natovorili na kamione in odpeljali v Rajhenburg, današnje Brestanico. Tam smo bili nastanjeni v hlevih, spali smo na slami. Hrane je bilo malo, wc je bil le jarek. Iz Brestanice so nas čez kakšen teden razpeljali v lagerje.

4. Koliko vas je bilo približno?

Okoli tisoč.

5. Kje ste bivali v Nemčiji in kako je potekal vaš vsakdanjik?

Našo družino so odpeljali v taborišče Eisleben. Tam smo bili približno pol leta, nastanjeni smo bili v nekakšni kinodvorani, ki je bila pregrajena na več manjših sob. Hrana je bila slaba, dobivali smo jo trikrat na dan. Postelje so bile ena vrh druge kot pogradi. Mlajši moški in ženske so hodili na delo v tovarne. Nato smo bili premeščeni v Elgersburg in kasneje še v Bad Sulzo. Tam sem morala hoditi v šolo, mama je delala v kuhinji po 12 ur, oče pa je zaradi bolezni na srcu le pasel živino in pazil na sadna drevesa. V šoli smo morali govoriti nemško, ki sem jo kar hitro začela tekoče govoriti, saj me jo je naučil oče, ki je nemščino še kot fant študiral na Dunaju. V šoli smo bili Slovenci sprva zaničevani, kasneje pa so videli, da smo tudi mi olikani ljudje. V razredu smo se kar dobro razumeli. Bila sem odličnjakinja.

6. Kaj menite, kakšni so bili načrti Nemcev, da storijo z vami?

Nemci so imeli v načrtu, da uničijo starejše, slovenske otroke in mladino pa ponemčijo.

7. Ali ste dobivali kakšne novice o dogajanju po Evropi?

Ne, nismo dobivali nobenih uradnih novic, kaj se dogaja po Evropi in svetu. Nismo smeli imeti ne radia ne časopisa.

8. Kako je potekala osvoboditev?

Tega se zelo dobro spominjam. 11. aprila 1945 se je oglasila sirena. Vedeli smo, da če bo kdaj sirena tulila več kot 15 minut, da je konec vojne. Tokrat je tulila več kot pol ure. Ob vsaki sireni smo tekli v klet oziroma zaklonišče, tudi tedaj. Moj oče in še nekaj starejših moških je že prej opazilo, da na hitri cesti drviyo tanki. Bila je ameriška vojska. Zdrveli smo ven iz zaklonišča kljub lagerfirerjevemu kričanju. Ženske so z belimi rutami in robci mahale v pozdrav, kajti pridrvela je dolga kolona tankov. Peljali so se naprej proti Weimarju, kjer je bilo koncentracijsko taborišče Buchenwald. Tam so rešili mnogo ujetnikov, tudi Slovencev.

9. Kdaj ste se vrnili domov?

Ne takoj. Na vrnitev v domovino Slovenijo smo kar nekaj časa čakali. 18. junija 1945 mi je umrl še oče, tako da sva se z mamo vrnili nekoliko kasneje kot pa ostali domačini. Očeta smo pokopali v Nemčiji. Amerikanci so nas, Slovence, čez kakšen teden peljali v Weimar, kjer je bilo zbirno mesto. Čez približno en mesec pa smo se z vlakom odpeljali proti domu. Z mamo sva prispeli na postajo Videm - Krško. Od tam sva se morali sami znajti. K sreči je bil tam ravno domačin, Alojz Vene, s konjem in vozom, ki naju je odpeljal domov.

10. Kako se je bilo vrniti?

Dom je bil opustošen, izropan. Na Bučki je že bil krajevni urad, kjer naju je mama prijavila. Tudi trgovina je že bila. Dobili sva nekaj kart, da sva lahko preživel. Spali sva na tleh, na kovčkih. S sosedi smo si veliko pomagali med seboj. Težko je bilo.«⁴⁶⁰

460 Intervju z Martino Udvinc-Pevac je izvedla Mojca Cemič 10. 4. 2015. Objavljen je v njeni magistrski nalogi: Cemič, M. (2015). Občutljive teme pri pouku zgodovine v gimnazijah. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 35–36. V uvodu k intervjuju je zapisala: »Med drugo svetovno vojno so bili mnogi Slovenci, ki so bivali na ozemlju nemškega okupatorja, izseljeni v Nemčijo. V načrtu so bili tudi prebivalci z Bučke, kjer je med drugim potekala tudi meja med italijanskim in nemškim okupatorjem. O tamkajšnjih izseljenih je veliko zapisala že domačinka, profesorica Ivica Žnidaršič. Le nekaj od vseh izseljenih je še živečih, med njimi tudi 78-letna Martina Udvinc-Pevac, ki velikokrat pripoveduje o svojih izkušnjah in življenju v taborišču.« Cemič, M. (2015). Občutljive teme pri pouku zgodovine v gimnazijah. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 35. Intervju je objavljen z ustimnim dovoljenjem Mojce Cemič po telefonu z dne 3. 7. 2018.

Primer v celoti objavljenega prepisa intervjuja⁴⁶¹

»Pričevalka: Hilda Marc, upokojena prof. slovenščine

Ali mi lahko, prosim, poveste vaše osebne podatke?

Rojena sem bila v Hincah pri Krmelju na Dolenjskem. Novembra leta 1941 so družino, v eni noči, odpeljali do Rajhenburga. Jaz sem bila takrat stara 5 mesecev. Sem bila edini otrok v družini, tako da so odpeljali mene, mamo in očeta. Doma smo imeli kmetijo. Najprej so nas odpeljali v Rajhenburg, do hlevov, nato pa naprej z vlakom do Neresheima.

Zakaj pa so vas odpeljali?

Ker je bilo to ozemlje ob meji, med Italijo in Nemčijo. Na to ozemlje so naselili Kočevarje, tudi v našo vas. Po vojni, ko so zapustili naše hiše, je ostalo samo ogrodje hiš, brez oken in vrat, vse je bilo zapuščeno. Izselili so celotno vas.

Izgnani smo bili 4 leta v Neresheimu, v samostanu blizu Ulma. Veliko izgnancev je šlo tja, a so jih selili. Mene so ločili od staršev, to je bilo zelo hudo, boleče. Starši so potem delali tam, oče v vojni industriji, mama pa je delala v Neresheimu, v tovarni sanitetnega materiala.

Lahko povem zgodbo, iz že povojnega časa. Imeli smo eno lepo belo spalno srajco s čipkami, ki mi jo je dala stara mama. Povedali so mi zgodovino te srajce. Dobili so jo v Nemčiji, vso krvavo. To so bile stvari, ki so jih Nemci pobrali Židom v koncentracijskih taboriščih in nato so jih dali nam. Imam tudi ploščico, ki smo jo dobili. Vsak svojo, s številko vdeleno na njej. Tudi posode, iz katerih smo jedli hrano, pločevinast krožnik in žlici.

Starši so morali delati, smo morali biti tam v taborišču, edino ob sobotah in kakšno nedeljo smo šli lahko ven. V bližini samostanskega kompleksa smo se sprehodili do kapelice.

Ni bilo tako varovano, zastraženo?

Ne, ni bilo tako zavarovano. Je imelo taborišče svoj komando, lagerfirerja, svoje prostore za te oficirje. Lahko smo šli do kapele, tja molit. Ostalo mi je v spominu, da je bila postavljena v hosti. Pa ko se je slišalo bombe. Neresheima niso napadli, se je pa slišalo od drugod, ko so bombardirali mesta.

Koliko se pa vi spomnite tega časa, glede na to, da ste imeli le 3 leta?

Tri leta sem bila stara, ko smo prišli nazaj. Tako da ne veliko. Spomnim se posameznih prizorov. Spomnila sem se, ko smo šli tja, ko sem bila starejša. Samih dogodkov se pa skorajda ne spominjam. Spomnim se, da me je uho bolelo, da mi je teklo ven ... Edino po pripovedovanju matere so se prikazale posamezne slike.

V vrtcu ste imeli strogo?

Ja je bilo kar, je mama rekla, da smo mogli ubogat. Je bilo strogo.

Kaj pa prehrana?

Prehrana je bila slaba, dobili smo male porcije. Veliko ljudi je tudi umrlo. Ob tem samostanu je bilo tudi pokopališče. Jaz sem bila tam pred leti. Sicer je bilo prekopano in tako naprej. Kadarkoli smo šli, je bilo manj grobov.

Kaj pa ob osvoboditvi, ste šli sami domov, kako?

Ne sami, ampak z vlakom. Smo šli septembra 45'. Sicer je bilo vse porušeno. So nas dali na živinske vagone, to je bil organiziran prevoz, tam, kjer so bili Amerikanci, ki so osvobodili taborišče. Potem, ko smo prišli domov, se spomnim hiše, je bil samo obod. Smo morali popraviti vse, vse na novo. Smo bili pri sorodnikih, do prenovitve.

Kaj pa sorodniki, so kateri ostali doma, kakšna je bila njihova preživetvena strategija?

V vasi ni nihče ostal doma, so vse izgnali. Sosednja pa je bila že pod Italijo, so ostali. Težko je bilo, vojna je vojna.

So vas, ko so vas izgnali, rasno pregledali?

Ne, saj Rajhenburg je bil namenjen za izgone v Nemčijo. So bili neki transporti v Srbijo ...

461 Valerija Novak je zbrala deset pričevanj Slovencev, ki so bili izgnani v Nemčijo med drugo svetovno vojno. Prepisi vseh intervjujev so objavljeni v njeni magistrski nalogi: Novak, V. (2016). Nemiška okupacija ozemlja današnje Slovenije med drugo svetovno vojno in izgon prebivalstva v Nemčijo: na podlagi ustnih pričevanj izgnancev v Nemčijo. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem. Fakulteta za humanistične študije, str. 109–170.

Ste šli sami nazaj, ste se vrnili pogledat taborišče?

Ne sama, z društvom izgnancev. Smo imeli organizirano z avtobusom, nekaj let nazaj. Tudi zdaj je bil izlet v Rudolfstadt.

Kako ste dojemali, obravnavali Kočevarje, kot sovražnike?

Ja, ker so se naselili v naše domove, vse pobrali, vse je bilo izropano, zakurili so še podenj v hišah, ker ni bilo druge kurjave. Obsavski pas so izgnali in na to območje naselili Kočevarje. Okrog naših hiš so ležali ostanki bomb. S tem smo se pa igrali, s starimi bombami oziroma z ostanki bomb, to so bile naše igrače po vojni.

Ste se v Nemčiji organizirali v skupine?

Ne, ni bilo niti možnosti, niti nismo dobivali pošte, ves čas je bilo vse pod kontrolo.

Odrasli so morali delati v tovarnah in niso imeli časa ali možnosti, da bi se lahko organizirali v kakršnekoli skupine. Nismo dobro vedeli, kaj se dogaja pri nas, nismo imeli novic. Proti koncu vojne, leta 45' smo vedeli, da se nekaj pripravlja, ker je bilo ogromno letalskih napadov na druga mesta. Smo slutili zmago zaveznikov.

Imate kakšne slike, dnevnike, zapise, poleg pokazanega krožnika, ploščice in žlic?

Ne, nič, nobene slike, samo to, kar sem pokazala.⁴⁶²

Primer zapisanega intervjuja v obliki zgodbe z dodanimi odgovori intervjuvanca

Spomini Terezije Žuža (roj. 1936)

»Rojena je bila v Zabukovici, kasneje se je preselila v Griže, kjer Terezija prebiva še danes. V družini je bilo pet otrok, v službo pa je hodil le njen oče. Njena želja je bila, da bi se po končani osnovni šoli šla izobraziti za kuharico, vendar za nadaljnje šolanje ni bilo denarja in morala se je zaposliti. *“Oče, ki je bil tisti čas v rudniku, je tam vprašal, če kaj rabijo in so potrdili.”* Po vojni je bilo v rudniku na razpolago veliko delovnih mest, saj se je takrat vse razvijalo, zato ni bilo problema dobiti službo. Terezija se je tako pri rudniku zaposlila, ko je bila stara 15 let. Delati je začela kot kurirka, nato je bila telefonistka, potem pa je delala v pisarni računovodstva.

Svoje delo pri rudniku je torej začela leta 1951. Kot kurirka je Terezija morala prenašati pošto po različnih rudniških obratih. Vsak dan je morala najprej iti po pisarnah, kjer so imeli pripravljeno pošto, ki jo je potem morala odnesti po obratih in potem še na najbližjo pošto. Kadar je pošta imela deljen delovni čas in ni bila odprta cel dan, se je delo precej zavleklo. V tem primeru je tako na pošto morala oditi šele popoldan, ko se je odprla. Povsod je bilo potrebno pešačiti, ampak bila je mlada in polna energije, tako da ji to ni predstavljalo večjih težav. *“V tistih časih še kolesa nismo imeli doma, da bi se naučila voziti. Tako da se niti s kolesom nisem znala voziti, da bi si s tem prikrajšala in olajšala pot.”*

Kot telefonistka je Terezija delala v telefonski centrali, ki je bila v stavbi uprave v Zabukovici. S centrale je vezala klice na posamezne oddelke uprave. To delo sicer ni bilo naporno. Najbolj hudo je Tereziji bilo na samem začetku, ko se je morala navaditi pogovarjati z različnimi sogovorniki. Sicer pa je bila ena centrala v Žalcu in ena pri rudniku. Iz centrale v Zabukovici je morala vezati klice na posamezne oddelke; upravljala je aparat z gumbom, ki si ga pritisnil in zavrtel telefonsko številko. Delati je bilo potrebno v vseh treh izmenah, saj se je premog tudi ponoči prevažal do Žalca. Prav tako tudi zaradi dežurstva ob morebitnih nesrečah. Pozneje, ko so zgradili telefonsko povezavo med Žalcem in Zabukovico, nočnega dežurstva ni bilo potrebno več opravljati.

Terezija je delala tudi v računovodski pisarni, kjer /je/ opravljala različna administrativna dela. Urejala je plačilne naloge in vnašala različne podatke na stroj. Pomočnik računovodje je pripravil podatke, Terezija pa jih je vnašala na naloge, ki so se pisali za nabavo materiala. Pol leta je hodila tudi na knjigovodski tečaj v Celju, ki ga je brezplačno organiziral rudnik. Terezija je obračunavala tudi plače. Pri obračunih je bilo potrebno odvzeti odbitek bolniških, dopustov in prispevkov. Plače je obračunavala s sodelavko, vse pa je na koncu šef preveril. Na osnovi obračuna plač je delavka lahko napisala plačilne naloge.

462 Novak, V. (2016). Nemška okupacija ozemlja današnje Slovenije med drugo svetovno vojno in izgon prebivalstva v Nemčijo: na podlagi ustnih pričevanj izgnancev v Nemčijo. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem. Fakulteta za humanistične študije, str. 116–118. Objavljeno s pisnim dovoljenjem Valerije Novak z dne 18. 7. 2018.

V stavbi uprave se je v vseh pisarnah delalo od šestih zjutraj do dveh popoldne. Nadur navadno ni bilo, razen v skrajnih primerih, ko je bilo potrebno kaj nujno dokončati. Nosilci višjih služb so bili večinoma moški. Ženske uslužbenke so bile za opravljanje istega dela ponavadi manj plačane kot moški, ampak za tisti čas to ni bilo nič kaj posebnega. V času zime so velikokrat zapadle ogromne količine snega. Vsi uslužbenki so morali zapustiti pisarne in iti odmetavat sneg, kar je bilo vsem čisto samoumevno. *“To je bilo najlepše, ko smo vsi stopili skupaj in hitro naredili. Tudi če sem delala v pisarni, nisem niti pomislila, da bi imela zaradi tega kaj več privilegijev. Vsi smo isti ljudje.”*

Sicer pa so moški ženske delavke dobro sprejemali in ni bilo čutiti do žensk nikakršnih predsodkov. Tudi v prostorih uprave, kjer je delala Terezija, so bili nadrejeni do delavk zelo spoštljivi. *“Sodelavci smo se med seboj dobro razumeli, ni bilo nevoščljivosti in bili smo solidarni drug do drugega.”* Vzroke za to Terezija pripisuje povojnemu vzdušju, kjer je vladala medsebojna povezanost in složnost.

Terezija je v rudniku vsega skupaj delala 15 let. Kljub včasih težkim razmeram ohranja na rudnik samo lepe spomine. *“Ob zaprtju rudnika smo pretočili ogromno solz. Tukaj sem bila navajena na delo in sodelavce. Potem pa so me začele tarnati skrbi, kam sedaj in kako bo drugje.”* Ko se je rudnik združil z Montano Žalec, je Terezija še nekaj časa tukaj urejala administracijo. Zatem pa je odšla delat v konfekcijo Zarja ter nato v pokoj. Veliko ostalih rudarjev se je ob likvidaciji rudnika zaposlilo v rudniku Velenje. Ostali pa so se porazdelili po drugih okoliških podjetjih.⁴⁶³

Primer pripovedi (Toman Partl: iz življenjepisa koroškega Slovencea)

»Prva vojna in plebiscit

Ko se je začela prva svetovna vojna, sem bil v desetem letu. Dobro se še spominjam, kakšno je bilo navdušenje. Fantje so se poslavljali od deklet in so vpili: *“V dveh mesecih smo spet doma!”* Potem pa je prišlo vse drugače. Srbi so nam pobili najlepše regimente. Naši oficirji so se sicer razumeli na ženske, na vojskovanje pa ne. Potem so jih gnali v Galicijo kakor ovce. Rusi so se naučili vojskovanja v vojni z Japonci. Nekaj časa je naš navček v Svečah zvonil vsak dan, toliko mladih fantov je padlo na vzhodni fronti.

V času obrambnih bojev in plebiscita so bile Mače seveda docela slovenske. En sam človek, ki se je sem priselil iz zgornje Zilje, ni znal slovensko, njegovi otroci pa seveda že. Pri glasovanju so bili skoraj vsi Mačani za Jugoslavijo, saj je imela cela bistriška občina 55-odstotno večino za Jugoslavijo. Najhujše pa je bilo sovraštvo, ki je takrat nastalo med ljudmi. Taka jeza je vladala, da brat z bratom ni govoril. In tega sovraštva še danes nismo docela preboleli. Pravih bojev pri nas ni bilo, brambovci tudi niso bili redni vojaki. To so bile le pretepaške bande, nedisciplinirane, brez uniform, le s tem, kar so prinesli s fronte. Od časa do časa so se zagrabili, največkrat ponoči.

Pozneje so prišle regularne srbske čete, in to je bilo v veliki meri odločilno, da smo zgubili glasovanje. V občini smo imeli med brambovci eno žrtev, a ne med sovražnim spopadom, temveč ob nesreči. Nekaj brambovcev se je pripeljalo z drezino za slovenskimi vojaki iz Področje proti Svetni vasi. Na bistriški železniški postaji so tako nekontrolirano streljali okrog sebe, da so na nogi ranili lastnega človeka. Nato se je rana vnela in je zaradi tega umrl. Slučajno sem kot otrok videl skozi okno tega ranjenca. Razstreljena šipa pa je še dolgo spominjala na ta dogodek.⁴⁶⁴

463 Intervju s Terezijo Žuža je opravila Kristina Jazbec 8. 8. 2016. Njeno pričevanje je objavila v obliki zgodbe v magistrskem delu: Jazbec, K. (2016). Rudnik Zabukovica in vključenost žensk v rudniško dejavnost. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 53–57. Del zgodbe (s strani 53 in 54) je objavljen s pisnim dovoljenjem Kristine Jazbec po elektronski pošti z dne 4. 7. 2018.

464 Celoten življenjepis Tomana Partla (1905–1999) je objavljen v: Makarovič, M. (ur.) (2002). Tako smo živeli. Življenjepisni koroških Slovencev 10. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba, str. 11–40. Odlomek je na str. 18. Objavljeno s pisnim dovoljenjem Marije Makarovič (urednice) po elektronski pošti z dne 24. 7. 2018 in Martine Piko-Rustia (direktorice Slovenskega narodopisnega inštituta URBAN JARNIK v Celovcu) po elektronski pošti z dne 31. 7. 2018.

Primer prepisa intervjuja in povzetka za isti del intervjuja

Primer prepisa intervjuja	Primer povzetka intervjuja
<p>»Zakaj ste začeli zbirati življenjske zgodbe?</p> <p>Pred mnogimi leti mi je poslala hčerka gospe Marte Ložarjeve Barbara Ložar knjigo Studsa Terkla Down the Street. Knjiga mi je bila grozno všeč. Sklenila sem, da moram nekaj podobnega zbrati pri kmečkih ljudeh. Avtor knjige je namreč hodil po New Yorku in spraševal ljudi o njihovem življenju in odnosu do ljudi ter okolja. Potem sem se občasno ukvarjala s tem, kako bi kazalo napisati knjigo na podobno temo z zbiranjem pričevanj v kmečko-delavskem okolju. Želela sem "pogruntati" drugačen, nov model zbiranja "ustne zgodovine". Ampak v svojih silohih imam nekaj, kar zmoreš, in nekaj, česar ne zmoreš. S tem se moraš sprijazniti. Prej se tega zaveš, bolje je zate. Ko sem ugotovila, da je treba življenjske pripovedi samo zapisovati po nekem približnem vsebinskem okviru, sem se dela lotila. Kar naenkrat je postalo vse skupaj zelo preprosto. Škoda, ker sem zamudila veliko časa s tem, ko sem tuhtala, kako bi lahko stvari čim boljše naredila. Napisala pa sem samo neki okvirni vprašalnik, ki je sicer zasilno vodilo za zapisovanje življenjskih zgodb, vendar daleč od tega, kar lahko zapiše občutljiv zapisovalec in spraševalec od primera do primera.</p> <p>Zapisovanja in zbiranja življenjskih zgodb, v primeru, da jih ljudje napišejo sami, sem se lotila še iz posebnega razloga. Vedno znova me pogreje, ko preberem v raznih čenčarskih časnikih in revijah (da se razumemo, jih ne kupujem, nanje naletim na vlaku, pri frizerju) o vseh strašnih težavah, ki pestijo ali so pestile slavne ljudi, med njimi še posebej filmske igralce ali pa v zadnjem času »nepozornega princa Charlesa in ubogo Lady Di.« Navsezadnje so to njuni, ne pa moji problemi. Kaj pa mati petih, sedmih otrok, ali pa kmečki fant, kmečka hči, ki sta ostala sama na kmetiji, ker nista našla življenjskega sopotnika, kaj si niso zaslužili, da jih vprašamo, kako so živeli in kako živijo?</p> <p>Resnično, tudi ta pogrošna, ničeva, iz "bogatega sveta" vpeljana čenčarska časopisna kultura je bila vzrok za nastanek serije življenjepisov "Tako smo živeli". Meni se zdi veliko bolj pomembno, kakšno razmerje do sveta ima kmet ali delavec, ki opisuje svoje spomine in poglede nemalokrat s trdimi, neizbranimi besedami, kot pa "ugledna in znana oseba", ki spriči nenehnih manipulacij s sabo in z ljudmi sploh ne več več, kaj je res in kaj ni res.«⁴⁶⁵</p>	<p>»Življenjske zgodbe Slovencev je Makarovičeva začela načrtno zbirati v osemdesetih letih. K zbiranju jo je, kakor sama pravi, spodbudila knjiga Studsa Terkla Down the Street (1967), v kateri je Newyorčane spraševal o njihovem življenju in odnosu do ljudi in okolja. Odločila se je, da bo začela podobna pričevanja zbirati v kmečko-delavskem okolju. Za zbiranje življenjepisov pa se je odločila tudi zaradi "poplave pogrošne, ničeve, iz bogatega sveta vpeljene čenčarske časopisne kulture. Makarovičevi se je namreč zdelo mnogo pomembneje, kakšno razmerje do sveta ima kmet ali delavec, ki opisuje svoje življenje in poglede na svet nemalokrat s trdimi, neizbranimi besedami, kot pa ugodna in poznana oseba, ki spriči nenehnih manipulacij s sabo in z ljudmi sploh ne več več, kaj je res in kaj ne".«⁴⁶⁶</p>

Primer predstavitve intervjuvanca in opis intervjuja na spletu

<p>»Boris Anton Weiss (roj. 1926) iz Predgrada je bil partizan in nato vse do upokojitve leta 1984 v vojaški službi. Med drugim kot pomočnik vojaškega atašeja v Washingtonu, bil je oficir za zveze UNEF v Kairu, služboval je v Bagdadu, delal je v posebnem oddelku ministrstva obrambe za zveze s tujimi vojaškimi predstavniki, akreditiranimi v Jugoslaviji, bil pa je tudi prevajalec pri Josipu Brozu Titu. Je soavtor zbornika Poljanska dolina ob Kolpi I (2010), avtor obsežnega zbornika Poljanska dolina ob Kolpi II (2017) in avtor knjige Napad na okupatorsko postojanko v Starem trgu ob Kolpi, 1. junij 1942 (2012).</p> <p>V obširnem pogovoru je Weiss med drugim podrobno opisal dogajanje med drugo svetovno vojno. Italijanski okupatorji so leta 1942 uničili njegovo domačo hišo v Predgradu, zaradi sodelovanja s partizani so mamo obsodili na osem let ječe v ženski kaznilnici v Perugi, očeta pa so skupaj z drugimi vaščani internirali v koncentracijsko taborišče v Padovi. Boris in njegov brat sta odšla v partizane. Iz povojnega obdobja se mu je najbolj vtisnilo v spomin prevajanje pri Josipu Brozu Titu in pa srečanje z generalom Dwightom Davidom Eisenhowerjem, ko mu je leta 1953 v Beli hiši osebno čestital ob izvolitvi za predsednika Združenih držav Amerike.«⁴⁶⁷</p>

465 Ramšak, M. (1996). »Terensko delo je del mojega načina življenja«: intervju z dr. Marijo Makarovič. Glasnik slovenskega etnološkega društva = Bulletin of the Slovene Ethnological Society. Letnik 36, št. 4, str. 58. Objavljeno s pisnim dovoljenjem Mojce Ramšak po elektronski pošti z dne 10. 7. 2018.

466 Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 80–81. Objavljeno s pisnim dovoljenjem Mojce Ramšak po elektronski pošti z dne 10. 7. 2018.

467 Izsek posnetega intervjuja z Borisom Antonom Weissom, s katerim se je 21. 10. 2017 pogovarjal Božidar Flajšman, in besedilo sta dostopna na: <https://www.facebook.com/OkupacijskeMeje/videos/1974303852809044/> (18. 6. 2018). Besedilo je objavljeno s pisnim dovoljenjem vodje projekta Napravite mi to deželo nemško ... italijansko ... madžarsko ... hrvaško! Vloga okupacijskih meja v raznarodovalni politiki in življenju slovenskega prebivalstva (Božo Repe) in avtorja tega besedila (Božidar Flajšman) po elektronski pošti z dne 11. 7. 2018.

Primer predstavitve dogajanja med drugo svetovno vojno in opis intervjuja na spletu

»Med drugo svetovno vojno je bilo na Žumberku/Gorjancih precej skupnih slovensko-hrvaških partizanskih bolnišnic. Ranjence so razmestili po vaseh: Dučiči, Sekuliči, Kuljaji, Pilatovci, Doljani, Gaj ... O tem priča tudi spominska plošča v vasi Brezovica, kjer dandanes poteka ena od najbolj neživljenjskih mej med Slovenijo in Hrvaško. Cesta med Brezovico in Radatoviči je bila leta 1975 poimenovana v cesto partizanskih bolnišnic. Svoje spomine na tisti čas nam je v Brezovici pripovedovala Danica Car (roj. 1930 v Doljanih pri Brezovici). V izseku iz obširnega intervjuja opisuje nekatere dogodke iz skupne ofenzive Nemcev, Italijanov in ustašev na to obmejno območje.

Danica Car nam je med drugim pokazala tudi bankovec za 50 nemških mark. Njenemu bratu ga je poklonil v spomin ranjeni nemški vojni ujetnik, ki so ga zdravili v eni od partizanskih bolnišnic na Žumberku. V teh krajih se je med drugo vojno zadrževal tudi pesnik Karel Destovnik Kajuh, na katerega ima Danica še posebej lepe spomine, saj je bil po njenem pričevanju izjemno duhovit in vedno pripravljen za hec. V gozdu nad Brezovico so še vedno lepo vidni kraterji, ki pričajo o nemškem bombardiranju partizanskih položajev.«⁴⁶⁸

Primer objave intervjuja v reviji z vprašanji in odgovori

»V slovenskem prostoru sistematično zbiranje ustnih virov in pričevanj v preteklosti ni bilo prav razširjeno. Kako bi kot članica mednarodnih društev in aktivna udeleženka mednarodnih srečanj raziskovalcev ustnih virov ocenila podobnosti, razlike, stanje, količino in obdelavo zbranih pričevanj v evropskem prostoru?

Krovna organizacija, ki usmerja razvoj ustne zgodovine, je International Oral History Association, IOHA. Ustno zgodovino v ožjem pomenu definira kot raziskovalno metodologijo, ki beleži ustne zgodbe, potegnjene iz živga spomina. Ustna zgodovina v širšem pomenu pa predstavlja sklop raziskovanj in življenjskih veččin, ki se oblikujejo skozi različne oblike izkušenj. IOHA predstavlja forum ljudi, ki se ukvarjajo z ustno zgodovino po svetu, in sredstvo za sodelovanje med tistimi, ki jih zanima dokumentiranje in interpretiranje človeške izkušnje. IOHA podpira raziskovanje, ki uporablja tehnike ustne zgodovine, in razvoj standardov in kriterijev za zbiranje in ohranjanje ustne zgodovine. Ne bi govorila le o evropskem prostoru, ampak bi vključila tudi Ameriko. Pri izpeljavi intervjujev se evropski del povečini, in tudi mi v Muzeju, ravna po metodi, ki jo je do podrobnosti razvil legenda študija ustne zgodovine dr. Alexander von Plato iz Fernuniversität Hagen v Nemčiji. Po njegovem pristopu ima t. i. polodprt intervju štiri faze. Začne se s tem, da pričevalec po svojih besedah pove življenjsko zgodbo, nato pa oseba, ki vodi intervju, vstopi v vprašanji. Američani pa izpustijo, ko pričevalec po svojih besedah brez prekinjanja pove, kaj je doživel, ampak takoj začnejo z vodenim intervjujem. Ta način sem uporabljala, ko sem za Muzej holokavsta (Holocaust Museum) iz Washingtona vodila intervjuje v okviru evropskega projekta zbiranja pričevanj o terorju in nasilju nad nejudovskim prebivalstvom. Izredno sem hvaležna dr. Nathanu Beyraku, da me je uvedel. Zelo razvito preučevanje s pomočjo ustne zgodovine imajo Britanci. V Britanski knjižnici (British Library) hranijo v zvočnem arhivu prek 3,5 milijona zvočnih zapisov. V zadnjih petnajstih letih so zelo napredovali tudi Poljaki, znana je institucija Karta, ki zbira gradivo od l. 1939 naprej. Med drugimi evropskimi državami pa so v zadnjem času najbolj napredovali Čehi. Pred kratkim so ustanovili češko društvo za ustno zgodovino in tudi gostili mednarodno konferenco IOHA. Izmed držav nekdanje Sovjetske zveze so na tem področju največ naredili Ukrajinci. Pri vseh pa se pojavlja enak problem, kako obdelati vso količino zbranega gradiva in ga preučiti ter prezentirati.

Zgodovinispe oziroma vednost o preteklosti nastaja na podlagi interpretacije različnih ohranjenih virov. V čem so prednosti in pomanjkljivosti filmskih in zvočnih posnetkov osebnih pričevanj in spominov na osebna dožitja v primerjavi z drugimi zgodovinskimi viri?

V svojem muzejskem delu sem prišla do faze, ko sem začela iskati nove izzive, in kot skrbnica zbirke iz druge svetovne vojne sem skušala dati predmetu in predstavitvi obdobja tudi novo dimenzijo. Če ti lahko kdo pripoveduje o dogodku v povezavi s predmetom, ki ga je uporabljal, ti pa ga imaš v zbirki, ni boljše povezave. Jaz bi govorila predvsem o prednostih ustnih virov, pomanjkljivosti so lahko take kot pri drugih virih. Pomembno je, da izberemo kvalitetnega pričevalca, po možnosti, da se o določeni temi pogovorimo z več pričevalci in da so njihova pričevanja podprta tudi z drugimi zgodovinskimi viri.

468 Izsek posnetega intervjuja z Danico Car, s katero se je 5. 8. 2017 pogovarjal Božidar Flajšman, in besedilo sta dostopna na: <https://www.facebook.com/OkupacijskeMeje/videos/1977207389185357/> (18. 6. 2018). Besedilo je objavljeno s pisnim dovoljenjem vodje projekta Napravite mi to deželo nemško ... italijansko ... madžarsko ... hrvaško! Vloga okupacijskih meja v raznarodovalni politiki in življenju slovenskega prebivalstva (Božo Repe) in avtorja tega besedila (Božidar Flajšman) po elektronski pošti z dne 11. 7. 2018.

Večkrat pa se zgodi, da za neko temo sploh ni drugih virov. Težave v izvedbi intervjuja se pojavljajo tudi v povezavi s starostjo pričevalcev in oddaljenostjo dogodka. Vedno pa me navduši, kako dober vir je pričevanje za predstavitev v okviru razstave. Dogodek ali predmet je bolj oprijemljiv in obiskovalci si ga bolj zapomnijo. Tak učinek je imel na razstavi težak kamen iz kamnoloma v taborišču Mauthausen. S pričevanjem nekdanjega interniranca, ki je pojasnil, kako pomembno je bilo, kakšne oblike kamen si izbral, kako si ga nesel po strmih stopnicah, je postal kamen veliko bolj zanimiv, pa tudi suženjsko delo v taborišču je bilo predstavljeno v novi razsežnosti.⁴⁶⁹

Primer zapisanega intervjuja, pridobljenega po elektronski pošti

»Kaj svetujete učencem/dijakom, ki prvič opravljajo intervju s starejšimi ljudmi?

Dobro je, če učenci/dijaki opravijo prvi intervju z osebo, ki jo dobro poznajo. To so lahko osebe iz družinskega kroga (babica, ded idr.), iz sorodstva (stric, teta idr.) ali iz domačega okolja (npr. sosedje). Na ta način učenci/dijaki lahko hitreje vzpostavijo osnovno zaupanje, ki je pomembno za sproščen in zaupen pogovor.

Ali imate kakšno posebno načelo, ki ste ga ali ga še upošteвате pri izvajanju intervjujev s starejšimi ljudmi?

Najbolj pomembno je medsebojno zaupanje. Oseba, ki jo sprašujemo, mora zaupati, da bomo z njenimi izjavami in z zaupnimi podatki skrbno ravnali. Oseba, ki sprašuje, mora zaupati, da mu oseba, ki jo sprašuje, podaja resnične zgodbe. Pri tem je treba upoštevati, da osebna pričevanja podajajo pogled posameznikov zgolj iz lastne perspektive. Zato ne smemo pričakovati objektivnih pričevanj, temveč subjektivne poglede na lastno in širšo družbeno zgodovino.

Kakšen vpliv imajo po vašem mnenju življenjske zgodbe posameznih ljudi na izobraževanje mladih?

Življenjske zgodbe posameznikov so mozaični kamni, ki pomagajo sestavljati bolj resnično podobo o družbenem razvoju v preteklosti, kot jo lahko podajo splošni opisi v zgodovinskih in drugih publikacijah.⁴⁷⁰

Primer intervjuja po elektronski pošti

Vabilo po elektronski pošti

Od: Trškan, Danijela

Poslano: 11. julij 2018 12:51

Za: Dr. Mojca RAMŠAK

Zadeva: Prošnja za sodelovanje v intervjuju po elektronski pošti

Spoštovana dr. Mojca Ramšak.

Veljudo vas prosim, če bi lahko odgovorili na spodnja vprašanja po elektronski pošti.

Kaj svetujete učencem/dijakom, ki prvič opravljajo intervju s starejšimi ljudmi?

Ali imate kakšno posebno načelo, ki ste ga ali ga še upošteвате pri izvajanju intervjujev s starejšimi ljudmi?

Kakšen vpliv imajo po vašem mnenju življenjske zgodbe posameznih ljudi na izobraževanje mladih?

Dopišite, prosim, če so lahko vaši odgovori objavljeni v priročniku za učitelje zgodovine.

Vnaprej hvala in z lepimi pozdravi

Danijela Trškan (avtorica priročnika)

469 Štepec M., Kokalj Kočevar, M. (2010). Pogovor z mag. Moniko Kokalj Kočevar = Discussion with Monika Kokalj Kočevar. Muzejske novice = Museum News. Letnik 6, št. 2, str. 5–7. Pogovor je izvedel Marko Štepec. Del intervjuja (strani 5 in 6) je objavljen s pisnim dovoljenjem urednika (Marko Štepec) po elektronski pošti z dne 22. 7. 2018 in intervjuvanke (Monika Kokalj Kočevar) po elektronski pošti z dne 17. 7. 2018.

470 Martina Piko-Rustia (etnologinja in direktorica Slovenskega narodopisnega inštituta URBAN JARNIK v Celovcu) je po elektronski pošti z dne 31. 7. 2018 na kratko odgovorila na tri vprašanja. Odgovori so objavljeni s pisnim dovoljenjem Martine Piko-Rustia po elektronski pošti z dne 6. 8. 2018.

Odziv in dovoljenje za objavo po elektronski pošti

Od: Dr. Mojca RAMŠAK

Poslano: 12. julij 2018 9:48

Za: Trškan, Danijela

Zadeva: Re: Prošnja za sodelovanje v intervjuju po elektronski pošti

Draga Danijela,

v priponki so moji odgovori. Niste napisali, koliko znakov naj napišem, pa sem napisala po svoji presoji.

Lep pozdrav
Mojca Ramšak

Odgovori po elektronski pošti v priponki

»Kaj svetujete učencem/dijakom, ki prvič opravljajo intervju s starejšimi ljudmi?

Učenci ali dijaki, ki prvič opravljajo intervju s starejšimi osebami, so navadno, ne glede na prejšnjo pripravljenost, presenečeni nad zgodbo, ki jo slišijo, včasih pa jih lahko zmedejo tudi posebnosti same intervjujske situacije, še zlasti če ne gre vse tako, kot je zapisano v navodilih. Po mojih 15-letnih izkušnjah z mladinskih raziskovalnih taborov, kjer sem kot etnologinja uvajala učence višjih razredov osemletke in dijake v terensko delo v različnih krajih Slovenije in na avstrijskem Koroškem, je izredno pomembno odlično mentorstvo, ki vzpostavi profesionalne standarde. Mentor ali mentorica mora namreč mladostnika v kratkem času pripraviti na veščine dobrega komuniciranja, mu razložiti tehnike empatičnega poslušanja, vrste opazovanja z udeležbo, predstaviti bistvo polstrukturiranega intervjuja, ki se najpogosteje uporablja na terenu, etiko terenskega dela, ga seznaniti s samim terenom, torej z zgodovino kraja, ter ga pripraviti na vestno delo po intervjuju, ki zajema urejanje gradiva in zapiskov. Terensko delo s starejšimi osebami je specifično tudi v zdravstveno-socialnih ozirih. Na terenu se mladostnik lahko sreča s situacijami, ko je na primer treba opraviti intervju z naglušnimi osebami ali z osebami, ki govorijo v narečju. Takrat je denimo dobro imeti ob sebi še prostovoljca iz najbližjega okolja, ki bo "prevajal" in sproti odpravljal komunikacijske šume. Učenci in dijaki na terenu lahko naletijo tudi na alkoholizem, različne oblike telesnih prizadetosti, skrajne življenjske razmere, kot so revščina, neurejeni odnosi in podobno. Takrat morajo odmisлити, da sami morda prihajajo iz drugačnega okolja, in ne smejo vrednotiti, kar so slišali in videli, na način, ki bi bil podcenjujoč do sogovornika. Vodi naj jih iskreno zanimanje za tematiko, za zgodbo, a vendar ne za vsako ceno. Če so metodološko dobro pripravljene, so lahko dovolj suvereni tudi v takih okoliščinah. Seveda pa ne smejo pozabiti na svojo varnost in morajo biti dovolj zreli, da presodijo, kdaj gre intervju v napačno smer, kdaj je treba zaključiti in se posloviti. Zaradi njihove mladosti se tudi lahko zgodi, da jih ne bodo jemali resno, da jim bodo pripovedovali izmišljene zgodbe ter anekdote. V takem primeru naj še enkrat vljudno ponovijo vprašanje, in če presodijo, da so edini resni sogovorniki pravzaprav oni sami, naj ne izgubljajo časa in se poslovijo. Po mojih izkušnjah pa mladost in neizkušenost v večini primerov ni bila resna ovira. Starejši ljudje so pripravljene spregovoriti o svojem življenju in so pravzaprav veseli mlajše družbe, ki jo zanima preteklost. Če začitijo, da je mlad človek pošten in iskren v svoji nameri in da ne bo zlorabil njihovega zaupanja, delijo tudi svoja intimna doživljanja in ne samo posplošenih izjav.

Ali imate kakšno posebno načelo, ki ste ga ali ga še upošteвате pri izvajanju intervjujev s starejšimi ljudmi?

Vzpostavitev zaupanja je najtežji, a najpomembnejši del terenskega dela. Zato zaupanja ljudi v nobenem primeru ne zlorabim. Nikoli ne iščem senzacionalnosti in izogibam se vrednotenju tujih življenj. Pri vsebinski analizi zgodb te postavim v ustrezen družbeno-kulturni kontekst, a ne presojam, ali so tuja življenja dobra ali slaba. Dobro ali slabo je lahko zapisana življenjska zgodba, dobra ali slaba je lahko interpretacija zgodbe, kar je pa nekdo doživel in kaj je razmišljal v nekem trenutku, pa je odraz več dejavnikov, na katere ni možno vedno vplivati. Ta imperativ korektnosti in poštenosti do sogovornika me spremlja tudi, kadar nisem na terenu, zato me zgodbe kar same najdejo. Ljudje v moji prisotnosti preprosto kar sami začnejo govoriti o sebi. Včasih je sprožilec pozdrav in nasmeh, skupno čakanje na kaj ali kaj tretjega. Ti zgodbarski dogodki iz vsakdanjega življenja so zame kot etnologinja, ki sem pretežni del svojih raziskav gradila prav na življenjskih zgodbah, pomenljivi. Na eni strani mi potrjujejo, da etnologa vodi živo zanimanje za ljudi, tudi ko ni v službi, in drugič, da so ljudje, ki se tako izpovedujejo, precej osamljeni in da imajo razen sebe komaj koga, komur bi pripovedovali zgodbe.

Zavedam se, da ima pripovedovanje in poslušanje zgodb terapevtski učinek. Ko je zgodba enkrat povedana, človek občuti olajšanje, da jo je dal na plano, da je racionaliziral iracionalno, da jo je osmisлил. Empatično, objektivno razumevanje notranjega sveta in družbenih dejavnikov, ki so vplivali na življenja starejših ljudi, je take vrste intervencija in procedura za razumevanje drugih in samega sebe, s pomočjo katere obe strani pridobita.

Kakšen vpliv imajo po vašem mnenju življenjske zgodbe posameznih ljudi na izobraževanje mladih?

Za mladega človeka je poslušanje in zapisovanje življenjskih zgodb katarza. Ob živo pripovedovanih tujih zgodbah se mlad človek čudi, kaj vse so drugi ljudje prestali, ob čemer lastne težave nekoliko zbledijo, pretirana samokritika, ki je značilna za ta leta in ki jo dodatno poganja še vseprisotna kapitalna logika, pa je vsaj za trenutek postavljena na tnilo. Ob razmišljanju o zgodbi drugega mladi sami sebe ponovno, a na drugačen način, umeščajo v svet, poveča se njihovo samosprejetje, s pomočjo tujih zgodb se naučijo bolje upravljati samega sebe. Ker se pri aktivnem zapisovanju življenjskih zgodb nujno srečujejo z etiko dela z ljudmi, jih to bogati tudi v vsakdanjem življenju. Ob tem tudi bolj kritično presojajo plehkost raznih zgodb samopomembnežev v medijih in njihovo potrebo po potrjevanju. Delo z življenjskimi zgodbami je za mlade tudi odlična vaja v natančnosti in vztrajnosti, saj je pri interpretaciji treba preveriti številne informacije v drugih virih ter presedeti ure ob urejanju gradiva. Vse to pa ni zaman, saj zgodbe ljudi, ki se približujejo koncu svojega bivanja in ki so prestali številne nevšečnosti, bolezni, zlorabe ter doživeli tudi še kaj lepega, preprosto potrjujejo, da ima vsako življenje smisel in da se spleča vztrajati. Mlade izkušnja z življenjskimi zgodbami vsekakor preseneti bolj, kot so pričakovali, tako da o njej še dolgo razmišljajo in začnejo bolj ceniti svoje in tuja življenja.

Odgovori, zapisani 12. 7. 2018, so lahko objavljeni.⁴⁷¹

Zahvala po elektronski pošti.

Od: Trškan, Danijela

Poslano: 12. julij 2018 12:40

Za: Dr. Mojca RAMŠAK

Zadeva: Re: Prošnja za sodelovanje v intervjuju po elektronski pošti

Stokrat hvala,
lep pozdrav, Danijela

Primer objave sinteze več intervjujev⁴⁷²

Sinteza devetih pričevalcev o vsakdanjem življenju v socialistični Sloveniji

»Pričevalci, ki so bili rojeni med letoma 1960 in 1973, so imeli različne spomine na socializem glede na svojo starost. Še najmanj spominov na socializem so imeli tisti, ki so bili rojeni že v sedemdesetih letih. Spominjali so se otroštva in mladosti v tem obdobju, toda večinoma ga niso povezali s političnim sistemom. Tisti, ki so bili rojeni do sredine šestdesetih let, so imeli več spominov na socializem. Tretja generacijska skupina ima v povprečju že višjo izobrazbeno strukturo. Njeni pripadniki se niso ukvarjali več toliko z medvojno zgodovino. Na nekatere je družinska zgodba vplivala, drugih enostavno ni več zanimala. Je pa tudi ta generacija v obdobju socializma občutila določeno nelagodje pri izražanju svoje veroizpovedi.

Prav tako se niso več ukvarjali s pomanjkanjem ali s tem, da bi si morali zagotoviti osnovne življenjske potrebe, ker je bil standard klub krizi v osemdesetih letih že toliko boljši, predvsem pa so se s pomanjkanjem v tem obdobju ukvarjali njihovi starši, ne oni. So se pa spominjali določenih posebnosti tega časa, ki so bile povezane z gospodarsko krizo, predvsem stanja v vrstah v trgovini in čakanja na izdelke, ki jih je primanjkovalo, ter nakupovanja v tujini.

471 Ramšak, M. (2018). Odgovori na tri vprašanja po elektronski pošti (intervju po elektronski pošti) z dne 12. 7. 2018. Odgovori so objavljeni s pisnim dovoljenjem Mojce Ramšak po elektronski pošti z dne 12. 7. 2018.

472 Jelka Piškurič je v doktorski disertaciji preučila vsakdanje življenje v socializmu na podlagi življenjskih zgodb posameznih pričevalcev in izbranih virov na primeru Ljubljane in njenega ruralnega zaledja. Analizirala je tri segmente vsakdanjega življenja od leta 1945 (po koncu druge svetovne vojne) do leta 1990 (do prvih demokratičnih volitev), in sicer: delo, standard in potrošnja, stanovanjska politika in gradnja infrastrukture. Posnela je 34 pričevalcev, od tega je bilo 15 moških in 19 žensk, 12 pričevalcev je bilo rojenih do leta 1945, 13 pričevalcev je bilo rojenih med letoma 1946 in 1959, 9 pa med letoma 1960 in 1973, ki so pripovedovali svojo življenjsko pot. Piškurič, J. (2017). Vsakdanje življenje v Socialistični republiki Sloveniji: Ljubljana in njeno ruralno zaledje. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 8, 10, 13, 18, 27 in 28.

Določenega pomanjkanja so se spomnili iz časov, ko so njihovi starši gradili hiše, saj so se zaradi tega morali marsičemu odpovedati, je pa to pomanjkanje bolj povezano s tem, da na primer niso mogli dobiti novih oblačil, kot so kavbojke, in so zaradi tega odstopali od drugih vrstnikov. Vidimo lahko, da je njihovo opisovanje otroštva drugačno. Starši so jim posvečali več časa, trudili so se, da bi jim nudili dobrine, ki so njim še primanjkovala. Kljub temu se je od otrok še vedno pričakovala določena samostojnost, na primer da so sami znali hoditi v šolo ali da so opravljali lažja dela v gospodinjstvu, kot je bilo hoditi v trgovino, na podeželju pa tudi, da so pomagali pri kmečkih opravilih.

Iz njihovih zgodb lahko vidimo tudi spremembe, ki jih je v vsakdanje življenje prinesel razvoj tehnike. Čeprav so bili računalniki za večino še nedosegljivi, so določeni predmeti, kot so televizija ali radio, postali samoumevni. Zato je opazno, kako so vedno več spominov na politične dogodke povezovali s televizijskimi prenosi (Titova smrt, prenosi državnih proslav, poročanje o prelomnih dogodkih iz konca osemdesetih let). Poleg tega so kazali večje zanimanje za popularno kulturo. Kljub temu so še vedno govorili o povezanosti z naravo, saj so zunaj preživljali večino prostega časa, bodisi da so igrali z vrstniki ali pomagali pri določenih opravilih.

/.../

Predvsem pričevalci s podeželja so še vedno govorili o razlikah, ki so obstajale med življenjem v mestu in na podeželju. To se je odražalo predvsem v oblačilni kulturi, luksuznih predmetih, preživljanju prostega časa. Pričevalci iz mesta so se zabavali v diskotekah, medtem ko so se tisti s podeželja na gasilskih veselicah, čeprav so se v osemdesetih letih tudi na podeželju začele odpirati posamezne diskoteke.

Zadnjo skupino sta močno oblikovali tudi osamosvojitve Slovenije ter tranzicija v demokracijo in tržno gospodarstvo, saj sta jih zajeli v formativni ali zgodnji odrasli dobi. Zaradi mladosti niso doživeli celotne izgradnje socializma, ampak le njegov zaton. Do političnega sistema so bili bolj kritični, v postsocializmu niso imeli težav s prilagajanjem na spremembe v tržnem gospodarstvu in načinu zaposlovanja, saj so komaj vstopali na trg dela.⁴⁷³

Sinteza 34 pričevalcev o varčevanju v socializmu

»Kljub izboljšanju standarda sredi šestdesetih let večina pričevalcev poudarja, koliko se je varčevalo. Če so si želeli zgraditi hišo, kupiti stanovanje ali pa avto, so varčevali. Predvsem rešitev stanovanjskega vprašanja, pa tudi novo pridobljena mobilnost sta za pričevalce pomenili možnost za osamosvojitve in neodvisnost. To jim je omogočila tudi rast osebnih dohodkov, ki je bila najbolj intenzivna med leti 1955 in 1964. Le-ti so rasli tudi kasneje, a počasneje. Pričevalka se je tako spominjala nakupa novega avtomobila:

”In najbolj sem bila tudi vesela, ko sem pri osemnajstih naredila vozniški izpit, pri dvajsetih sem si pa svoj avto kupila. Je pa ravno iz te službe, ko sem jaz dobila prvo službo v Ljubljani v Nami, ne, jaz sem imela, veš koliko, še enkrat tolikšno plačo kot drugi v Mercatorju. Ta Nama je bila res takrat zlata jama, ne. In takrat sem jaz toliko denarja našparala, samo sem pa res šparala v nulo. Druge so rekle punce, ne, da sem, da sem nora. Druge so si kupovale zlato pa krznene plaščke pa tako, pa obleke. Jaz pa čisto, čisto, čisto nič. Ker sem si tako grozno želela, da bom čim prej do avta prišla. In takrat sem si jaz kupila novega fičota, da sem se jaz peljala potem z avtom domov, ne, da me ni bilo strah.”

Vsi pričevalci se spominjajo, da so za dosego svojih ciljev varčevali, živeli skromno, se odpovedali novim oblekam ali preživljanju dopusta na morju, da bi lahko ostanek denarja vložili v novogradnjo oziroma nakup stanovanja ali v večji nakup. Za hišo in stanovanje so varčevali, ker so se želeli čim prej osamosvojiti, saj so pred tem večinoma živeli v skupnem gospodinjstvu z drugimi člani širše družine. Za večje nakupe, kot je avto, pa so varčevali zato, ker je bil to v primerjavi z osebnimi dohodki velik strošek.⁴⁷⁴

Učenci lahko intervju objavijo kot časopisno ali spletno novico, kjer se osredotočijo na to, kaj je intervjuvanec povedal kot povzetek z izbranimi odgovori. Naslednji primer sicer ni intervju, temveč novica o predavanju o ustni zgodovini, kjer se učenci in učitelji seznanijo z vlogo ameriškega Društva za ustno zgodovino oz. kako ameriška strokovnjaka opredeljujeta vlogo in pomen ustne zgodovine ter kakšne izkušnje podajata.

473 Piškurić, J. (2017). Vsakdanje življenje v Socialistični republiki Sloveniji: Ljubljana in njeno ruralno zaledje. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 146–148. Objavljeno s pisnim dovoljenjem Jelke Piškurić po elektronski pošti z dne 11. 7. 2018.

474 Odlomek je iz: Piškurić, J. (2017). Vsakdanje življenje v Socialistični republiki Sloveniji: Ljubljana in njeno ruralno zaledje. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, str. 246–247. Pričevalka je bila M. Ž. (r. 1954). Objavljeno s pisnim dovoljenjem Jelke Piškurić po elektronski pošti z dne 11. 7. 2018.

Primer objave kot novice na spletu

»Dr. Bruce M. Stave, zaslužni profesor na univerzi v Connecticutu, in dr. Sondra Astor Stave sta zgodovinarja, ki sta med nekajdnevnim obiskom v Ljubljani sredi junija predavala o t. i. ustni zgodovini. V Slovenskem etnografskem muzeju, Muzeju novejšje zgodovine in na Fakulteti za družbene vede sta govorila o govorjenju, točneje o zbiranju informacij iz ustnih virov. Ustna zgodovina niso samo intervjuji, ti so le ena od faz v postopku zgodovinenja. Vsekakor pa ne smejo biti potrjeni ...

Mednarodna zgodovinska srenja je pred kratkim obnemela nad neprijetnim razkritjem: Orlando Figes, britanski zgodovinar, ki si je svetovno slavo pridobil s knjigami, kot sta *Natašin ples in Šepetalci: zasebno življenje v Stalinovi Rusiji*, je navaden prevarant. Pričanja prisluškovanih in prisluškovalcev, ki so bili često v tesnem sorodstvu, je popravil in prikrojil. S tem je kršil eno temeljnih načel etičnega kodeksa ameriškega Društva za ustno zgodovino (Oral History Association), kajti transkripcijo pogovora bi bil moral poslati intervjuvancem v podpis, opozarjata Bruce M. Stave in Sondra Astor Stave. Intervjuvanci imajo pravico prebrati in tudi kaj dopisati, razlagata. To, da je razlika med novinarskim intervjujem in delom zgodovinarja, pomenljivo dodata.

Ustna zgodovina, ki je mnogo več kot le intervju, posega na mnoga področja. Če se ukvarjaš z ustno zgodovino, sčasoma postaneš strokovnjak za vse po malem, razlaga Sondra Astor Stave in navaja primer raziskovanja življenja ameriških podmorničarjev: s soprogom sta se pogovarjala z dvajseterico in izvedela marsikaj o njihovem življenju, kar bo po njeni zaslugi ohranjeno za prihodnje rodove. Sicer pa so v ameriškem zgodovinpisju danes zelo priljubljene teme, kot so priseljenstvo, etnična pripadnost, življenje tovarniških delavcev in urbana zgodovina, dodaja Bruce M. Stave, tudi sam avtor knjige s tega področja (*From the Old Country: An Oral History of European Migration to America*). "Pravzaprav je pri ustni zgodovini edina omejitev, da so intervjuvanci še živi," sklene Sondra Astor Stave.

Intervjuvanje "še živih" ljudi pa lahko povzroči določene težave, ki jih zgodovinar, vaje proučevanja arhivov in pisanih virov, ne srečuje: "Živi ljudje lahko oporekajo zapisanemu," pravi zakonca, ki metodo ustne zgodovine označujeta kot način dokumentiranja sedanjosti za prihodnost. Zbiranje informacij s pogovori je bilo dolgo časa zapostavljeno in odrinjeno kot manj verodostojno, medtem ko se je pisne vire poveličevalo, predvsem v nemški znanstveni tradiciji, razlagata. Nekako pred šestdesetimi leti je ustna zgodovina začela uživati več naklonjenosti tudi v akademskih krogih. Zаметki pa segajo mnogo dlje: konkvistadorji so podatke o značilnostih staroselskih civilizacij zbirali s pogovori. Zapiski so seveda pristranski in v kolonizatorskem duhu, vendar so še danes pomemben vir informacij o predkolombovskem obdobju. Prvi arhiv ustne zgodovine je bil ustanovljen leta 1948 na univerzi Columbia, ustanovil ga je Allan Nevins, zgodovinar, ki je pred tem delal kot novinar. Univerzi Columbia sta sledili kalifornijska v Berkeleyju in UCLA, leta 1967 pa je nastalo tudi Društvo za ustno zgodovino, ki je svojo dejavnost – resnici na ljubo znano tudi zunaj ZDA, le da pod kakšnim drugim imenom – začelo izvažati na tuje.

Na rast priljubljenosti ustne zgodovine je vplival tudi tehnološki napredek, ki je zmanjšal snemalne naprave. Diktafon, najsi je še tako neopazen, nehote povzroči nelagodje pri intervjuvancu. Kako neprijetno jim je moralo biti v šestdesetih letih 20. stoletja, ko so snemalne naprave tehtale slabih 140 kilogramov! Kasetni snemalniki so bistveno olajšali opravljanje intervjujev, vseeno pa so bili ljudje po aferi Watergate v ZDA še dolgo sumničavi, se spominja Bruce M. Stave. Nezaupljivost je bržčas težko odpraviti tudi v pogovorih z ljudmi iz nekdanj totalitarnih držav? Zakonca Stave sta sredi osemdesetih let opravljala intervjuje na Kitajskem, vendar nista spraševala o politično občutljivih stvareh, temveč o urbanizaciji dežele. Kitajska se je takrat začela odpirati Zahodu, na univerzi, pod okriljem katere sva delala, se je razvnela debata, ali smejo študenti hoditi v najino stanovanje; naposled so sklenili, da smejo, pod pogojem, da se vpišejo v posebno knjigo gostov – česar niso počeli vsi, se spominja Bruce M. Stave. Potem pa se je leta 1989 zgodil Tiananmen in tudi arhitekt, ki je uredil Trg nebeškega miru, je bil eden od njihovih sogovornikov. Največja ironija pa je bila, da so prostore, kakršen je bil Trg nebeškega miru, urejali prav nalašč za množične prireditve, vendar gotovo ne z mislijo na proteste, temveč vojaške parade in podobno.

Še en veliki zgodovinski dogodek je bil tema ustnozgodovinskega pristopa Brucea M. Stava: nürberški procesi. Knjigo z naslovom *Witnesses to Nuremberg: An Oral History of American Participants at the War Crimes Trials* (Priče Nürnberg: Ustna zgodovina ameriških udeležencev sojenja vojnih zločincev) je izdal leta 1998, potem ko je tri leta zbiral gradivo zanjo in se pogovarjal z ameriški udeleženci, od tožilcev do tolmačev in arhitekta sodne dvorane. Toda z njimi se je pogovarjal dobrega pol stoletja po dogodkih – kako takšna časovna distanca izmalči človekove spomine? To ima določene pomanjkljivosti, a tudi prednosti, pravi Sondra Astor Stave.

Če od dogajanja preteče manj časa, so človekovi spomini polni podrobnosti, po nekaj letih ali celo desetletjih pa si posameznik spomine ponavadi razvrsti po pomembnosti, uskladi s podatki iz drugih virov in pripoved je bolj koherentna. Še eno vprašanje se poraja pri ustnem zbiranju gradiva za zgodovinsko proučevanje: kolikšna je vloga izpraševalca, kako močno lahko vpliva na informatorja, koliko psihološkega znanja mora imeti? Osnove vsekakor pomagajo, prikimava Sondra Astor Stave, še zlasti pri občutljivih temah, ko ljudje brskajo po bolečih spominskih in utegnejo na dan privreti travme ... Je lahko takšno pričevanje objektivno – saj tudi za novinarstvo v teoriji velja, da mora biti objektivno, v praksi pa se ta postulat izkaže za nedosegljivega, ker je že izbor tem in vprašanj nujno subjektiven ...? Ustna zgodovina je vsekakor subjektivna, prihaja iz ust posameznika, ki razlaga o lastnih doživljajih in vtisih, razlagata sogovornika. Človeški spomin deluje po zanimivih zakonitostih, ena preprostejših je, da človek pozabi tisto, kar se mu ne zdi pomembno, razlaga Sondra Astor Stave. In če ni pomembno zanj, tudi za ustno zgodovino ni.

Živimo v času, ko dobršen del komunikacije poteka v pisni obliki, od kratkih telefonskih sporočil do twitov in Facebooka. Mar niso vse te shranjene informacije zaklad za zgodovinarje? Sodobna tehnologija bo marsikaj spremenila in že spreminja, se strinjata zakonca Stave, mlajši zgodovinarji so mnenja, da intervjujev ni več treba transkribirati, da zadošča že zvočni posnetek na spletni strani. Kar pa zadeva obilje informacij, iz katerih bo, če bodo primerno shranjene in berljive, še desetletja zatem mogoče izvedeti marsikaj o vsakdanu v prvih letih tretjega tisočletja, po mnenju sobesednikov niso tako zelo dragocene. Veliko je pri tem nepomembnega, zakaj bi si znanamci želeli vedeti, kaj smo jedli in podobne banalnosti, ki jih prenekateri uporabnik Facebooka tako rad razkriva.

Bi bila lahko ustna zgodovina v pomoč tudi pri blaženju travm v družbi, denimo pri spravi po koncu državljanske vojne? Da, vendar takšni motivi ne bi smeli biti edini razlog za zbiranje intervjujev, pravita zakonca Stave, ki sta sodelovala pri usposabljanju spraševalcev v Južnoafriški republiki po odpravi apartheida. Podpirata tudi zbiranje pričevanj o zločinih proti človekovim pravicam, kar počne ruska organizacija Memorial (prav z njimi je sodeloval Figes). Podobno angažirano je lahko izvajanje intervjujev tudi v ZDA, kjer si z zbiranjem pričevanj prizadevajo zapolniti bele lise o zgodovini etničnih manjšin. Obstaja pa še en, tipično ameriški način uporabe ustne zgodovine: za sestavljanje družinskega debla ali za zbiranje podatkov o nastanku uspešnega podjetja. Tovrstne storitve so seveda plačljive in po besedah sogovornikov niti ne tako slab vir zaslužka za zgodovinarje. Težko si je zamisliti, da bi se kaj takega prijelo tudi na evropskih tleh, a morda v časih tržne naravnosti ni odveč namig ...⁴⁷⁵

2.6.5 Sprotno vrednotenje z refleksijo

Učenci so zaključili zadnjo aktivno fazo ustne zgodovine. Učitelji naj jim postavijo naslednja vprašanja za vrednotenje z refleksijo:

- Kako ocenjujejo svoje zaključno poročilo?
- Ali so bili dovolj objektivni pri pisanju zaključnega poročila?
- Kaj so se novega naučili z javnim predstavljanjem svojega dela?
- Ali so izbrali takšno predstavitev, ki bo ostala v spominu in bo dostopna tudi javnosti?
- Ali bi se morali še v čem izpopolniti ali naučiti?
- Kako koristne so se jim zdele javne predstavitve zaključnega poročila?
- Ali so na kaj ponosni?
- Ali želijo še opravljati intervjuje v prihodnosti?
- Kaj bi svetovali mlajšim učencem?
- Ali bolje razumejo delo ustnega zgodovinarja?
- Ali bolje razumejo poklice, ki vključujejo intervjuje?
- Ali bi želeli opravljati poklic ustnega zgodovinarja?

475 Tomažič, A. (2012). O zgodovini ustno, tukaj in zdaj. Pogledi, št. 12, 27. junij 2012. © Delo, d.o.o. <http://pogledi.delo.si/druzba/o-zgodovini-ustno-tukaj-zdaj> (10. 7. 2018). Objavljeno s pisnim dovoljenjem Agate Tomažič po elektronski pošti z dne 13. 7. 2018 in s pisnim dovoljenjem direktorice Delo, d.o.o. Nataše Luša z dne 24. 7. 2018.

2.7 Shranitev in javni dostop

2.7.1 Začetno vrednotenje z refleksijo

Učitelji naj izvedejo začetno vrednotenje z refleksijo z naslednjimi vprašanji za učence:

- Kako sami shranjujejo svoje video- in glasbene posnetke?
- Kje hranijo pisne izdelke, ki so jih naredili s pomočjo računalnika?
- Kako bi lahko shranili svoje intervjuje?
- Kje bi bili lahko shranjeni?
- Kako bi bili lahko intervjuji dostopni javnosti in tudi njim po koncu osnovne ali srednje šole?
- Zakaj je pomembno shranjevati intervjuje?

2.7.2 Shranitev intervjujev

Pri aktivni ustni zgodovini je potrebno avdio- in videoposnetke intervjujev ter vse pisne izdelke najprej ohraniti za kasnejšo uporabo.

Zato je dobro imeti avdio- ali videoposnetke shranjene na tiste nosilce podatkov, ki bodo lahko uporabljeni v prihodnosti. Predvidevati je treba stalno tehnološko izpopolnjevanje in sproti shranjevati na sodobne nosilce podatkov, ki jih lahko predvajajo različni mediji.

Za šolsko uporabo so prepisi intervjuja in zaključna poročila lahko shranjeni na DVD-jih, zunanjih trdih diskih ali v šolski elektronski učilnici. Za vse ostalo gradivo (npr. pisna soglasja in dovoljenja; fotografije; predmeti se fotografirajo) pa se svetuje, da se shrani na ustreznih nosilcih podatkov.

2.7.3 Ureditev gradiva

Ker bodo učitelji imeli več intervjujev, ki jih bodo pripravili učenci, se svetuje, da se popiše in označi vsak intervju ter uredi kazalo intervjujev, in sicer posebej kazalo avdioposnetkov, kazalo videoposnetkov, kazalo zapisov (prepisov ali povzetkov), kazalo pridobljenega drugega gradiva (npr. fotografij, predmetov ipd.), kazalo podpisanih pisnih soglasij in dovoljenj idr.

Vsako kazalo naj vključuje zaporedno številko gradiva, nato pa glede na vrsto gradiva tiste podatke, ki bodo usmerjali uporabnike, da bodo lahko to gradivo hitro našli v prihodnosti:

- Npr. za avdio- ali videoposnetke bi bili lahko naslednji podatki: naslov teme intervjuja, ime intervjuvanca, ime spraševalca, kraj in datum intervjuja, trajanje intervjuja.

- Za darovane spominske predmete: ime intervjuvanca, datum intervjuja, tema intervjuja, kratek opis predmeta, datum.
- Za darovane fotografije: ime intervjuvanca, datum intervjuja, tema intervjuja, kratek opis fotografije, datum.
- Za prepise (transkripte): ime intervjuvanca, datum intervjuja, trajanje intervjuja, spraševalec, tema intervjuja.
- Za zaključna poročila o intervjujih, ki jih pripravijo učenci: vrsta poročila, vsebina poročila, šolsko leto, razred.
- Za pisne privolitve intervjuvanca, soglasja za uporabo ali dovoljenja za objavo idr.: tema intervjuja, ime in priimek intervjuvanca, datum.

Učenci in učitelji lahko uporabijo različne preglednice za popise in ureditev gradiva.

Preglednica 98: Popis intervjujev z različnimi intervjuvanci⁴⁷⁶

Intervjuvanci	Datum	Ura	Trajanje intervjuja	Način beleženja ali snemanja
Intervjuvanec 1				
Intervjuvanec 2				
Intervjuvanec 3				
Intervjuvanec 4				
Intervjuvanec 5				

Preglednica 99: Popis intervjujev z istim intervjuvancem⁴⁷⁷

Intervjuvanec	Datum	Ura	Trajanje	Zbrano gradivo
1. intervju				
2. intervju				
3. intervju				
4. intervju				
5. intervju				

⁴⁷⁶ Prirejeno po: Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 96, 98.

⁴⁷⁷ Prirejeno po: Yow, V. R. (2005). *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*. Second Edition. Walnut Creek, London, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 361–362.

Preglednica 100: Popis različnega gradiva

Popis	Prepis intervjuja	Avdioposnetek intervjuja	Videoposnetek intervjuja
Naslov teme			
Kraj in datum intervjuja			
Trajanje			
Spraševalec			
Snemalec/Zapisovalec			
Intervjuvanec			
Kontaktne podatke intervjuvanca			

Preglednica 101: Popis predmeta⁴⁷⁸

<p>Ime predmeta:</p> <p>Kje je bil predmet najden?</p> <p>Sedanji lastnik predmeta:</p> <p>Prejšnji lastniki predmeta:</p> <p>Kako je bil predmet uporabljen?</p> <p>V katerem obdobju je bil uporabljen?</p> <p>Fotografija predmeta:</p> <p>Intervjuvanec:</p> <p>Spraševalec:</p> <p>Popisovalec predmeta:</p> <p>Datum:</p>

478 Primer je povzet po: Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 27. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

Preglednica 102: Popis zaključnega poročila⁴⁷⁹

Tema:
Vrsta poročila:
Intervjuvanec:
Spraševalec:
Snemalec:
Zapisovalec:
Povzetek intervjuja:
Povzetek biografije:
Povzetek zaključnega poročila:
Popisovalec:
Datum:

2.7.4 Hramba in javni dostop

Če se učitelji in učenci odločijo, da bodo hranili vse gradivo intervjujev na šoli, se svetuje, da se v šoli nameni prostor oz. omara, kjer bo to gradivo shranjeno. Lahko je tudi kabinet učitelja. Priporoča se hranjenje v protipožarnih omarah, kjer je gradivo urejeno v fascikle. Če je gradivo na DVD-jih, trdih diskih ali drugih nosilcih podatkov, se svetuje več kopij.

Ker pa naj bo gradivo intervjujev tudi javno dostopno, pa se svetuje, da je ta prostor šolska knjižnica, kjer knjižničarji pripravijo gradivo za izposajo.

Ravno tako se svetuje, da se v šoli nameni prostor oz. omara (npr. v knjižnici ali kabinetu učitelja), kjer bodo shranjeni darovani predmeti, fotografije in drugo gradivo iz intervjujev (npr. podpisana pisna soglasja in dovoljenja).

Če se učitelji in učenci odločijo, da bodo celotno ali del gradiva intervjujev posredovali v hrambo drugim institucijam, npr. lokalni knjižnici, muzeju ali arhivu, naj pripravijo gradivo tako, da bo ustrezalo oddaji izvodov tem institucijam. Priložijo naj pisna dovoljenja za objavo intervjuvancev in še posebej naj opozorijo na tista dovoljenja, ki imajo omejitve objave.

479 Ideja je iz: Mackay, N. (2007). *Curating Oral Histories: From Interview to Archive*. Walnut Creek, California: Left Coast Press, Inc., str. 118.

»Ko pa predamo posneto gradivo ustanovi za hranjenje, se je potrebno zanesti, da hermetično zapremo sporne odlomke in javnosti, ki bi poslušala izpoved, dovolimo vpogled le v že urejeno kopijo.«⁴⁸⁰

Če se učitelji in učenci odločijo, da bodo posredovali celotno ali del gradiva intervjujev repozitoriju, ki zbira in hrani elektronske oblike objave in omogoča prost dostop javnosti prek svetovnega spleta do vseh raziskovalnih podatkov in objav, naj učitelji skupaj z učenci preberejo navodila za oddajo gradiva, ki jih imajo posamezni e-repozitoriji tudi v Sloveniji.

Učitelji skupaj z učenci pripravijo dopis, ki ga pošljejo skupaj z gradivom ustanovam v hrambo in za nadaljnje razširjanje uporabnikom. Svetuje se, da učitelji ohranijo kopijo gradiv na šoli. V dopisu navedejo, katero gradivo izročajo brez omejitev, katero z omejitvami in kakšnimi omejitvami.

Preglednica 103: Priprava podatkov za izročitev e-repozitoriju ali ustanovam⁴⁸¹

Podatki o dajalcu oz. šoli:
Ime in priimek predstavnika šole:
Naslov:
Elektronski naslov:
Telefon:
Vrsta gradiva:
Število gradiva:
Vsebina gradiva:
Izročitev gradiva brez omejitev:
Izročitev gradiva z omejitvami:
Priloga: Seznam izročenih gradiv
Dajalec:
Datum:
Podpis:

480 Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 141–142.

481 Ideja za podatke je vzeta iz: Arhiv družboslovnih podatkov. Izjava o izročitvi gradiv. <https://www.adp.fdv.uni-lj.si/deli/postopek/izjava/> (10. 7. 2018).

Vse ustanove in repozitoriji upoštevajo veljavne zakone, ki v Sloveniji urejajo varstvo osebnih podatkov, avtorske in sorodne pravice ter varstvo dokumentiranega in arhivskega gradiva.⁴⁸² Zato naj učitelji in učenci pazijo, da oddajo le tiste zapise intervjujev ali dele avdio- ali videoposnetkov, za katere so od intervjuvancev prejeli podpisano privolitev intervjuvanca v hrambo in njegovo dovoljenje za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje.

Ravno tako morajo vse ustanove ali repozitoriji pripraviti gradivo za hrambo in nadaljnje razširjanje uporabnikom v skladu s strokovnimi standardi in vrsto prejetega gradiva.

Pred posredovanjem intervjujev repozitoriju naj se učitelji in učenci vprašajo:

- »Ali so pridobili soglasje repozitorija pred oddajo?
- Ali je prenos v skladu s sporazumi ali dogovori z intervjuvanci?
- Ali so pripravili ustrezne opise poteka intervjujev?
- Kakšna je tehnična kakovost posnetih intervjujev?
- Kakšna je kakovost prepisanih intervjujev, povzetkov ali popisa intervjujev?«⁴⁸³

Zabeleženi intervjuji ter avdio- ali videoposnetki so koristni za šolo, muzeje, arhive, lokalno skupnost, časopise in revije, spletne strani, radio, televizijo, inštitute itd.⁴⁸⁴ Učitelji in učenci naj razmislijo, kako bi lahko razširili informacije o svojih rezultatih oz. kako bi lahko njihove zaključne izdelke in poročila videlo čim več učencev, učiteljev in drugih zainteresiranih.

Pri oblikovanju končnega izdelka in razširjanju rezultatov lahko učenci in učitelji uporabijo številne storitve, ki jih nudi svetovni splet, v t. i. oblaku.

Preglednica 104: Seznam storitev v oblaku⁴⁸⁵

Namen	Priporočena orodja	Še druge možnosti
Shranjevanje	Dropbox Google Drive Evernote	OneNote Google Keep Box.net Pocket
Komunikacija	Twitter Remind Google Hangouts	Shindig ooVoo Skype

482 Arhiv družboslovnih podatkov. Politika dolgotrajne hrambe, str. 11–12. https://www.adp.fdv.uni-lj.si/media/publikacije/Politika_ADp.pdf (10. 7. 2018).

483 2000 Oral History Evaluation Guidelines. <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/oral-history-evaluation-guidelines-revised-in-2000/> (14. 4. 2018).

484 What is Oral History? <http://www.iohanet.org/what-is-oral-history/> (5. 5. 2018).

485 Tabela je vzeta iz: Covili, J., Provenzano, N. (2016). *Classroom in the Cloud. Innovative Ideas for Higher Level Learning*. California: Corwin, str. 175–176.

Namen	Priporočena orodja	Še druge možnosti
Sodelovanje	Google Docs Edmodo Wikispaces	pbworks Wix Weebly Wikia Wikidot Ning Canvas for teachers
Ustvarjanje	Instagram Yogile YouTube Editor Screenr	Imgur Vine Pixlr WeVideo Flickr MoveNote
Ocenjevanje in anketiranje	Socrative Google Forms Kahoot!	PearDeck Poll Everywhere Geddit
Predstavljanje	Prezi Google Slides	Canva SlideShare LucidPress NearPod
Drugo	Animoto Padlet Kidblog	Adobe Creative Cloud (Free based) Blogger Adobe Voice Educreations

2.7.5 Sprotno vrednotenje z refleksijo

Učenci naj razmislijo o naslednjih vprašanjih:

- Ali so ustrezno izbrali nosilce podatkov, na katerih so shranili intervjuje?
- Kje bodo doma hranili svoje intervjuje?
- Ali so zadovoljni z izborom ustanove, ki bo hranila njihove intervjuje?
- Koga vse bodo obvestili o možnostih dostopa?
- Na kakšen način bi še lahko razširili informacije o svojih intervjujih?

Na koncu naj pojasnijo in dopolnijo spodnje stavke:

- Čeprav sem že vedel, da ...
- Naučil sem se nekaj novega, in sicer ...
- Naučil sem se tudi ...
- Najzanimivejša stvar, ki sem se je naučil, je ...

3 ZAKljučNO VREDNOTENJE AKTIVNE USTNE ZGODOVINE Z REFLEKSIJO

3.1 Uvod v celovito vrednotenje dela učencev

Učenčevo delo se lahko vrednoti na začetku učnega procesa (začetno ali diagnostično), med procesom (sprotno ali formativno) ali na koncu učnega procesa (zaključno ali sumativno).

Učenčevo delo lahko vrednoti učitelj, sošolec ali učenec sam. Najpogosteje se vrednoti s pomočjo učenčeve refleksije o lastnem delu, ki smo jo tudi uporabili pri začetnem in sprotne vrednotenju učencev pri posameznih korakih metode aktivne ustne zgodovine.

Za refleksivno vrednotenje se uporabljajo različne strategije. Npr. strategija VŽN vključuje vse tri načine vrednotenja, saj učenci uporabijo tri vprašanja za refleksijo: prvo vprašanje je za začetno/diagnostično vrednotenje (Kaj že vem?), drugo vprašanje je lahko za sprotno/formativno spremljanje (Kaj želim izvedeti? Kaj me še zanima?), tretje vprašanje pa je za končno/sumativno vrednotenje (Kaj sem se naučil?).

Preglednica 105: Strategija VŽN⁴⁸⁶

Kaj že vem? Kaj želim izvedeti? Kaj me zanima? Kaj sem se naučil? OZ. Vem ... Želim vedeti ... Naučil sem se ...
--

Preglednica 106: Celovito vrednotenje učenčevega dela⁴⁸⁷

<i>DIAGNOSTIČNO VREDNOTENJE</i>	<i>Prepoznavanje učenčeve pripravljenosti in zmožnosti za šolsko delo ter odkrivanje težav, ki ga lahko ovirajo</i>
<i>FORMATIVNO VREDNOTENJE</i>	<i>Zagotavljanje povratnih informacij učencu o njegovem napredovanju</i>
<i>SUMATIVNO VREDNOTENJE</i>	<i>Vrednotenje dosežkov v primerjavi z zastavljenimi cilji</i>
<i>REFLEKSIVNO VREDNOTENJE</i>	<i>Refleksija učenčevih kompetenc, zmožnosti in spretnosti</i>

486 Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 91.

487 Preglednica je iz: Rutar, D. (ur.) (2017). Kognitivna znanost v šoli za 21. stoletje. Kamnik: Cirius, str. 117.

Preglednica 107: Primeri reflektivnega vrednotenja pri posameznih vrstah vrednotenja⁴⁸⁸

VRSTE VREDNOTENJA	Vprašanja za refleksijo učencev	Nedokončani stavki za refleksijo učencev
DIAGNOSTIČNO VREDNOTENJE	Kaj že znam?	Znam že ...
	Kaj bi se želel naučiti? (osebni cilj)	Želel bi se naučiti ...
FORMATIVNO VREDNOTENJE	Kaj sem se že naučil? Katere kriterije sem že dosegel? (pogled nazaj)	Naučil sem se že ...
	Kaj se še moram naučiti? katerih kriterijev še nisem dosegel?	Naučiti bi se moral še ...
	Kaj moram storiti, da bom znal? Kam moram storiti, da bi dosegel kriterije? (pogled naprej)	Moral bom ...
	Kaj o tem meni moj sošolec/kolega?	Moj sošolec/kolega meni ...
	Kaj o tem meni moj učitelj?	Moj učitelj meni ...
SUMATIVNO VREDNOTENJE	Kaj znam na koncu?	Na koncu znam ...
	Kako ocenjujem svoje znanje?	Ocenjujem, da je moje znanje ...
	Kaj znam najbolje?	Najbolje znam ...
	Na kaj sem še posebej ponosen?	Še posebej sem ponosen ...
	Kako ocenjuje moje znanje moj sošolec/kolega?	Moj sošolec/kolega ocenjuje, da ...
	Kako ocenjuje moje znanje moj učitelj?	Moj učitelj ocenjuje, da ...
	Kaj znam najmanj?	Najmanj znam ...
	Kaj lahko v prihodnje še izboljšam (pogled naprej)?	V prihodnje lahko še izboljšam ...

Ker je aktivni pristop k ustni zgodovini zelo zahteven pristop oz. naloga za učence, je potrebno voditi vse načine vrednotenja učenca, da se dosežejo boljši rezultati. Zlasti je pomembno sprotno/formativno vrednotenje učencev, saj je metoda aktivne ustne zgodovine sestavljena iz več korakov.

Ravno sprotno vrednotenje dela učencev je za učence koristno, saj jim posreduje sprotno povratno informacijo oz. jim prinaša odgovore na naslednja vprašanja:

- »Kaj sem dosegel v odnosu do učnih ciljev in standardov znanja oz. pričakovanih dosežkov/rezultatov?
- Kako napredujem?

⁴⁸⁸ Vprašanja za refleksijo in nedokončani stavki so prirejeni po kompletu priročnikov: Holcar Brunauer, A. et al. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- *Kaj mi uspeva, kaj pa manj? Katera so moja močna področja, katera pa bi moral še razviti in izboljšati?*
- *Kje imam še rezerve?»⁴⁸⁹*

Za učitelje pa so pomembni odgovori učencev, saj jim pomagajo pri nadaljnjih navodilih in prilagoditvah učnega procesa, v našem primeru pri metodi aktivne ustne zgodovine. Učitelji lahko sproti ugotavljajo:

- *»Kako napreduje proces učenja?*
- *Kako ga moje poučevanje podpira?*
- *Kako naj svoje poučevanje spremenim, prilagodim, da bom učence še bolj podprl v procesu učenja in izboljševanju znanja?»⁴⁹⁰*

3.2 Učiteljevo vrednotenje

Učitelji lahko sproti kontrolirajo dejanja, ki so jih posamezni učenci že opravili za intervju, tako da je na koncu kontrolni seznam izpolnjen.

Preglednica 108: Kontrolni seznam za posameznega učenca

Kontrolni seznam	Učenec 1	Učenec 2	Učenec 3
Izbrani intervjuvanec			
Zbrani podatki o intervjuvancu			
Pripravljena vprašanja			
Opravljen intervju			
Pridobljeno soglasje za šolsko uporabo			
Opravljen prepis po posnetku			
Opravljen zaključno poročilo			
Poslano zahvalno pismo			

Učitelji spremljajo delo učencev in sproti vpisujejo, če so se ustrezno in pravočasno pripravili na intervjuje.

489 Sentočnik, S. (2012). Spremenjeni poudarki pri praksi preverjanja in ocenjevanja – primer avtentičnih preizkusov. V: Ugotavljanje kompleksnih dosežkov. (ur. Z. Rutar Ilc). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 70. V: Brodnik, V. (2017). Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja. Zgodovina v šoli. Letnik 25, št. 1, str. 18.

490 Prav tam.

Preglednica 109: Kontrolni seznam za ustnogradovinske intervjuje in projekte⁴⁹¹

Kontrolni seznam	Datum izvedbe	Opombe o izvedbi
Učenje navodil za izvedbo intervjuja		
Podatki o intervjuvancu		
Telefonski klic ali elektronska pošta		
Osebni obisk		
Privolitev intervjuvanca v intervju		
Privolitev intervjuvanca v avdio- ali videonemanje		
Kraj, datum in čas intervjuja		
Soglasje intervjuvanca za uporabo intervjuja v šolske namene		
Iskanje informacij o intervjuvancu in temi intervjuja		
Priprava vprašanj		
Izvedba intervjuja		
Fotografiranje intervjuvanca		
Prepisovanje intervjuja po posnetku		
Pregled prepisa s strani intervjuvanca		
Priprava zaključnega poročila		
Pregled zaključnega poročila s strani intervjuvanca		
Popravki zaključnega poročila		
Oddaja zaključnega poročila in posnetka intervjuvancu		
Dovoljenje intervjuvanca za objavo intervjuja v šolske namene		
Privolitev intervjuvanca v hrambo in njegovo dovoljenje za nadaljnjo javno uporabo in razširjanje		
Zahvalno pismo intervjuvancu		
Shranitev (DVD-ji, USB-ključki, zunanji trdi diski)		
Oddaja gradiva v šolsko knjižnico		

491 Prirejeno po: Wood, L. P. (2001). *Oral History Projects in Your Classroom. (Practices in Oral History)*. [Carlisle, PA]: Oral History Association, str. 84 in 87 in Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 96, 98.

Učitelji tudi sprti podajajo povratno informacijo na delo učencev pri metodi aktivne ustne zgodovine. Vse navedene primere za sprtno vrednotenje učencev z refleksijo na koncu posameznih korakov metode aktivne ustne zgodovine lahko učitelji uporabijo za podajanje povratne informacije učencem.

3.3 Učenčev samovrednotenje

V zaključku učenci lahko vrednotijo svoje delo na petstopenjski lestvici oz. razmislijo, kako so opravili intervjuje.

Preglednica 110: Samovrednotenje na petstopenjski lestvici

Vprašanja za učence	Nezadovoljivo	Zadovoljivo	Dobro	Zelo dobro	Odlično
1. Kako sem upošteval navodila za pripravo intervjuja?					
2. Kako sem se pripravil na izvedbo intervjuja?					
3. Kako sem izvedel intervju?					
5. Kako sem izdelal zaključno poročilo?					
6. Kako bi ocenil svoje zaključno poročilo?					
7. Kako bi ocenil svojo ustno predstavitev poročila?					
8. Kako bi ocenil svoj trud?					

Učenci naj tudi presodijo, kako so usposobljeni za načrtovanje, izvajanje in vrednotenje ustnozgodovinskih intervjujev in projektov.

Preglednica 111: Samovrednotenje usposobljenosti za ustnozgodovinske intervjuje in projekte

Znam, obvladam, sposoben sem ...	Pomanjkljivo 	Dobro 	Zelo dobro
Organizacijska in tehnična priprava			
Vsebinska priprava			
Izvedba intervjuja			
Prepisovanje in zapis			
Analiza in interpretacija			

Znam, obvladam, sposoben sem ...	Pomanjkljivo 	Dobro 	Zelo dobro
Objava in javna predstavitev			
Shranitev in javni dostop			
Vrednotenje z refleksijo			

Zaključna refleksija učencev je lahko sestavljena iz vprašanj, ki so si jih že postavljali med učnim procesom oz. izvajanjem intervjujev:

- Kaj sem se naučil z izvedbo intervjuja?
- Kaj novega sem se naučil od intervjuvanca?
- Kaj mi bo najbolj ostalo v spominu?
- Kaj me je presenetilo?
- Ali sem se dovolj potrudil?
- Ali sem dokončal svoje delo pravočasno?
- Ali sem dobil odgovore na vsa vprašanja?
- Kako bi lahko naslednjič izvedel še boljši intervju?

Zaključna refleksija učencev je lahko sestavljena iz nedokončanih stavkov:

- *»Najpomembnejša stvar, ki sem se jo naučil, je ...*
- *Nisem vedel, da ...*
- *Ena stvar, ki sem jo naredil, je bila ...*
- *Če bi imel še eno priložnost, bi izboljšal ...*⁴⁹²
- *»To, kar sem slišal, me je presenetilo ...*
- *Ena stvar, ki me je šokirala, je ...*
- *Nekaj, kar sem se naučil iz ustne zgodovine, je bilo ...*
- *Ena stvar, za katero sem menil, da je bilo pomembno od intervjujev, je ...*
- *Od tega, kar sem slišal, sem prebral, imam vprašanje ali želim vedeti več o ...*⁴⁹³

Čisto na koncu pa učenci odgovorijo še na tri vprašanja tako, da odgovore vpišejo v piramido od spodaj navzgor (slika št. 7):

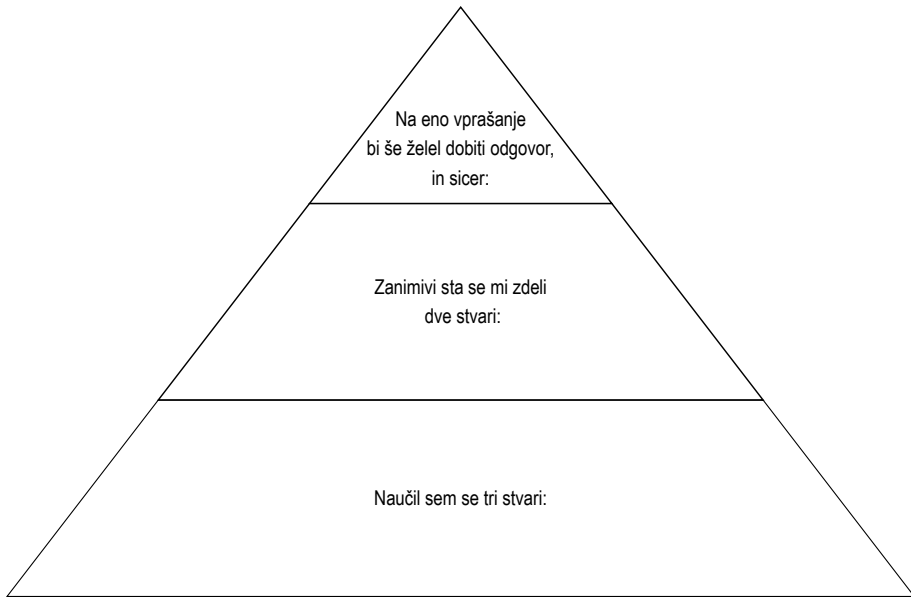
- Naučil sem se tri stvari: ...
- Zanimivi sta se mi zdeli dve stvari: ...
- Na eno vprašanje bi še želel dobiti odgovor, in sicer: ...⁴⁹⁴

492 Guidelines for Oral History Interviews. The History Channel. Student Workbook, str. 14. <https://www.history.com/images/media/interactives/oral-histguidelines.pdf> (25. 3. 2018).

493 Immigration Oral History. http://www.pbs.org/independentlens/newamericans/foreducators_lesson_plan_09.html#Interview (6. 5. 2018).

494 Ideja je iz: Holcar Brunauer, A. et al. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 5. zvezek: Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, str. 25.

Slika 7: Refleksivna piramida

4 OCENJEVANJE AKTIVNE USTNE ZGODOVINE

Za ocenjevanje dela učencev pri aktivni ustni zgodovini je najbolj primerna tehnika klasifikacije, kjer učitelji pripravijo ocenjevalne kriterije z različnimi stopnjami in poskušajo delo učencev oceniti po opisih, ki veljajo za določene stopnje pri posameznih kriterijih (t. i. alternativno ocenjevanje, avtentično ocenjevanje oz. ocenjevanje z rubrikami).

Pri ocenjevanju se lahko ocenjujejo vsi koraki ali posamezni koraki pri metodi aktivne ustne zgodovine. Najbolj pomembna pa sta intervju (prepis ali posnetek) in zaključno poročilo (končni pisni izdelek). Z intervjujem učenci prvič sami ustvarjajo zgodovino, z objavo poročila pa ustno zgodovino posredujejo tudi javnosti v spomin in nadaljnje proučevanje.

V nadaljevanju podajamo nekatere primere ocenjevanja.

Najpogosteje se oceni končni izdelek, ki je pisno poročilo o intervjuju.

Preglednica 112: Primer ocenjevanja pisnega izdelka⁴⁹⁵

Kriteriji	Nezadovoljiv	Omejen	Dober	Odličen
VSEBINA				
<i>Uvod</i>	<i>Uvod je nepopoln, neučinkovit ali ga ni.</i>	<i>Nejasen, formalen, neustvarjal.</i>	<i>Teza je jasna, vsebuje usmeritev naloge.</i>	<i>Teza je jasno postavljena, vsebina je pomembna, namen je določen.</i>
<i>Razvoj ideje</i>	<i>Neučinkovit ali pa ga ni.</i>	<i>Enostaven, spremenljiv v kakovosti, ne vključuje pomembnosti.</i>	<i>Jasen in temeljit.</i>	<i>Zanimiv, prefinjen, prepričljiv.</i>
<i>Dokazi in podkrepitve</i>	<i>Nejasni, nenatančni ali jih ni.</i>	<i>Spremenljivi.</i>	<i>Zadovoljivi in točni.</i>	<i>Podrobni, točni in prepričljivi.</i>
<i>Izbira besed</i>	<i>Omejena, enolična in neprimerna.</i>	<i>Spremenljiva.</i>	<i>Primerna nalogi.</i>	<i>Privlačna in močna izbira besed.</i>
<i>Zaključek</i>	<i>Nedokončan, nejasen ali pa ga ni.</i>	<i>Povzetek prej navedenih podatkov.</i>	<i>Pomemben in dojemljiv.</i>	<i>Razširja, povezuje, komentira temo.</i>
UREDITEV				
<i>Vsebinski stavki</i>	<i>Jih ni.</i>	<i>Vsebujejo slabše ugotovitve teze, omejeni in nenatančni.</i>	<i>Razumljivi in logični.</i>	<i>Jasno povezani s tezo, razumljivi, vsebujejo učinkovite prehode.</i>
<i>Odstavki</i>	<i>Slučajni.</i>	<i>Neučinkoviti ali združeni.</i>	<i>Kažejo jasen načrt.</i>	<i>Prispevajo k učinkovitemu dokazu in podkrepijo vsebino.</i>
<i>Prehodi</i>	<i>Jih ni.</i>	<i>Avtomatični.</i>	<i>Jasni in funkcionalni.</i>	<i>Učinkoviti in različni.</i>

⁴⁹⁵ Prevod je iz: Alternative Assessment (1997). Social Studies Educator's Handbook. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall, str. 6. Objavljeno tudi v: Trškan, D. (2003). Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 168.

Kriteriji	Nezadovoljiv	Omejen	Dober	Odičen
OBLIKOVANJE				
Struktura povedi	Ponavljajoča, napake so pogoste.	Različnost je prisotna, nekaj napak je očitnih.	Popolna, pravilna.	Popolna, različna, zanimiva.
Ločila/pravopis	Napake ovirajo pomen.	Napake delno ovirajo pomen ali pa so nepredvidene.	Napake so prisotne, vendar ne ovirajo pomena.	Brez napak.
Izražanje	Nejasno.	Avtomatično in formalno.	Jasno in pristno.	Razločno, ustrezno nalogi in namenu.

Pri ustni zgodovini učenci sestavijo vprašalnik za intervju, zapišejo intervju ali posnamejo intervju, prepišejo intervju po posnetku, napišejo poročilo in uredijo videoposnetek. Vse to pa lahko učitelji ocenijo.

Preglednica 113: Ocenjevanje usposobljenosti učencev za pisanje krajšega poročila⁴⁹⁶

Kriteriji	Ni usposobljenosti	Omejena stopnja usposobljenosti	Zadovoljiva stopnja usposobljenosti	Velika stopnja usposobljenosti	Visoka stopnja usposobljenosti
Opis življenjepisa oz. življenja intervjuvanca					
Uporaba neposrednih citatov					
Logični red dogodkov					
Ločila					
Slovnica					
Črkovanje besed					

Preglednica 114: Ocenjevanje izvedbe intervjuja⁴⁹⁷

Kriteriji	1	2	3	4
Priprava	Učenec ni pripravil nobenega vprašanja pred intervjujem.	Pred intervjujem je učenec pripravil nekaj podatkovnih vprašanj.	Pred intervjujem je učenec pripravil nekaj poglobljenih vprašanj in nekaj podatkovnih vprašanj.	Pred intervjujem je učenec pripravil več poglobljenih in podatkovnih vprašanj.

496 Prevod s priredbo in spremembo v preglednico je iz: Assessment and Rubric. Oral History. <http://teacher.scholastic.com/activities/writing/tguide/rubric.asp?topic=> (25. 3. 2018).

497 Prevod s priredbo je iz: Speaking of History. Doing Oral History Projects, str. 53. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

Kriteriji	1	2	3	4
Zapiski med intervjujem	Učenec/spraševalec ni delal nobenih opomb med ali po intervju.	Učenec/spraševalec je med intervjujem delal zapiske, vendar je to storil tako, da je prekinjal intervjuvanca. Nekaterne dodatne opombe so bile dodane.	Učenec/spraševalec je med intervjujem delal občasno opombe, vendar pa se je bolj osredotočil na intervjuvanca in ne na opombe. Ni dodal opomb po intervjuju.	Učenec/spraševalec je med intervjujem delal občasno opombe, vendar pa se je bolj osredotočil na intervjuvanca in ne na opombe. Opombe so bile dodane takoj po intervjuju, tako da se podatki niso izgubili.
Vprašanja in postavljanje dodatnih vprašanj	Učenec ni postavil nobenih dodatnih vprašanj na to, kar je rekel intervjuvanec.	Učenec je postavil le nekaj dodatnih vprašanj na to, kar je rekel intervjuvanec.	Učenec je pozorno poslušal intervjuvanca in postavil nekaj dodatnih vprašanj na to, kar je rekel intervjuvanec.	Učenec je zelo pozorno poslušal intervjuvanca in postavil več pomembnih dodatnih vprašanj na to, kar je rekel intervjuvanec.
Vljudnost	Večkrat je učenec prekinil intervjuvanca ali pohitel. Pozabil se je zahvaliti.	Učenec je redko prekinil intervjuvanca ali pohitel. Pozabil se je zahvaliti.	Učenec je redko prekinil intervjuvanca ali pohitel. Zahvalil se je intervjuvancu.	Učenec ni nikoli prekinil intervjuvanca ali pohitel. Zahvalil se je intervjuvancu.

Preglednica 115: Ocenjevanje vsebine in ureditve videoposnetka⁴⁹⁸

Kriteriji	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja
Vsebina ureditev videoposnetka	Gledalci ne razumejo dogodka, ni zaporedja informacij.	Video predstavlja zgodovinski dogodek v logičnem zaporedju, ki mu gledalci lahko sledijo.	Video predstavlja zgodovinski dogodek v logičnem in zanimivem zaporedju, ki mu gledalci lahko sledijo.
Vsebina videoposnetka	Učenec ne izkazuje razumevanja vsebine. Postavljena vprašanja se ne nanašajo na zgodovinski dogodek.	Učenec izkazuje enostavno znanje o vsebini in je ne uspe dodelati. Neodločno so postavljena vprašanja o zgodovinski temi.	Učenec izkazuje popolno znanje (več kot je potrebno) o zgodovinski temi in pri postavljenih vprašanjih.
Dovršenost	Učenec ne upošteva elementov naloge. Pomanjkljivo časovno načrtovanje in ureditev videoposnetka.	Učenec upošteva vse elemente naloge. Ponekod slabše časovno načrtovanje in ureditev videoposnetka.	Učenec upošteva vse elemente naloge in še več. Učinkovito časovno načrtovanje in ureditev videoposnetka.
Oblikovanje	Video ni strukturiran v zanimivi obliki s slikami, besedilom in zvokom. Učenec ne kaže navdušenja nad temo. Posnetki iz videokamere niso kakovostni.	Video je strukturiran jasno. Uporabljajo se slike, besedilo in zvok. Učenec kaže nekaj navdušenja nad temo. V večini primerov se uporabljajo kakovostni posnetki iz videokamere.	Video je strukturiran v zanimivi obliki z ustreznimi slikami, besedilom in zvokom. Učenec kaže navdušenje nad temo skozi videopredstavitve. Različni posnetki očitno izboljšajo kakovost videoposnetka.

498 Prevod s priredbo je iz: Rubric for Oral History Interview. <https://md452oralhistories.weebly.com/research-paper-and-oral-history-interview-rubrics.html> (25. 3. 2018).

Preglednica 116: Ocenjevanje posnetka, izvedbe intervjuja in prepisa⁴⁹⁹

Kriteriji	Nesprejemljivo	Začetniško	Spretno	Odlično
POSNETEK				
Kakovost posnetka	Audio/videoposnetek je slabe kakovosti in ga je težko slišati ali gledati.	Včasih je težko slišati/videti audio/videoposnetek. Motnje zmanjšujejo kakovost.	Audio/ videoposnetek je sprejemljive kakovosti in ga je mogoče jasno slišati/gledati. Ima nekaj motenj, ki ne zmanjšujejo kakovosti.	Audio/videoposnetek je kakovosten in brez motenj.
IZVEDBA				
Postavljena vprašanja	Vprašanja kažejo malo ali nič raziskave in razumevanja teme. Nekaj vprašanj je odprtega tipa ali jih ni.	Vprašanja kažejo nekaj raziskave in razumevanja teme. Nekaj vprašanj je odprtega tipa.	Vprašanja kažejo na raziskavo in razumevanje teme. Ponavadi so vprašanja odprtega tipa.	Vprašanja odražajo temeljito raziskavo in globino razumevanja teme. Večina vprašanj je odprtega tipa.
Razumevanje teme	Učenec redko postavlja dodatna vprašanja, zaradi katerih pride do nepopolnega intervjuja.	Učenec včasih postavlja dodatna vprašanja, kar prinese nekoliko nepopoln intervju.	Učenec običajno postavlja dodatna vprašanja, s pomočjo katerih pride do popolnega intervjuja.	Učenec vedno postavi dodatna vprašanja, kar ima za posledico poglobljen, popoln intervju.
Organizacija in potek intervjuja	Organizacija intervjuja ni smiselna in je nerodna.	Intervju je nekoliko neorganiziran in včasih nerodno poteka.	Intervju je organiziran in ustrezno poteka.	Intervju je logično organiziran in izhaja iz učenčeve spretnosti.
PRAVILA				
Dolžina intervjuja	Posneti intervju je dolg 25 minut ali manj.	Posneti intervju je dolg skoraj 30 minut.	Posneti intervju je dolg 30 minut.	Posneti intervju je dolg več kot 35 minut.
Dolžina prepisa	Učenec je prepisal 25 minut ali manj intervjuja.	Učenec je prepisal skoraj 30 minut intervjuja.	Učenec je prepisal 30 minut intervjuja.	Učenec je prepisal 35 ali več minut intervjuja.
Lektoriranje	Prepis (transkript) ima veliko napak pri črkovanju in ponovnem pregledu.	Prepis (transkript) ima nekaj napak pri črkovanju in ponovnem pregledu.	Prepis (transkript) ima malo napak pri črkovanju ali pri ponovnem pregledu.	Prepis (transkript) nima nobenih napak, tudi pri ponovnem pregledu ne.
Oblika transkripta	Transkript ne sledi predpisani obliki.	Transkript ima napake v predpisani obliki, ki zmanjšuje razumevanje.	Transkript ima malo napak v predpisani obliki.	Transkript nima napak v predpisani obliki.

499 Prevod s priredbo je iz: Oral History Project – Recorded Interview and Transcript Rubric. <http://www.google.com/url?sa=t&rc=1&uq=3&ved=0ahUKEwjxihlfHaAhXKPhQKHao9BMOQFgg8MAI&url=http%3A%2F%2Fwww.narragansett.k12.ri.us%2FNHS%2Fsocstud%2Fkhwebsite%2Finterviewrubric.doc&usq=A0vVaw2n1BkNFRadaW30u-miQTSk> (3. 5. 2018).

Preglednica 117: Ocenjevanje poročila s prilogo (prepis in avdioposnetek)⁵⁰⁰

Kriteriji	1	2	3	4
Zgodovinska pripoved	Pripoved nepravilno prikazuje zgodbo o temi intervjuja. Bralec ima malo vpogleda v vse, kar se je zgodilo pri intervjuju.	Pripoved prikazuje zgodbo o temi intervjuja. Bralec ima vpogled v vsaj en globok ali močan trenutek pri intervjuju.	Pripoved natančno prikazuje zgodbo o temi intervjuja. Izbor je izbran tako, da razkriva nekatere najgloblje in najmočnejše trenutke pri intervjuju.	Pripoved natančno prikazuje zgodbo o temi intervjuja. Izbor je zelo pametno izbran, tako da razkriva najgloblje in najmočnejše trenutke pri intervjuju.
Jezik (izbor besed, struktura povedi)	Pripoved je napisana v zmedenem jeziku. Izbor besed je pomanjkljiv in pomešan. Specifično besedišče je nepojasnjeno. Struktura povedi ni raznolika.	Pripoved je napisana v nekoliko zmedenem jeziku. Izbor besed je včasih nepotreben in nejasen. Specifično besedišče je pogosto nepojasnjeno. Struktura povedi je manj raznolika in velikokrat pomešana.	Pripoved je napisana v še kar jasnem jeziku. Izbor besed je razmeroma enostaven. Specifično besedišče je večinoma jasno pojasnjeno. Struktura povedi je raznolika, vendar včasih pomešana.	Pripoved je napisana v jasnem, razumljivem jeziku. Izbor besed pritegne. Specifično besedišče je dobro pojasnjeno. Struktura povedi je raznolika.
Oblikovanje vprašanj	Vprašanja so slabo oblikovana, slabo urejena in ne pokrivajo precejšnjega števila pomembnih področij. Učenec je vložil zelo malo truda v sestavljanje vprašanj.	Vprašanja pokrivajo nekatera področja, so ustrezna in dostojno oblikovana ter imajo določen red.	Vprašanja so manj temeljita, a primerna, dobro oblikovana, premišljena in urejena.	Vprašanja so globoka, temeljita, primerna, zelo dobro oblikovana, premišljena in urejena. Jasno je, da je učenec vložil veliko truda v sestavljanje vprašanj.
Prepis (transkript)	Prepis je nepopoln in neurejen.	Prepis ima nekaj nepravilnosti.	Prepis je precej temeljit in dobro urejen.	Celoten prepis je točen in zelo dobro urejen.
Avdioposnetek	Avdioposnetek je slabo posnet in nima vrednosti.	Avdioposnetek je slabo posnet, a še sprejemljiv.	Avdioposnetek je dobro posnet na skoraj vseh mestih.	Avdioposnetek je jasen in dobro posnet.
Refleksija	Dodatek vključuje zelo malo refleksije spraševalca o njegovih izkušnjah v ustni zgodovini.	Dodatek vključuje nekaj refleksije spraševalca o njegovih izkušnjah v ustni zgodovini.	Dodatek vključuje manj temeljito refleksijo spraševalca o njegovih izkušnjah v ustni zgodovini.	Dodatek vključuje temeljito refleksijo spraševalca o njegovih izkušnjah v ustni zgodovini.
Viri in dokumentacija	V pripovedi ni uporabljeno nobeno gradivo. Viri informacij niso navedeni v seznamu virov in literature.	Pripoved kaže zelo malo raznolikosti v virih informacij, ki so navedeni v seznamu virov in literature.	Pripoved prikazuje uporabo več virov informacij, ki so navedeni v seznamu virov in literature.	Pripoved prikazuje široko uporabo različnih virov informacij, ki so navedeni v seznamu virov in literature.

500 Prevod s priredbo je iz: Dartmouth Latino. Oral History Project. <https://journeys.dartmouth.edu/dlohp/project-guidelines/grading-criteria/> (6. 5. 2018).

Preglednica 118: Ocenjevanje zaključnega poročila⁵⁰¹

Kriteriji	1	2	3	4
<i>Življenjepis intervjuvanca</i>	<i>Ozadje intervjuvanca je nesmiselno. Preteklost intervjuvanca ni opredeljena.</i>	<i>Ozadje intervjuvanca je nejasno. Življenjepis intervjuvanca ima nejasne podatke, podrobnosti in opise. Preteklost intervjuvanca ni opredeljena v kontekstu obdobja teme intervjuja.</i>	<i>Ozadje intervjuvanca je dobro. Življenjepis intervjuvanca ima omejeno količino podatkov, podrobnosti in opisov. Preteklost intervjuvanca je delno opredeljena v kontekstu obdobja teme intervjuja.</i>	<i>Ozadje intervjuvanca je zelo dobro. Življenjepis intervjuvanca ima veliko podatkov, podrobnosti in opisov. Preteklost intervjuvanca je jasno opredeljena v kontekstu obdobja teme intervjuja.</i>
<i>Zgodovinsko ozadje</i>	<i>Zgodovinsko ozadje je neustrezno ali netočno in ne omogoča razumevanja teme intervjuja ali ga ni. Učenec ni uporabil nobenih primarnih in sekundarnih virov za opis dogodkov ali obdobja, ki ga intervju obravnava.</i>	<i>Zgodovinsko ozadje omogoča slabše razumevanje teme intervjuja. Učenec je uporabil malo primarnih in sekundarnih virov za opis dogodkov ali obdobja, ki ga intervju obravnava. Zgodovinsko ozadje je nezadostno.</i>	<i>Zgodovinsko ozadje omogoča dobro razumevanje teme intervjuja. Učenec je uporabil omejeno število primarnih in sekundarnih virov za opis dogodkov ali obdobja, ki ga intervju obravnava. Zgodovinsko ozadje je manj podrobno in jasno.</i>	<i>Zgodovinsko ozadje omogoča zelo dobro razumevanje teme intervjuja. Učenec je uporabil primarne in sekundarne vire za opis dogodkov ali obdobja, ki ga intervju obravnava. Zgodovinsko ozadje je zelo natančno in jasno.</i>
<i>Prepis intervjuja</i>	<i>Prepis intervjuja vključuje neustrezna vprašanja za raziskavo. Pri odgovorih intervjuvanca ni dodanih pojasnil v opombah za dvoumne odgovore intervjuvanca.</i>	<i>Prepis intervjuja vključuje vsa vprašanja, ki so manj ustrezna za raziskavo, in vse odgovore intervjuvanca. Ne vključuje dodatno postavljenih vprašanj in zelo malo je opomb s pojasnilom dvoumnih odgovorov intervjuvanca.</i>	<i>Prepis intervjuja vključuje vsa vprašanja, ki niso v celoti ustrezna za raziskavo, in vse odgovore intervjuvanca. Vključuje nekaj dodatno postavljenih vprašanj in le v nekaterih opombah pojasnilo dvoumnih odgovorov intervjuvanca.</i>	<i>Prepis intervjuja vključuje vsa vprašanja, ki so zelo ustrezna za temeljito raziskavo, in vse odgovore intervjuvanca. Vključuje tudi dodatno postavljena vprašanja in v opombah pojasnilo dvoumnih odgovorov intervjuvanca.</i>
<i>Analiza</i>	<i>Ne vključuje nobene teze ali pa tezo, ki nima zgodovinske vrednosti. Zgodovinsko ozadje se neučinkovito uporablja ali pa sploh ne za določanje, v katero specifično obdobje spada intervju. Je brez ali neučinkovite uporabe citatov intervjuvanca za podkrepitev učenčeve interpretacije.</i>	<i>Vključuje nejasno in slabo razvito tezo. Zgodovinsko ozadje se neučinkovito uporablja za določanje, v katero specifično obdobje spada intervju. Citati se ne uporabljajo učinkovito za podkrepitev učenčeve interpretacije.</i>	<i>Vključuje tezo, ki je zgodovinsko vredna. Zgodovinsko ozadje se različno uporablja za določanje, v katero specifično obdobje spada intervju. Citati iz odgovorov intervjuvanca se omejeno uporabljajo za podkrepitev učenčeve interpretacije.</i>	<i>Vključuje tezo, ki je zgodovinsko pomembna. Zgodovinsko ozadje se uporablja za določanje, v katero specifično obdobje spada intervju. Citati iz odgovorov intervjuvanca se uporabljajo za podkrepitev učenčeve interpretacije.</i>
<i>Jezikovna ustreznost</i>	<i>Poročilo je tako slabo napisano, da preprečuje razumevanje.</i>	<i>Poročilo vsebuje več tipkarskih napak, kar moti branje poročila.</i>	<i>Dobro napisano poročilo z več napakami pri črkovanju, ločilih in izbiri besed.</i>	<i>Jasno in zelo dobro napisano poročilo z manjšimi tipkarskimi napakami.</i>

501 Skrajšan in prirejen prevod za preglednico je iz: Oral History Project Assessment Rubric. http://home.earthlink.net/~lazarski/oralhistory/pdf/interview_rubric2.pdf (25. 3. 2018).

Kriteriji	1	2	3	4
Oblikovanje	<i>Poročilo vsebuje naslov, ki ne odraža teme intervjuja. Zelo veliko napak in tudi velike napake pri upoštevanju zahtev oblikovanja poročila, kot so oštevilčenje strani, označeni citati in navedba literature in virov po enotnem sistemu.</i>	<i>Poročilo vsebuje naslov, ki manj odraža temo intervjuja. Velike napake pri upoštevanju zahtev oblikovanja poročila, kot so oštevilčenje strani, označeni citati in navedba literature in virov po enotnem sistemu.</i>	<i>Poročilo vsebuje naslov, ki ne odraža v celoti teme intervjuja. Manjše napake pri upoštevanju zahtev oblikovanja poročila, kot so oštevilčenje strani, označeni citati in navedba literature in virov po enotnem sistemu.</i>	<i>Poročilo vsebuje naslov, ki odraža temo intervjuja. Upošteva zahteve oblikovanja poročila, kot so oštevilčenje strani, označeni citati in navedba literature in virov po enotnem sistemu.</i>

*»Preteklost obstaja samo na način,
kako se je spomnimo in interpretiramo iz današnje perspektive,
je subjektivno in čustveno doživetje vsakega posameznika.«⁵⁰²*

V zaključku podajamo ugotovitve, ki so pomembne za področje didaktike zgodovine:

- Ustni viri so pomemben del nesnovne kulturne dediščine.
- Ustni viri vključujejo ustno izročilo (narodne pesmi in pravljice, šege in navade, običaje, verovanja, legende, mite, bajke, anekdote, povesti) in ustno zgodovino (ustnozgodovinske intervjuje s pričevalci o različnih dogodkih ali življenjskih izkušnjah posameznih ljudi).
- Ustna zgodovina se nanaša na tri stvari: 1. na izvedbo intervjuja, 2. na prepis in objavo (objava je lahko v pisni, avdio- ali videoobliki), 3. na hrambo in javno dostopnost.
- Pri pouku zgodovine in drugih družboslovnih predmetih sta možna dva pedagoška pristopa k ustni zgodovini: pasivni pristop (t. i. pasivna ustna zgodovina) in aktivni pristop (t. i. aktivna ustna zgodovina).
- Pri pasivnem pristopu učenci proučujejo zabeležene ali posnete intervjuje. Pri tem se lahko uporabijo različne metode dela z viri glede na objavo ustne zgodovine, npr. metoda dela s pisnimi viri (če je ustna zgodovina v pisni obliki), metoda dela z zvočnimi posnetki (če gre za audioposnetek ustne zgodovine) ali metoda dela z gibljivimi slikami (če gre za videoposnetek ustne zgodovine).
- Ker je v Sloveniji javno dostopno že nekaj zabeleženih ter avdio- in videoposnetkov ustnozgodovinskih intervjujev, smo v Poglavju št. 3 pripravili sezname in se jih lahko uporabi pri pasivni ustni zgodovini v šolah.
- Pri aktivnem pristopu učenci samostojno pod mentorstvom učiteljev načrtujejo in izvedejo intervjuje, nato pa pripravijo zaključno poročilo, ki ga skupaj s posnetkom in drugim gradivom shranijo z javno dostopnostjo. Ta pristop lahko opredelimo kot metodo aktivne ustne zgodovine v šoli.
- V Sloveniji učenci in učitelji zgodovine v osnovnih in srednjih šolah že izvajajo krajše intervjuje s starši, starimi starši ali sorodniki, najpogosteje o 2. svetovni vojni, vsakdanjem življenju v socialistični Sloveniji (Jugoslaviji) in o osamosvojitveni vojni za Slovenijo, in sicer kot dopolnitev k obravnavani učni snovi ali kot del raziskovalnih nalog.

⁵⁰² Panić, A. (2016). Od točke do kartice – jugoslovanska pot v modernizem. V: NIKOLI jim ni bilo bolje?: modernizacija vsakdanjega življenja v socialistični Sloveniji. (ur. K. Jurjavčič, N. Strlič). Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, str. 14.

»Ustna zgodovina je sistematično zbiranje pričevanj živih ljudi o lastnih izkušnjah. Zgodovinarji so končno spoznali, da imajo vsakdanji spomini vsakdanjih ljudi, ne le bogatih in slavnih, zgodovinski pomen. Če ne bomo zbirali in ohranjali teh spominov, bodo te zgodbe nekega dne izginile za vedno.«⁵⁰³

- Ker je aktivni pristop k ustni zgodovini oz. t. i. metoda aktivne ustne zgodovine zelo zahtevna učna metoda za učence, se izvaja v več korakih. Število korakov pri izvajanju ustnozgodovinskih intervjujev je različen. Glede na tuje pedagoške izkušnje in domačih strokovnjakov smo se odločili za sedem korakov, ki naj bi učence pripeljali do uspešne aktivne ustne zgodovine v osnovnih in srednjih šolah: 1. Organizacijska in tehnična priprava, 2. Vsebinska priprava, 3. Izvedba intervjuja, 4. Prepisovanje in zapis, 5. Analiza in interpretacija, 6. Objava in javna predstavitev, 7. Shranitev in javni dostop. Ker v Sloveniji še ni društva ustnih zgodovinarjev in splošnih načel za ustno zgodovino, lahko učenci upoštevajo splošna načela, ki jih uporabljajo ameriški ustni zgodovinarji, ravno tako pa tudi koristne smernice in napotke za izvedbo intervjujev v treh fazah (1. Faza pred intervjujem, 2. Faza izvedbe intervjuja, 3. Faza po intervjuju), ki so v Prilogi št. 1 in jih je izdalo Društvo za ustno zgodovino v Združenih državah Amerike.
- Aktivna ustna zgodovina vključuje ustnozgodovinski intervju ali ustnozgodovinski projekt (več intervjujev na določeno temo). Če morajo učenci opraviti le en intervju, se lahko izvede v enostavnejši obliki tudi v okviru rednega pouka, medtem ko se ustnozgodovinski projekt svetuje bolj za izvenšolske dejavnosti, kot so: zgodovinski krožek (krožek aktivne ustne zgodovine), dodatni pouk, raziskovalna naloga, izdaja šolskega časopisa, priprava razstave, šolski projekt itn.
- V prihodnosti bi bilo dobro vzpostaviti poseben šolski e-repozitorij, kjer bi bili v šolske namene trajno shranjeni in dostopni ustnozgodovinski intervjuji, ki bi jih pripravili učenci v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji.

Zavedamo se, da pričujoča publikacija podaja le en primer proučevanja in uporabe ustne zgodovine v šolah pri predmetu zgodovina in drugih družboslovnih predmetih, zato naj uporabniki predlagane napotke upoštevajo zgolj kot smernice in naj jih poskušajo prilagoditi glede na starost in sposobnost svojih učencev.

»Mlade izkušnja z življenjskimi zgodbami vsekakor preseneti bolj, kot so pričakovali, tako da o njej še dolgo razmišljajo in začenjajo bolj ceniti svoje in tuja življenja.«⁵⁰⁴

503 Moyer, J. (1999). Step-by-Step Guide to Oral History. http://dohistory.org/on_your_own_toolkit/oralHistory.html (25. 3. 2018).

504 Ramšak, M. (2018). Odgovori na tri vprašanja po elektronski pošti (intervju po elektronski pošti) z dne 12. 7. 2018. Celotni odgovori so v petem poglavju.

PRILOGE

**PRILOGA 1:
SPLOŠNA NAČELA IN PRAKTIČNI NAPOTKI ZA USTNO ZGODOVINO**

**PRILOGA 2:
VPRAŠALNIK ZA POZNAVANJE DOMAČEGA KRAJA**

**PRILOGA 3:
VPRAŠALNIK ZA ŽIVLJENJSKE ZGODBE**

**PRILOGA 4:
NAJPOGOSTEJŠI IZRAZI V USTNI ZGODOVINI**

**PRILOGA 5:
SEZNAM LITERATURE O USTNI ZGODOVINI ZA UČITELJE**

Priloga 1: Splošna načela in praktični napotki za ustno zgodovino

Društvo za ustno zgodovino (The Oral History Association ali OHA) v Združenih državah Amerike je bilo ustanovljeno leta 1967. Leta 2009 so sprejeli načela za ustno zgodovino, ki so nadomestila smernice iz leta 1989 (dopolnjene leta 2000).⁵⁰⁵

Splošna načela in praktični napotki za ustno zgodovino iz leta 2009 predstavljajo povzetek najpomembnejših smernic za pripravo in izvedbo intervjuja ter shranitev in nadaljnjo razširjanje ustne zgodovine. Nanašajo se na tri glavne faze ustne zgodovine, in sicer prva faza je pred intervjujem, druga faza je intervju in tretja faza je po intervjuju.⁵⁰⁶

»Splošna načela za ustno zgodovino

Ustna zgodovina se od drugih oblik intervjujev razlikuje po vsebini in obsegu. Cilj ustnozgodovinskih intervjujev je pridobiti poglobljeno pričevanje o osebnih izkušnjah in razmišljanjih, pri čemer imajo intervjuvanci na voljo dovolj časa, da zgodbo povedo tako podrobno, kot želijo. Vsebina ustnozgodovinskih intervjujev temelji na razmišljanjih o preteklosti in ne na komentiranju izključno sodobnih dogodkov.

Ustni zgodovinarji intervjuvancem pojasnijo značilnosti in namen ustnozgodovinskega intervjuja na splošno in posebej za njihov intervju. Ustni zgodovinarji zagotovijo, da intervjuvanci v intervju privolijo prostovoljno in razumejo, da ga lahko kadarkoli prekinejo ali zavrnejo odgovor na katerokoli vprašanje. Intervjuvanci lahko v intervju privolijo tako, da pred intervjujem podpišejo soglasje ali posnamejo ustno privolitev. Vsi intervjuji se opravijo v skladu z navedenimi cilji in ob upoštevanju omejitev v soglasju.

Intervjuvanci imajo pravice do svojih intervjujev, dokler jih ne prenesejo na drugo osebo ali ustanovo. To storijo tako, da podpišejo dovoljenje za objavo ali v izjemnih okoliščinah posnamejo enakovredno ustno dovoljenje. Spraševalci morajo zagotoviti, da intervjuvanci razumejo vse pravice v zvezi z intervjujem z možnostjo po prepustitvi teh pravic repozitoriju ali drugi osebi in določanju omejitev glede uporabe gradiva. Pri kakršnikoli uporabi in nadaljnjem razširjanju vsebine intervjuja je treba upoštevati vse morebitne omejitve, ki jih določi intervjuvanec.

505 Objavljeno na spletni strani: 2000 Oral History Evaluation Guidelines. <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/oral-history-evaluation-guidelines-revised-in-2000/> (14. 6. 2018). Objavljeno tudi v knjigah: Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.) (2006). *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education.* Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 449–462; Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual.* Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 111–119.

506 Principles for Oral History and Best Practices for Oral History, Oral History Association (2009). <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/> (5. 5. 2018).

Ustni zgodovinarji spoštujejo intervjuvance in celovitost raziskave. Spraševalci morajo postavljati zgodovinsko pomembna vprašanja, iz katerih sta razvidna temeljita priprava na intervju in razumevanje obravnavanih tem. Spraševalci morajo spoštovati tudi enakopravnost intervjuvancev pri intervjuju in njihovo pravico, da na vprašanja odgovarjajo v lastnem načinu govora in jeziku. Pri uporabi intervjujev si ustni zgodovinarji prizadevajo za intelektualno poštenost in najboljšo uporabo veščin s svojega znanstvenega področja ter se izogibajo stereotipom, popačenju ali prikrojevanju intervjuvančevih besed.

Ker sta kontekst in identiteta zelo pomembna za oblikovanje ustnozgodovinske pripovedi, se pri ustni zgodovini ime in priimek intervjuvancev običajno navedeta. V izjemnih okoliščinah je intervjuvancu včasih treba zagotoviti anonimnost, o čemer se je treba z njim prej dogovoriti kot sestavni del soglasja za uporabo.

Ustnozgodovinski intervjuji so zgodovinski dokumenti, ki se shranijo in dajo na voljo prihodnjim raziskovalcem in javnosti. Shranitev in javni dostop se lahko zagotavljata v različnih oblikah, ki ustrezajo tehnološkemu napredku. Vendar pa morajo ustni zgodovinarji pri izbiranju repozitorija ali načina hrambe pretehtati, kako je mogoče najbolje shraniti izvirni posnetek in vse morebitne prepise (transkripte) ter zaščititi dostopnost in uporabnost intervjuja. Načrt za shranitev in javni dostop, vključno z vsemi možnostmi razširjanja prek spleta ali drugih medijev, se navede v soglasju za uporabo in dovoljenju za objavo.

V skladu s ciljem zagotavljanja dolgotrajne ohranitve in dostopa morajo ustni zgodovinarji uporabiti najboljšo snemalno opremo, ki jo lahko dobijo glede na razpoložljiva sredstva.

Spraševalci se morajo izogibati dajanju obljub, ki jih ni mogoče izpolniti, na primer dajanju zagotovil o nadzoru nad interpretiranjem in predstavljanjem intervjujev, ki presegajo omejitve, navedene v soglasju za uporabo/dovoljenju za objavo; obljubljanju materialnih koristi, nad katerimi nimajo nadzora, ali obljubljanju trajnega odnosa med intervjuvancem in ustnim zgodovinarjem.

Praktični napotki za ustno zgodovino

Pred intervjujem

1. Ne glede na to, ali opravljajo svojo raziskavo ali pripravljajo projekt v okviru ustanove, se morajo spraševalci brez ustreznih predhodnih izkušenj in vsi, ki sodelujejo v ustnozgodovinskih projektih, ustrezno izobraziti in pripraviti na vse faze postopka ustne zgodovine.

2. V zgodnjih fazah priprav naj spraševalci stopijo v stik z ustreznim repozitorijem, ki bo lahko zagotovil hrambo ustne zgodovine in javni dostop.

3. Ustni zgodovinarji in drugi, ki so odgovorni za načrtovanje ustnozgodovinskega projekta, naj morebitne intervjuvance izberejo glede na pomembnost njihovih izkušenj za temo intervjuja.

4. Za pripravo vprašanj pri intervjuju naj spraševalci raziščejo preteklost osebe, temo in širši kontekst v primarnih in sekundarnih virih.

5. Ko so ustni zgodovinarji pripravljani stopiti v stik s predvidenim intervjuvancem, naj mu po navadni ali elektronski pošti pošljejo uvodno pismo, v katerem navedejo glavno temo in namen intervjuja, pozneje pa ga pokličejo še po telefonu ali pošljejo povratno elektronsko pošto. Kadar v projektu sodelujejo skupine, v katerih so nepismene osebe, ali v drugih dopustnih okoliščinah, spraševalci lahko intervjuvance zaposijo za sodelovanje na osebnih srečanjih.

6. Ko intervjuvanec privoli v intervju, se mora spraševalec z njim najprej dogovoriti za srečanje, ki ga še ne bo snemal. Na tem predhodnem srečanju si lahko spraševalec in intervjuvanec izmenjata informacije o morebitnih vprašanjih/temah, razlogih za intervju, vključenem postopku ter potrebi po soglasju za uporabo in dovoljenju za objavo. Med razgovorom, ki se opravi pred intervjujem, mora spraševalec poskrbeti, da intervjuvanec razume:

- splošne namene in postopke ustne zgodovine ter predvidene cilje in uporabo predlaganega intervjuja;
- svoje pravice v zvezi z intervjujem, vključno s pravico do urejanja, omejitvami dostopa, avtorskimi pravicami, predhodno uporabo, avtorskim honorarjem ter predvideno ureditvijo in razširjanjem posnetka v vseh možnih oblikah, vključno z elektronskim ali spletnim razširjanjem;
- da so njegovi posnetki zaupni, dokler ne podpiše dovoljenja za objavo.

7. Ustni zgodovinarji naj uporabijo najboljšo digitalno snemalno opremo, ki si jo lahko privoščijo, da lahko ustrezno posnamejo intervjuvančev glas in po potrebi tudi druge zvoke ali slike. Pred intervjujem naj se spraševalci seznanijo z opremo in se jo naučijo uporabljati.

8. Spraševalci naj si pripravijo osnutek tematik in vprašanj za intervju, s katerim si bodo pomagali pri snemanju intervjuja.

Intervju

1. Intervju je treba izvesti v mirni sobi s čim manj zvokov iz ozadja in morebitnimi motnjami, razen če del postopka ustne zgodovine vključuje tudi zbiranje zvočnih posnetkov, zgodovinsko pomembnih zvočnih dogodkov ali zvokov iz okolja.

2. Spraševalec naj na začetku vsakega srečanja posname "uvod", s pomočjo katerega se bosta oba z intervjuvancem lažje osredotočila na cilje posameznega srečanja. Ta "uvod" mora vključevati vsaj imeni intervjuvanca in spraševalca, dan in leto intervjuja, kraj intervjuja in predlagano temo, ki se posname.

3. Spraševalec in intervjuvanec naj se prej dogovorita o približnem trajanju intervjuja. Spraševalec naj presodi, ali intervjuvanec morda postaja utrujen, in ga vpraša, ali želi nadaljevati. Večina intervjujev traja približno dve uri. Če želi intervjuvanec nadaljevati, se mu ta želja po možnosti izpolni.

4. Spraševalec naj postavlja ustvarjalna in raziskovalna vprašanja ter posluša odgovore, da lahko zastavi še boljša vprašanja v nadaljevanju. Poleg tega naj upošteva tudi naslednje:

- intervjuje je treba opraviti v skladu z vsemi predhodnimi dogovori z intervjuvancem, ki morajo biti dokumentirani;
- spraševalci naj si prizadevajo doseči ravnotežje med cilji projekta in stališči intervjuvancev; raziščejo naj vsa ustrezna področja raziskave z intervjuvanci in naj se ne zadovoljijo s površnimi odgovori; hkrati naj spodbujajo, da intervjuvanci odgovarjajo na vprašanja v lastnem načinu govora in jeziku ter opozorijo na zadeve, ki odražajo njihovo zaskrbljenost;
- spraševalci morajo spoštovati pravico intervjuvancev, da zavrnejo obravnavo določenih tem, omejijo dostop do intervjuja ali v določenih okoliščinah izberejo anonimnost; spraševalci morajo te možnosti jasno obrazložiti vsem intervjuvancem;
- spraševalci naj si pri intervjuju prizadevajo razširiti poizvedovanje, ki naj presega osrednjo temo projekta, da pridobijo čim popolnejši posnetek intervjuja, od katerega bodo imeli koristi tudi drugi;

– ob prepoznavanju pomena ustne zgodovine za razumevanje preteklosti ter vloženih sredstev in truda naj si spraševalci in intervjuvanci skupaj prizadevajo posneti pristne informacije, ki imajo trajno vrednost.

5. Spraševalec mora pridobiti dovoljenje za objavo, s katerim intervjuvanec prenese svoje pravice do intervjuja na repozitorij ali pooblaščen osebo, podpiše pa ga lahko po vsakem posameznem snemanju ali na koncu zadnjega intervjuja.

Po intervjuju

1. Spraševalci, sponzorske ustanove in ustanove, ki skrbijo za ohranitev ustnozgodovinskih intervjujev, naj se zavedajo, da se ustrezna skrb in hramba izvernih posnetkov začneta takoj po nastanku.

2. Spraševalci naj dokumentirajo svojo pripravo in postopek intervjuja, vključno z okoliščinami intervjujev, in te informacije naj preskrbijo kateremkoli repozitoriju, ki bo shranil intervju in zagotavljal dostop do njega.

3. Treba je zbrati tiste podatke, ki jih bodo prihodnji uporabniki potrebovali za interpretacijo ustne zgodovine, kot so fotografije, dokumenti ali drugi posnetki. Arhivisti morajo uporabnike obvestiti o razpoložljivosti tega gradiva in njegovi povezavi s posnetim intervjujem.

4. Posnetke intervjujev je treba shraniti, obdelati, obnavljati in do njih dostopati v skladu z uveljavljenimi arhivskimi standardi, določenimi za uporabljene medij. Kadarkoli je to mogoče, si je treba prizadevati za shranitev elektronskih datotek v večplastnih in prosto dostopnih platformah. Treba pa je tudi predvideti in se pripraviti na zastaranje vseh medijev.

5. Za boljšo dostopnost intervjujev morajo repozitoriji vsebovati prepise (transkripte), indekse, časovne oznake, podrobne opise ali druga pisna navodila v zvezi z vsebino intervjuja.

6. Ustanove, ki skrbijo za ohranitev in dostop do ustnozgodovinskih intervjujev, morajo upoštevati predhodne dogovore, sklenjene z intervjuvanci ali sponzorskimi ustanovami, vključno z omejitvami dostopa in načini nadaljnjega razširjanja.

7. Repozitorij mora v celoti izpolniti vsebino pisnega ali ustnega dogovora, ki ga je intervjuvanec sklenil s spraševalcem in sponzorsko ustanovo. Če ni pisne dokumentacije, kot sta soglasje za uporabo in dovoljenje za objavo, si mora ustanova ustrezno prizadevati, da v zvezi s svojimi nameni stopi v stik z intervjuvanci. Če se pojavi nov

medij, ki ga v času intervjuja še ni bilo, naj strokovnjaki s področja ustne zgodovine previdno ocenijo primernost prenosa intervjuja na nove medijske oblike in v skladu z oceno tudi ravnajo.

8. Vsi uporabniki ustnozgodovinskih intervjujev naj si prizadevajo za intelektualno poštenost in najboljšo uporabo veščin s svojega znanstvenega področja. Izogibajo naj se stereotipom, popačenju ali prikrojevanju intervjuvančevih besed. To vključuje predvsem prizadevanje za ohranitev celovitosti stališča intervjuvanca, prepoznavanje subjektivnosti intervjuja ter interpretacijo in kontekstualizacijo pripovedi v skladu s profesionalnimi standardi znanstvenih disciplin. Če projekt obravnava zgodovino skupnosti, mora spraševalec to skupnost ustrezno spoštovati in paziti, da ne utrjuje nepremišljenih stereotipov. Spraševalci naj si prizadevajo, da skupnosti zagotovijo dostop do intervjujev in po potrebi vključijo predstavnike skupnosti v javne programe ali predstavitev ustnozgodovinskega gradiva.»⁵⁰⁷

507 Prevod je iz: Principles for Oral History and Best Practices for Oral History, Oral History Association (2009). <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/> (5. 5. 2018). Prevedli Monika Fritz in Danijela Trškan. Objavljeno z dovoljenjem izvršnega direktorja »The Oral History Association« (Louis M. Kyriakoudes) po elektronski pošti z dne 11. 7. 2018. Sporočil je tudi, da bodo gradivo na spletni strani OHA (<http://www.oralhistory.org>) prenovili.

PRILOGA 2: Vprašalnik za poznavanje domačega kraja

Vprašalnik o poznavanju domačega kraja, zavedanju svoje vloge in vloge domačega kraja v času in prostoru vključuje 61 vprašanj. Vprašalnik je vzet iz 11. knjige zbirke o etnološki topografiji slovenskega etničnega ozemlja iz rubrike Zgodovinska zavest in geografsko obzorje iz leta 1977.⁵⁰⁸

Ker se vprašalnik nanaša na 70. leta 20. stoletja, naj učitelji in učenci izberejo ali dopolnijo tista vprašanja, ki ustrezajo njihovi izbrani temi za intervjuje.

1. *»Ali vas zanima rodovnik vaše družine; ali vas zanimajo vaši družinski predniki?*
2. *Zakaj se zanimate za rodovnik vaše družine? Kakšno je to zanimanje (površno, temelječe le na nekaterih podatkih ali načrtno z zbiranjem in zasledovanjem rodovnika)?*
3. *Do kod sega poznavanje vašega rodovnika (do katerega kolena)?*
4. *Ali se ob tem zanimate morda tudi za rodovnike drugih? Katere rodovnike še zlasti zasledujete (sorodnikov, sosedov, družin, iz katerih so si npr. njihovi otroci izbrali ženina ali nevesto, drugih družin v naselju)? Kako ste se seznanili s temi rodovniki?*
5. *Poznate morda samo rodovnik svoje žene/moža?*
6. *Poznate rojstne letnice svojih otrok, staršev, starih staršev? Koliko daleč nazaj sega vaše poznanje rojstnih letnic ali celih datumov? Kako si skušate zapomniti starost ali rojstno letnico vaših sorodnikov, prednikov? Ali si važnejše rojstne datume morda vsako leto zapisujete? Kam (npr. na koledar)?*
7. *Kaj vse vas v zvezi z vašimi predniki še posebej zanima (njih regionalna, nacionalna, socialna pripadnost, epizode iz njihovega življenja itd. ...)?*
8. *Ali ste navezani na svoj rojstni kraj in zakaj?*
9. *Kaj vam rojstni kraj pomeni in na kakšen način kažete navezanost nanj (da ga cenite, ste navezani nanj, ga ne zapustite, zbirate fotografije, slike, članke o kraju, finančno pomagata pri obnovi kraja, aktivno sodelujete v krajevnih institucijah ipd. ...)?*
10. *Kakšen je vaš odnos do drugih krajev, v katerih ste dlje časa prebivali (npr. oficirji, učitelji, udeleženci NOB in drugi), morda preživeli mladost?*
11. *Kateri kraj, v katerem ste prebivali, vam je najljubši in zakaj?*
12. *Ali se radi krajevno opredeljujete? (Npr.: Če trdite, da ste denimo Ljubljčan ... Pomeni to: da je Ljubljana vaš rojstni kraj, da ste v Ljubljani preživeli mladost ali del vašega življenja, da vam Ljubljana in življenje v njej najbolj ustreza, da so bili vsi vaši predniki rojeni v Ljubljani?)*

508 Kremenšek, S., Novak, V., Vodušek, V. (1977). Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnice XI. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov. Rubrika Zgodovinska zavest in geografsko obzorje obsega 138 vprašanj in se nahaja na straneh 101–113. 61 vprašanj se nanaša na domače okolje (posameznik, družina, sorodstvo, domači kraj), 77 vprašanj pa na pokrajine (ožje in širše) s tujino.

13. Ali radi poudarjate (ob kakšnih priložnostih?), da ste npr. Ljubljančan, Mariborčan itd.? Zakaj?
14. Ali radi poudarjate tudi, da ste npr. Savinjščan, Štajerec, Slovenec, Jugoslovan itd.? Zakaj?
15. Kako vaši starši, sorodniki, znanci iz kraja, kjer ste se rodili, nekaj let živeli, gledajo na vas, kadar jih obiščete? (Npr.: "O, naši Ljubljančani so prišli na obisk!" ...)
16. Kaj vam pomeni biti naturaliziran, udomačen v nekem okolju?
17. Ali v določenem položaju svojo krajevno pripadnost zanikate, zamolčite? Kdaj in zakaj?
18. Ali poznate rojstne kraje vaših staršev, starih staršev?
19. Čutite kako navezanost na te kraje? Zakaj? (Ob kakšnih priložnostih, v kakšnih zvezah?)
20. Ali se pokrajinsko (krajevno) opredeljujete po izvirov staršev, starih staršev, lastnem rojstnem kraju?
21. Če so rojstni kraji staršev, starih staršev oddaljeni od kraja vašega bivališča, jih kdaj obiskujete? Kdaj? (Občasni obiski, izleti, obiski grobov ...)
22. Ali ste z ljudmi (katerimi?), ki živijo v rojstnem kraju vaših staršev, starih staršev, navezali stike? Kakšne in zakaj? Kdaj se obiskujete?
23. Kako ocenjujete razvoj vaše družine v primerjavi z drugimi družinami, ki jih poznate (v kraju, kjer živite in drugod), s katerimi se primerjate, s katerimi imate razvite prijateljske odnose, s katerimi imate sosedske odnose (tudi z družinami v širšem sorodstvu)?
(Pri teh vprašanjih mislimo predvsem na napredovanje /propadanje/, gospodarsko trdoživost, zvestobo domačiji, politično prepričanost, zvestobo podedovanemu posestvu ali obrti itd. ... Pri spraševanju moramo upoštevati kar največjo historičnost in paziti na nacionalno, socialno, versko strukturo posameznih družin in njihovih članov.)
24. Ali so ocene razvoja družin zgolj površne ali morda temeljijo na nekih stvarnejših primerjavah? Katere elemente iz življenja družin najbolj pogosto ocenjujete in primerjate? (Npr.: materialna sredstva, finančni uspeh, številčnost članov itd.)
25. Kako ocenjujete razvoj vaše družine v primerjavi z drugimi člani, ki so (bili) v preteklosti ali sedanjosti pristaši naprednih idej (člani partije že pred vojno, udeleženci NOB ...), pristaši nazadnjaških strankarskih smeri, med vojno sodelovali z okupatorjem, tujerodnih plasti prebivalstva v naselju?
26. Kako ocenjujete in primerjate razvoj vaše družine in njenih članov z družinami (in njihovimi člani), ki živijo v drugi državi kot izseljenci, zdomci, naseljenci (manjšina)? Kaj predvsem primerjate in kako?
27. Ali posredujete nekatera svoja stališča o razvoju vaše družine tudi vašim otrokom? Kdaj, na kakšen način, s kakšnim ciljem?
28. Ali se elementi takega posredovanja opazijo tudi v stikih med otroki v njihovih pogovorih, igri? Na kakšen način? (Npr. odnosi: mi – vi, vaša družina – naša družina; pri vas ste bili med vojno ...; je rekla naša mama ... Idr.)

29. *Kaj vse se je v vaši družini spremenilo, kar vi pomnite ali kar so vam pripovedovali starši, stari starši?*
30. *Kaj menite, zakaj (in kdaj) je prišlo do teh sprememb, iz katerih razlogov?*
31. *Se vam zdi to usmeritve na boljše ali na slabše? Zakaj?*
32. *Ali vas omenjene spremembe v vaši družini, v vašem rodu zanimajo? Zakaj?*
33. *Hranite morda kake spomine na preteklo stanje v družini, na vaše prednike (dokumenti, fotografije, odlikovanja, pohvale in diplome, stare spominske knjige, orožje, deli uniforme, rudarska svetilka, spomini iz vojne...)?*
34. *Na kaj od tega ste še posebej ponosni in zakaj?*
35. *Naštejte tisto, kar hranite po vaših prednikih in še niste zavrgli in ne nameravate zavreči?*
36. *Katere stvari bi bili pripravljene prodati (kdaj?) ali oddati muzeju? Ali menite, da taki predmeti lahko koristijo muzeju in zakaj?*
37. *Ali se radi pohvalite s spomini na preteklo stanje v družini in jih pokažete obiskovalcu? Ali so vam znani tudi podatki o posameznih predmetih; kdo od vaših prednikov jih je uporabljal, kdaj?*
38. *Kaj vse se je v vašem domačem kraju (ulici, soseski, četrti) spremenilo? (Opomba izpraševalcu: Tukaj nas zanima odnos posameznih prebivalcev, različnih poklicev in starosti, do razvoja kraja, ulice, soseske, kjer živijo. Zanima nas, katere spremembe se informatorju zdijo pomembne, ki jih pomnijo, in kako je na splošno razvit občutek za primerjalno-časovno zasledovanje razvoja okolja, v katerem živijo.)*
39. *Katere od sprememb vi sami pomnite, o katerih so vam pripovedovali drugi?*
40. *Kaj menite, zakaj je prišlo do teh sprememb, iz kakšnih razlogov? Ali sodite, da so to spremembe na boljše ali na slabše; zakaj? (Opomba izpraševalcu: Če primerjajo spremembe v naselju, ulici, soseski s splošnimi zgodovinskimi spremembami, kaj je pri takem primerjanju zanje predmet primerjave?)*
41. *Kaj sodite o neenakomernem razvoju posameznih predelov naselja, regije?*
42. *Ali ste potem, ko ste se odselili iz svojega domačega kraja (ulice, soseske) v drug kraj (ulico, sosesko), spremenili svoje poglede na njegove spremembe in razvoj? Zakaj?*
43. *Ali se posebej zanimate za preteklost vašega domačega kraja? Zakaj? Na kakšen način?*
44. *Ali ste ponosni na preteklost vašega domačega kraja? Ali to preteklost poznate? Kako? Do katerega obdobja? Katera obdobja, leta, dogodke bolj, katere manj?*
45. *Kaj vedo iz zgodovine svojega kraja predstavniki posameznih poklicev, obrtniki, delavci, družbenopolitični delavci in drugi? Kako se je obseg tega znanja spreminjal glede na različna časovna obdobja?*
46. *Kolikor obstajajo zgodovinske obdelave kraja, opisi, članki, knjige, ali jih poznajo? Ali take knjige kupujejo, imajo zbrane doma? Ali redno izrezujejo iz časnikov in revij članke in fotografije o svojem domačem kraju? Zakaj? (Napravi seznam vseh publikacij in zapisov ter ostalega gradiva o kraju, ki ga hrani informator.)*

47. *Kaj vas je pri tem (v teh delih) najbolj zanimalo? Ali se z avtorjem zapisa o vašem kraju tudi ne strinjate? Kaj bi vas še zanimalo iz zgodovine vašega domačega kraja, o čem bi še najraje brali?*
48. *Ali veste, katera je najpomembnejša (tudi najstarejša) stavba v vašem kraju in koliko je stara? Kaj veste še o njeni zgodovini, o ljudeh, ki so v njej živeli?*
49. *Iz katerega časa so cerkev(ve), pomembne slike v njej ali najrazličnejši drugi spomeniki v kraju? Poznate njihovo zgodovino?*
50. *Ali veste, od kdaj je šola, otroški vrtec, narodni dom, kulturni dom, gasilski dom, kinodvorana ipd. ... v vašem kraju in po kom imajo ime? Komu so namenjene spominske plošče in spomeniki?*
51. *Ali veste, kdo so bile osebe, po katerih se imenujejo ulice, stavbe v vašem kraju? Ali poznate njihov zgodovinski pomen?*
52. *Poznate kakšne zgodbe, pregovore v zvezi s Turki, Francozi in podobno v vašem kraju? Kdaj je po vašem mnenju to bilo, v katerem času, stoletju?*
53. *Ali skrbite za urejenost zgodovinskih, spominskih znamenj v vašem kraju? Zakaj?*
54. *Ali bi želeli imeti predstavljeno preteklost vašega kraja tudi v muzeju? Katera področja in obdobja bi po vašem mnenju najprej sodila v tako muzejsko predstavitev? Ali bi bili tudi sami pripravljeni sodelovati pri ureditvi muzeja ali odstopiti zgodovinsko gradivo o vašem kraju, ki ga hranite?*
55. *Ali z zanimanjem spremljate morebitna izkopavanja arheologov, delo umetnostnih zgodovinarjev, konservatorjev in drugih raziskovalcev v vašem kraju? Zakaj?*
56. *Ali poznate tudi posameznike (amaterje), ki zbirajo podatke o zgodovini kraja? Kakšen je vaš odnos in odnos drugih prebivalcev do takih posameznikov? Ali z njimi vi in drugi sodelujete, jim pomagate?*
57. *Kakšen je vaš odnos do najrazličnejših (kulturnozgodovinskih) predmetov in dokumentov, ki so pomembni za preteklost kraja? Ali jih: hranite doma kot "družinsko dragocenost", hišno posebnost, vrednost ..., odstopite (podatke) muzeju, uničite kot "staro šaro", prodate starinarjem ali tujcem ...?*
58. *Ste prepričani, da svoj domači kraj dobro poznate?*
59. *Poznate morda še kakšen kraj tako dobro ali dosti manj? Naštejte mi tiste kraje, za katere menite, da jih zares dobro poznate. Kdaj ste jih spoznali in kako?*
60. *V katerih krajih ste vsaj nekaj časa tudi živeli? Ali menite, da ste jih v tem času tudi kaj bolje spoznali?*
61. *Kakšni so vaši vtisi o njih, posebej v primerjavi z domačim krajem ali tudi drugimi kraji, ki jih dobro poznate?»⁵⁰⁹*

509 Kremenšek, S., Novak, V., Vodušek, V. (1977). Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnica XI. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov, str. 101–106. Oklepaji /.../ so bili zamenjani z (...).

PRILOGA 3: Vprašalnik za življenjske zgodbe

Vprašalnik, ki se uporablja za življenjepise oz. življenjske zgodbe posameznikov, je vzet iz 10. knjige zbirke *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev*.⁵¹⁰ Vprašalnik sestavljajo naslednja področja: Družina staršev (družina matere, družina očeta), Družina, Otroštvo, Šolska doba, Mladost, Delo in poklicna pot, Spoznavanje in poroka, Družinsko življenje, Spremembe v načinu življenja (prehrana, obleka, bivanje, zdravstvena kultura), Spremembe v šegah in navadah (šege življenjskega kroga, letne šege, delovne šege), Življenje v družbi (stiki na vasi, društvena dejavnost, versko življenje, politična dejavnost). Večina vprašanj, razen specifičnih vprašanj, ki se nanašajo na zgodovino koroških Slovencev (zgodovinski dogodki, politična dejavnost, šolska doba itd.), lahko učenci uporabijo kot vodilo za izbor ali sestavo svojih vprašanj za intervjuje s starejšimi osebami, ki živijo v Sloveniji.

»Splošni podatki

O okoliščinah intervjuvanja:

Kraj in čas intervjuja:

Navzoči:

O osebi:

Rojstno leto:

Rojstni kraj:

Kraj(i) bivanja (v zaporedju z navedbo letnic od kdaj do kdaj):

Poklic:

Življenjepisi

Družina staršev

Družina matere

Materino rojstno leto in rojstni kraj:

Kaj vam je mati pripovedovala iz svojega življenja? O čem je rada govorila, o čem ni želela spregovoriti?

Kako velika je bila družina? Koliko oseb je stanovalo v hiši in kdo? Kako je bila zgrajena hiša, kakšno je bilo gospodarsko poslopje? Ali je imela hiša tudi hišno ime – katero? Ali so družinsko ime vaše matere spremenili? Kdaj in kako?

Ali se je družina kdaj preselila? Če ja, kam in zakaj?

⁵¹⁰ Makarovič, M. (ur.) (2002). *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev* 10. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba, str. 221–228.

Kakšne spomine imate na starše svoje matere? Kaj vam je o njih pripovedovala vaša mati? Kakšna dela so opravljali? Kaj so pridelovali?

Ali je vaša mati govorila o tem, kako so se časi spremenili od njenega otroštva do časa, ko je ona imela družino?

V katerem jeziku so se pogovarjali v družini vaše matere (otroci – starši, otroci – stari starši, družina – posli, družina – sorodstvo)? V katerem jeziku se je družina vaše matere pogovarjala v bližnji in širši okolici (s prijatelji, s sosedi, na vasi)? Kaj vam je mati povedala o svojem šolanju in učnem jeziku v šoli?

Kdo je starše vaše matere spodbujal, naj ohranjajo svoj jezik? Kdo je bil proti?

Družina očeta

Očetovo rojstno leto in rojstni kraj:

Kaj vam je oče pripovedoval iz svojega življenja? O čem je rad govoril, o čem ni želel spregovoriti?

Kako velika je bila družina? Koliko oseb je stanovalo v hiši in kdo? Kako je bila zgrajena hiša, kakšno je bilo gospodarsko poslopje? Ali je imela hiša tudi hišno ime – katero? Ali so družinsko ime vašega očeta spremenili? Kdaj in kako?

Ali se je družina kdaj preselila? Če ja, kam in zakaj?

Kakšne spomine imate na starše svojega očeta? Kaj vam je o njih pripovedoval vaš oče? Kakšna dela so opravljali? Kaj so pridelovali?

Ali je vaš oče govoril o tem, kako so se časi spremenili od njegovega otroštva do časa, ko je on imel družino?

V katerem jeziku so se pogovarjali v družini vašega očeta (otroci – starši, otroci – stari starši, družina – posli, družina – sorodstvo)? V katerem jeziku se je družina vašega očeta pogovarjala v bližnji in širši okolici (s prijatelji, s sosedi, na vasi)? Kaj vam je oče povedal o svojem šolanju in učnem jeziku v šoli?

Kdo je starše vašega očeta spodbujal, naj ohranjajo svoj jezik? Kdo je bil proti?

Družina, v kateri ste odraščali

Ali so vam starši povedali, kako so se spoznali? Ali so imeli težave z družino – ali je bila morda proti njuni zvezi? Če ja, zakaj?

Kdaj so se poročili? Kaj so pripovedovali o poroki? Kaj so omenjali, če so jo primerjali z vašo poroko – kaj se je po njihovem najbolj spremenilo?

Kaj so vam pripovedovali o začetkih zakona in ustvarjanja družine? Ali so živeli pri starših ali so si postavili svoj dom? Če ja, kdaj? Kakšno hišo so zgradili, kakšno gospodarsko poslopje? Opišite in skicirajte nekdanji, morda tudi še sedanji dom. Ali je imela/ima hiša hišno ime – katero?

Katera dela je opravljala vaša mati/kakšen poklic je imela? Katera dela je opravljal vaš oče/kakšen poklic je imel?

Ali so vaši starši sprejeli način dela svojih staršev ali so ga spremenili? Če ja, kako?

Ali je prihajalo do konfliktov med vašimi starši in njihovimi starši, ker so hoteli kaj po svoje narediti oz. spremeniti?

Koliko zemlje so imeli? Koliko živine so redili? Kaj so sejali? Kako so obdelovali zemljo?

Kako so vaši starši oblikovali družinski jezik? Ali so vaši starši zavestno skrbeli tudi za učenje knjižnega jezika (npr. s prebiranjem slovenskih časopisov in knjig, s poslušanjem slovenskih radijskih oddaj)? Ali so zavestno skrbeli za učenje narečja (npr. kadar sta starša govorila različno narečje)?

Kako velika je bila vaša družina? Napišite imena in rojstne letnice vaših bratov in sester in na kratko njihovo življenjsko pot. V katerem jeziku ste se z njimi pogovarjali v družini, ko ste odraščali, kako sedaj?

Vaše otroštvo

Kako ste doživljali svoje otroštvo? Kaj vam je najbolj ostalo v spominu? Je bilo vaše otroštvo lepo/ni bilo lepo?

Ali ste morali pomagati pri delu? Kaj so bile vaše naloge in kdaj ste jih začeli prevzemati? Kaj ste radi opravljali, kaj ne?

Ali ste se igrali – kaj ste se igrali in s kom? Ali so vam pripovedovali pravljice in pripovedke? Kdo jih je pripovedoval? Ali se spomnite posebnih uspravank za otroke? Kakšnih pesmi so vas naučili? Kdo vas je učil peti?

Ali ste ubogali na prvo besedo? Kdo vas je vzgajal strogo, kdo ne?

Ali so vas starši ali kdo drug od domačih kdaj pohvalili? Ob kateri priložnosti? Kaj vam je to pomenilo? Ali so vas tudi kdaj "pocartali" – kako? Ali se spominjate daril – katerih in ob kakšnih priložnostih? Katerih ste se najbolj razveselili? Kaj ste si želeli in niste dobili?

V katerem jeziku ste se pogovarjali v družini, v katerem s sorodniki, s sosednimi otroki, s sosedi, na vasi? Kdaj ste se zavedeli, da govorijo v vašem okolju dva različna jezika in kako ste to doživljali?

Vaša šolska doba

Kje ste hodili v šolo? Se spominjate vašega prvega šolskega dne? Kako daleč ste imeli do šole? S kom ste hodili v šolo? V katerem jeziku ste se med potjo pogovarjali?

Kakšni so bili vaši učitelji? Ali so kaznovali, zakaj so kaznovali? Ali so tudi pohvalili – kdaj so pohvalili? V katerem jeziku je potekal pouk? Kakšno je bilo jezikovno znanje učencev? Kako ste se med seboj pogovarjali v šoli – kako zunaj šole? Ali ste imeli težave z nemškim jezikom, s slovenskim knjižnim jezikom?

Kako so vam predstavljali zgodovino Koroške? Kaj so vam povedali o plebiscitu? Kako so vas vzgajali v času nacizma/kaj so vam povedali o času nacizma? Kako so vam predstavljali Avstrijo, kako Jugoslavijo? Ali so govorili tudi o Sloveniji? Kakšno identiteto so vam privzgojili (avstrijsko, nemško, slovensko)?

Kakšen je bil pouk slovenščine, kakšen pouk nemščine? Katerih pesmi se spomnite iz svoje šolske dobe (slovenskih in nemških)?

Ali ste se radi učili? Kateri predmet ste imeli najrajši?

Ali ste po šoli morali pomagati pri delu doma? Kdaj ste se učili?

Katere šole ste obiskovali po osnovni šoli? Ste morali šolanje končati, ker ni bilo denarja?

Kateri poklic bi bili radi izbrali/katerega ste izbrali?

Ali ste bili kot otrok vključeni v kak zborček ali v otroško gledališko skupino v slovenskem društvu? Kdo vas je vključil, kdo vas je učil in kaj so vas učili?

Ali bi se bili radi naučili/ali ste se učili igrati kak instrument? Katerega?

Vaša mladost

Kakšna je bila vaša mladost? Kakšen je bil krog vaših prijateljev? Ob kakšnih priložnostih in kje ste se mladi srečevali? Ste hodili na zabave? Če ja, ob katerih priložnostih (pustni plesi, vaške veselice, poroke itn.).

Kako ste oblikovali prosti čas? Ste brali/kaj ste brali? Ali ste bili vključeni v slovensko društvo (mladinski zbor, mladinsko igralsko skupino)?

Ste hodili na romanja? Kam ste šli in s kom?

Ste delali kakšno ročno delo? Katero ročno delo in kdo vas je naučil?

Ali ste se upirali staršem? Kaj ste imeli za zastarelo – staromodno?

Fantje: Kje ste služili vojsko? Kakšne spomine imate na to dobo?

Vaše delo

Delo na kmetiji

Kdaj ste začeli delati na kmetiji? Kdo vas je navajal k delu (kdo vas je učil npr. kositi, žeti ...)? Katera dela ste opravljali kot otrok, katera kot mladostnik/mladostnica? Ali ste hoteli po svoje kmetovati? Katere novosti ste vpeljali? Kdaj so se začeli "moderne časi" – kdaj ste kupili prve stroje in katere? Kako ste poimenovali "moderne stroje" – ali ste se trudili za slovenski izraz ali prevzeli nemškega? Katero orodje ste uporabljali pred tem in kako ste ga poimenovali?

Koliko živine so redili vaši starši in katero? Koliko živine redite vi in katero? Kako ste poimenovali živali, kako ste jim ukazovali?

Kaj so sejali in pridelovali vaši starši, kaj vi? Kako so obdelovali zemljo vaši starši, kako jo obdelujete vi?

Kmetje: Ste hodili v kmetijsko šolo? Kaj so vas tam učili in v katerem jeziku?

Kmetice: Kdaj in pri kom ste se naučile kuhati? Ste obiskovale gospodinjske in kuharske tečaje? Kje in kdo vas je učil? Kaj ste se učile?

Vajenska doba – poklicna pot

Kakšen poklic ste izbrali? Ali ste se šolali in kje? Kakšna je bila vaša vajenska doba?

V katerem jeziku ste se izražali? Če v nemškem, ali ste si izraze v zvezi z vašim poklicem skušali osvojiti tudi v slovenskem jeziku?

Kje ste bili v službi? Kaj ste delali? Kakšen je bil vaš odnos do sodelavcev/do predstojnika? Ali ste imeli težave zaradi znanja slovenščine? Ali bi raje zamolčali, da govorite slovensko?

Spoznavanje in poroka

Kje ste spoznali svojo ženo/svojega moža? Ali ste imeli težave doma? Ali so vas starši opozarjali, da poiščite Slovenca/Slovenko? Koliko časa ste se poznali pred poroko? Kaj so vam pravili o tem, kako naj se vede mlad fant/mlado dekle? Kako ste staršem naznanili svojo poroko? Kako ste oblikovali poroko? Opišite priprave na poroko (fantovščina/dekliščina, oklici, vabljenje svatov, priprava poročne obleke), poročni obred in poročno slavje (poročne jedi, godci). Opišite posebne šege in navade ob vaši poroki. V katerem jeziku ste oblikovali poročni obred?

Vaše družinsko življenje

Kako ste bili sprejeti v novo družino? Ste stanovali pri svojih starših ali pri moževih/ženinih starših? Ali ste si zgradili svoj dom – kdaj in kakšnega? Kako ste reševali morebitne spore, kadar ste se uprli staršem ali tastu/tašči? Ali ste se v zakonu krivicam upirali ali jih "požirali"?

Kdaj so se rodili vaši otroci? Napišite imena otrok in letnice rojstev. Kako ste se pripravili na porod? Kaj ste pripravili za dojenčka? Kje ste rodili? Kdo je bil pri porodu prisoten? Kdo vam je po porodu pomagal?

Kdaj ste otroka krstili? Kako je potekal krstni obred, ali ste poznali kakšne posebne šege ob krstu?

Ali ste imeli težave pri uradnem zapisu morebitnih slovenskih imen vaših otrok (npr. Matjaž)? Ali ste imeli težave zaradi slovenskega priimka?

Kdo je pazil na otroke, ko ste delali? Ali ste se z otroki igrali, jim pripovedovali pravljice? Ste jih učili peti? Kaj vam je bilo pri vzgoji otrok najbolj pomembno – katere vrednote, katera izročila ste jim skušali predati? Ali ste svojim otrokom skušali vcepiti narodno zavest? Katere fraze ste slišali najbolj pogosto v prid učenja nemščine namesto slovenščine (npr. "Če bo vaš otrok prišel v bolnico, bo revež, če ne bo znal nemščine.")?

Ali ste prebrali knjige o vzgoji otrok? Katere?

Kako je potekalo šolanje vaših otrok? Ali ste imeli težave, ker so bili otroci prijavljeni k slovenskemu pouku? Ali ste jim pomagali pri učenju? Ste jih navajali k branju slovenskih knjig?

Kdaj so se vaši otroci naučili nemščine/slovenščine in kako? Ali so pripovedovali o konfliktih z nemškimi vrstniki?

Spremembe v načinu življenja

Prehrana

Kaj ste jedli ob delavnikih, kaj ob nedeljah in praznikih? (Upoštevajte letne čase.) Kaj ste pridelovali doma, kaj ste kupovali in kje? Kje je bila najbližja trgovina? V katerem jeziku ste se pogovarjali v trgovini? Kaj danes pridelujete doma, kaj kupujete? Kako so pri vas potekale koline? Katere pijače ste pripravljali doma (sokove, žganje,

mošt ...)? Kako ste shranjevali sadje, krompir idr.? Ali ste pripravljali marmelade, vložene kumarice idr.? Kdaj ste se tega naučili in pri kom?

Kaj se je spremenilo v načinu prehrane v vaši družini? Kdaj se je kaj spremenilo in zakaj?

Ali se skušate zdravo prehranjevati? Kako?

Kje ste se naučili kuhanja? Ali je bilo kuhanje in druga hišna opravila izključno "žensko delo"?

Obleka

Kako so bili oblečeni vaši domači, stara mati, mati, stari oče, oče? Opišite njihovo vsakdanjo in praznjo obleko. Kako ste bili oblečeni vi? Kdo vam je šival obleko? Kdaj ste začeli kupovati obleko, kakšno in kje? Kako ste oblačili vaše otroke? Kaj so največje razlike med načinom oblačenja v vaši mladosti in načinom oblačenja vaših otrok (opišite obleko, obutev, pričeske)?

Kako ste prali in čistili obleko? Katera čistila ste uporabljali? Kako se je nega obleke spreminjala?

Katere šivilje in kateri čevljarji so delali v vaši okolici? Kdo je strigel lase? Kdaj so ljudje začeli hoditi k frizerju?

Bivanje

Opišite hišo, v kateri ste doraščali. Koliko sob je imela in kako ste jih poimenovali? Kakšno pohištvo ste imeli? Ali ste si zgradili svojo hišo? Če ja, kakšno? Ali ste hišo prenovili? Če ja, kdaj in kako? Ali ste pri prezidavi in prenovi hiše skušali ohraniti njeno prvotno obliko ali ste jo spremenili?

Kdo vam je izdelal pohištvo? Kje ste pohištvo kupili? Kateri mizarji so delali v vaši okolici?

Zdravstvena kultura

Katera domača zdravila ste uporabljali v družini? Kakšne bolezni ste zdravili? Ali ste šli k zdravniku? Kam ste hodili k zdravniku, kako ste se z njim pogovarjali? Ali ste bili kdaj v bolnici? Kako ste to doživljali? Ali so bili vaši otroci v bolnici, preden so znali nemško? Kaj ste doživeli? Ali so v vaši okolici bili ljudje, ki so zdravili? Kako ste skrbeli/kako skrbite za zdravje?

Spremembe v šegah in navadah

Šege življenjskega kroga

Opišite šege ob rojstvu, poroki in smrti nekoč in danes. Kaj se je spremenilo in kdaj?

Letne šege

Opišite šege ob večjih cerkvenih praznikih (božič, velika noč, binkošti, žegnanje). Opišite koledovanje v vaši okolici (novoletno, trikraljevsko in svečniško koledovanje, florfjevanje, jurjevanje, tepežkanje). Ali je bilo pri vas znano pehtrovanje? Kakšne šege ste poznali ob pustu?

Ali so pri vas v adventu "nosili Marijo"? Se spominjate majniških pobožnosti ("šmarnic")?

Kako je s šegami danes? Ali so šle v pozabo ali jih oživljajo? Če ja, kdo jih oživlja in kako?

Delovne šege

Opišite šege iz svojih mladostnih let pri različnih delih v družinskem in vaškem okolju.

Kdaj so šege opustili in zakaj?

Če ste bili v službi, ali ste praznovali božičnice, ste hodili na skupne izlete?

Življenje v družbi**Stiki na vasi**

Ali si je vaša družina pri nekaterih delih pomagala z drugimi družinami na vasi? Navedite dela, pri katerih ste si pomagali. Pri katerih delih si vaščani pomagajo danes (npr. pri zidavi hiše)?

Ali ste bili kot mladostnik vključeni v vašo skupnost? Kdaj ste bili sprejeti v vaško skupnost? Kako je delovala, katere naloge je imela (npr. krašenje pri porokah itn.)? Kakšne oblike zabave in druženja ste poznali v svoji mladosti (npr. pustne plese, veselice ob žegnanjih)? Katere so se v vašem kraju uveljavile danes (npr. praznovanja gasilskih društev v šotorih, postavljanje prvomajskih mlajev)?

Društvena dejavnost

Katera društva so delovala v vaši okolici v vaši mladosti?

Ali ste bili vključeni v slovensko društvo (zbor, igralska skupina)? Kdo vas je spodbujal k sodelovanju? Kdo vas je učil? Kaj so bili cilji društvene dejavnosti? Ali ste bili v društvenem odboru? Kakšne zamisli ste vnesli v društveno dejavnost? Kako dolgo ste delovali v društvu?

Katera društva delujejo zdaj v vaši okolici? Ali hodite na njihove prireditve?

Ali ste svoje otroke spodbujali k sodelovanju pri slovenskem društvu? Ste jih vpisali v slovensko glasbeno šolo?

Ali je v vašem kraju tudi gasilsko društvo? Če ja, ali ste član in zakaj? Kateri je pogovorni jezik v društvu?

Versko življenje

Kdo vas je privajal k molitvi? Katerih večernih molitev se spomnite iz otroštva? Kako so vas naučili "posebnih molitev"?

V katerem jeziku so duhovniki maševali v vaši župniji? Je kdaj prihajalo do konfliktov zaradi slovenskih ali nemških maš in zakaj?

Ali ste bili vključeni v dejavnosti farne mladine? Kakšne so bile dejavnosti? Ali ste delovali v župnijskem svetu?

Kako ste praznovali svoje prvo sv. obhajilo in sv. birmo? Kako so to praznovali vaši otroci?

Politična dejavnost

Ali ste bili politično aktivni? Kaj ste dosegli, česa ne? Kako ste spremljali politične dogodke na Koroškem? Ste se udeleževali demonstracij in akcij za pravice manjšin – katerih? Kaj vas je najbolj prizadelo, kako ste reagirali?

Slovenski jezik v javni rabi

V katerem jeziku ste se pogovarjali na občini v vaši mladosti, v katerem jeziku danes? V katerem jeziku se o uradnih zadevah lažje pogovarjate, v katerem težje?

V katerem jeziku se pogovarjate v trgovinah? Ali v slovenskih trgovinah uporabljate slovenske izraze za živila in druge produkte? Ali hodite k zdravnikom, ki govorijo slovensko? Če ja, zakaj?

Ali poslušate slovenske radijske oddaje? Ali prebirate slovenske časopise? Ali kupujete slovenske knjige? Ali ste kupovali vsakoletni knjižni dar? Ali gledate slovensko televizijsko oddajo? Kaj je za vas pomenila uvedba celodnevnega slovenskega radijskega programa?

Zgodovinski dogodki

Kako ste doživljali usodne in pomembne zgodovinske dogodke koroških Slovencev: plebiscit, čas nacizma, izseljevanje, partizanstvo, ustanovitev Slovenske gimnazije, podiranje tabel leta 1972 in konflikte z dvojezičnimi krajevnimi napisi, šolski konflikt leta 1986, razpad Jugoslavije, nastanek Slovenije?

Sedanost

Kako preživljate delavnike in nedelje? Ali spremljate življenje svojih otrok in vnukov? Ali se počutite osamljene?

Ali ste vključeni v društvo upokojencev? Kaj vam to pomeni? Kakšnih prireditev se udeležujete?

Kaj bi še radi sporočili svojim potomcem, mlajšemu rodu?»⁵¹¹

511 Vprašalnik je sestavila Marija Makarovič, dopolnila pa Martina Piko Rustia. V: Makarovič, M. (ur.) (2002). Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 10. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba, str. 221–228. Objavljeno s pisnim dovoljenjem Marije Makarovič (urednice) po elektronski pošti z dne 24. 7. 2018 in Martine Piko-Rustia (direktorice Slovenskega narodopisnega inštituta URBAN JARNIK v Celovcu) po elektronski pošti z dne 31. 7. 2018.

PRILOGA 4: Najpogostejši izrazi v ustni zgodovini

V nadaljevanju so predstavljeni najpogostejše izrazi, ki se uporabljajo pri ustni zgodovini. Pojasnjeni so s pomočjo spletnih slovarjev in tujih priročnikov o ustni zgodovini.

aktivna ustna zgodovina: pedagoški pristop k ustni zgodovini. »Aktivna ustna zgodovina nakazuje vlogo učencev kot “začetnih raziskovalcev”, ki zbirajo lastno ustno zgodovino. Učenec se zato ukvarja z raziskovanjem teme, izvajanjem intervjujev, primerjanjem z drugo zgodovinsko dokumentacijo, analiziranjem in razlago podatkov, razvijanjem pripovedi, izdelavo izdelkov in predstavitvijo končnega dela. Takšen interaktivni način preiskovanja in izobraževanja učencev izboljšuje učna navodila za uporabo ustne zgodovine. Ravno tako se motivacijski elementi in učinkovitost učnega načrta lahko izboljšajo, saj gre za učenčev osebni stik z izkustvenim pristopom k učenju.«⁵¹²

analiza: »temeljit, izčrpen pregled; presoja, ocena.«⁵¹³

antropologija: »veda o človeku kot delu narave, njegovem izvoru, razvoju, navadah in verovanjih.«⁵¹⁴

avtorske pravice: »po mednarodnih predpisih določeno avtorjevo lastništvo pravic.«⁵¹⁵

copyright: »izključna pravica za javno izkoriščanje avtorskega dela;«⁵¹⁶ izključna pravica do tiskanja ali kakršnegakoli drugega razmnoževanja in objavljanja originalnega dela (kot so npr. ustnozgodovinski intervjuji) ter do prodaje ali posredovanje drugim.⁵¹⁷

časovnica: »vnaprej časovno opredeljen, določen potek česa.«⁵¹⁸

dejstvo: »kar dejansko obstaja ali se je dejansko zgodilo.«⁵¹⁹

dogovor: »sporazum, soglasje glede kakih določil ali obveznosti.«⁵²⁰

dovoljenje: »kar izraža soglasje nadrejenega z željo, prošnjo podrejenega /.../; tako soglasje v pisni obliki.«⁵²¹

512 Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.) (2006). *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education*. Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. XIX.

513 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3626320/analiza?View=1&Query=analiza&All=analiza&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

514 <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/urbanisticni/iskalnik?iztocnica=antropologija#v> (25. 7. 2018).

515 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3627711/avtorski?View=1&Query=avtorski&All=avtorski&FilteredDictionaryIds=133> (15. 8. 2018).

516 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3632957/copyright?View=1&Query=copyright&All=copyright&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

517 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 121.

518 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3633317/casovnica?View=1&Query=%c4%8dasovnica&All=%c4%8dasovnica&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).

519 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3635138/dejstvo?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=dejstvo> (15. 8. 2018).

520 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3637133/dogovor?View=1&Query=dogovor&All=dogovor&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

521 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3638052/dovoljenje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=dovoljenje> (11. 8. 2018).

empatija: »vživljanje v drugega človeka.«⁵²²

etnologija: »veda, ki raziskuje način življenja, materialno, družbeno in duhovno kulturo različnih etničnih skupin, ljudstev, narodov, posameznih družbenih skupin.«⁵²³

hramba: »spravljanje, shranjevanje česa za določen čas.«⁵²⁴

indeks: »seznam v knjigi obravnavanih imen, besed z navedbo strani, kazalo.«⁵²⁵

informator: »kdor informira; poročevalec, obveščevalec.«⁵²⁶

interpretacija: »delanje, povzročanje, da se dojame, spozna pomen, vsebina česa; razlaga, tolmačenje.«⁵²⁷

intervju: »javnosti namenjen pogovor, v katerem kdo odgovarja na pripravljena vprašanja /.../; zbiranje podatkov z ustnimi vprašanji in odgovori;«⁵²⁸ praviloma pogovor poteka med dvema osebama, kjer prva postavlja vprašanja, druga oseba pa odgovarja na vprašanja.⁵²⁹

intervjuvanec: »kdor je intervjuvan, izpraševanec;«⁵³⁰ tudi pripovedovalec, pričevalec, informator, vpraševanec, sogovorec.

intervjuvar: »kdor intervjuva, izpraševalec, spraševalec.«⁵³¹

IOHA: The International Oral History Association: Mednarodno združenje za ustno zgodovino. Spletna stran: <https://www.ioha.org/>.

izročilo: »kar se je iz preteklosti ohranilo, zlasti na področju duhovne kulture /.../; ljudsko izročilo: navade, običaji, verovanja, ki se z ustnim sporočanjem širijo in ohranjujejo iz roda v rod; ustno izročilo.«⁵³²

medij: »komunikacijsko sredstvo, zlasti časopisje, radio in televizija, namenjeno širši javnosti.«⁵³³

522 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3640305/empatija?View=1&Query=empatija&All=empatija&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).

523 <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/geografski/iskalnik?iztocnica=etnologija#v> (25. 7. 2018).

524 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3646715/hramba?View=1&Query=hramba&All=hramba&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

525 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3647676/indeks?View=1&Query=indeks&All=indeks&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

526 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3647826/informator?View=1&Query=informator&All=informator&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

527 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3648218/interpretacija?View=1&Query=interpretacija&All=interpretacija&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

528 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3648247/intervju?View=1&Query=intervju&All=intervju&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

529 Cencič, M. (2009). Kako poteka pedagoško raziskovanje. Primer kvantitativne empirične neeksperimentalne raziskave. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 81.

530 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3648248/intervjuvanec?View=1&Query=intervjuvanec&All=intervjuvanec&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).

531 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3648250/intervjuvar?View=1&Query=intervjuvar&All=intervjuvar&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).

532 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3649947/izrocilo?View=1&Query=izro%c4%8dilo&All=izro%c4%8dilo&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

533 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3661418/medij?View=1&Query=medij&All=medij&FilteredDictionaryIds=133> (15. 8. 2018).

mnenje: »prikaz lastnosti, stanja česa glede na lastno védenje, poznavanje /.../; kar izraža pozitiven ali negativen odnos do koga, česa /.../; kar izraža odnos do česa sploh.«⁵³⁴

načelo: »kar se sprejme kot osnova, vodilo za opravljanje kakega dela, delovanja.«⁵³⁵

OHA: The Oral History Association: Društvo za ustno zgodovino, ameriška nacionalna strokovna organizacija za zbiralce ustne zgodovine. Podpira in spodbuja razumevanje etičnih načel in standardov, ki vodijo ustne zgodovinarje pri svojem delu.⁵³⁶ Spletna stran: <http://www.oralhistory.org/>.

pasivna ustna zgodovina: pedagoški pristop k ustni zgodovini. »Pasivna ustna zgodovina je predstavitev ustnozgodovinskih virov, s pomočjo katerih se učenci učijo. To se doseže z vključevanjem "že pripravljenih" ustnozgodovinskih virov v obstoječe učne načrte. Različni avdioposnetki, videoposnetki, knjige, televizijski programi, spletne strani in drugi elektronski mediji, ki vključujejo že izvedene ustne zgodovine; so nekateri viri, ki učencem razkrijejo metodologijo in zagotavljajo učne vsebine iz učnega načrta.«⁵³⁷

platforma: »računalniško okolje,«⁵³⁸ spletna stran z dodatno funkcionalnostjo.⁵³⁹

podatek: »dejstvo, ki o določeni stvari kaj pove ali se nanjo nanaša.«⁵⁴⁰

portal: »spletna stran, ki na pregleden način združuje dostop do različnih informacij in storitev.«⁵⁴¹

povzetek: »glavne, bistvene misli sporočila, zlasti napisanega.«⁵⁴²

pričevalec: »kdor kaj potrjuje z življenjem, ravnanjem /.../; kdor je navzoč ob kakem dogodku.«⁵⁴³

primarni vir: »informacije iz prve roke brez interpretacije med dokumentom in raziskovalcem.«⁵⁴⁴

pripovedovalec: »kdor kaj pripoveduje;«⁵⁴⁵ pripovedovati: »delati, da kdo kaj izve, se s čim seznanjani.«⁵⁴⁶

534 <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=mnenje> (15. 8. 2018).

535 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3664490/nacelo?View=1&Query=na%4%8delo&All=na%4%8delo&FilteredDictionaryIds=133> (19. 8. 2018).

536 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 122.

537 Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.) (2006). *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education*. Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. XIX.

538 <https://dis-slovarcek.ijs.si/search?text=platform&x=28&y=23> (platform = računalniško okolje) (25. 7. 2018).

539 https://en.wikipedia.org/wiki/Platform-enabled_website (25. 7. 2018).

540 <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=podatek> (15. 8. 2018).

541 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3682565/portal?View=1&Query=portal&All=portal&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

542 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3683940/povzetek?View=1&Query=povzetek&All=povzetek&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

543 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3688060/pricevalec?View=1&Query=pri%4%8devalec&All=pri%4%8devalec&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

544 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 122.

545 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3688895/pripovedovalec?View=1&Query=pripovedovalec&All=pripovedovalec&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).

546 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3688901/pripovedovati?View=1&Query=pripovedovati&All=pripovedovati&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

pristranskost: »lastnost, značilnost pristranskega;«⁵⁴⁷ pristranski: »ki se pri presojanju, vrednotenju ravna po osebnih nagnjenjih, interesih.«⁵⁴⁸

refleksija: »premišljanje, razglabljanje.«⁵⁴⁹

repozitorij: »prostor na strežniku za shranjevanje in dostopanje do dokumentov, datotek;«⁵⁵⁰ mesto, kjer so informacije o ustnozagodovinskem projektu odložene in trajno shranjene;⁵⁵¹ »1. skladišče, ki sprejema v hrambo izloženo knjižnično gradivo določenih knjižnic, npr. neke regije, države; sin. depozitno skladišče; 2. skupno skladišče sodelujočih knjižnic, knjižničnih sistemov, namenjeno hrambi gradiva za medknjižnično izposojajo med temi knjižnicami; 3. digitalni arhiv (2), namenjen navadno prostemu dostopu do besedil disertacij, strokovnih, znanstvenih člankov.«⁵⁵²

samorefleksija: »nanašanje česa na samega sebe.«⁵⁵³

soglasje: »pozitivno mnenje, odgovor glede uresničitve česa /.../; dokument s takim mnenjem.«⁵⁵⁴

spomin: »popis dogodkov, srečanj, ki jih je pisec sam doživel /.../; sposobnost človeka, da lahko predstave, misli, podatke v zavesti ohrani, obnovi.«⁵⁵⁵

stališče: »kar določa kriterij za presojanje česa /.../; publ. mnenje, pogled.«⁵⁵⁶

stereotip: »ustaljena ali pogosto ponavljajoča se oblika česa.«⁵⁵⁷

transkribirati: »zapisati črke, znake s črkami, znaki drugačnega sistema;«⁵⁵⁸ prepisati intervju po avdio- ali videoposnetkih ali sprotnih ročnih zapiskih.

transkripcija: »zapis črk, znakov s črkami, znaki drugačnega sistema;«⁵⁵⁹ prepisovanje vsebine intervjuja; »proces izdelave kopije intervjuja.«⁵⁶⁰

547 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3689249/pristranskost?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=pristransko> (15. 8. 2018).

548 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3689248/pristranski?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=pristranski> (15. 8. 2018).

549 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3694043/refleksija?View=1&Query=refleksija&All=refleksija&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

550 <https://fran.si/132/sprotni-sprotni-slovar-slovenskega-jezika/4329745/repozitorij?View=1&Query=repozitorij&All=repozitorij&FilteredDictionaryIds=132> (30. 7. 2018). Slovenski repozitoriji: Repozitorij Univerze v Ljubljani (RUL), Digitalna knjižnica Univerze v Mariboru (DKUM), Repozitorij Univerze na Primorskem (RUP), Repozitorij Univerze v Novi Gorici (UNG), Digitalni repozitorij raziskovalnih organizacij Slovenije (DIRROS), Repozitorij samostojnih visokošolskih in višješolskih izobraževalnih organizacij (REVIS) idr. Openaccess Slovenia. <https://www.openaccess.si/repozitorij/> (30. 7. 2018).

551 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 122.

552 Repozitorij. Bibliotekarski terminološki slovar. <http://www.termania.net/slovarji/bibliotekarski-terminoloski-slovar/4180037/repozitorij?query=repozitorij&SearchIn=All> (25. 7. 2018).

553 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3696541/samorefleksija?View=1&Query=samorefleksija&All=samorefleksija&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

554 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3700458/soglasje?View=1&Query=soglasje&All=soglasje&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

555 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3701642/spomin?View=1&Query=spomin&All=spomin&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

556 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3702496/stalisce?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=stali%5c%1%4c4%8de> (15. 8. 2018).

557 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3702955/stereotip?View=1&Query=stereotip&All=stereotip&FilteredDictionaryIds=133> (19. 8. 2018).

558 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3708926/transkribirati?View=1&Query=transkribirati&All=transkribirati&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

559 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3708927/transkripcija?All=transkripcija&IsAdvanced=True&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

560 *Speaking of History. Doing Oral History Projects*, str. 8. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).

transkript: prepis (»izdelek, ki nastane pri prepisovanju«⁵⁶¹); natančen prepis intervjuja po avdio- ali videoposnetkih ali sprotnih ročnih zapiskih; prepis vsebine intervjuja;⁵⁶² »dobesedno natisnjena kopija intervjuja; čim boljši približek intervjuju, ki vsebuje popolna in natančna imena vseh oseb in krajev, navedenih v intervjuju.«⁵⁶³

ustna zgodovina: »primarni vir, ustvarjen s posnetim intervjujem s pričevalcem ali udeležencem v zgodovinskem dogodku z namenom zbiranja in ohranjanja informacije iz prve roke, ki bo na voljo raziskovalcem;«⁵⁶⁴ »Če pripovedovalec pripoveduje svoje osebne spomine ali izkušnje, ki se nanašajo na temo ustne zgodovine, te zgodbe bi bile opredeljene kot ustna zgodovina;«⁵⁶⁵ »1. dokumentacija nedavne zgodovine s pomočjo posnetega strukturiranega intervjuja; 2. disciplina, ki se je razvila v okviru te metode; 3. "paket", ki vključuje intervju ali več intervjujev na isto vsebino, prepise (transkripte) in drugo gradivo, na voljo za javno uporabo.«⁵⁶⁶

ustno izročilo: »sporočila ali zgodbe, ki se prenašajo ustno od generacije do generacije.«⁵⁶⁷ »Če pripovedovalec deli nedokumentirane informacije o nečem, kar je povedal eden od njegovih staršev ali starih staršev, kljub temu da ta informacija zagotavlja zgodovinsko povezano pričevanje, ta pripoved ni ustna zgodovina. Je spomin iz družinske zgodovine ali družinsko znanje in ga lahko smatramo za ustno izročilo.«⁵⁶⁸

ustnozgodovinski intervju: »posnetek vprašanj in odgovorov med spraševalcem in intervjuvancem, ki vključuje zelo osredotočena, jasno definirana, odprta, nevtralna vprašanja, namenjena zbiranju informacij, ki niso na voljo v drugih virih; običajno traja približno eno uro do ene ure in pol.«⁵⁶⁹

ustnozgodovinski projekt: »serija posameznih ustnozgodovinskih intervjujev, ki so posneti vsak posebej s številnimi pripovedovalci in se osredotočajo na eno tematiko, temo ali dogodek.«⁵⁷⁰

verodostojnost: »lastnost, značilnost verodostojnega;«⁵⁷¹ verodostojen: »ki mu je verjeti.«⁵⁷²

561 <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=prepis&All=prepis&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

562 A Practical Guide to Oral History (2014), str. 13. https://sohp.org/files/2013/11/A-Practical-Guide-to-Oral-History_march2014.pdf (5. 5. 2018).

563 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 122.

564 Prav tam.

565 Oral Histories in the Classroom. A Curriculum and Project Guide for Secondary School Students, str. 22. <http://www.historylink.org/Content/education/downloads/Oral%20History%20Curriculum.pdf> (5. 5. 2018).

566 Mackay, N. (2007). Curating Oral Histories: From Interview to Archive. Walnut Creek, California: Left Coast Press, Inc., str. 131.

567 Abrams, L. (2010). Oral History Theory. London, New York: Routledge, str. 176.

568 Oral Histories in the Classroom. A Curriculum and Project Guide for Secondary School Students, str. 22. <http://www.historylink.org/Content/education/downloads/Oral%20History%20Curriculum.pdf> (5. 5. 2018).

569 Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press, str. 122.

570 Prav tam.

571 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3713405/verodostojnost?View=1&Query=verodostojnost&All=verodostojnost&FilteredDictionaryIds=133> (15. 8. 2018).

572 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3713404/verodostojen?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=verodostojen> (15. 8. 2018).

- vrednotenje:** »glagolnik od vrednotiti;«⁵⁷³ vrednotiti: »določati, ugotavljati vrednost, pomen, kakovost česa.«⁵⁷⁴
- zanesljivost:** »lastnost, značilnost zanesljivega;«⁵⁷⁵ zanesljiv: »ki ne vzbuja nobenega dvoma, pomislekov glede /.../ resničnosti, pravilnosti.«⁵⁷⁶
- zgodba:** »kar kdo pripoveduje o resničnih ali izmišljenih dogodkih, povezanih v celoto /.../; krajše pripovedno delo, navadno v prozi.«⁵⁷⁷
- življenjska zgodba:** »Življenjska zgodba je zgodba osebe, ki se odloči, največkrat s pomočjo vodenega intervjuja, da bo pripovedovala o svojem življenju, kar se da popolno in stvarno, kolikor se ga spomni, oziroma o tistem delu življenja, za katerega meni, da je dobro, da ga poznajo tudi drugi. Življenjska zgodba je dokaj popolna pripoved o vseh izkušnjah kot celote in osvetljuje njegove najpomembnejše točke; je izvleček tega, kar se je zgodilo neki osebi, in pokriva čas od rojstva do sedanjosti ter vključuje pomembne življenjske dogodke, izkušnje in doživljanje. Razlike med življenjsko zgodbo in življenjsko zgodovino so izredno majhne, ponavadi sta to le različna izraza za eno in isto stvar. Medtem ko je razlika med življenjsko zgodovino in ustno zgodovino ponavadi v poudarku in dometu, se življenjske zgodbe razlikujejo od biografij literarne zgodovine v izbiri subjekta (navaden človek namesto javne osebe, neliterarni predstavnik tradicionalne družbe, etnične manjšine ali urbane podkulture). Razlika je tudi v metodi terenskega dela, ki vključuje pogovor iz oči v oči (sodelovanje z živim subjektom v intervjujih, ki so največkrat posneti in transkribirani, ter uporabo opazovanja in včasih osebnih dokumentov, kot so dnevniki in zgodovinski zapisi).«⁵⁷⁸

573 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3715233/vrednotenje?View=1&Query=vrednotenje&All=vrednotenje&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).

574 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3715235/vrednotiti?View=1&Query=vrednotiti&All=vrednotiti&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).

575 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3718077/zanesljivost?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=zanesljivost> (15. 8. 2018).

576 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3718076/zanesljiv?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=zanesljiv> (15. 8. 2018).

577 <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3720398/zgodba?View=1&Query=zgodba&All=zgodba&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).

578 Ramsak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, str. 16–17.

PRILOGA 5: Seznam literature o ustni zgodovini za učitelje

»Bistvena vprašanja, ki naj bi jih učitelji upoštevali, so: Kateri pričevalci so na voljo? Kako bodo snemali, razširjali in ohranjali intervjuje? Kakšni bodo učni dosežki učencev? Kakšen bo časovni okvir za projekt? Več znanja, ki ga učitelji pridobijo o metodologiji ustne zgodovine, lažje bodo izvajali postopke in bolje bodo pomagali učencem pri njihovih dosežkih in uživanju v učenju.«⁵⁷⁹

V ta namen je v nadaljevanju sestavljen krajši seznam literature o ustni zgodovini v slovenskem jeziku, ki ga lahko učitelji uporabijo za izpopolnjevanje o metodoloških vprašanjih ustne zgodovine.

Priročniki

- Errazkin, Mikel, Martinez, Rosa (Coords) (2012). Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo. Ed. Aranzadi Society of Sciences. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).
- Priročnik za ljubitelje kulturne dediščine. Šentjur: Zavod za podporo in razvoj turizma in etnologije, Slovenske Konjice: Šolski center Slovenske Konjice – Zreče. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/CVZU/partnerstva/CVZU_54PARTNERSTVA_SCSK_Priročnik.pdf (15. 7. 2018).

Monografije

- Muršič, Rajko (2011). Metodologija preučevanja načinov življenja: temelji raziskovalnega dela v etnologiji ter socialni in kulturni antropologiji. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Passerini, Luisa (2008). Ustna zgodovina, spol in utopija: izbrani spisi. Ljubljana: Studia humanitatis.⁵⁸⁰
- Ramšak, Mojca (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti.
- Širok, Kaja (2012). Kalejdoskop goriške preteklosti: zgodbe o spominu in pozabi. Ljubljana: Založba ZRC.

579 Principles and Best Practices for Oral History Education (4–12): Classroom Guide, Oral History Association Education Committee Members (2013). http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2014/04/2013-1411_Oral_History_ClassroomGuide_Update_V2.pdf (5. 5. 2018).

580 Verginella, M. (2008). Subverzivnost ustne zgodovine: spremna beseda. V: Passerini, L. (2008). Ustna zgodovina, spol in utopija: izbrani spisi. Ljubljana: Studia humanitatis, str. 321–341.

Članki

- Czwecko Voler, Lidija (2014). Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str. 131–144.
- Keršič, Marta Milena (2013). »Osebna zgodba kot zgodovinski vir.« V: Odstranjeje zamolčanega (ur. D. Hančič et al.). Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, str. 161–175.
- Klavora, Marko (2012). Intervju in ustna zgodovina: pričevanje ali pripoved? Acta Histriae. Letnik 20, št. 1/2, str. 121–136.
- Kokalj Kočvar, Monika (2009). Pričevalci druge svetovne vojne. V: Totalitarizmi – vprašanja in izzivi: ob dvajsetletnici padca železne zaves v Evropi: zbornik prispevkov z mednarodnega znanstvenega posveta, 9. novembra 2009 v Ljubljani. (ur. M. Čoh). Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, str. 154–163.
- Kogovšek, Nataša (2007). Razmislek k metodologiji v ustni zgodovini. Zgodovina za vse: vse za zgodovino. Leto 14, št. 2, str. 118–124.
- Kukanja, Mojca (2007). Ustna zgodovina v osnovni šoli. Zgodovinski časopis. Letnik 60, št. 3–4, str. 447–454.
- Pajnik, Mojca, Bajt, Veronika (2009). Biografski narativni intervju. Dve domovini. Št. 30, str. 69–89.
- Ramšak, Mojca (2000). Ustna zgodovina in življenjske zgodbe na poti k etnologiji. V: Kolesar s Filozofske: zbornik v počastitev 90-letnice prof. dr. Vilka Novaka (ur. J. Bogataj et al.). Ljubljana: Filozofska fakulteta. Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, str. 217–238.
- Rožac-Darovec, Vida (2006). Metodološki in teoretični problemi ustne zgodovine. Acta Histriae. Letnik 14, št. 2, str. 447–467.
- Rožac-Darovec, Vida (2008). Afirmacija ustne zgodovine v kontekstu pripovednega zgodovinopisja. Zgodovina za vse: vse za zgodovino. Leto 15, št. 1, str. 151–163.
- Rožac-Darovec, Vida (2012). "Po svobodi je v vas pršu hudič!": pomen ustne zgodovine za razkrivanje mitoloških struktur v preteklosti – primer spominjanja Rakitljanov. Acta Histriae. Letnik 20, št. 4, str. 693–702.
- Širok, Kaja (2010). Spomin in pozaba na obmejnem območju: predstave o goriški preteklosti. Acta Histriae. Letnik 18, št. 1/2, str. 337–358.
- Širok, Kaja (2012). Kolektivni spomin, pričevalec in zgodovina: diskurzivne konstrukcije preteklosti. Acta Histriae. Letnik 20, št. 1/2, str. 137–150.
- Toplak, Kristina (2008). Arhivirana ustna zgodovina. Pomen, zbiranje in ohranjanje ustnih pričevanj za zgodovino migracij. Arhivi: glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije. Letnik 31, št. 2, str. 263–271.
- Verginella, Marta (2012). Zgodovinopisna in politična raba pričevalca. Acta Histriae. Letnik 20, št. 1/2, str. 107–120.

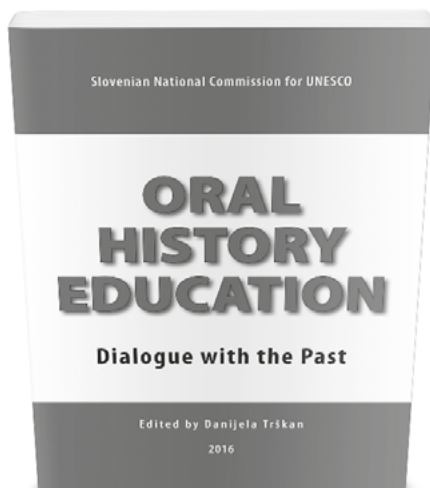
Radijska oddaja

Grahek, Staša (2016). Spomini, pričevanja: Arsov forum, 27. 1. 2016. <https://4d.rtv slo.si/arhiv/spomini-pricevanja/174385008/> (20. 7. 2018).

Literatura v angleškem jeziku

Literatura o ustni zgodovini v angleškem jeziku je objavljena v knjigi: Trškan, Danijela (ur.) (2016). *Oral History Education: Dialogue with the Past*. Ljubljana: Slovenian National Commission for UNESCO, na straneh 215–224.⁵⁸¹

Slika 8: Naslovnica knjige *Oral History Education: Dialogue with the Past*

581 Knjiga je dostopna na: http://oddelki.ff.uni-lj.si/zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/UNESCO/Oralhistory.pdf.

- A Practical Guide to Oral History (2014). https://sohp.org/files/2013/11/A-Practical-Guide-to-Oral-History_march2014.pdf (5. 5. 2018).
- Abrams, L. (2010). *Oral History Theory*. London, New York: Routledge.
- Akreditiran učni načrt za Predmet Didaktika zgodovine I (2017). Magistrski študijski program: Zgodovina (dvopredmetni in enopredmetni pedagoški). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Interno gradivo.
- Akreditiran učni načrt za Predmet Didaktika zgodovine II (2017). Magistrski študijski program: Zgodovina (dvopredmetni in enopredmetni pedagoški). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Interno gradivo.
- Akreditiran učni načrt za Predmet Pedagoška praksa iz zgodovine (2017). Magistrski študijski program: Zgodovina (dvopredmetni in enopredmetni pedagoški). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Interno gradivo.
- Alternative Assessment (1997). *Social Studies Educator's Handbook*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall.
- Analiza. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3626320/analiza?View=1&Query=analiza&All=analiza&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Anderson, L. W. et al. (ur.) (2016). *Taksonomija za učenje, poučevanje in vrednotenje znanja: revidirana Bloomova taksonomija izobraževalnih ciljev*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Antropologija. <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/urbanisticni/iskalnik?iztocnica=antropologija#v> (25. 7. 2018).
- Arhiv družboslovnih podatkov. Izjava o izročitvi gradiv. <https://www.adp.fdv.uni-lj.si/deli/postopek/izjava/> (10. 7. 2018).
- Arhiv družboslovnih podatkov. Politika dolgotrajne hrambe. https://www.adp.fdv.uni-lj.si/media/publikacije/Politika_ADP.pdf (10. 7. 2018).
- Arhiv: videoteka. Slovenski narodopisni inštitut URBAN JARNIK. <http://www.ethno.at/videoteka.html> (14. 8. 2018).
- Assessment and Rubric. *Oral History*. <http://teacher.scholastic.com/activities/writing/tguide/rubric.asp?topic=> (25. 3. 2018).
- Avtorske pravice. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3627711/avtorski?View=1&Query=avtorski&All=avtorski&FilteredDictionaryIds=133> (15. 8. 2018).
- Barnes, S. (2007). *Meeting the Needs of Your Most Able Pupils: History*. London and New York: Routledge.
- Benadiba, L. (2007). *Historia oral, relatos y memorias*. Ituzaingó: Maipue.
- Bertram, C., Wagner, W., Trautwein, U. (2017). Learning Historical Thinking with Oral History Interviews: A Cluster Randomized Controlled Intervention Study of Oral History Interviews in History Lessons. *American Educational Research Journal*. Letnik 54, št. 3, str. 444–484. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.3102/0002831217694833> (22. 5. 2018).

- Berzelak, S. (1997). *Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Delovni zvezek.* Ljubljana: Modrijan (1. izdaja).
- Berzelak, S. (2002). *Stare dobe. Učbenik za 1. letnik gimnazije.* Ljubljana: Modrijan (1. izdaja).
- Berzelak, S. (2006). *Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole.* Ljubljana: Modrijan (9. izdaja).
- Berzelak, S., Rozman, T., Valič Zupan, A. (2006). *Stare dobe: zgodovina za 1. letnik gimnazij. Delovni zvezek.* Ljubljana: Modrijan (2. izdaja).
- Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). *Zgodovina 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole.* Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis).
- Bregar Mazzini, S., Oblak, M., Roudi, B. (2016). *Zgodovina 6. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole.* Ljubljana: Mladinska knjiga (1. natis).
- Brodnik, V. (2002). *Zgodovina 1. Priročnik za učitelje.* Ljubljana: DZS (1. izdaja).
- Brodnik, V. (2014). *Pouk zgodovine o vojnah skozi oči otrok in mladostnikov. Zgodovina v šoli. Letnik 23, št. 1–2, str. 23–45.*
- Brodnik, V. (2017). *Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja. Zgodovina v šoli. Letnik 25, št. 1, str. 17–29.*
- Brodnik, V., Babič, D. (2015). *Zgodovina 1. Delovni zvezek za prvi letnik gimnazije.* Ljubljana: DZS. (1. izdaja).
- Brodnik, V., Jernejčič, R., Zgaga S. (2009). *Zgodovina 1. Učbenik za 1. letnik gimnazije.* Ljubljana: DZS (1. izdaja).
- Burkeljca, M., Dobnik, J., Mirjanič, A., Pačnik, H., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2005). *Raziskujem preteklost 9. Delovni zvezek za zgodovino za 9. razred osnovne šole.* Ljubljana: Rokus (1. izdaja).
- Burkeljca, M., Dobnik, J., Mirjanič, A., Pačnik, H., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2013). *Raziskujem preteklost 9. Delovni zvezek za zgodovino za 9. razred osnovne šole.* Ljubljana: Rokus Klett (2. izdaja).
- Cemič, M. (2015). *Občutljive teme pri pouku zgodovine v gimnazijah. Magistrsko delo.* Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.
- Cencič, M. (2009). *Kako poteka pedagoško raziskovanje. Primer kvantitativne empirične neeksperimentalne raziskave.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Cencič, Mi., Cencič, Ma. (2002). *Priročnik za spoznavno usmerjen pouk.* Ljubljana: MK.
- Copeland, T. (2004). *Interpretations of History: Constructing Pasts. V: Education and the Historic Environment* (ur. D. Henson, P. Stone, M. Corbishley). London – New York: Routledge, str. 33–40.
- Copyright. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3632957/copyright?View=1&Query=copyright&All=copyright&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Covili, J., Provenzano, N. (2016). *Classrom in the Cloud. Innovative Ideas for Higher Level Learning.* California: Corwin.
- Czwecko Voler, L. (2014). *Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu. Šolska kronika. Letnik 23, št. 1–2, str. 131–144.*
- Časovnica. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3633317/casovnica?View=1&Query=%c4%8dasovnica&All=%c4%8dasovnica&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).
- Darovec Rožac, V. (2006). *Metodološki in teoretični problemi ustne zgodovine. Acta Histriae. Letnik 14, št. 2. str. 447–467.*

- Dartmouth Latino. Oral History Project. <https://journeys.dartmouth.edu/dlohp/project-guidelines/grading-criteria/> (6. 5. 2018).
- Davies, P. et al. (2003). *Enlivening Secondary History. 40 Classroom Activities for Teachers and Pupils*. London – New York: RoutledgeFalmer.
- Dejstvo. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3635138/dejstvo?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=dejstvo> (15. 8. 2018).
- Dobnik, J., Mirjanič, A., Pačnik, H., Razpotnik, J., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2006). *Raziskujem preteklost 9. Priročnik za učitelje za zgodovino v 9. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus (1. izdaja).
- Dogovor. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3637133/dogovor?View=1&Query=dogovor&All=dogovor&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Dokumentarni film. <http://www.scnr.si/sl/filmi/> (14. 8. 2018).
- Dovoljenje. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3638052/dovoljenje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=dovoljenje> (11. 8. 2018).
- Empatija. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3640305/empatija?View=1&Query=empatija&All=empatija&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).
- Erjavec, K., Volčič, Z. (2000). *Moj vodnik je zaslon: vzgoja za medije – televizija in internet: učbenik za 7., 8. in 9. razred devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus (1. natis).
- Errazkin, M., Martinez, R. (Coords) (2012). *Evropski spomini v šolskem sistemu: delo z zgodovinskim spominom v šolskih učilnicah. Učni načrt in navodila za izvedbo*. Ed. Aranzadi Society of Sciences. <http://memoriesatschool.aranzadi-zientziak.org/wp-content/uploads/2013/01/informeFinalESL.pdf> (2. 11. 2017).
- Etnologija. <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/geografski/iskalnik?iztocnica=etnologija#v> (25. 7. 2018).
- Field, S. (2007). *Oral History Methodology*. Sepsis Workshops in Vietnam and Philippines. <http://studylib.net/doc/7568873/oral-history-methodology---international-oral-history-ass...#> (2. 1. 2018).
- Fines, J., Nichol, J. (1997). *Teaching Primary History*. Oxford: Heinemann.
- Furrer, M. (2015). *The Modern Contemporary Witness and His Double Role as a ‚Histotainment‘ – Figure and an Object of Oral History – a Dilemma for History Teaching? International Journal of Research on History Didactics, History Education, and History Culture (JHEC). Yearbook of the International Society of History Didactics (ISHD). 36/2015. Wochenschau Verlag, str. 143–154.*
- Ginnis, P. (2004). *Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha*. Ljubljana: Rokus.
- Godinho, S., Wilson, J. (2008). *Ali je to vprašanje? Strategije postavljanja in spodbujanja vprašanj: preizkušeni nasveti in zamisli za učinkovito poučevanje*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Graded 9. Social Studies. <https://pkelly.wikispaces.com/file/view/9th-+Core+2-+Oral+History+Project+REVISED+2010.pdf> (6. 5. 2018).
- Grafenauer, B. (1980). *Struktura in tehnika zgodovinske vede*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.
- Grahek, S. (2016). *Spomini, pričevanja: Arsov forum, 27. 1. 2016*. <https://4d.rtv slo.si/arhiv/spomini-pricevanja/174385008/> (20. 7. 2018).
- Guidelines for Conducting Interviews. <https://www.nhd.org/guidelines-conducting-interviews> (6. 5. 2018).

- Guidelines for Oral History Interviews. The History Channel. Student Workbook. <https://www.history.com/images/media/interactives/oralhistguidelines.pdf> (25. 3. 2018).
- Habinc, M. (2005). Spominski predmeti kot (zasebna) dediščina. V: Dediščina v očeh znanosti (ur. J. Hudales in N. Visočnik). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, str. 105–116.
- History Teaching and the Promotion of Democratic Values and Tolerance (1996). A Handbook for Teachers. Strasbourg: Council for Cultural Co-operation.
- Holcar Brunauer, A. et al. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. 2. zvezek: Dokazi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Holcar Brunauer, A. et al. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. 5. zvezek: Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- How do I engage students in oral history projects? <http://www.oralhistory.org/how-do-i-engage-students-in-oral-history-projects/> (6. 5. 2018).
- Hramba. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3646715/hramba?View=1&Query=hramba&All=hramba&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- IGCSE Standards in History (1998). Cambridge: University of Cambridge, Local Examinations Syndicate.
- Immigration Oral History. http://www.pbs.org/independentlens/newamericans/foreducators_lesson_plan_09.html#Interview (6. 5. 2018).
- Indeks. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3647676/indeks?View=1&Query=indeks&All=indeks&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Informator. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3647826/informator?View=1&Query=informator&All=informator&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Interpretacija. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3648218/interpretacija?View=1&Query=interpretacija&All=interpretacija&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Interview Release Form. <https://folklife.si.edu/resources/pdf/interviewreleaseform.pdf> (6. 5. 2018).
- Intervju. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3648247/intervju?View=1&Query=intervju&All=intervju&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Intervjuji študentov zgodovine z učitelji zgodovine 2016/17 in 2017/18. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Interno gradivo.
- Intervjuvanec. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3648248/intervjuvanec?View=1&Query=intervjuvanec&All=intervjuvanec&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).
- Intervjuvar. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3648250/intervjuvar?View=1&Query=intervjuvar&All=intervjuvar&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).
- Izročilo. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3649947/izrocilo?View=1&Query=izro%4%8dilo&All=izro%4%8dilo&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Izsek posnetega intervjuja z Borisom Antonom Weissom. <https://www.facebook.com/OkupacijskeMeje/videos/1974303852809044/> (18. 6. 2018).

- Izsek posnetega intervjuja z Danico Car. <https://www.facebook.com/OkupacijskeMeje/videos/1977207389185357/> (18. 6. 2018).
- Janša-Zorn, O., Kastelic, A., Škraba, G. (2004). Spoznavajmo zgodovino: zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja).
- Jazbec, K. (2016). Rudnik Zabukovica in vključenost žensk v rudniško dejavnost. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.
- Jurjavčič, K. Strlič, N. (ur.) (2016). NIKOLI jim ni bilo bolje?: modernizacija vsakdanjega življenja v socialistični Sloveniji. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
- Kalin, J. (2003). Pouk, ki spodbuja sodelovalno klimo in nenasilje. *Sodobna pedagogika*. Letnik 54, št. 2, str. 42–58.
- Kern, A. N. (1997). Naše stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan (1. izdaja).
- Kerrigan, S. (2001). Creating a Community School Museum: Theory into Practice. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*. Letnik 2, št. 1, str. 29–42. <http://www.ex.ac.uk/historyresource/journalstart.htm> (4. 9. 2004).
- Kobeja, B. (2002). Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge. Koper: Visoka šola za management.
- Kodre, P. (2013). Od glasov do knjižnih svetov 8. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 8. razredu osnovne šole. Jezik in književnost. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja).
- Kokalj Kočvar, M. (ur.) (2013). Muzeji in avdiovizualno. Ljubljana: Sekcija za avdiovizualno pri Skupnosti muzejev Slovenije. <http://www.sms-muzeji.si/ckfinder/userfiles/files/Muzeji%20in%20avdiovizualno.pdf> (22. 7. 2018).
- Kokalj Kočvar, M. et al. (2001). Izseljenec: življenjske zgodbe Slovencev po svetu. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
- Kompare, A., Rupnic Vec, T. (2016). Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kremenšek, S., Novak, V., Vodušek, V. (1977). Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnice XI. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov.
- Kremenšek, S., Novak, V., Vodušek, V. (1978). Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnice IX. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov.
- Krivec Čarman, D. (2017). Od učenja učenja do formativnega spremljanja pri pouku zgodovine. Vzgoja in izobraževanje. Letnik XLVIII, št. 5–6, str. 31–36.
- Kukanja, M. (2006). Ustna zgodovina v osnovni šoli. *Zgodovinski časopis*. Letnik 60, št. 3–4, str. 447–454.
- Kumer, V., Markovič, A., Šebjanič Oražem, M., Smolej, M., Hodnik, I., Močivnik, Č. (2017). Slovenščina v oblaku 7: učni komplet za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Knjižni in neknjižni jezik. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja).
- Kumer, V., Markovič, A., Šebjanič Oražem, M., Smolej, M., Hodnik, I., Močivnik, Č. (2017). Slovenščina v oblaku 7. Učbenik za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja).
- Kumer, V., Markovič, A., Šebjanič Oražem, M., Smolej, M., Hodnik, I., Močivnik, Č. (2017). Slovenščina v oblaku 7: učni komplet za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 7. razredu osnovne šole. Beremo, pišemo, govorimo in poslušamo. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja).
- Kunaver, J. (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS (1. izdaja).

- Lanman, B. A. (2006). *The Oral History Experience: A Model for the Use of Oral History in Education. V: Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education* (ur. B. A. Lanman in L. M. Wendling). Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press, str. 55–67.
- Lanman, B. A., Wendling, L. M. (ur.) (2006). *Preparing the Next Generation of Oral Historians. An Anthology of Oral History Education*. Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press.
- Mackay, N. (2007). *Curating Oral Histories: From Interview to Archive*. Walnut Creek, California: Left Coast Press, Inc.
- Makarovič, M. (ur.) (1993). *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 1. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu, Tinje: Dom*.
- Makarovič, M. (ur.) (2000). *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 8. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.
- Makarovič, M. (ur.) (2002). *Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev 10. Celovec: Krščanska kulturna zveza in Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik v Celovcu; Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba*.
- Mann, S. (2016). *The Research Interview. Reflective Practice and Reflexivity in Research Process*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- MD 452 Oral History Project. *Tips and Reminders for How to Conduct a Successful Oral History Interview*. <https://md452oralhistories.weebly.com/starting-the-oral-history-interview-process.html> (2. 5. 2018).
- Medij. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3661418/medij?View=1&Query=medij&All=medij&FilteredDictionaryIds=133> (15. 8. 2018).
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Miklavčič Brezigar, I. et al. (2015). *Industrijska dediščina na Goriškem – prispevki in pričevanja: katalog razstave*. Nova Gorica: Goriški muzej.
- Mirjanič, A., Razpotnik, J., Snoj, D., Verdev, H., Zuljan, A. (2006). *Raziskujem preteklost 8. Delovni zvezek (1. del) za zgodovino za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus (1. izdaja).
- Mnenje. <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=mnenje> (15. 8. 2018).
- Moyer, J. (1999). *Step-by-Step Guide to Oral History*. http://dohistory.org/on_your_own/toolkit/oralHistory.html (25. 3. 2018).
- Murphy, J. (2012). *100+ Ideas for Teaching History*. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury.
- Muršič, R. (2011). *Metodologija preučevanja načinov življenja: temelji raziskovalnega dela v etnologiji ter socialni in kulturni antropologiji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Muršič, M. (2014). *Tiskani intervju – leksikalne spremembe pri pretvorbi prototeksta v metatekst (s poudarkom na analizi športnih intervjujev)*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede. <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/mursic-mojca.pdf> (10. 7. 2018).

- Načelo. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3664490/nacelo?Vie w=1&Query=na%c4%8delo&All=na%c4%8delo&FilteredDictionaryIds=133> (19. 8. 2018).
- National History Day. Teacher Resources. Middle School Level. <https://www.nhd.org/teacher-resources> (6. 5. 2018).
- Nižje poklicno izobraževanje. Katalog znanja. Družboslovje in naravoslovje (248 ur) (2007). http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/NPI/KZ-IK/NPI_KZ_drub_in_nar.doc (6. 2. 2018).
- Novak, D. (1998). Pogovarjali smo se z Rožo Zakšek. Zgodovina v šoli. Letnik VII, št. 3, str. 55–56.
- Novak, D. (1998). Pogovarjali smo se z Zlato Pastar. Zgodovina v šoli. Letnik VII, št. 1, str. 44–46.
- Novak, H. et al. (1990). Projektno učno delo. Drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS.
- Novak, V. (2016). Nemška okupacija ozemlja današnje Slovenije med drugo svetovno vojno in izgon prebivalstva v Nemčijo: na podlagi ustnih pričevanj izgnancev v Nemčijo. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem. Fakulteta za humanistične študije.
- Openaccess Slovenia. <https://www.openaccess.si/repozitoriji/> (30. 7. 2018).
- Oral Histories in the Classroom. A Curriculum and Project Guide for Secondary School Students. <http://www.historylink.org/Content/education/downloads/Oral%20History%20Curriculum.pdf> (5. 5. 2018).
- Oral History Methodology. <http://studylib.net/doc/7568873/oral-history-methodology--international-oral-history-ass...#> (2. 1. 2018)
- Oral History Methodology. The Art of Interviewing. University of California. Santa Barbara. <http://www.history.ucsb.edu/faculty/marcuse/projects/oralhistory/199xDRussellUCSBOralHistoryWorkshop.pdf> (2. 1. 2018).
- Oral History Project – Recorded Interview and Transcript Rubric. <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ah UKEwjxitaHlHfHaAhXKPhQKHao9BM0QFgg8MAI&url=http%3A%2F%2Fwww.narragansett.k12.ri.us%2FNHS%2Fsocstud%2Fkhwebsite%2Finterviewrubric.doc&usq=AOvVaw2n1BkNFRadaW3Ou-miQTSk> (3. 5. 2018).
- Oral History Project Assessment Rubric. http://home.earthlink.net/~lazarski/oralhistory/pdf/interview_rubric2.pdf (25. 3. 2018).
- Ortiz, P. (2014). Oral History Workshop. <http://oral.history.ufl.edu/files/2014-Oral-History-Workshop.pdf> (6. 5. 2018).
- Otić, M. (2006). Zgodovina 6: svet skozi čas. Delovni zvezek za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: MK (1. natis).
- Otić, M. (2006). Zgodovina 6: svet skozi čas. Učbenik za zgodovino v šestem razredu osnovne šole. Ljubljana: MK (1. natis).
- Pajnik, M., Bajt, V. (2009). Biografski narativni intervju: Aplikacija na študije migracij. Dve domovini. Št. 30, str. 69–89. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QFYT-8MKC> (25. 7. 2018).
- Panić, A. (2016). Od točke do kartice – jugoslovanska pot v modernizem. V: NIKOLI jim ni bilo bolje?: modernizacija vsakdanjega življenja v socialistični Sloveniji. (ur. K. Jurjavčič, N. Strlič). Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, str. 9–14.
- Pečjak, S., Gradišar, A. (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- Pečjak, S., Gradišar, A. (2015). *Bralne učne strategije*. 2. razširjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pekljaj, C. et al. (2001). *Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve*. Ljubljana: DZS.
- Perks, R. (1995). *Oral History. Talking about the Past*. Second Edition. London: The Historical Association.
- Petelin, D. (2016). *Vsakdanje življenje v Ljubljani v letih 1945–1965*. Doktorska disertacija: Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.
- Piškurč, J. (2017). *Vsakdanje življenje v Socialistični republiki Sloveniji: Ljubljana in njeno ruralno zaledje*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta.
- Platform. <http://dis-slovarcek.ijs.si/search?text=platform&x=28&y=23> (25. 7. 2018).
- Platform-enabled website. https://en.wikipedia.org/wiki/Platform-enabled_website (25. 7. 2018).
- Podatek. <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=podatek> (15. 8. 2018).
- Portal. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3682565/portal?View=1&Query=portal&All=portal&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Poslanstvo in cilji. Študijski center za narodno spravo. <http://www.scnr.si/sl/o-centru/predstavitev/> (14. 8. 2018).
- Potočnik, D. (2013). *Viri in pouk zgodovine*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovsanske jezike in književnosti. Filozofska fakulteta.
- Povzetek. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3683940/povzetek?View=1&Query=povzetek&All=povzetek&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Pričevalec. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3688060/pricevalec?View=1&Query=pri%4%8devalec&All=pri%4%8devalec&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Principles and Best Practices for Oral History Education (4–12): Classroom Guide, Oral History Association Education Committee Members (2013). http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2014/04/2013-1411_Oral_History_ClassroomGuide_Update_V2.pdf (5. 5. 2018).
- Principles for Oral History and Best Practices for Oral History, Oral History Association (2009). <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/> (5. 5. 2018).
- Pripovedovalec. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3688895/pripovedovalec?View=1&Query=pripovedovalec&All=pripovedovalec&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).
- Pripovedovati. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3688901/pripovedovati?View=1&Query=pripovedovati&All=pripovedovati&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Priročnik za ljubitelje kulturne dediščine. Šentjur: Zavod za podporo in razvoj turizma in etnologije, Slovenske Konjice: Šolski center Slovenske Konjice – Zreče. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/CVZU/partnerstva/CVZU_54PARTNERSTVA_SCSK_Prirocnik.pdf (15. 7. 2018).
- Pristranski. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3689248/pristranski?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=pristranski> (15. 8. 2018).
- Pristranskost. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3689249/pristranskost?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=pristranskost> (15. 8. 2018).

- Ramšak, M. (1996). »Terensko delo je del mojega načina življenja«: intervju z dr. Marijo Makarovič. Glasnik slovenskega etnološkega društva = Bulletin of the Slovene Ethnological Society. Letnik 36, št. 4, str. 55–59.
- Ramšak, M. (1996). Etični kodeks slovenskih etnologov (predlog). Glasnik Slovenskega etnološkega društva = Bulletin of the Slovene Ethnological Society. Letnik 36, št. 1, str. 33–37.
- Ramšak, M. (2002). Kažipot k humanizaciji medsebojnih odnosov ali napoved novega etnološkega etičnega kodeksa na etnovečerju spomladi 2002. Glasnik Slovenskega etnološkega društva = Bulletin of the Slovene Ethnological Society. Letnik 42, št. 4, str. 14–16.
- Ramšak, M. (2003). Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev. Ljubljana: Društvo za proučevanje zgodovine, antropologije in književnosti.
- Ramšak, M. (2018). Odgovori na tri vprašanja po elektronski pošti (intervju po elektronski pošti) z dne 12. 7. 2018.
- Razpotnik Miranda, J., Plazar, A., Verdev, H. (2017). Raziskujem preteklost 9. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. 2. del. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja).
- Refleksija. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3694043/refleksija?View=1&Query=refleksija&All=refleksija&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Repozitorij. Bibliotekarski terminološki slovar. <http://www.termania.net/slovarji/bibliotekarski-terminoloski-slovar/4180037/repozitorij?query=repozitorij&SearchIn=All> (25. 7. 2018).
- Repozitorij. <https://fran.si/132/sprotni-sprotni-slovar-slovenskega-jezika/4329745/repozitorij?View=1&Query=repozitorij&All=repozitorij&FilteredDictionaryIds=132> (30. 7. 2018).
- Ritchie, D. A. (2015). *Doing Oral History*. Third Edition. New York: Oxford University Press.
- Rode, M. (2003). Koraki v času. Delovni zvezek za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja).
- Rode, M., Tawitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost. Delovni zvezek za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja).
- Rode, M., Tawitian, E. (2004). Prvi koraki v preteklost: zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS (1. izdaja).
- Rode, M., Tawitian, E., Galonja, T. (2016). Koraki v času 6. Učbenik za zgodovino v 6. razredu osnovne šole. Ljubljana: DZS (1. izdaja).
- Rubric for Oral History Interview. <https://md452orallhistories.weebly.com/research-paper-and-oral-history-interview-rubrics.html> (25. 3. 2018).
- Rupnik Vec, T. (ur.) (2003). Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Rupnik Vec, T. (ur.) (2005). Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu. Zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Rutar Ilc, Z. (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Rutar, D. (ur.) (2017). Kognitivna znanost v šoli za 21. stoletje. Kamnik: Cirius.
- Salinero, G., François, P., Thillay, A. (1996). *Histoire Géographie au collège*. Paris: Belin.

- Samorefleksija. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3696541/samorefleksija?View=1&Query=samorefleksija&All=samorefleksija&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Shopes, L. What is Oral History? <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral/oral.pdf> (25. 3. 2018).
- Sitar, P. (2015). »Tisti občutek, ko dobiš prvo plačo – zdej si boš lahka pa sama kej kupla.« Podobe vsakdanjega življenja slovenskih žensk po letu 1945 skozi vidike zaposlitve in potrošnje. *Zgodovina za vse*. Letnik XXII, št. 1, str. 51–63.
- Smart, D. (2006). Memorials: Linking the Local to the National and the Global. V: *History at Work: Practical and Theoretical Dimensions of History Teaching* (ur. D. Smart). *Euroclio Bulletin* 23, str. 36–42.
- Smith, G. (2010). Historical Insights: Focus on Research. *Oral History*. University of Warwick: History at the Higher Education Academy. https://www.heacademy.ac.uk/system/files/rg_smith_oralhistory_20111015.pdf (2. 1. 2018).
- Soglasje. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3700458/soglasje?View=1&Query=soglasje&All=soglasje&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Sommer, B. W., Quinlan, M. K. (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford: Altamira Press.
- Speaking of History. Doing Oral History Projects. <https://westernreservepublicmedia.org/history/images/history.pdf> (6. 5. 2018).
- Speaking, Listening and Viewing. <https://connectcapturecreate.com/2015/09/26/speaking-listening-and-viewing-a-must-see-project-by-guest-blogger-katie-cryan-leary/> (6. 5. 2018).
- Spomin. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3701642/spomin?View=1&Query=spomin&All=spomin&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Srednje poklicno izobraževanje (SPI). Katalog znanja. Družboslovje (132 ur) (2007). http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/SPI/KZ-IK/spi_kz_dru_132.doc (6. 2. 2018).
- Srednje strokovno izobraževanje (SSI). Poklicno-tehniško izobraževanje (PTI). Katalog znanja. Zgodovina (103 ure) (2007). http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/Ssi/KZ-IK/kz_zgodovina_ssi_in_pti_103_126.doc (6. 2. 2018).
- Stališče. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3702496/stalisce?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=stali%5a1%4%8de> (15. 8. 2018).
- Stereotip. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3702955/stereotip?View=1&Query=stereotip&All=stereotip&FilteredDictionaryIds=133> (19. 8. 2018).
- Stilem. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3703039/stilem?View=1&Query=stilem&All=stilem&FilteredDictionaryIds=133> (18. 8. 2018).
- Stradling, R. (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Šetkus, B. (2016). Oral History in Lithuanian Schools: Current Situation and Challenges. V: *Oral History Education: Dialogue with the Past* (Ur. D. Trškan). Ljubljana: Slovenian National Commission for UNESCO, str. 149–164.
- Štepec M., Kokalj Kočvar, M. (2010). Pogovor z mag. Moniko Kokalj Kočvar = Discussion with Monika Kokalj Kočvar. *Muzejske novice = Museum News*. Letnik 6, št. 2, str. 5–7.
- Štepec, M. et al. (2015). *Pot domov*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
- Šter, D. (2006). Vključevanje osebne zgodovine v pouk – Moj stari ata mi je pripovedoval o prvi svetovni vojni. *Zgodovina v šoli*. Letnik XV, št. 1–2, str. 63–65.

- Taylor, L. (2004). *Sense, Relationship and Power: Uncommon Views of Place*. *Teaching History*. Št. 116, str. 6–13.
- Telling their Stories. Oral History Archives Project. <http://www.tellingstories.org/about/index.html> (25. 3. 2018).
- Temeljni raziskovalni projekt. http://www.ff.uni-lj.si/raziskovanje/Predstavitve_projektov/J6_8248 (18. 6. 2018).
- Tomažič, A. (2012). O zgodovini ustno, tukaj in zdaj. *Pogledi*, št. 12, 27. junij 2012. © Delo, d.o.o. <http://pogledi.delo.si/druzba/o-zgodovini-ustno-tukaj-zdaj> (10. 7. 2018).
- Toplak, K. (2008). Arhivirana ustna zgodovina. Pomen, zbiranje in ohranjanje ustnih pričevanj za zgodovino migracij. *Arhivi: glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*. Letnik 31, št. 2, str. 263–271.
- Trampuš, C. (2000). Obiščimo stari in srednji vek. *Delovni zvezek za 7. razred devetletke*. Ljubljana: DZS (1. izdaja).
- Transkribirati. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3708926/transkribirati?View=1&Query=transkribirati&All=transkribirati&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Transkripcija. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3708927/transkripcija?All=transkripcija&IsAdvanced=True&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Trškan, D. (2003). *Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem*. Ljubljana: Znanstveno–raziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Trškan, D. (ur.) (2016). *Oral History Education: Dialogue with the Past*. Ljubljana: Slovenian National Commission for UNESCO.
- 2000 Oral History Evaluation Guidelines. <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/oral-history-evaluation-guidelines-revised-in-2000/> (14. 4. 2018).
- Učni načrt. Izbirni predmet. *Odkrivajmo preteklost svojega kraja* (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_izbirni/Preteklost_kraja.pdf (6. 2. 2018).
- Učni načrt. Program osnovna šola. *Zgodovina* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (6. 2. 2018).
- Učni načrt. Program srednja šola. *Zgodovina športa: izbirni predmet* (2014). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/un_gimnazija/2015/UN-IP-zgodovina-sporta17_6_14_CIP.pdf (6. 2. 2018).
- Učni načrt. *Zgodovina. Gimnazija. Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur)* (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf (6. 2. 2018).
- Verdev, H. (2008). *Raziskujem preteklost 6. Učbenik za zgodovino za 6. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja).
- Verdev, H. (2016). *Raziskujem preteklost 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v 6. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett (1. izdaja).

- Verdev, H. (2016). *Raziskujem preteklost 6. Učbenik za zgodovino za 6. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett (2. izdaja).
- Verodostojen. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3713404/verodostojen?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=verodostojen> (15. 8. 2018).
- Verodostojnost. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3713405/verodostojnost?View=1&Query=verodostojnost&All=verodostojnost&FilteredDictionaryIds=133> (15. 8. 2018).
- Vodopivec, Mi., Vodopivec, Ma. (2004). *Kako raziskujem, pišem, nastopam: sporočilna tehnika pisanja*. Ljubljana: CZ.
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Vorderman, C. (2017). *Kako se (na)učiti? Priročnik za učinkovito in uspešno učenje*. Ljubljana: MK.
- Vrednotenje. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3715233/vrednotenje?View=1&Query=vrednotenje&All=vrednotenje&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).
- Vrednotiti. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3715235/vrednotiti?View=1&Query=vrednotiti&All=vrednotiti&FilteredDictionaryIds=133> (11. 8. 2018).
- What is Oral History? <http://www.iohanet.org/what-is-oral-history/> (5. 5. 2018).
- Whitman, G. (2004). *Dialogue with the Past: Engaging Students and Meeting Standards through Oral History*. Walnut, Lanham, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press.
- Whitman, G. (2011). *Motivating the Twenty-first-century Student with Oral History*. V: *The Oxford Handbook of Oral History* (ur. D. A. Ritchie). Oxford, New York: Oxford University Press, str. 449–469.
- Wood, L. P. (2001). *Oral History Projects in Your Classroom*. (Practices in Oral History). [Carlisle, PA]: Oral History Association.
- World History (Connections to Today): *Why Study History* (2001). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall.
- Writing Workshop. *Oral History. Teacher's Guide*. Scholastic. Lesson Planning Suggestions. <http://teacher.scholastic.com/activities/writing/tguide/index.asp?test=#lesson> (25. 3. 2018).
- Writing Workshop. *Oral History. Teacher's Guide*. Publish. <http://teacher.scholastic.com/activities/writing/publish/celebrate.asp?topic=> (25. 3. 2018).
- Writing Workshop. *Oral History. Teacher's Guide*. Worksheet 3: Interview Checklist. http://teacher.scholastic.com/activities/writing/worksheet_3.asp?topic= (25. 3. 2018).
- Yilmaz, K. (2007). *Historical Empathy and Its Implications for Classroom Practices in Schools*. *The History Teacher*. Letnik 40, št. 3, str. 331–337. https://www.researchgate.net/publication/215643395_Historical_Empathy_and_Its_Implications_for_Classroom_Practices_in_Schools (2. 5. 2018).
- Yow, V. R. (2005). *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*. Second Edition. Walnut Creek, London, New York, Toronto, Oxford: Altamira Press.
- Zabukovec, M. (2016). *Adijo, tovarna. Spomini pozabljenih delavcev/Bye-bye, factory. Memories of forgotten workers*. V: *NOVA doba prihaja* (ur. B. Županek). Ljubljana: Mestni muzej, str. 164–183.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (2016). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144> (6. 2. 2018).

- Zanesljiv. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3718076/zanesljiv?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=zanesljiv> (15. 8. 2018).
- Zanesljivost. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3718077/zanesljivost?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=zanesljivost> (15. 8. 2018).
- Zgodba. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/3720398/zgodba?View=1&Query=zgodba&All=zgodba&FilteredDictionaryIds=133> (25. 7. 2018).
- Življenjske zgodbe. Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije. <https://isim.zrc-sazu.si/sl/zbirka/zivljenjske-zgodbe#v> (14. 8. 2018).

STVARNO IN IMENSKO KAZALO

Aktivna ustna zgodovina 11–13, 24–25, 40, 44–45, 52, 58–59, 61, 65–67, 69, 71, 87–89, 125, 152, 159, 162–163, 165–166, 169, 175, 243, 250–252, 254, 257, 265–266, 287

Anonimnost 51, 182, 212, 270, 272

Antropologija 44, 111, 287, 293–294

Dejstvo 41–43, 98–99, 101–102, 127, 198, 223, 225–227, 287, 289

Dogovor 182–183, 192–193, 207, 248, 272–273, 287

Dovoljenje za objavo 49, 58, 157, 162, 167, 182, 186, 188, 190, 194–195, 207, 230, 238, 244, 246, 253, 269–271, 273

Empatija 25, 42, 54–55, 288

Etična načela 49–50, 166–167, 181, 212, 289

Etnologija 44, 111, 181, 288, 293–294

Hramba 160–162, 167–168, 182, 190–192, 194–195, 246–248, 253, 265, 270–271, 273, 288, 290

Indeks 273, 288

IOHA 236, 288

Javna (šolska) uporaba 58, 165, 167, 182–183, 191–192, 194, 229–230, 248, 253, 291

Klavora Marko 107, 294

Kokalj Kočevar Monika 9, 103, 105, 111, 135, 237, 294, 301, 306

Makarovič Marija 9, 103–105, 184, 186, 234–235, 279, 286, 302, 304

Občutljive teme 17, 56–57, 231, 242

OHA 38, 159, 181, 269, 274, 289

Pasivna ustna zgodovina 12, 40–41, 59, 88, 91, 93, 95, 265, 289

Piko–Rustia Martina 9, 234, 237, 286

Pristranskost 42, 69–70, 86, 98, 108, 138, 224, 227–228, 290

Ramšak Mojca 9, 38–40, 43–45, 50–51, 54–55, 179–181, 187, 191, 193, 197, 223–224, 235, 237–239, 247, 266, 292–294, 304–305

Repozitorij 191–192, 247–248, 266, 269–273, 290

Rožac–Darovec Vida 53, 294, 298

Soglasje za uporabo 58, 167, 182, 186, 189–190, 194–195, 207, 210, 220–221, 244, 252–253, 270–271, 273

Spomin 21–22, 27–28, 38–40, 43, 45, 52–54, 56–57, 69–70, 86, 93, 96, 103, 105–106, 111, 113, 115–116, 133, 136, 143, 145, 147–149, 151, 153, 155, 172, 186, 208, 215, 219, 222–223, 227, 229, 232–236, 239–242, 255, 257, 266, 277, 280–282, 290–291, 293–295

Stališče 45, 51, 55, 60, 96, 99, 102, 109, 138, 141, 153, 160, 198, 200, 222–228, 272, 274, 276, 290

Širok Kaja 293–294

Transkripcija 25, 54, 213, 215, 241, 290

Transkript 39, 45, 158, 160, 162, 182–183, 215, 221, 244, 260–261, 270, 273, 291

Ustno izročilo 11, 17, 20, 23, 93–94, 265, 288, 291

Ustnozgodovinski intervju 12–13, 24, 49–50, 61, 65–66, 69, 71–72, 86–88, 93, 123, 125, 138, 140, 159, 226, 253–254, 265–266, 269–270, 273–274, 287, 291

Ustnozgodovinski projekt 13, 61, 88, 123, 125, 152–153, 156, 159, 162, 174, 176, 253–254, 266, 271, 290–291

Verginella Marta 293–294

Verodostojnost 42, 54, 98, 110, 291

Zanesljivost 53, 97–98, 114–115, 119, 138, 228, 292

Življenjska zgodba 13, 18, 38–41, 43–44, 48, 51, 54, 56, 65–66, 76–77, 86, 94, 103–104, 111–112, 114, 135, 138, 170, 181–182, 186, 191, 196, 202, 204, 207, 235–239, 266, 279, 292–294

Organizacija Združenih
narodov za izobraževanje,
znanost in kulturo
United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

**Slovenska
nacionalna komisija
za UNESCO**

**Slovenian
National Commission
for UNESCO**

Dr. Danijela Trškan je kot članica Slovenske nacionalne komisije za UNESCO izdala pričujočo knjigo v okviru štiriletnega projekta: Vloga ustnih virov kot del kulturne dediščine pri pouku zgodovine. Publikacija prikazuje vlogo ustnih virov v slovenskih osnovnih in srednjih šolah pri pouku zgodovine. Teoretično in praktično sta predstavljena dva pedagoška pristopa k ustni zgodovini, in sicer pasivna in aktivna ustna zgodovina. Poudarek je na zahtevnejšem pristopu, to je aktivnem pristopu k ustni zgodovini, kjer so podane smernice in napotki za ustnozgodovinske intervjuje v sedmih korakih (organizacijska in tehnična priprava, vsebinska priprava, izvedba intervjuja, prepisovanje in zapis, analiza in interpretacija, objava in javna predstavitev, shranitev in javni dostop), pri katerih je upoštevano tudi celovito vrednotenje aktivnega dela učencev. Publikacijo dopolnjujejo načela in praktični napotki, vprašalniki ter sezname virov in literature o ustni zgodovini. Publikacija je namenjena učiteljem, učencem, študentom, mladim raziskovalcem ter vsem, ki jih zanimajo pedagoški pristopi k ustni zgodovini.

